

1864.

1954.

D.V.D.

VARAZDIN

DOBROVOLJNO
VATROGASNO DRUŠTVO
VARAŽDIN

1864—1954

PRIGODOM SVOJE 90-GODIŠNJICE
U SKLOPU PROSLAVE DESETGODIŠNJICE
OSLOBODENJA

1955

NARODNA TISKARA VARAŽDIN

POVIJEST VATROGASTVA
U VARAŽDINU

1220—1955

Napisao:
MIRKO ANDROIĆ

Varaždin 1955

Uvodna riječ

Povijest gašenja vatre jednako je toliko stara, koliko i sama borba čovjeka s razornim prirodnim elementima. Povijest vatrogastva međutim, koliko i sam izum posebne štrcaljke za gašenje vatre.

Sigurno su i stari istočni narodi u području Mesopotamije, 1) pa zatim Kinezi kraj svoje civilizacije i kulture stare i do 5.000 godina prije naše ere 2) poznavali tehniku gašenja vatre pomoću naročito u tu svrhu podešenih sprava. I oni su naime, kao kasnije Perzijanci jednim dijelom gradili svoje kuće od drva. Znademo, da su izraelski hramovi primjerice počivali na debelim libanonskim cedrovima. Pa kad je kadikad pretežni dio građe, ili barem glavni, bio od drva, onda se je tu svakako pojavljivala i velika mogućnost požara. To znači, da je dolazilo i do potrebe gašenja vatre, iako do danas nauka nije ušla u trag njihovom starom vatrogastvu. Najstariji pronađeni podaci, neke vrste uredbе o gašenju požara, sižu do u drugo tisućljeće prije n. e., a odnose se na Egipat. Ta je uredba o vatrogastvu pisana na papirosu.

Premda je kultura i civilizacija kod Grka dosegla zavidnu visinu u vrijeme robovlasničkog poretka, nisu nam poznati mnogi podaci o njihovom vatrogastvu. Istina njihov je čovjek, neki Ktesibios iz Aleksandrije, 3) izumitelj štrcaljke tamo oko 150 godine prije n. e., ali tek s Rimljanima započinje naše veće poznanstvo s vatrogastvom u starom svijetu. Dok su Jevreji i Grci imali u gradovima noćne čuvare, koji bi obilazeći noću naseljem pazili i signalizirali svaku nesreću pa tako i vatru, u Rimu su sličnu

instituciju predstavljali u prvo vrijeme „triumviri“, pa zatim „decemviri nocturni“, najposlije nazvani „aediles incendiiorum extinguendorum“. 4) U vrijeme rimskog cara Augusta (godine 27 prije n. e. do 14 poslije n. e.) u Rimu postoje dvojake vatrogasne organizacije. Jedne čine carske državne vatrogasne straže, a druge pak privatne vatrogasne čete izvjesnih bogatijih Rimljana. Te carske straže nazivaju se „kohorte“, a bilo ih je 7, na čelu s „praefectus vigilium“. 5) Svaka od tih „kohorta“ imala je i štrcara, koji se izvorno zove „siphonarius“. Činjenica je, da su mnoge kuće u Rimu imale alarmno zvono za objavu vatre. Po uzoru na Rim mnogi drugi gradovi carstva: Orijenta, Afrike i Galije uredili su jednako vatrogasnu službu. Vrijedno je spomenuti, da je postojala u Rimu i naredba, prema kojoj je posjednik svake veće kuće trebao da ima i svoju vlastitu štrcaljku. Čijevi te štrcaljke bile su načinjene od trstike. Preko njih se je voda bacala u zrak, pa bi zatim padala na mjesto odnosno predmet zahvaćen vatrom. 6)

Pad zapadnog rimskog carstva značio je u isto vrijeme privremeni nestanak vatrogasne štrcaljke s pozornice onovremene Evrope. Ali sama organizacija gašenja vatre, razumljivo, da nije mogla izostati. Već prve uredene srednjovjekovne države organiziraju javne straže sa zadaćom, da bdiju nad sigurnošću od požara.

Tako je poznata odredba Karla Velikog, cara francuske države, iz 803. godine, prema kojoj je određen broj ljudi u svakome gradu trebao da vrši noćnu stražu. Ovakove gradske stražarske organizacije odmah bi objavljivale nastalu vatru i time stavile čitavo naselje u stanje pripravnosti, obrane i gašenja požara.

U Francuskoj za Ljudevita IX. poznate su nam već godine 1254. organizacije noćobdija, sastavljene od pariških zanatlija. Filip Lijepi je ovakove čete podvrgnuo pod zapovjednika kraljevskih četa. Godine 1524. je francuski kralj Franjo I. Paris razdijelio na rajone, pa je u svakome organizirana i vatrogasna služba. Prvu vatrogasnu jedinicu, koja se u pravom smislu može kao takova nazvati, u Francuskoj je organizirao industrijalac Dumonriier Duperrier godine 1716. 7)

Prve vijesti o organiziranom gašenju vatre u gradovima Njemačke javljaju se već u XIII. stoljeću. Ova pojava je svakako posljedica skupo plaćenih iskustava nakon požarnih uništavanja. Godine 1152. izgorio je do temelja grad Regensburg, što se je u istom stoljeću još dva puta dogodilo. U XII. je stoljeću ova nesreća nekoliko puta zadesila i Lübeck, pa se priča, da je nakon jednog takvog požara čitav grad spao na 5 kuća. Kroz XIV. stoljeće 8. je puta gorio Strassburg. 8) Posljedica takova stanja navela je magistratske njemačkih gradova na izdavanje naredaba prvenstveno s preventivnim mjerama; propisi su određivali materijal i način gradnje krovova i dimnjaka, kao i što hitnije preuređenje starih kuća prema novim uredbama. Slamnate krovove, kao najčešći povod razaranja od požara, valja zamijeniti krovovima od crijepa odnosno škripljevca. Već je u XV. st. Dresden dobio naredbu, prema kojoj su se imali barem ulični uglovi od kuća graditi od kamena. 9)

Među mjere, koje su poduzimane u njemačkim gradovima, da se spriječe požari, valja ubrojiti i predviđene kazne za palikuće. Ove su bile veoma oštre i strašne. 10)

Donose se „požarni redovi“, možemo ih tako nazvati, koji uređuju način gašenja vatre, pitanja gasilačkih sprava i tome slično. Grad Erfurt dobio ga je godine 1351, dok je posao razdijeljen među cehove u gradu. Nabavljene gasilačke sprave magistrat je dao na čuvanje jednome cehu, a bilo je predviđeno, da će dio vatrogasnog inventara isti ceh trebati i sam nabavljati. Požar se je najavljavao zvonjavom i trubljom, a ako se dogodio noću, ulice bi se rasvjetljavale. 11)

No samo gašenje vatre vršilo se je primitivnim sredstvima: običnim posudama za vodu od kože, ljestvama, zaimačima, sjekirama, bradvama te vilama. Prve se štrcaljke spominju u Nürnbergu potkraj polovice XV. stoljeća. Odavle je godine 1440. takovih 11 ručnih štrcaljki naručio za svoje potrebe grad Frankfurt na Maini, a Augsburg tek 1518. Svoje prvo poboljšanje ručna je štrcaljka doživjela godine 1578. 12)

Poznato je ime mehaničara Hantsch-a iz Nürnberga u nastojanjima oko usavršavanja ove gasilačke sprave. Ci-

lindri su po njegovoj osnovi bili ležeći, pa je klipnjače vatrogasne osoblje naizmjenice utiskivalo i izvlačilo. Ovaj svoj pronalazak iz 1655 godine taj Hantsch je do 1673 u tom smislu dotjerao, da je cilindar postavio u okomiti položaj tako, da su viseće klipnjače preko osovina bile vezane s dvije poluge, pa je njihovim gibanjem voda bila istiskivana iz ugrađenog sanduka.

Odvojeno su na istom problemu radili Holandezi braća Ivan i Nikola Van der Heide. Godine 1672 pronašli su tlačnu cijev, koja je bila šivana iz jakog platna ili kože, pa je tako bilo moguće u neposrednoj blizini napasti vatru. Jednako su pronašli cijevi za dovod vode, koje su se postavljale na stalke, sve više i više postavljene u pravcu platnene otvorene vreće. U istu bi se donosila voda vatrogasnim čabrima iz obližnje otvorene vode pa bi razumljivo ista nužno zbog položaja cijevi tekla do štrcaljke u ugrađeni sanduk. Odavle je bila usisavana i putem tlačnih cijevi štrcana na mjesto požara. Kad su godine 1685 isti ovi pronalazači iz Nizozemske primjenili sisaljku i za punjenje spomenute vreće s vodom mjesto dotadnjeg punjenja s čabrima, omogućena je direktna dobava vode iz u tu svrhu izgrađenih bunara, a time i mnogo uspješnije gašenje vatre s manje vodene snage. 13) Najprije korištenje parnog stroja pa zatim pojava motora tek u XIX. stoljeću donjele su i vatrogastvu sve savršenije štrcaljke, taj osnovni stroj za uspješno gašenje požara 14). I sama organizacija vatrogastva je u okvirima općeg razvitka, pa tako eto razvitka i vatrogasnih naprava, dobivala svoje nove forme. U svemu su se razvila 4 oblika vatrogasnih organizacija :

1. dobrovoljne vatrogasne čete,
2. obavezne vatrogasne čete,
3. plaćene vatrogasne čete,
4. zvanične vatrogasne čete, čiji su članovi profesionalni vatrogasci, te se ničim drugim ne bave. 15)

Obavezne, plaćene i zvanične vatrogasne organizacije formiraju se iz članova za plaću ili na silu. Dobrovoljne vatrogasne organizacije pak svojom historijom uvijek gotovo rječito govore o samoprijegoru, o velikom samo-

požrtvovanju i pune su tople humanosti. Tu se dobrovoljno pojedinci žrtvuju za zajednicu.

Jedno od takvih vatrogasnih društava je i ovo u Varaždinu osnovano godine 1864 pod imenom „Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor“.

Niti u ovom našem gradu nije s osnivanjem vatrogasnog društva započela historija vatrogastva. Upoznajmo se stoga najprije tom „predhistorijom“ vatrogasne službe u Varaždinu, pa zatim s historijatom sadašnjeg slavjenika, koji ima tu čast, da se je prvi pojavio ne samo na području naše domovine već i na Balkanu.

Povijest vatrogastva u Varaždinu do osnivanja društva 1220—1864

Da je ukroćena vatra najbolji prijatelj čovjeku, a opet slobodna njegov najveći neprijatelj, može nam kao primjer istinitosti ovih riječi u najvećoj mjeri poslužiti i slučaj Varaždina. To tako postavljamo zbog toga, što i ne znamo, da li je uopće ikoji grad u našoj zemlji kroz svoj historijski razvoj toliko mnogo i toliko puta stradao od požara.

Stoga ćemo nastojati upoznati se s onim većim požarima, koji su zadesili ovaj grad sve tamo od 1220 godine, pa do 1864, jednako ćemo iznijeti uzroke nastanku pojedinih požara, kao i ukazati na onaj opći uzrok tolikom broju i zamašnosti vatre u ljudskom naselju; stvari ćemo promatrati kroz prizmu novčanih odnosno vrijednosnih faktora; nećemo propustiti na kraju dati jednu zaokruženu sliku organizacije gašenja vatre, iznijeti izvjesne preventivne mjere, da se spriječe ta teška razaranja, pa ćemo zatim dati i opise odnosno popise onovremenih vatrogasnih sprava. Na kraju, uvjereni smo, da će nas ovaj čitav niz činjenica o požarima i požarničkim prilikama u Varaždinu najjednostavnije dovesti do zaključka, zašto se je baš u tom gradu i rodila i ostvarila misao o osnivanju vatrogasnog društva, koje će tada biti prvo od svih i u zemlji i na Balkanu.

1.

Požari u Varaždinu 1220—1864

Grad Varaždin, kao jedan od srednjovjekovnih gradova kraljevine Slavonije, nastao je u XII. stoljeću, pa na po-

četku XIII. st. već znači i društveno i pravno i ekonomski uređeno naselje slobodnih ljudi - građana, koji su od kra-

lja Andrije II. svakako prije 1220 godine 16) stekli i pisani privilegij kraljevskog i slobodnog grada. Tom je diplomom ovome naselju potvrđen određeni zemljišni teritorij, regulirane su dužnosti i prava grada prema vladaru i uopće mu je određen status prema njegovoj feudalnoj okolini i priznato pravo juridičke osobe u onovremenom društvenom uređenju. Time nam je po prvi puta i pismeno zabilježen doseg društveno - ekonomskog razvitka jednog srednjovjekovnog slavonskog grada, jer je Varaždin u stvari bio prvi od svih gradova srednjovjekovne Slavonije, koji je stekao ovakovu bulu.

Slijedili su ga zatim 1225 g. Perna, 17) 1231 g. Vukovar, 18) 1234 g. Virovitica, 19) 1240 g. Petrinja, 20) 1242 g. Samobor i Zagreb, 21) 1252 g. Križevci, 22) 1257 g. Jastrebarsko, 23) 1269 g. stanovnici naselja Sv. Ambrozija, 24) 1329 g. stanovnici otoka Ključ, 25) 1347 g. Krapina 26) te g. 1353 Koprivnica. 27)

Mi istina neznamo koliko je Varaždin mogao imati stanovnika prije 1220 godine, odnosno kuća, ali okolnosti, da su i tuda 1242 godine prošle tatarske horde te da je varaždinski kraljevski župan Erne, boreći se ovdje s Tatarima, svoga konja, na kojem se je sam pokušao spasiti, prepustio kralju Beli IV. na bijegu, radi njegovog spasa pa se zatim i sam povlačio s kraljem i čitavom vojskom na more, gdje se je posebno odlikovao hrabrošću, 28) jasno govore, da od Varaždina po odlasku Tatara sigurno ništa nije preostalo. Tako među prva strašna razaranja Varaždina, koja sigurno nisu bila bez požara, treba ubrojiti ova za vrijeme provale Tatara.

Prva vatra međutim, koja nam je zapisana u ispravama, vezana je uz nestanak već spomenutog originalnog privilegija kralja Andrije II. Naime negdje prije 1220 g. dogodio se je požar u kući, u kojoj je čuvan onovremeni najvažniji dokumenat Varaždina. Nesreća je htjela, da je i on izgorio. Svjedoke kako tog požara tako i nestanka ove isprave u istom požaru imamo u najvišim dostojanstvenicima kraljevstva, dok je sve to zapisano u ponovnom privilegiju danom gradu Varaždinu g. 1220 od strane ml. kralja Bele. 29)

Nije to posljednji put, da bi neki važan dokumenat za grad Varaždin izgorio, odnosno, da bi se putem podatka

o nestalom dokumentu u požaru upoznali i s jednim požarom više u Varaždinu.

U prvoj polovici XV. stoljeća izvori nam bilježe opet takove slučajeve.

Dok je naime varoški notar Danijel službeno boravio na dvoru kralja Žigmunda zastupajući grad u godini 1435, u njegovoj se je kući dogodio požar. Tom su zгодom izgorjele i neke varoške isprave. Jedne su gradu garantirale izvjesna prava, a druge su bile sudskog karaktera. 30)

Vjerojatno je više kuća u Varaždinu izgorjelo i u godini 1461, a među njima i kuća neke Elizabete Rihleične, 31) kako nam to spominje najstariji zapisnik grada Varaždina iz godine 1454—1464, 1467—1469. 32)

Prema nekim podacima 1476 i 1479 godine grad je bio popaljen od Turaka 33) a 1446 godine je bio spaljen od vojske Janka Hunjadija u sukobu između njega i grofova Celjskih. 34)

I ovih nekoliko vijesti o požarima kroz srednji vijek naše povijesti očito govore o velikoj nesreći, koja je pratila ovaj grad. Podaci, na koje ćemo naići u daljem historijskom razdoblju Varaždina, razjasnit će nam najopćenitiji uzrok neprestanim požarima.

Već na početku daljega izlaganja treba da konstatiramo, da nas izvorni materijali obavještavaju o neznatnom broju kamenih odnosno zidanih kuća u Varaždinu. Saznajemo, da je g. 1270 varaždinski građanin Kurej zamjenio svoje nedavno stečene posjede u susjednoj zaladskoj županiji od 10 jutara s palačom (kamenom građevinom) i s 5 gospodarskih zgrada, koje su dotada bile vlasništvo kraljičinog dvorjanika Dionizija. 35)

Vidimo, da je godine 1523 markgrof Juraj Brandemburški darovao svoju kamenu kuću gradskoj općini, da se Varaždin s njome služi kao svojom vijećnicom. 36)

Ako su to svi podaci, a ipak dokumenata do 1523. godine vezanih uz Varaždin ima prilično, 37) onda je istina, da su gotovo sve kuće u Varaždinu bile građene od drveta.

Pa dok ih je u početku još bio malen broj, obzirom na malen broj stanovnika i sami požari su bili rjeđi. A razumljivo, da se je proporcionalno povećanju broja sta-

novnika u Varaždinu nužno povećavao i broj kuća. Taj je svakako već u XV. stoljeću morao biti znatan, kad nalazimo, da je tada grad Varaždin u posjedu doista velikog zemljišnog teritorija. A tu pak činjenicu nužno povezujemo s općim ekonomskim prosperitetom grada.

Razlog tadanjem procvatu privrede grada Varaždina treba neminovno tražiti u strukturi proizvodnje u tom naselju. Činjenica je naime, da je jedno feudalno dobro proizvodilo samo toliko, koliko mu je bilo potrebno da zadovolji vlasnika tog dobra - feudalca, te jednim manjim dijelom proizvodače - kmetove. Nasuprot takovoj ograničenoj proizvodnji i to gotovo isključivo na zemlji, proizvodnja grada je mnogo šira i šarolikija. Karakterizira je zanatstvo i trgovina uz zemljoradnju i sve povezano s njom. Već kroz XIV. stoljeće povijesti varaždinske povećanje broja stanovništva grada značilo je i povećanje broja zanatlija i trgovaca u gradu, koji su u isti mah i zemljoposjednici. To je značilo jačanje proizvodnih snaga, a u konačnici i osjetno povećanje proizvodnje, što će reći i ekonomske moći zajednice građana. Ta se je privredna moć varaždinske onovremene komune posebice ogledala u izvjesnom usredotočivanju novca u gradu, pa dok su s jedne strane mali feudinci - plemići iz uže varaždinske okolice priželjkivali ovo platežno sredstvo, da bi se poput ekonomski jačih feudalaca mogli iole „provesti“, dotle je s druge, iz puste nužde, grad priželjkivao njihove zemlje. Historijski izvori druge polovice XV. stoljeća jasno govore o zalozima posjeda od strane okolnih plemića gradu, 38) te napokon o velikom proširivanju zemljišnog teritorija od strane grada. 39) Time je ujedno uvjetovano sve veće proširivanje stambenog gradskog prostora, čime opet dovodimo u vezu i sve češće i mnogo teže slučajeve požara u Varaždinu.

Jedna bilješka iz gradske knjige za 1587/9 godinu 40) doslovno kaže, da je godine 1582 u požaru nastalom oko 2 sata na dan 27. svibnja izgorio čitav grad do temelja, te da je to bilo za gradskog suca Petra Tozteca. 41) Premda je možda gradski notar pretjerao, ipak je to morao biti ovdje požar. Prema jednoj bilješki iz 1593 godine znademo, da je tom zgodom izgorio i franjevački samostan. 42) Tada su se Varaždinci obratili za pomoć u potrebnoj građi zbog

obnove grada austrijskom nadvojvodi Ernestu. 43) Da zlo gradu bude još veće, tadanji hrvatski ban Krsto Ungnad, koji je u isto vrijeme bio i župan županije varaždinske te kapetan grada Varaždina, neprestance je opterećivao građane raznim nepravednim dužnostima u svoju korist. Osim toga, stalno im je oduzimao zaprege i kola, nije im dozvoljavao, da na garištima grada izgrade nove domove (tako, da su se građani javno potužili na njegov postupak u požunskom saboru. 44) Sigurno ispravno zaključujemo, da je ovom tipičnom feudalnom nasilniku i njegovim interesima odgovarao ovakav postupak s građanima varaždinskim. Mislio je držati ih na taj način u pokornosti, te iskorištavati njihova sredstva za proizvodnju u svoju ličnu korist.

U istoj toj gradskoj knjizi 40) zabilježen je na 26. prosinca 1587 godine u 10 sati najveći požar u Varaždinu u ulici „Cargovec“, 45) pa zatim drugi još većih razmjera u „Dugoj ulici“ 46) na 16. svibnja iste godine. Izvor nam bilježi, da su u tom strašnom požaru izgorjele 23 kuće. 47)

U vezi s onim prvo spomenutim požarom 1587 godine zanimljivo je iznjeti raspravu pred gradskim sudom u Varaždinu, koja je vođena između krznara Benedikta Vitkovića, te njegove žene Elizabete s jedne strane i Petra Svetigalića s druge.

Požar, koji je nastao u kući Petra Svetigalića i koji je uništio njegovu kuću, bio je zahvatio i gospodarske zgrade Vitkovićeve: svinjac, staje i štagalj. Tako su mu zajedno sa stajama i svinjcem izgorjele krave, svinje i volovi, kao i štagalj sa sijenom i slamom, te hambar sa plodinama. Vrijednost izgorjelih zgrada i blaga proračunata je na 100 for. Kako je požar nastao u kući Svetigalićevoj i jer se je otale proširio na imovinu Vitkovićevu i uništio ju je, ovaj ga tuži pred gradskim sudom i traži, da mu nadoknadi štetu. Svetigalić se brani, da nije on kriv nastalom požaru, da nije na njem krivica, što se je proširio na kuću Vitkovićeovu, da nije u njegovoj moći bilo, da spriječi uništenje Vitkovićeve imovine. Tužitelj međutim ostaje kod svoje optužbe, te iznosi kao primjer za ovaj slučaj „slučaj Taclin“ prije 30 godina. Tada je naime u kući spomenutog Taclina nastao požar, koji je

prouzrokovao veće štete i ostalim građanima varaždinskim u užem susjedstvu. Pogorjeli su stvar iznjeli pred gradski sud, pa je svu štetu učinjenu požarom na imovini drugih pogorjelih morao spomenuti Taclin nadoknaditi. Kao dalji dokaz svoga prava na nadoknadu štete od strane Svetigalića Vitković iznosi još jedan sličan primjer. Požar je tada izbio u kući Marka Očinec. Ovaj se morao nagoditi s ostalim pogorjelim građanima, čije je kuće kod njega nastala vatra zahvatila.

Presuda gradskoga suda u Varaždinu je glasila, da se optuženi Svetigalić mora zakleti, da nije on ni nitko od njegovih ukućana kriv za nastali požar. U protivnom morati će Vitkoviću nadoknaditi štetu u novcu do one svote, na koju se opet ovaj zakune, da ju je od tog požara pretrpio. 48)

Vidjeli smo, da je tu riječ o požarnoj šteti u iznosu od 100 f. Sličan slučaj navodi, da je od požara bila pretrpljena šteta u iznosu od preko 500 forinti. 49)

Kao što je prije bilo zabilježeno nekoliko slučajeva uništenja važnih javnih gradskih isprava po požarima, tako se i nakon ovih časa prije navedenih javljaju neke osobe pred gradskom varaždinskom općinom, da su im nedavni požari upropastili važne dokumente. Primjerice krojač Tomo Pihovčić izjavljuje pred sudom, da nije u stanju pokazati majčin testamenat, jer je izgorio u požaru; 50) jednako to izjavljuju tri Varaždinke u pogledu nekih pisanih svjedočanstava. 51)

Koliko su ovakvi slučajevi izgorjelih dokumenata nanosili teškoća i samom javnom administrativnom poslovanju jasno će nam biti, ako časa prije rečenom dodamo, da je i sam „Prothocolon civitatis“ u jednom od ova dva požara izgorio. Izgorjele su s jedne strane isprave građana, a ovo s druge i centralna knjiga u koju su se upisivali svi javni poslovi (ugovori, kupoprodaje i sl.), pa je tako često dolazilo do neprilika. Ovo bi naime stanje koristili pokvareni tipovi u gradu, pa bi jedni ponovno tražili već naplaćene dugove, drugi pak ne bi priznavali izvršenu prodaju posjeda itd. Najčešće vidimo, da je općina spor rješavala u korist optužene stranke priznavši, da je gradski zapisnik doista izgorio, pa su tako mogle biti upropaštene

požarom i isprave, koje su optuženi imali. 52) Tako sada i posve razumijemo zaključak varaždinske općine iz 1588. godine, da se građanima ponovno izdaju isprave, za koje su se izjasnili, da su im izgorjele. 53)

Koliku je nevolju Varaždin doživio u drugoj polovici XVI. st. ustanovit ćemo tek onda, ako ovom zlu od požara dodamo još jedno doista veliko: pojavila se je naime u ovom gradu kuga. 54)

Nije prošlo niti punih 5 godina od posljednjeg požara, a već je opet ista nevolja zadesila Varaždin. Godine 1592 opet je jako pogorio. Požar je nastao u predgrađu, gdje je pogorjela i zapadna i istočna strana, a onda se je proširio i na unutrašnji grad. Da taj požar nije bio neznan, jasno nas obavještava činjenica, što su u njem nastradale i zidane zgrade. A koliko ih je tek izgorjelo onih drvenih! Jednim dijelom je tada nastradala i „Domus civitatis“, 55) dok je župna crkva potpuno izgorjela. Odmah je bilo odlučeno, da se izvrše u prvi čas ma i provizorno radovi na obnovi izgorjelih dijelova gradske vijećnice. 56) Juraj Čioklić, iz čije je kuće izbio požar, morat će dati za gradnju župne crkve 100 ugarskih forinti. 57) Mi si danas možda ne možemo ni zamisliti, kolika je panika nastala u ovakvom od drva izgrađenom gradu, kad bi izbio požar. Ali kao i uvijek prigodom takovih nesreća, koristeći neprisebnost povećeg broja građana, a u prvom redu ugroženih požarom, izvjesni prisebni kradljivci započinju svoje akcije. Iznosimo tu stvar baš na ovom mjestu i prigodom ovog požara, jer nam je tada i zabilježen jedan karakterističan slučaj. Naime kao što i biva u takovim slučajevima, ljudi pokušavaju spasiti od vatre, što se spasiti može. U prvom redu najvrijednije stvari. Tako su se i tada kod požara u 1592 g. građani i građanke žurili, da sklope svoje vrednote u zlatu odnosno srebru. Smatrali su najpogodnijim skrovištem podrum nekog varaždinskog građana Lobaršćaka. I žena Marka Cingiezer povelala se je za ostalima te je u isti podrum donjela u odsutnosti muža svoje zlato. Međutim vatra je zahvatila i Lobaršćakovu kuću. Od vrućine, koja se je širila i u podrum, ljudi su poslije požara palazili svoje stvari u kojekakvim deformiranim oblicima. Žena Cingiezera našla ih je tek djelomično,

dok su preostale nestale. Poveden postupak pred gradskim sudom nije mogao pronaći krivca. 58)

U svojim bilješkama grof Trautmansdorf iz 1648 nas obavještava, da je „za pola sata nakon njegova dolaska u Varaždin buknuo požar, koji je uništio više od pola Varaždina.“ 59)

Prema zapisu Jurja Habelića kao i iz pisma upućenom općini Varaždinskoj po kralju Ferdinandu III. od 27. X. 1649 utvrđujemo, da je 4. travnja opet izbio požar, koji je uništio pola Varaždina. Iz toga razloga ovim je pismom kralj oslobodio grad od prije dugovanog poreza u iznosu od 500 ugarskih forinti. 60) Habelić opisujući vatru veli, da je nastala oko 8 sati navečer, te da su tada za jedan sat izgorjele i obe škole. 61)

Jedan od veoma teških tereta, kojim je feudalno društvo oteretilo i građane Varaždina, bilo je ukonačivanje vojnika. Kraj ostalih nesreća, koje su se iz ovakvog susta narstva rodile, bio je i požar u 1745 godini. Podmetnuli su ga vojnici iz razloga međusobne netrpeljivosti ukućana i vojnika. Izgorjelo je dosta kuća, a među njima i ona bivšeg općinskog notara pa Raffajeva, kaptolske, velike kuće gdje se nalazila pivovara, a počele su gorjeti velika zidana kaptolska kuća, kao i kuća zakupnika ovdašnje pošte. 62) Vojnici su bili uhapšeni, podvrgnuti ispitivanjima, iz kojih se vidi, da u Varaždinu još i tada vlada veliko praznovjerje. Naime prema izjavama građana svjedoka, jedan je od vojnika imao moć, da se učini nevidljivim, pa je onda bacao kamenje po sobi kroz dimnjak. Osim toga i taj „nevidljivi“ vojnik kao i njegovi drugovi činili su razne prepade svojim hladnim oružjem na građane, krali imovinu varaždinskih građana, pa napokon eto podmetnuli i ovaj požar. 63)

Koliki je strah u to vrijeme zavladao u Varaždinu od požara, može nam zorno pokazati primjer slikara Franje Kotfirsa. Ovaj naime prodaje svoju kuću u Varaždinu za 60 rajnskih forinti, te se preseljava u Križevce, da ne bi i ta njegova kuća postala žrtva čestih varaždinskih požara. 64)

Znade se, da je i 1784 godine pogorio Varaždin, ali ne znamo, u kojoj mjeri. 65) Bune pritješnjenih kme-

tova u godini 1755 u pepeo su pretvorile plemićke kurije Raffaya i Kasnyara. 66) Te bune opisuje i Adam grof Oršić Slavetički u svojim „Uspomenama“, (1725—1814) promatrajući ih svakako sa svog klasnog stajališta. 67) A dolazilo je do požara i u varoškim vinogradima, kako je to primjerice bilo 1767 godine. Naročitu je brigu tom zgodom općini zadavala mogućnost, da će pogorjeli kmetovi iz razloga siromaštva, koje je u potpunoj mjeri nakon požara nastupilo, biti prisiljeni, da napuste to gradsko selo. Time bi jasno grad izgubio jedan dobar dio svojih proizvađača, radnu snagu u vinogradima, kako je to vidljivo iz pisma općine Varaždinske upućenog Ugarskom Namjesničkom Vijeću. U njem grad moli, da se pogorjelim kmetovima dađe građa za kuće i žito za prehranu, a da ne bi napustili svoje dosadanje boravište. 68)

Međutim sigurno najteži požar, koji se je u Varaždinu dogodio i koji je uništio 385 kuća, bio je onaj u 1776 godini. No da bismo mogli u punini shvatiti posljedice strašnog razaranja ovoga grada prigodom rečenog požara, upoznajmo se makar ukratko s razvitkom Varaždina do 1776 godine i s njegovim stvarnim stanjem neposredno pred ovim fatalnim događajem.

Najprije konstatirajmo jednu činjenicu: Današnji uži Varaždin činile su već krajem XVI. st. dvije zasebne općine. Jedna je bila Slobodni i kraljevski grad Varaždin, a druga — Starogradska varaždinska općina. 69) Stanovnici prve su od osnivanja tog građanskog naselja slobodni ljudi, uglavnom uvijek neposredno preko svoje komune vezani uz kralja. Pripadnici druge općine su nekadanji kraljevski, pa zatim kmetovi posjednika varaždinskog utvrđenog grada. Ovi posljednji su se tek tokom svog razvitka iz razloga strukture svojih zanimanja oslobodili kmetstva. Vezani su uz vlasnika varaždinske tvrđave, pa tako od 1608 uz grofove Erdödy kao nasljedne župane varaždinske županije.

U svakom je slučaju, historijski uzevši, to zanimljiva pojava, da neodjeljeno na uskom području današnjeg grada u prošlosti postoje dvije administrativno odjeljene općine, iako moramo priznati, da im je privredna djelatnost istovjetna: obrt, trgovina te zemljoradnja i stočar-

stvo su karakteristika privredne strukture obiju komuna. No Starogradska je općina u odnosu na Varošku zbog manjeg broja stanovništva ekonomski slabija. I jedna i druga zajednica znade za cehove, ali svaka imade svoje posebne organizacije. Različito društveno porijeklo pripadnika ovih dviju općina ostavit će ih odvojene za sve vrijeme feudalnog poretka u Hrvatskoj, iako su ekonomski ujednačene. Tek opće upravne i političke promjene u Austro-Ugarskoj monarhiji nastale u eri Bachovog apsolutizma 1850. godine dovest će do njihovog i administrativnog spajanja.

To je jedno.

Drugo, Varaždin je od 1608. godine sjelo županije, čiji su župani s nasljednim pravom grofovi Erdödy. A ti su kroz XVII. i XVIII. st. četiri puta bili i hrvatski banovi.

Treće, Turska opasnost učinila je Varaždin tvrđavom. A to znači sjedištem generalata, sve dok isti nije premješten u Koprivnicu. 70)

Napokon, što spada među najznačajnije, Varaždin je godine 1767. postao središtem Hrvatske, jer je netom osnovanom Hrvatskom Kraljevskom Vijeću po Mariji Tereziji bio određen kao sjedište.

Dvije su u glavnom stvari, koje se iz navedenih činjenica mogu izvući: 1. stalne raspre i optuživanja s jedne strane građana i s druge redom svih Erdödyevaca (ponajvećma privredne naravi), govore zapravo o stalnom ekonomskom razvitku grada Varaždina, a po tom i o njegovom političkom jačanju. Da su se Erdödy i kao hrvatski banovi morali pomirivati s Varaždinskom općinom, to očito i nesumnjivo govori u prilog ovoj našoj čas prije iznesenoj tvrdnji. 2. da je Varaždin postao sjedištem Hrvatskog kraljevskog vijeća, te onovremene „hrvatske vlade“, bilo je svakako uvjetovano i političkim i ekonomskim faktorima. Sigurno je austrijskoj carici više odgovarao Varaždin od Zagreba, kad je taj grad određen da bude centar Hrvatske. Ta već vojska, koja je tu bila stacionirana, kao i vojni uredi, pogodovali su germanizaciji ovog grada.

Sve u svemu Varaždin je tada bio jaki ekonomski centar Hrvatske, a u političkom smislu u pogledu jezika najvećim dijelom sklon njemštini.

Prema sačuvanim popisima stanovništva Varaždina, grad je godine 1772. brojio 1635 stanovnika građana, dok se je cjelokupni broj ljudi penjao najviše do 2.000. U mjestu je bila 501 kuća. 71) Ako spomenemo samo, da je kraj trgovaca, gradskih službenika, službenika županije odnosno Hrvatskog kraljevskog vijeća, te nekolicine liječnika i apotekara kao i zemljoradnika velik dio građana bio obrtničkog staleža, odmah ćemo shvatiti, da je Varaždin u to vrijeme i ekonomski važan centar, jer 1774. godine 72) broji 307 obrtnika majstora, 184 pomoćnika, te 162 naučnika. Prema već spomenutom popisu iz 1772. godine na pojedine struke otpadaju ovi brojevi zanatlija: remenara 6, postolara 38, bravara 5, pekara 6, klobučara 5, krojača 31, urara 1, kolara 5, kovača 8, sapunara 1, zlatara 4, licitara 2, krznara 3, sitara 3, mlinara 8, mesara 20, čizmara 17, tkalaca 9. 71) Bilo je tu i obrtnika još nekih zanata.

Osim toga posebni sadržaj gradu Varaždinu dala je i prisutnost povećeg broja plemićkih porodica. Prema podacima iz 1772. godine njihov se je broj penjao na 46. 71) Njihove kuće u gradu bile su najveće i najljepše, a neki ih posjeduju već u XVII. stoljeću. U gradu je plemstvo bilo privučeno zbog specifičnosti života u gradu. Taj je tu bio lagodniji. S jedne im je strane pružao izvjesne kulturne navike onoga vremena, ali s druge i omogućavao neograničenost uživanja u zabavama i svakovrsnom raskošu. Često je sve to prelazilo u raskalašenost.

Bilo je slučajeva, kad su pobjegli u grad od straha pred kmetovima i njihovim pobunama. No te baš nisu bile rijetke. Kad se suvremenik grof Adam Oršić Slavetički u svojim „Memoarima“ sjeća buna kmetova na dobru Raven, posjedu Raffayevom, u god. 1755, iako nerado kao feudalac, no ipak priznaje i tu činjenicu riječima: „Plemstvo je bježalo u gradove s djecom i dragocjenostima.”

Grad je osim toga bio i centar trgovine, pa je pružao također mogućnosti potrebnih trgovačkih veza s ostalim bližim i daljim trgovačkim centrima. Dakle poslužio je

plemstvu i kao tržište i kao potrošač njihovih poljoprivrednih dobara, koja su im priskrbili kmetovi, i kao posrednik u trgovini. Ako samo spomenemo neke od plemstva, koji su dulje ili kraće vrijeme boravili u Varaždinu i posjedovali kuće, onda možemo utvrditi, da je primjerice na današnjem Tomislavovom trgu već godine 1695 posjedovao kuću barun Prašinsky, 73) a jednako Ivan grof Drašković. 74) U ulici Lole Ribara do 1757 posjeduje kuću Oton Herbert barun Kulmer, 75) a od 1767 Franjo grof Nádasdy kao ban. 76) U Kukuljevićevoj ulici Antun grof Janković; 77) do 1719 u istoj ulici posjeduje kuću Baltazar barun Patačić, a onda je prodana Kristoforu grofu Oršiću. 78) Na trgu Slobode posjeduje kuću Stjepan Josip barun Patačić. 79) Do 1721 je na mjestu današnje „Perkove kasarne“ posjedovao kuću Ivan grof Petheš. 80) Na trgu Božidara Adžije 1730 godine posjeduje kuću barunica Franciska Tavonat i muž joj Ladislav grof Keglević; od 1773 g. je u posjedu Franje baruna Patačića. 81) Jednako tako u Kranjčevićевой ulici od 1750 godine imade kuću barun Rathkay de Tarnok. 82)

Na kraju ne ćemo pogriješiti, ako prepustimo već poznatom nam suvremeniku Adamu grofu Oršiću i njegovim „Memoarima“, da nam zorno daju vanjsku sliku života tih plemića u tadanjem Varaždinu. On kao poštolac starog „ladanjskog“ života konstatira velike promjene u „navadama i običajima“ feudalne vladajuće klase u Hrvatskoj za vrijeme svoga života. 83) Spominje zatim „pogubnu raskoš“, pa naglašava, da se je napose u Varaždinu, gdje je bilo sjedište Hrvatskog kraljevskog vijeća, mogla vidjeti najnovija vrst sjajnih karuca, srebrno posuđe, krasne livreje, tekliči i francuski kuhari. Ekselencije, magnifici i žene, dali su si dobavljati iz Beča skupu robu, priređivale su se osobito ukočene društvene zabave, jednom riječi, Varaždin bijaše mali Beč. 84)

Eto u takvoj situaciji u vrijeme, kad je Varaždin ne samo sjedište županije i ne samo jedan od veoma jakih privrednih centara Hrvatske, kojem obilježje daje široko razgranata zanatska proizvodnja, nego kad je on i politički centar Hrvatske, sjedište Hrvatskog kraljevskog vijeća, kad se je u njemu skupilo toliko plemstvo, godine 1776

zadesio ga je strašan požar. Isti je uništio od postojeće 501 kuće — njih 385. Nakon toga požara Hrvatsko kraljevsko vijeće se preselilo u Zagreb, da tamo poživi još 3 godine. 85)

Gotovo za sve dosad navedene požare nismo mogli utvrditi uzrok nastanka. Za ovaj nam sačuvani historijski izvori točno opisuju i uzrok i način postanka. Prouzročila ga je zubna bol, pušenje i krmača. Naime na dan (25. travnja 1776 bio je određen 17 godišnji gradski kmet Jakob Verček iz Sračinca, da s još dva kmeta na varoškom majuru 86) uz ulicu „Dugi konec“ gasi vapno. Bolio ga je zub pa je pušio smatrajući, da će i njemu time biti ublažena zubna bol. Tako pušeci pošao je u potragu za nekom posudom, u kojoj bi se donosila potrebna voda pri gašenju vapna. Pukim je slučajem podignuo škaf, kojim se je nosila hrana svinjama. Velika krmača, koja je slobodno majurom hodila, čim je opazila škaf, kojim se je i njoj donosila hrana, zatrčala se je prema mladiću. Ovaj se je prepao i dao u bijeg. Trčeci tako majurom ispred krmače bio je bačen od nje u jedan kup slame na dvorištu, u kojem je ostala njegova cigareta i tako zapalila lako zapaljivu materiju. Nije čudo, da je odmah iza toga čitav kup slame planuo, a jer je majur bio pun lako zapaljivih predmeta: sijena, slame i sl., vatra se je ubrzo tu rasplamsala. 87) Kako je upravo puhao jak vjetar, to je još samo više razjarivao požar na majuru, a ujedno ga je prenio iz tog predgrađa i na unutrašnji dio grada. Izvještaji, koji su nam sačuvani o toj vatri posebno podvlače, da je požar bio toliko strašan, da niti zidane kuće nisu mogle odoljevati njegovoj razornoj snazi. 88)

Tada su se jasno pojavile kao najtraženije stvari u prvom redu novac, zatim građevni materijal, te sami građevinari. Mislilo se, da će za prvo vrijeme biti potrebno oko 50.000 forinti. U tom je smislu i pisano Kraljevskoj komori. Upućeno je također pismo kraljici, kojim se moli dozvola u pogledu slobodnog dovoza potrebne građe iz Stajerske i Koruške. Piše se ujedno u susjedne krajeve i mjesta sve u potrazi za zidarima odnosno tesarima. 89)

Već smo na početku utvrdili, da je jedan od najvaž-

njih uzroka tolikim strašnim požarnim razaranjima ležao u drvenoj građi najveće većine varaždinskih kuća. To je sada potvrdila i odluka uprave grada Varaždina, da se u unutrašnjem dijelu grada više uopće unaprijed ne smiju graditi drvene kuće, već jedino i samo zidanice. 90)

Kad samo pomislimo, da je u jednome gradu, koji je brojio 501 kuću, izgorjelo 385 kuća, t. j. nešto više od 3/4 grada, onda nam se neposredno postavlja pitanje, kako s onim ljudima, koji su tako ostali bez krova nad glavom. I taj problem se je postavio pred onovremenu gradsku upravu, pa je situacija zahtjevala uspostavljanje komisije, koja se je imala pobrinuti za smještaj pogorjelih u kuće pošteđene od vatre. To već i radi toga, da ne dođe do nabijanja cijena stanarini. 90)

Općina predviđa i izvjesnu pomoć pogorjelim građanima u pogledu građevnog materijala. Doneseno je rješenje, da će građani moći koristiti jedan dio potrebne građe iz gradske šume „Brezje“. 91) Kako su od požara stradala i gradska vrata i tornjevi, to je predviđeno, da varoški konzul za njihov popravak uzme potrebnu drvenu građu iz šume „Hraščica“. 92)

Iako je požar već kao takav veliko zlo, pa je ovom zgodom tako reći izbrisao čitave ulice i kvartove grada Varaždina, ipak se je i u toj svojoj nevolji za budućnost moglo popraviti nešto, što je i u prošlosti predstavljalo grješku. Radi se naime o nekoj vrsti regulatorne osnove grada. Uspostavljena je i jedna takova komisija, koja će se brinuti da ulice budu ravnije i šire, jer i u nagruvanosti kuća leži jedan od uzroka bržeg i lakšeg širenja požara. Dakle, neće smjeti graditi novu kuću pogorjeli građanin na temeljima svoje stare, već kako to bude odredila u gornjem interesu imenovana komisija. 93)

Kako smo vidjeli, tek je otprilike nabačena svota od 50.000 forinti, koja bi bila potrebna za obnovu grada, ali neke specifikacije cjelokupnih potreba na žalost nakon ovog požara ne posjedujemo. No sačuvana nam je veoma zanimljiva vijest o potrebama varoši u građevnom drvu, čačvlima i željezu. To je naime ugovor, koji je općina učinila sa splavarom Ivanom Jurjem Ederom iz Koruške radi dobave rečenog materijala. Nema sumnje, jedan važan

podatak. Na temelju njega možemo naime zaključivati, da je u mnogim prilikama Varaždin koristio blizinu rijeke Drave kao jeftin vodeni put za dopremu u prvom redu drvene građe. 94)

U eri obnove grada čitavo se je mjesto pretvorilo u veliku graditeljsku radionicu, što vrijedi i za okolna varoška naselja kmetova. Tu se peku u velikom broju cigle, koje će u prvom redu poslužiti za gradnju dimnjaka. Organizacija ovoga posla i čitava „ciglana“ je bila varoško poduzeće. Građanima se je zatim prodavala na otplatu. Ove 1776 godine ispečeno je bilo 140.000 cigli. 95)

Već smo vidjeli, da je i ranije posljedica požarnih haranja u gradu bila iseljavanje pojedinih građana. Ovaj puta je napuštanje varoši bilo veliko, jer mnogi i mnogi nije više bio u stanju, da ponovno izgradi svoj dom. Hrvatsko kraljevsko vijeće je također tu pokušalo intervenirati, no ne znamo, s kojim uspjehom. Napose je takav zahtjev stavljen pred zanatlije grada Varaždina. 96)

Uza sve ostalo varaždinska općina je stavila zamolbe na zagrebačku, varaždinsku, križevačku, zaladsku, šimečku, požešku i virovitičku županiju, da priskoče novčanim sredstvima u pomoć pogorjelima. Jednako su upravljani pozivi za pomoć gradovima, Zagrebu, Križevcima, Koprivnici i Požegi. 97) Nije bilo lako odazvati se ovom pozivu. Grad Požega odgovara općini u Varaždinu, da se i oni tamo nalaze u veoma teškom stanju, 98) a sličan je odgovor i zaladske županije. 99)

Jasno da taj požar nije bio pošteđio ni kuće plemstva i svećenstva u gradu Varaždinu. Bilo je dovoljno razloga ekonomske naravi, da se pogorjeli vlasnici plemići, odnosno crkveni dostojanstvenici ne izjednačuju s pogorjelim građanima. Sigurno je da, kad bi ovima prvima bilo dano ovlaštenje diobe sakupljene pomoći za pogorjele u gradu, da bi ključ za podjelu sredstava bio okrenut u njihovu korist. No kako je odluku o raspodjeli donosio gradski varaždinski magistrat, to je bila pomoć podijeljena onako, kako su to htjeli građani. Najprije u odluci o podjeli svote od 20.000 forinti među pogorjele diferencirali su plemstvo i svećenstvo od građana, a zatim su građane podijelili u 6 razreda. Prvi su smatrani mogućim, da uprkos tome,

što su im kuće izgorjele, sami svojim vlastitim sredstvima ponovno iste sagrade, a bilo ih je 39; 100) kod drugih 6 razreda predstavlja razliku u visini nanešene štete po požaru. 101)

Sigurno je s historijske strane zanimljivo upoznati se s opisom tog najvećeg požara u gradu Varaždinu, kako ga je donio ili neki suvremenik ili nešto kasniji kroničar. Zbog toga „Uzpomena velikog požara, kojim grad Varaždin od 25. — 28. travnja 1776. g. do pepela sav popaljen bijaše, zatime opisivanje silne oluje 25. lipnja iste godine, koja tolikom snagom besniše, da cela varoš razorena u razvaljine propada“, kako pisac ovaj opis požara naziva, donosimo dolje u bilješki u izvornom tekstu. 102)

Iste te 1776 godine izbio je jedan manji požar u kući prebendara Grangye. Spominjemo ga zbog toga, što mu je Magistrat zaprijetio globom od 15 forinti, ako odmah ne sagradi na kući zidani dimnjak. 103) Očito su ove nove mjere posljedice teško plaćenog iskustva!

Požari u gradu Varaždinu nastavljaju razaranjima. Eto već naredne 1777 godine gori i do temelja bude uništeno 6 novosagrađenih kuća. Požar je buknuo u kući remenara Jakoba Horvata. 104)

I godina 1790 bilježi četvoricu varaždinskih građana nastradalih od požara. 105)

Nesrećama nema kraja. Već godine 1793 opet jedan veliki požar, koji je uništio čitavu jednu ulicu. Gradski zapisnik te godine kaže, da je iz same sjednice čitav magistrat na čelu s gradskim sucem na viku i strku s ulice uz zvonjavu zvona istrčao ravno na gašenje vatre. 106) Gorjela je „platea biskupicenzis“. 107) Svakako je požar morao biti strašan, jer su izgorjele do temelja sve kuće u ulici. Istinitost onovremenih navoda potvrđuje nam i današnjica. Poznato je, da je današnja „Prvomajska“ ulica prilično prostrana i široka česta, da je razmak između jedne i druge strane kuća velik. Onovremeni međutim izvori govore, da je to bila uska ulica, vijugava, a osim toga, da su i same kuće prije požara bile građene u nepravilnoj cik-cak liniji bez reda. I ovu nesreću je gradska uprava jednako kao i 1776 godine koristila kod provođenja regulacije u tom dijelu grada. Opet je bila formirana komisija sa

zadaćom, da nadgleda gradnju kuća, da ulica dobije što ravniji oblik. 108) Iz sačuvanih podataka o djelovanju i intervencijama tog odbora za provedbu regulacione osnove u tom dijelu grada zapažamo, da tu nije bilo šale. Poduzete su veoma oštre mjere protiv neposlušnih građana, koji su primjerice protivno predviđenoj osnovi za obnovu te ulice pokušali na starim temeljima graditi svoje domove. Tako je primjerice neki Andrija Palčec kao „primipilus“ 109) pobornika za stari način gradnje strpan u zatvor. Komisija mu je zaprijetila, da će u zatvoru ostati tako dugo, dok si ne predomisli i započne gradnjom kuće na onom mjestu, koje mu je određeno. 110)

Općina grada Varaždina i prigodom ovog požara stupa izravno u akciju. Pisano je Namjesničkom Vijeću u tom smislu, da bi se pogorjelima ublažili porezi, 111) uprava grada predviđa čovjeka i daje mu pomoćnika, koji će gasiti vapno. 112) U potrazi za zidarima, tesarima, te ciglarima upućuje se posebna delegacija sve do Vrbovca. 113) Iz opreznosti, da se osigura potrebni građevni materijal, a da pri tom zbog velike potražnje ne bi trgovci povisili istome cijene koristeći se tuđom nevoljom za svoje profite, općina se obraća pismom Mariborskom Okružju. Tu moli, da se pogorjelima omogući nabavka građe na tamošnjem području, te da se tamo ujedno poduzmu mjere kod prodavalaca, da ne bi došlo do spomenutih žalosnih pojava. 114) Uskoro su i dobili pozitivan odgovor, a potrebna građa im je osigurana kod stanovnika Sv. Lovrenca. 115) Nešto kasnije općini je stiglo pismo i Ugarskog Namjesničkog Vijeća, kojim se Varaždin obavještava, da je pogorjelim građanima dopuštena nabavka drvene građe u Štajerskoj bez naplate uobičajenih taksa. 116)

Pa eto niti 1795 godina 117) kao ni 1796 118) nisu prošle bez požara. Bile su to male pojedinačne vatre.

Veliki požar zadesi ovaj grad opet 1808 godine. Tom je zgodom izgorjelo 64 kuća na varoškom teritoriju, 119) a 32 — na području Starogradske varaždinske općine. 120) Izgorjele zgrade su se nalazile u blizini crkve Sv. Florijana.

Svakako tih 96 kuća predstavljalo je znatan gubitak i veliku štetu za ove dvije komune, pa se je opet postavilo

pitanje smještaja pogorjelih građana u kuće onih, koje vatra nije zahvatila. Tu je činjenicu varaždinski magistrat pokušao koristiti i još u jednu svrhu.

U ono vrijeme naime nije u gradu još bilo posebnih vojnih nastambi — današnjih vojarna. I u gradu Varaždinu i u Starogradskoj općini su stanovnici morali primiti vojnike na stan u svoje kuće onoliko njih, koliko bi im se odredilo. Starogradska Varaždinska Općina bira prema podacima otkad su nam uopće isti sačuvani i posebne službenike zvane „kvartirmeštri“. Zadaća im je ukonačivanje vojnika kod starogradske općinara. 121) Kako su varošani kao i starograđani primili u svoje kuće pogorjele sugrađane, magistrat stavlja zahtjev, da ih se sada oslobodi dužnosti ukonačivanja vojske. 122)

U vrijeme ovoga teškoga požara u punom su jeku napoleonski ratovi. Prehrana je veoma otežana. Sam grad se brine, da se pogorjelima pruži najnužnije za ishranu, pa je tako dobavljeno žito. 123)

Nije bilo važno spomenuti pri iznošenju društveno - ekonomske problematike i razvitka grada Varaždina do velikog požara 1776 godine, da su službeni odnosi Varoške općine i Starogradske općine bili stalno zaoštreni. Uzrok ovoj historijskoj činjenici u čitavom razvitku jedne i druge zajednice leži svakako s jedne strane u neposrednim vezama Starogradske općine s posjednicima varaždinskog utvrđenog grada, jer su se feudanci neprestano neprijateljski odnosili prema Varoškoj općini. Uzrok takovim nategnutim odnosima dalje svakako treba tražiti u svadama oko korištenja zajedničkih šuma i pašnjaka između pripadnika jedne i druge općine kao i u spornim pitanjima zemljoposjedništva. Dakle ekonomski su razlozi bili najosnovniji uzroci međusobnoj netrpeljivosti.

Primjer ovakvih zategnutih odnosa opet u ekonomskom smislu ispoljio se je i kod ove zajedničke nesreće prigodom požara 1808 godine. Sakupljenu pomoć u novcu je Varoška općina podijelila samo među svoje pripadnike, iako je i županija pokušala službenu intervenciju. Gradski magistrat se je u svom dokaznom materijalu upirao na činjenicu, istinitu ili ne, da je pomoć bila sakupljena

samo na ime onih 64 izgorjelih kuća Varoške jurisdikcije, pa s toga i njima u cijelosti pripada. 124)

Bilo je podijeljeno među pogorjele građane u svemu 840 forinti. 125) Kako i o tom požaru iz 1808 godine posjedujemo suvremeni opis pod naslovom „Dodatak, kojim se nastavlja dalje opisivanje požarah varoši varaždinske“, to ga u bilješci donosimo. 126)

Zabilježiti ćemo ovdje i požar iz 1812 godine. Ne radi toga, što je ostavio neke teže posljedice već, jer nas upoznaje s dosta čudnom kaznom krivca za taj požar.

Kad je ono bio u Dugoj ulici godine 1792 izbio požar u kući Petra Mlinarić i žene mu, koji su ujedno bili utvrđeni kao krivci nastanka vatre, on je bio osuđen na tri dana zatvora, dok žena na 12 udaraca batinom javno na trgu. 127) Sada 1812 godine, premda je požar, kako stoji u izvještaju varoškog kapetana, sretno bio ugašen, krivca će se voditi javno po pepelu izgorjele kuće uz bubnjanje, a nakon toga će još na glavnom trgu dobiti 25 batina. 128)

Ni naredne godine 1813, 129) pa 1815, 130) 1816, 131) te 1819, 132) 1822, 133) i 1826, 134) nisu bile bez manjih požara. Najviše je prigodom tih vatra izgorjelo kuća godine 1826 i to njih 4 sa štetom u vrijednosti od 6.000 forinti. 135) Među pogorjele građane podijeljena je pomoć u iznosu od nešto oko 158 forinti. 136)

U požarnim analizama grada Varaždina opet poveću nesreću znači godina 1827. Poharana je današnja Prvomajska ulica. Požar je nastao na samom njezinom početku i toliko se raširio, da su izgorjele 34 kuće. šteta je procijenjena na 27.920 forinti bečke vrijednosti. 137)

Pogorjelim građanima podijeljena je pomoć u iznosu od preko 970 forinti. 138)

Unaprijed do osnivanja vatrogasnog društva u Varaždinu godine 1864, požari nisu bili toliko brojni. Razlog je bio prosto taj, što su se najosjetljiviji dijelovi kuća za požar — dimnjaci u prvome redu — prema nalozima općine počeli graditi od cigle, a ne više od drveta. Podjednako su s vremenom morali građani sve više i više na mjestima izgorjelih drvenih kuća dizati kuće zidane.

Veći požar dogodio se godine 1852, kad je izgorjelo 9 kuća s procjenom od preko 7.000 forinti štete. Bio je to požar u Vidovskoj ulici. (139)

Još veći je izbio nakon 10 godina godine 1862. Tada je izgorjelo 15 kuća i 43 gospodarske zgrade najvećim dijelom u Miličkoj ulici. Nakon ovoga požara bilo je ostalo bez krova nad glavom 36 obitelji, a šteta je procijenjena na 52.690 forinti. (140)

2.

Posljedice požara u privrednoj računici

Nakon ovako detaljnog promatranja požara, događaja oko njih i posljedica njihovih i na ekonomskom planu, moramo konstatirati, da su to bili za grad Varaždin „neprijatelj broj 1“. Vidjeli smo, da ih je bilo mnogo, iako smo mogli iznijeti samo one dokumentarno zabilježene, kao i to, da su nemilosrdno harali. Istina je, da je grad Varaždin kroz svoj historijski razvitak stalno privredno jačao, da se uporedo prostorno i stambeno povećavao. Ali, da nije bilo ovog razornog elementa, njegov bi ekonomski razvitak bio povoljniji i s mnogo manje privrednih trzavica. Pa zar ga nisu godinama i godinama bacala unazad tako strašna požarna uništavanja? Zar nije često pola pa i preko 3/4 grada izgorjelo? Često je, znači, i preko polovine stanovništva ostalo bez igdje ičesa, gotovo u onom istom stanju, u kojem su se našli nekoć njihovi predci, kad su se odlučili tu nastaniti. Za naše poimanje to su prilično teško dokučive činjenice, jer u naše vrijeme nema takovih slučajeva. Preko polovice jednoga naselja da bude prosto požarom izbrisano sa zemlje!

Pa sad postavimo li stvari požara i šteta nastalih od vatre u Varaždinu kroz njegov historijski razvitak, kako smo ih maločas motrili u odnosu kuće naprama novcu odnosno robi, svakako ćemo najbolje moći sagledati s ekonomskog gledišta strašne posljedice stoljećima nanašane požarima Varaždinu. Iako sve to tek možemo približno dati za ranije razdoblje, točnije za novije vrijeme, ipak pokušajmo tu rekonstrukciju. Nužno ćemo se morati složiti, da će se pred nama ukazati porazne činjenice.

U ovome našem radu mi smo se osvrnuli i uspjeli smo obuhvatiti kojih tridesetak požara. Podatke o štetama izražene u novčanoj vrijednosti posjedujemo za kojih 10. Ako skupimo broj izgorjelih kuća u poznatim nam slučajevima, to je u nešto oko 20-tak požara, onda je u Varaždinu od tog razornog elementa uništeno 960 kuća.

S druge strane znademo, da je šteta od požara u godini 1826 procijenjena na 6.000 forinti, a tada su izgorjele 4 zgrade. Godine 1827 je šteta procijenjena na 27.920 forinti, a izgorjele su 34 zgrade. Na 7.219 forinti je bila procjena štete godine 1852, a izgorjelo je 9 zgrada. Godine 1862, kad je izgorjelo 58 zgrada, šteta je procijenjena na 52.690 forinti. Zbrojimo li izgorjele zgrade u ovim požarima, u kojima nam je poznata procjena štete nastale od požara, dobivamo okruglo 100 zgrada. Zbrojimo li pak procjene pojedinih godina, ukupno nastala šteta izbacuje sumu približno od 96.000 forinti. Ako je ukupna šteta nastala od požara u ove 4 godine iznosila 96.000, a uništeno je požarom 100 zgrada, poprečna vrijednost jedne kuće penje se na 960 forinti.

Uzmemo li sad, da je od požara u Varaždinu u vrijeme, koje smo motrili, bilo izgorjelo 960 zgrada, a okrugla vrijednost jedne je iznosila u XIX. stoljeću 960 forinti, onda dolazimo do fantastične cifre za ono vrijeme od preko 900.000 forinti, koju vrijednost su progutali samo poznati nam varaždinski požari.

Mi istina koristimo pri ovom računu novčanu vrijednost kuće u XIX. st., a govorimo o izgorjelim zgradama u Varaždinu od najranijih vremena prema naprijed, ali možemo čitav problem šteta nastalih od požara promatrati i iz tog vremenskog gledišta.

Da bi nam stvari bile još jasnije, pogledajmo ovu činjenicu iz još jedne druge strane.

Već znademo, da je Varaždin godine 1772 brojio 501

kuću. 71) Kod popisa stanovništva Varoške i Starogradske općine obavljenog mjeseca veljače godine 1851 i jedna i druga zajednica brojile su ukupno 1018 kuća; obzirom na njih 197, koje pripadaju Starogradskoj varaždinskoj općini, gradu Varaždinu ostaje tada 821 zgrada. 141) Kad znademo, da je do 1862 god. Varaždin u požarima izgubio 960 kuća, to znači, da je do početka druge polovice XIX. st. u Varaždinu izgorjelo više kuća no što ih je on tada brojio. Drugim riječima, kad bi se postavilo pitanje, koliko bi zgrada u Varaždinu bilo 1862 godine, ako bi se sve izgorjele kuće najednom podigle uz već postojeći stambeni fond, Varaždin bi tada brojio još jedamput više kuća, no što ih je te godine imao. Ako želimo staviti neku primjedbku obzirom na odnos izgorjelih kuća u gradu do 1862 godine i njihov broj u vrijeme onog velikog požara 1776 godine, onda možemo reći, da su do 1862 godine izgorjela gotovo dva Varaždina.

Da budemo još bliži ekonomskoj računici, pogledajmo stvari u oči još na jedan drugi način. Poslužit ćemo se suvremenim cjenikom pojedinih artikala, zemlje, stoke i sl.

Jutro zemlje prve klase cijeno se 1827 godine 125 do 150 forinti. 142) To znači, da će tada jedan varaždinski građanin od po nama procijenjene štete za izgublenu kuću u požaru, za koju smo rekli, da iznosi okruglo 960 forinti, nabaviti 6 jutara prvoklasne oranice. Dakle, kad bi se svi oni kroz stoljeća pogorjeli Varaždinci odlučili, da za vrijednost svojih izgorjelih kuća kupe prvoklasnu zemlju, onda bi se zemljišni posjed tih građana ukupno povećao za 5.760 jutara.

Jedna je krava primjerice iste 1827 godine u Varaždinu vrijedila 20 forinti. 142) Prema tome pogorjeli građanin mogao je za vrijednost svog vatrom uništenog posjeda početkom XIX. st. kupiti 48 ovih domaćih životinja. Grad je znači štetovao od znanih nam požara toliku novčanu vrijednost, da bi mogao imati ni više ni manje no 46.080 krava.

U tom smislu mogli bismo iznijeti niz podataka u robu, koju bi pogorjeli građani mogli steći, i što bi sigurno predstavljalo veliki ekonomski probitak za njih, da nisu pogorjeli. Potrebno bi bilo samo utvrditi dokumentarno cijenu

izvjesnog artikla. No ostavimo niže navedenoj križaljci, da nam progovori još nekoliko riječi o tome :

Roba	Cijena	Jedna pogorjela kuća u robu	Šteta od svih požara u Varaždinu u robu
1 ormar	8 for.	120 ormara	117200 ormara
1 vedro* raži	3 "	320 vedri raži	67200 vedri raži
1 " pšen.	6 "	160 vedri pšenice	153600 vedri pšenice
1 " zobi	2,5 "	384 vedri zobi	378640 vedri zobi
1 " ječma	2,75 f.	349 vedri ječma	335040 vedri ječma

* 1 vedro = oko 60 litara.

3

Preventivne mjere u obrani od požara

Svaki normalni mozak nužno će kraj tolikih požarnih razaranja i sada utvrđenih šteta na privrednom polju za ovaj

grad morati postaviti bar jedno pitanje: ta zar ovaj historijski Varaždin nije shvaćao nuždu izvjesnih vatrogasnih preventivnih mjera, kad je toliko puta i tako gorko plaćao svoja iskustva obzirom na požare. Zar možda nije dobro funkcionirala onovremena vatrogasna služba? Kako je funkcioniralo onovremeno vatrogastvo? Kakovim je vatrogasnim spravama raspolagalo? Drugim riječima, što su stari Varaždinci činili u svrhu sprečavanja vatre, i ako se je već vatra dogodila, kako je u ono vrijeme bilo organizirano gašenje vatre?

Istina, ne posjedujemo podatke o gornjim pitanjima za najstarija vremena. Od kraja XVI. st. naprotiv moguće je dosta toga utvrditi i to ne samo općenito, već i u pojedinostima.

1. Već neki podaci o postupanju s onovremenim varaždinskim građanima, u čijim bi se kućama desio požar i otale prenio na ostale, daju nam naslućivati, da i sam taj postupak možemo smatrati jednom možda i najstarijom preventivnom mjerom u obrani od požara. Postoje tvrdnje građana iz 1588 godine kao i potvrda varaždinskog gradskog suda iz istog vremena, da je moglo doći do materijalnog snažanja štete od strane onoga, u čijoj je kući buknuo

požar, u korist nastradalih njegovih susjeda. 143) Svakako je to u stvari najteža kazna, koja bi mogla pasti na leđa čovjeka kao krivca nastalom požaru, kad je i on sam pogorio! Treba smatrati, da se je na taj način pokušala podržavati budnost ukućana, a da se u njihovoj kući ne porodi vatra.

Nekoliko godina kasnije bilo je po varaždinskoj općini određeno, da Juraj Čoklić dade u svrhu gradnje crkve 100 forinti, jer se je iz njegove kuće požar bio raširio dalje. Opet jedna sigurnosna mjera, koja je mogla uspješno djelovati i pobuđivati opreznost kod varaždinskih građana da ne dođe do požara.

Utvrđiti nam je, da je i XVIII. a i XIX. st. koristilo u tom smislu u Varaždinu izvjesne kazne u slučaju požara, kako nas to izvještavaju neki podaci. 144)

I Namjesničko je Vijeće izdalo neke službene upute o kažnjavanju palikuća. Bilo je to 1808 godine, a ista su uzimana kao jedna od zakonskih predmjera, a da ne bi došlo do hotimičnih zločinačkih akcija pojedinaca. U tim se uputstvima predviđa, da se palikuće, koji su zatečeni na činu, imaju poistovjetiti s razbojnicima i suditi će im se kao takovima. Dodana je ograda, da se tako ima postupati u vrijeme učestalih požara i kad sami palikuće ne bi priskočili u pomoć pri gašenju vatre. 145)

Jedna od preventivnih mjera svakako je bila i ta, što je godine 1767 Hrvatsko kraljevsko Vijeće naredilo gradskom magistratu u Varaždinu, da izda odredbu o zabrani sušenja lana i kudelje na pećima u kući; isto tako, da se zabrani pušenje oko staja i hambara. 146)

Međutim nama je jasno, da su ovakove preventivne mjere bile u stanju tek neznatno smanjiti dnevnu opasnost od požara u gradu, koji je najvećim dijelom imao kuće građene od drva. Osnovno bi bilo mijenjati sistem gradnje, tj. od drvene preći na zidanu. Trebalo bi mijenjati i samu građevnu osnovu u toliko, što bi se od nekih ulica, koje su zbijale kuće i tako još više pogodovala njihovu zahvaćanju od vatre, prešlo na šire međuprostore.

No u prvome redu trebalo je ukloniti najveću opasnost: drvene dimnjake zamijeniti zidanima.

Svemu je tome u početku bilo teško doskočiti. Radilo se tu o velikim troškovima pa su na mjestima pogorjelih drvenih kuća ponovno nicala drvene. Bolno pitanje bilo je i pitanje čišćenja dimnjaka u gradu. Podaci iz 1755 godine nas izvještavaju, da na sve dimnjake u gradu dolazi jedan jedini dimnjačar. A i taj nije bio uredno plaćan. 147) Komisije, koje su bile formirane u svrhu utvrđivanja stanja dimnjaka u varaždinskim kućama i 1768 godine ustanovljuju, da gradu prijete velika opasnost od nepravilno građenih dimnjaka a i jednako tako zbog velike neurednosti građana glede čišćenja dimnjaka.

Tek od druge polovice XVIII. st., pa unaprijed, pronalaze se izvjesni podaci, koji kazuju, da je i tu nešto pokrenuto.

Godine 1768 Ivan Jakob Fricz, gradski kapetan i senator u Varaždinu, predlaže magistratu, da se u vezi postavljanja kamina i mjesta za stražara izvrše neke adaptacije i pregradnje zidova u gradskoj vijećnici i u kući do nje, da ne bi došlo do vatre.

Tri godine kasnije — 1771 godine — Zigmund Komaromy, kao predstavnik Ugarske Komore, daje prijedlog gradu Varaždinu, da općina omogući pogorjelima gradnju kuća od cigle, a isto tako postavljanje peći izvan kuće: građevni materijal potreban za ovakovu gradnju općina će dati interesiranim uz dugoročnu naplatu. 148) Ovome se pridružuje i Namjesničko Vijeće. 149)

U tom su pogledu zanimljivi podaci o pobuni pojedinih stanovnika varaždinskih, jer su im susjedi počeli gradnjom nove kuće, a opet od drveta. Da bude još gore, stali su je prekrivati slamom. Ti podaci iz 1760 godine stvartmače i kao nagrđivanje ulice i grada, ali osim toga posebno ukazuju na veliku opasnost od vatre već u prvoj prilici, koja bi se desila. 150)

Zahtjevi viših vlasti u pogledu gradnje zidanih kuća ne ostaju kod samog stambenog gradskog prostora, već se proširuju i na varaždinska naselja kmetova. Tako 1774 godine traži od grada Varaždina Ugarska Komora, da magistrat izda odredbu svojim kmetovima u Sračincu, po kojoj će na mjestu njihovih izgorjelih drvenih kuća, morati graditi kuće od sirove cigle. U istom se spisu predviđa i za

unaprijed isključivo gradnja kmetskih kuća u Sračincu od istog materijala. 151)

Ove odredbe potekle od najviših vlasti tek su godine 1776 našle u gradskom magistratu svog gorljivog podržavaoca. Tada naime, kada je u Varaždinu izgorjelo 385 kuća, pa je grad ostao na svega nešto preko 100 zgrada, donesen je zaključak o javnom proglašenju odredbe o općoj zabrani gradnje drvenih kuća u unutrašnjoj varoši (unutar gradskih zidina). 152)

Onaj veliki požar u „Biškupečkoj“ ulici obvezao je opet građane, da grade zidane dimnjake; općina se stara za vapno i ostali potrebni materijal. 153) Tada se ujedno vrši i sveopći komisijski popis nepravilno građenih dimnjaka, koji su u stanju prouzročiti teške požare. 154) u kojoj se mjeri prišlo obračunavanju u interesu javne koristi i preventivnih mjera od požarne opasnosti s vlasnicima kuća u pogledu nepravilnosti gradnje peći odnosno dimnjaka, upućuje nas primjerice i ultimatum dan sapunaru Franji Šađenu godine 1796, da u roku od mjesec dana popravi i dimnjak i svoje peći. 155) Jednako tako ove mjere objašnjava i odredba magistrata iz 1808 godine, kojom se obavještava građanstvo, da se uopće građevno drvo za gradnju drvenih kuća neće izdavati. 156)

Nešto kasnija odredba i kazna izrečena jednom drugom varaždinskom sapunaru — Antoniju Koterbi — pridružuje se još oštrije spomenutim mjerama. Naime godine 1826 određuje magistrat ovome sapunaru, da imade u roku od 3 dana popraviti svoj dimnjak, a jednako mu je određeno, da prekrije čitavu kuću crijepom; zbog dosadanje nemarnosti kažnjen je globom od 10 forinti. 157)

2. Nekom vrsti indirektnih preventivnih mjera treba da smatramo i nagrađivanje onih varaždinskih građana, koji bi prvi priskočili u pomoć pri gašenju nastalog požara, kao i kasnija osiguranja građana od vatre kod izvjesnih osiguravajućih društava. Koliko prvo znači stimuliranje najsnalažljivijeg i u konačnici što moguće veće spašavanje objekata zahvaćenih požarom, toliko ono drugo nadoknađivanje štete nastale od požara. Imademo dosta vijesti, koje nagrađivanje marljivijih pri gašenju vatre iznose kao činjenicu i šta više taj postupak gradske općine forsiraju. U

XVIII. st. pojavljuje se najprije javno isticanje onih, koji bi prvi došli na mjesto požara sa vatrogasnom štrcaljkom, a jednako tako i onih, koji bi dovezli što veću količinu vode potrebne pri gašenju vatre. Tako je to bilo, kad se je 15. VIII. 1790 dogodio požar u kući Jurja Dominića. 158) Ovakovo pohvaljivanje ili nagrađivanje nije se ograničavalo možda samo na građane varaždinske ili stanovnike Varaždina, već ga je mogao zadobiti svaki stvarno zaslužan pri gašenju vatre. Za zasluge je tako pri požaru 1808 godine posebno bio nagrađen neki seljak iz okolice Ludbrega. 159)

Kod požara 1811 godine takovim je ljudima podijeljena nagrada u iznosu od 220 forinti. 160) Iz podataka o nagrađivanju takovih naprednijih vatrogasaca, vidljivo je, da su ti gotovi svi i uvijek bili sluge pojedinih varaždinskih građana, a jednako tako, da od pomoći pri gašenju vatre na varoškom teritoriju nisu prezali niti pripadnici Starogradske općine. 161) Utvrđujemo, da se ovakav oblik oduživanja ljudima, koji su najbrže priskočili u pomoć bližnjemu, održao za sve vrijeme prije osnivanja vatrogasnog društva. 162) A ako uzmemo, da je Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu osnovan isti onaj dan kad su osnivači donijeli zaključak, da se u sjednici gradskog zastupstva društvo formalno prizna, tj. 7. svibnja 1864, onda možemo reći, da je nagrađivanje takovih požrtvovnih ljudi činjenica i barem u prve dane života novo osnovanog vatrogasnog društva. Naime u sjednici gradskog zastupstva 14. lipnja 1864 tri dana prije, no što je isto to zastupstvo prihvatilo prijedloge osnovanog vatrogasnog društva vezane uz požarne propise, donjelo je odluku o podjeli nagrada onim ljudima, koji su se posebno istakli pri gašenju vatre 8. veljače iste godine. 163)

Što se tiče drugog tj. pitanja osiguranja svojih posjeda od požara, također su nam na raspolaganju izvjesni podaci. Naša su shvaćanja danas o pojmu osiguranja principijelno takova, da ga smatramo tekovinom najmodernijih vremena. Takovo mišljenje zastupamo jednostavno iz neznanja. Vidjet ćemo, da je osiguranje od požara dosta stara institucija, tek je pitanje, kad je u kojem našem gradu došlo do njezine faktične primjene.

Što se tiče Varaždina, nalazimo, da su posjedi grada osigurani od vatre bili tek 1849 godine. 164) Tek godina 1863 bilježi nam prve osiguranike građane. 165)

Mnogo prije su upućivani pozivi općini grada Varaždina, da pristupi nekom osiguravajućem društvu protiv požara ili upute, da sam grad organizira jedno takvo društvo. Godine 1824 poslato je gradu više primjeraka Statuta osiguravajućeg društva protiv požara, kako bi se prednostima jedne ovakve institucije upoznali građani, te stupili u nju. 166) Punih 60 godina ranije Ugarska Dvorska Komora uputila je općini Varaždin pismo, kojim preporuča i pokušaj uvođenja samostalnog osiguravajućeg društva u gradu Varaždinu. Da bi općina imala neki uzor glede osnivanja ove nove institucije, poslat joj je „Propis markgrofovije Baden-Durlach o osiguranju protiv požara.“ 167)

Kako je ovaj akt značajan i to ne samo za naše prilike onog vremena, već ima mnogo širi karakter, donosimo ga čitavog u hrvatskom prijevodu.

* * *

Razborita i ugledna gospodo!

Pošto su češćim i fatalnim požarima mnogi slobodni i kraljevski gradovi, ili barem veći dio njih, pretvoreni u pepeo, a građani pak tih gradova postaju veliki siromasi, u svrhu obnove ovako nastradalih gradova kao i u svrhu pomoći osiromašenih građana, izgleda, da će biti korisno, da svi slobodni i kraljevski gradovi, ili više njih, stvore jedno društvo s takovim Statutom, koji bi predviđao međusobno osiguranje u slučaju požara; kao predložak napokon za izradu rečenog Statuta prileži „Požarno-osiguravajući red“, koji je već ustanovljen i u upotrebi u markgrofoviji Baden-Durlach.

Stoga vašem gospodstvu po kraljevskoj zapovjedi nalažemo, da ovaj priležeci „Red o osiguranju protiv požara“

prostudirajte, pa zatim vidite, koja je mogućnost, da se ovakovo osiguranje uvede i u vašem gradu, te da ovu Kraljevsku Ugarsko-Dvorsku Komoru o tome izvjestite. Ako pak štogod tome stoji na putu, to uz sve okolnosti i smetnje što brže javite.

U Požunu, dana 14. veljače 1764.

Savjetnici Ugarsko-Dvorske Kraljevske
Komore svetog cesarsko-kraljevskog-
apostolskog veličanstva. 167)

Propis markgrofovije Baden-Durlach o osiguranju protiv požara

Mi Karlo Fridrich, po milosti Božjoj grof badenski itd. Mi smo prigodom nastupa našega vladanja svratili pozornost, kako bi se unaprijedila dobrobit naših dragih i vjernih podanika. Našoj pažljivosti nije izbjeglo, kako su naši podanici više puta stradali od požara. Kako su u drugim dobro uređenim državama uvedena s velikom korišću osiguravajuća društva protiv požara, a iskustvo je pokazalo, da se pretrpljena šteta teško može na drugi i lakši način nadoknaditi. Radi toga smo mi također odlučili to uvesti i kod nas. Najveći dio podanika priznao je, da se po takvom društvu može ne samo nevolja onih, koji su pogorjeli, već i kapital, koji je upotrebljen za zgrade najbolje osigurati i opći kredit povećati. Podanici su ovu našu brigu odobrili i zamolili, da mi ovo društvo za osiguranje protiv požara odobrimo. Mi prema želji podanika njihovu molbu odobravamo. Mi određujemo:

1. da se u našoj grofoviji imadu u društvu za osiguranje protiv požara osigurati sve općinske i privatne kuće i ostale zgrade, pripadale one, kome mu drago.

2. Ipak od toga izuzimamo:

- a) sve zgrade, koje pripadaju nama,
- b) sve one zgrade, koje pripadaju vanjskoj gospodi i crkvama.

c) sve crkve, župne dvorove i škole, koje moraju biti uzdržavane izvana; isto tako sva ona mjesta, koja pripadaju našim vazalima. Ako bi navedeni pod b) i c) dobrovoljno htjeli pristupiti u to društvo, to im je uvijek slobodno učiniti.

d) Mi hoćemo također, da budu od toga izuzete tvornice baruta, zgrade u željezarama, topionicama, rudnicima, ciglanama i tvornice peći.

3. Nasuprot tome potpadaju pod osiguranje pekarnice, praonice rublja, pivovare, bojadisaone, kovačnice, bravarske i sl. radionice. Radi posebnog taksiranja takvih zgrada odredit ćemo daljnje u § 12.

4. Kod toga osiguranja mi smo mislili samo na naknadu štete na zgradama, koja je nastala od požara, a ne mislimo za sada na naknadu štete, koja je nastala na ostaloj imovini, a još manje na naknadu štete nastale radi poplave, potresa, oluje i drugih nesretnih slučajeva.

5. Ne može se pretpostaviti, da bi razuman čovjek sam svoju kuću hotimice upalio. Ako bi se to ipak dogodilo i moglo dokazati, to takav ne samo da ne bi dobio otštete, nego bi dapače po zakonima bio kažnjen kao palikuća, a mjesto, na kojem je stajala izgorjela kuća zajedno sa dvorištem i vrtom, pripala bi društvu za osiguranje protiv požara, a isto bi se moglo prodati onomu, koji bi htio to mjesto izgraditi.

6. Nasuprot mi hoćemo, da bude naknađena šteta onome, koji je što skrivio protiv naših požarnih propisa ili je bio nebrižan sam ili njegovi stanari. Ipak imade takav biti kažnjen novčanom globom ili tjelesnom kaznom, ako se dokaže, da je skrivio požar.

7. Otšteta se daje također i u tom slučaju, ako je požar skrivio netko treći i šteta ne može odmah i posvećma od njega biti nadoknađena. Ako bi se slučajno desilo, da bi pojedina mjesta nastradala radi rata, ima se u tom slučaju također nadoknađiti šteta, koja je nastala.

8. Budući da bi se moglo desiti, da bi u takvom slučaju svota otštete mogla biti velika te bi prelazila sredstva društva za osiguranje požara, to bi se, budući da mi ne ćemo, da plaćanje prinosa u jednoj godini prelazi 1 od sto,

da se otšteta takvim mjestima i osobama po mogućnosti u dvije, tri ili više godina isplati.

9. Da se ne bi nitko mogao potužiti na partaičnost, to se imade ubrani procenat bez ikakve razlike proporcionalno razdijeliti između onih, koji su stradali. Pri tom treba paziti i na to, da ono mjesto, koje je pogorjelo, ili dapače i svaka pojedina kuća, čim je sagrađena, dođe opet pod osiguranje.

10. Što se tiče taksiranja kuća, koje potpadaju pod osiguranje, mi određujemo, da se svaka kuća i zgrada u gradovima besplatno procjeni po sudu, a u selima po mjesnoj vlasti uz sudjelovanje vlasnika. Kod te procjene treba paziti na to, da li je kuća posvema iz drveta ili iz kamena i da li ima nadsvodeni podrum, koji ne može biti tako lako od vatre uništen.

11. Svaka zgrada, koja je od ostalih zgrada odijeljena, bila to suša, staja, praonica ili pećnica ili kakva druga zgrada, imade se napose procijeniti.

12. Mi smo već u trećoj točki odredili, da se imadu osigurati pekarnice, praone, pivovare, bojadisaone, kovačnice, bravarske radionice i slične radnje. Budući da je pogibelj vatre kod takvih radionica mnogo veća, imade se kod njih kod njihovih procjena dodati još 150 forinti. Nasuprot tome pecare i praone za privatnu upotrebu ne procjenjuju se posebno. Ako neki pekar ima više peći, ima se k procjeni dodati za svaku peć 150 forinti. Kod apoteka, sapunara i svjećara ima se samo pridodati 150 forinti, makar bilo i više ognjišta.

13. Da se uzmogne lakše proračunati, koliko imade svaki član u svakom pojedinom slučaju platiti, to se ima kod procjene uvijek svota zaokružiti na 10 forinti, t. j. kuća je npr. procijenjena na 475 forinti, a to treba zaokružiti na 480 forinti.

14. Jedamput provedena procjena imade ostati stalna, te se u svakoj općini imade voditi posebna knjiga, u kojoj su navedene prema procjeni sve zgrade, koje spadaju pod osiguranje. U tu svrhu ima služiti propisani formular.

15. Odmah po dolasku ove naše odredbe imadu naši činovnici u mjestima, koja im podleže, voditi brigu, da se

procjena kuća i zgrada najduže za mjesec dana prema naloženom načinu provede. Poslije toga imaju se načiniti specijalne tabele za svako pojedino mjesto i osim toga posebna tabela za sva mjesta, i treba ih poslati našem Dvorskome Vijeću.

16. Te specijalne i generalne tabele imaju se kod Dvorskoga Vijeća unijeti u Glavnu knjigu procjena i prema glavnoj svoti odrediti po mogućnosti točna reparticija za pridonaganje prinosa za požarne štete.

17. Na koncu svake godine imaju se u mjesecu prosincu u gradovima od suda, a u selima od mjesne vlasti podnijeti izvještaj, ako je koja zgrada propala ili je pretrpjela toliku štetu, da se mora iz knjige procjena brisati ili procjena umančiti. Isto se tako mora prijaviti, ako je sagrađena nova zgrada, da se ista može unijeti u knjigu procjena.

18. O takvom otpadanju ili prirastu zgrada imaju mjesne vlasti svojoj pretpostavljenoj vlasti dostaviti prije svršetka mjeseca prosinca propisane tabele.

19. Ako se kod neke zgrade ne dogodi velika promjena u vrijednosti odnosno procjeni, to ostaje u vrijednosti posljednja procjena i mjesna vlast imaju to ukratko javiti pretpostavljenoj vlasti.

20. Više vlasti imaju te tabele o prirastu i o otpadu zgrada do 10. siječnja svake godine uz izvještaj dostaviti Dvorskome Vijeću, da isto uzmogne promjene unijeti u Glavnu knjigu procjena.

21. Kad nastane kakav požar imaju mjesne vlasti odmah nakon pogašene vatre pregledati nastalu štetu. Ako se uspostavi pri tom pregledu, da je jedna ili više zgrada potpuno uništena, ili da su radi sprečavanja daljnjeg širenja vatre potpuno srušene, tada ne treba nikakvog daljnjeg taksiranja. Ako se nađe, da zgrada nije potpuno uništena, to se imaju šteta u prisutnosti oštećenih onako, kao kod prve procjene nanovo i besplatno procijeniti i to u gradovima po sudu, a u selima po mjesnoj vlasti. Kod važnih zgrada može se na zahtjev vlasnika i na njihov trošak šteta procijeniti i po zaprisegnutim procjeniteljima.

22. Taksiranje štete ima se uvijek tako udesiti, da se uvijek uzme u obzir vrijednost kuće, kako je bila procijenjena, za temelj procjene.

23. Ako procjenitelji drže, da se zgrada više ne može popraviti, to se imaju požarna šteta smatrati potpunom i nije potrebna nova taksacija, nego ostaje kod prve taksacije.

24. Kad je taksacija izvršena, to mora činovnik zapisnik o procjeni kao i oštećenik potpisati i taj odmah uz izvještaj, u kojem treba javiti, na koji je način požar nastao, dostaviti našem Dvorskome Vijeću.

25. Po primitku toga izvještaja imaju Dvorsko Vijeće izračunati, koliko se imaju platiti. Poslije toga imaju se to dostaviti pojedinim mjestima, a ta imaju raspisati, koliko ima svaki pojedinac doprinjeti. Kad novci budu ubrani, imaju se poslati odmah Dvorskome Vijeću.

26. Da ne bude ni jedan vlasnik zgrade oštećen, to imaju Dvorsko Vijeće svake godine dati štampati procjenu svih zgrada s eventualnim promjenama i štampane izvještaje dostaviti svim uređima i svakoj općini, da svatko uzmogne vidjeti, koliko je dužan doprinjeti za nastalu štetu prema procjeni svoje zgrade.

27. Da se ne desi nikakva prevara, imaju se popis ubranih prinosa potpisati na kraju popisa po mjesnim vlastima i ima taj iznos biti proveden u općinskim računima kao primitak i izdatak.

28. Kod uplate tih prinosa određuje se, da se ono što je ispod pola novčića, računa kao cijela polovica novčića, a što je preko polovice novčića, ima se računati kao cijeli novčić. Budući da će radi toga nastati neki višak to se određuje, da se taj višak upotrijebi za nabavu gasilačkih potrepština. Taj višak imaju niže vlasti javiti bez otezanja Dvorskome Vijeću, da ono uzmogne izdati odredbe o upotrebi toga viška.

29. Svi činovnici imaju za svako mjesto poslati Dvorskome Vijeću iskaz o gasilačkim spravama, da ono uzmogne odrediti, u koje mjesto treba najprije poslati gasilačke sprave.

30. Ubiranje požarnog doprinosa poslije raspisa istoga imade se izvršiti u roku od 14 dana. Radi toga treba u svakoj općini odrediti jedan dan, na koji se taj iznos imade bezuvjetno uplatiti. Onaj, koji ne uplati određeni iznos, morat će platiti dvostruki iznos. Višak od tog duplog prinosa upotrijebit će se za nabavu gasilačkih sprava.

31. Raspisani iznos odnosi se uvijek na procjenjenu kuću, makar je kuća poslije procjene na bilo koji način promijenila vlasnika. Ako je vlasnik kuću iznajmio, stanar imade platiti raspisani prinos i poslije ga odbija vlasniku od stanarine.

32. Ako koja kuća padne pod stečaj, imade upravitelj stečajne mase platiti raspisani doprinos.

33. Da onima, koji ubiru požarne doprinose, bude trud barem nekako naplaćen, to se njima imade dati od svake ubrane forinte 1 novčić. Budući da oko toga ubiranja imade i općina posla unašanjem u općinske račune, to se imade dati pola od spomenutog novčića ubiračima, a druga polovica onima, koji vode općinske račune.

34. Čim budu novci ubrani, imadu se na licu mjesta isplatiti. Dvorsko Vijeće pobrinut će se, da se na koncu godine uvijek iskaže pravo stanje primitaka i izdataka, te da se uzmogne eventualni višak upotrijebiti za buduće požarne štete ili u druge svrhe.

35. Nikomu se ne smije isplatiti više, nego li iznosi procjenjena šteta. Prigodom isplate otštete, ima se odbiti i onaj prinos, koji bi morao biti plaćen od kuće, koja je od požara stradala.

36. Određuje se također, da se otšteta ne isplati prije, nego li se dobije od vlasnika dovoljno osiguranje, da će otšteta upotrijebiti za podizanje zgrade. Naši činovnici moraju voditi brigu, da se novac ne upotrijebi drukčije, nego za nabavu materijala i podizanje zgrade i to što prije, kako to godišnje doba dopušta. Nakon godinu dana imadu činovnici podnijeti Dvorskomu Vijeću izvještaj, da li je doista novac upotrijebljen za gradnju.

37. Vlasti imadu paziti prigodom dijeljenja kuće kao baštine, prigodom zalaganja ili prodaje, da uvijek procjena

kuće za požarno osiguranje bude unesena kod suda u sudbenc spise i eventualne ugovore.

38. U drugoj točki iz osiguranja izuzetim našim vazalima i njihovim selima dopušteno je, da se koriste tim osiguranjem, ako to žele.

39. Određuje se, da se sve osobe, koje se nalaze u društvu za osiguranje protiv požara, opraštaju u buduće od svih skupljanja za postradale od požara.

40. Mi se nadamo, da naši vjerni podanici neće ovu našu očinsku brigu izrabiti tako, da bi zanemarili propise o čuvanju od požara ili iz škodljive štedljivosti vršiti opravke, kojima se sprečava pogibelj od požara.

Ovom prilikom zapovijedamo svim činovnicima i vazalima u našoj zemlji, da točno obdržavaju odredbe izdane za sprečavanje požara. Da ova naša odredba bude svima u našoj zemlji poznata, dali smo je štampati i hoćemo, da se u svim mjestima na uobičajen način proglasi i da se u svakom mjestu nalazi jedan primjerak te odredbe.

Dano u našem prijestolnom gradu Karlsruhe 25. IX. 1758.

Karlo Fridrih
markgrof od Badena 168)

* * *

4

Vatrogasne sprave Nema sumnje, da može posebno zanimanje pobuditi vatrogasno oruđe i sprave, kojim se služio historijski Varaždin u obrani protiv požara. Nažalost sačuvani podaci vremenski nas dosta kasno upoznavaju s gasilačkim napravama u ovome gradu. Činjenica je, da i ne znamo, kad se je ovdje počelo služiti vatrogasnim štrcaljkama. Na pitanje naimе Hrvatskog Kraljevskog Vijeća godine 1767, koje vatrogasne sprave posjeduje Varaždin, štrcaljke, bačve i posude za vodu te ostalo oruđe, odgovoreno je, da imadu štrcaljku s dvije do tri posude kapaciteta. 169) Smatramo činjenicom, da je intervencijom ove „Hrvatske Vlade“, koja i stoluje u Varaždinu, uslijedio opet upit predstavnika Ugarske Dvorske Komo-

re o potrebama Varaždina glede gasilačkih sprava, 170) kao malo zatim i dozvola istog financijskog organa, da Varaždin izvrši nabavku potpunog gasilačkog inventara. 171) Godine 1772 kraljica Marija Terezija izdala je popis sprava koje treba da nabavi grad Varaždin za gašenje vatre. Tu se spominje 6 velikih posuda od 25—30 urna, 172) zatim 4 kola s ugrađenim bačvama za dovoz vode, pa dvije veće štrcaljke i 12 ručnih; nadalje se tu iznosi među vatrogasnim spravama, koje treba da sadrži inventar grada Varaždina, 40 kožnatih posuda za vodu, 12 ljestava, te napokon 12 dvokrakih kuka. 173) I doista, već naredne godine Varaždin posjeduje 2 štrcaljke na 4 kotača, od kojih jedna može da primi 16, a druga oko 12 urna vode; posjeduje i 14 malih ručnih štrcaljki; jednako ima de 57 kožnatih posuda za vodu, 7 dugačkih ljestvi, 8 željeznih kuka, te četvora okovana kola s jednako tako okovanim bačvama za dovoz vode. Među njegovim tadanjim gasilačkim inventarom spominju se i velike okovane posude, koje mogu da prime oko 20 požunskih urna, 174) a smještene su kod varoških bunara. 175)

Međutim taj inventar, do kojeg je Varaždin došao godine 1773, sigurno su požari i uporaba prigodom gašenja vatre podosta oštetili tako, da su neke od sprava i posve dotrajale. Godina 1790 bilježi hitnu potrebu za novim štrcaljkama, 176) a još 1794 nije nabavljena veoma potrebna velika štrcaljka. Ne bi se moglo reći, da je samo nemar bio kriv, što se je uzastopno pojavljivalo pitanje nabavke ovog ili onog gasilačkog inventara. Svakako su tu dolazili napose u obzir i materijalni razlozi.

Možemo utvrditi, da je godine 1807 varaždinska općina bila u posjedu dviju štrcaljki, četiriju kola s bačvama za dovoz vode, 6 velikih posuda, triju ljestava, 7 željeznih kuka, te 34 kožnatih posuda za vodu. Ako uporedimo ovaj gasilački inventar s onim iz 1773, vidimo, da je Varaždin tokom ovih 30-tak godina izgubio podosta od svojih gasilačkih sprava. Već sam boravak Hrvatskog Kraljevskog Vijeća u Varaždinu iz razloga osiguranja pomagao je mnogo ovome gradu, da se domogao i veće količine pojedinih naprava, što je predviđala i kraljičina odredba. Požari od 1773 godine dalje, a napose onaj iz 1776

toliko su dotukli u materijalnom smislu ovaj grad, da je nužno nastala ekonomska kriza došla do izražaja i kod nabavke vatrogasnih naprava.

Zanimljivo je zabilježiti, da je primjerice, 1810/11 Varaždin nabavio štrcaljke iz Preloga i to za iznos od 1.116 forinti 95 krajcara. 177) Kao i činjenicu, da godine 1852, dakle pred osnivanje vatrogasnog društva u Varaždinu, grad raspolaže s 5 štrcaljki, 5 bačava za vodu, 9 željeznih kuka, 8 ljestava, 7 badnja, 10 kožnatih posuda za vodu.

5

Požarni propisi i njihova primjena

Sigurno će nam biti u najmanju ruku zanimljivo provesti rekonstrukciju gašenja jednog požara u historijskom Varaždinu.

Pa kad nam to već historijski izvori omogućavaju, premda u grubim crtama, prikažimo tu sliku u mogućim konturama.

Godine 1769 desio se je jedan manji požar, koji je zahvatio i teritorij Starogradske i teritorij Varoške općine. Vatra je izbila oko 1 sat poslije ponoći. Prvi su odmah po izbijanju požara na lice mjesta došli varoški sudac i kapetan, kaštelan varaždinske tvrđave te sudac starogradskih slobodnjaka. Ovo izlaženje na lice mjesta predstavnika triju vlasti na tom uskom prostoru Varaždina, uslijedilo je iz tog razloga, što je, kako smo vidjeli, ovaj požar zahvatio slučajem i starogradsko i varoško područje. Dogovorno svi su ovi predstavnici vlasti rukovodili gašenjem vatre. Poslove su podijelili među pripadnike Starogradske i Varoške općine. Nепrestano su ih nadzirali. Jedni su građani i starograđani polijevali vodom slamnate krovove susjednih kuća stavljajući ujedno na krovove jako namočene pokrivače od gruba debela platna ili su ih prekrivali starim namočenim kaputima; drugi su iz zapaljenih kuća iznosili stvari i čuvali ih; treći su bdjeli nad zapaljenim kućama, pazeći kuda yjetar nosi varnice i kamo iste padaju; četvrti su vukli vodu iz bunara i donosili na mjesto požara; peti su vodom gasili vatru; šesti uklanjali drvene ograde između kuća; sedmi su promatrali krovove staja i svinjaca, a

da ih ne bi varnicom nanasena vatra na ovim gospodarskim građevinama, iznenadila; osmi su udaljivali od vatre naj-ugroženiju slamu i sijeno; preostali pak napokon i to napose drvodjelski i zidarski majstori dali su se na posao odjeljivanja goruće drvene kućne građe od one, koja još plamenom nije bila zahvaćena. 178)

Ne čini li nam se nakon ovih par riječi u grubim crtama date slike prigodom gašenja jednog požara u Varaždinu, da su svi građani a u ovom slučaju i starograđani bili vezani na gašenje požara?

Potvrdu za faktično takovo stanje stvari po prvi puta nalazimo zabilježeno u varaždinskom Statutu, koji datira iz 1748 godine. Ovaj Statut sadrži sve potrebne naputke za gradske službenike, a jednako tako i zakletve istih kao i varaždinskih građana. 179) Tako prigodom polaganja zakletve varaždinski je građanin izgovarao i ove riječi: „Zvon toga, ako vu koji strani Varassa ogeny bisze pripetil na takovoga gassenye marljivo priszkocsiti terszil sze budem.“ 180)

Isti Statut u „Uputstvima“, kojih će se morati pridržavati varoški kapetan, u § 10 izravno također govori o udjelu sviju građana pri gašenju vatre. Doslovce se tu kaže, ovako: „...Jednako će to biti prilikom požara, pa će isti kapetan sa zapovjednikom gradske straže i s desetarima nastojati da bude prvi na licu mjesta, a građane i naseljenike će upućivati na gašenje vatre, sokolit će ih i svim načinima, će nastojati oko njihovog prinuđivanja, da se prihvate posla. 181)

Međutim najpodrobnije će nas o načinu gašenja vatre upoznati propisi, koji su baš u tu svrhu bili načinjeni. To su neki „Požarni redovi“, nazovimo ih tako.

Prema sačuvanim vijestima prvi su nam ovakovi propisi zabilježeni u sjednici gradskog magistrata održanoj 10. III. 1757. U sjednici narednoga dana donesene su odredbe o načinu provedbe ovog stvorenog požarnog reda.

Smatrajući, da će ovakovi propisi najjasniji biti sami po sebi, donosimo ih u hrvatskom prijevodu. 182)

Prvo: Gradska općina ima iz dohodaka javne blagajne dati načiniti 4 velika bureta željezom okovana i toliko kola, na koja će se burad smjestiti. Ovako spremljena kola s buretima napunjenima vodom valja postaviti na pristupnim mjestima u gradu, da se mogu odmah na garište odvesti, kada bi se dogodila vatra.

Drugo: Ova su na garište dužni otpremiti u prvom redu trgovci i to najbliži garištu. Opra li se tomu, biti će od poglavarstva kažnjeni. Ali ako ovi ne bi kod kuće konje imali pripravne, mora svaki posjednik konja biti spreman, da ista na garište odvede; a ako i ovi nebi htjeli dati pretpregu, tada se imadu prvomu posjedniku konji uzeti i pod kola upregnuti, da što prije onamo prispiju. Da bi se pako ljudi u što bržem dovozu vode mogli natjecati, ima iz javne blagajnice dobiti onaj, koji prvi kola na garište doveze, nagradu od 2 forinta, drugi 1 forint 50 novčića, a treći 1 forint.

Treće: Da se uzmogne dopremljena voda za polijevanje upotrijebiti, treba ju raznositi. Kada će gradska blagajnica (koja sada veoma slabo stoji) raspolagati dovoljnim novcem, imadu se kod sedlara naručiti 24 komada kožnatih vedrica. One će biti uvijek pohranjene i pripravljene na gradskoj vijećnici na otvorenom i sigurnom mjestu, otkud će ih se uvijek moći, kadgod to ustreba, odnijeti, a valja ih uvijek na isto mjesto i donjeti.

Četvrto: Iskustvo uči, da je oruđe, kao i željezne kuke, kojima se pogorjeli krov ruši, a da se širenje vatre spriječi, od prijeko nužde. Dok ih se više takovih ne kupi, određuje se, da se 10 komada ovakovih naruči, i da ih iz Graza sobom donese Franjo Krastnig, koji će ovih dana onamo otputovati. Jedan dio njih neka smjesti kod gornjih, a drugi kod donjih vrata zgrade.

Peto: Isto tako i ljestve, kojih smo do sada 11 komada našli, neka kod obih vrata pohrane; ali da se poslije požara svaki put vrata na mjesto.

Šesto: Isto, kako je dosada bilo određeno, moraju gradski desetnici svake četvrt godine pojedine dimnjake na kućama svojega kotara pregledati. Ako koji gospodar nije dao dimnjak očistiti ili inače nije nešto, kako bi biti

moralo, ima ovoga gospodara nefaljeno poglavarstvu javiti.

Sedmo: Da se svaka krivnja za požar od građana odvratiti, zabranjeno je svakomu svijetom bez dobre svjetiljke među krovovima bez pogibli požara prolaziti. Tako isto strogo je zabranjeno pušenje duhana za sve osobe kao i za vojnike. (Ovim će njihovi časnici zabraniti.)

Osmo: Svaki kućegospodar držati će pod krovom na tavanu bure vodom napunjeno, i ako koji to ne bi htio učiniti na štetu općinstva i svoju, neka ne izbjegne kazni.

B.

Prvo: Većem cehu, u kojem se nalaze remenari, sedlari, bravari, krznari, sabljari i škrinjari, nalaže se, da štrcaljku, vulgo „špricl“, koju je grad kupio, dovedu (u prvom redu dužni su bravari učiniti) na garište. Krznari, remenari i sedlari neka donesu kožnate vedrice a škrinjari i ostali majstori ovoga ceha neka donesu ljestve i vreće, da, ako se što izgubi, ima se pobrati i pohraniti. Donositelji takovih biti će nagrađeni.

Drugo: Stolari imadu doći sa sjekirama i da svojski brane neupaljene predmete; zidari pako kao poseban ceh, imadu doći svaki sa 1 kukom.

Treće: Kovačima (i onima iz grofovskoga posjeda) nalaže se, da donesu 8 velikih kuka.

Četvrto: Kožari, krojači, postolari (hrvatski i njemački) i čizmari kao najbrojniji ceh imadu nositi ljestve.

Peto: Gumbari, pojasari, pekari, klobučari, tkalci i lončari kao nositelji ljestava moraju umorne od rada drugove u tom poslu zamjeniti i marljivo raditi na upaljenim krovovima kuća.

Šesto: Mesari, užari, češljari, srebrenari, staklari, kotlari, medičari i rešetari opredjeljeni su da nose vodu, da je crpu iz bunara i da pune lagve zajedno s brijanima.

Sedmo: Kada je ovako sve pripravljeno i doneseno zajedničkim silama, tada neka svaki, kako bolje znade, i po običaju, neka brane sugrađane od propasti posjeda, a puk, koji je došao, neka nagovaraju, da se i on lati posla.

Kod ovih požarnih zgoda ima kapetan brižno paziti, da ne bi lopovi i klatež spasene predmete od požara otimali i odnosili te da se i druge krađe i nepodopštine

ne bi dogodile. Vijećnici treba da su također kod požara i da ljude pobuđuju na rad.

Ako se za požara digne jak vjetar, dužni su noćni stražari pod prijetnjom najstrože kazne i danju stražiti te ulicama obilaziti, zvonar pako mora u tornju svoju dužnost najsavjesnije vršiti, jer inače, bude li opažena koja netočnost ili nemar, neće izbjeći zasluženoj kazni. Da pako uzmogne ljudstvo saznati na kojoj strani grada gori, ima danju na onu stranu izvjesiti barjak a noću svjetiljku namjestiti.

* * *

Dok nas dakle prvi dio gornjeg požarnog reda obavještava o sredstvima i načinu gašenja vatre, drugi dio govori o tome, tko će je gasiti i koji će udio imati u tom poslu. Vidimo, da su onovremeni „vatrogasci“ trebali da budu varaždinski cehovi, a neke poslove će uz obrtnike vršiti i trgovci.

Prošlo je samo 10 godina, a da ni ne znamo, u kojoj je mjeri funkcionirao ovaj požarni red grada Varaždina, kad je po nalogu kraljice Marije Terezije hrvatski ban morao da učini za čitavu Hrvatsku opći požarni red. Kraljica je zahtjev motivirala očitim manjkavostima pojedinih propisa o požaru, koji su najčešće bili samo sastavni dio Statuta gradova i trgovišta. Tako je 1768 učinjena „Osnova, kako bi se mogli spriječiti požari u slobodnim kraljevskim gradovima, u većim mjestima i trgovištima“. Taj opći požarni red za Hrvatsku glasi: 183)

✱

Tolnacha napervo danye

kak ogeny vu szlobodni y kralyevszki varassi y bolye lucztva puni vu szlobodni meszta i szela preopaziti y vtisiti biszemogel.

Pervich. Kaiti iz falinge y nechistoche dimnyakov y kuhnyih nai poserlivessi y sztraznessi ogny vissekrat podichi bisze znali, zato ovdessznemu Plemenitom Magistratussu naibolye szkerbno paziti busse dosztojalo, da ovdeszni

purgari y sztanovniki dimnyake y kuhnye szvoje vu sztalizu vszigdar od vszake ognya pogibeli proszti, y vu potrebné sznage nay chuvaju, kojega iz zroka posztaviti budusze morali, vu szake varasza vulicze dva priszeszni purgari, dymnyake y kuhnye purgarov viszeputi chesz letto neprevigyeno y znevareze prevideli budu y gde falingu ali nesznasnost vu dimnyaki y kuhnya bi znasli, gospodara hisse zposztavlenom penesznom byrssagom na preszkerblenye y chuvanye orudelih za vtissiti ognya potrebnih na ova obernuti moralosse bude presz vszakoga personih prestymanya naikastiguju, da ali ovo podsztraha kastigum sztanovniki podigati nove dimnyake y nye vu szlossnoy potrebné znage chuvati dimnyake y kuhnye szvoje bolye zavezani budu.

Drugoch: Da pako lesze dymnyaki y kuhnye chistiti bisze mogle, potrební budu vu vszakom varassu lyudi, koi dimnyake sznasili budu, drugoch rafankerari, na chiu chazt szpadalo bude, da sztanovnike zaradi falinge y sztaroszti dymnyakov, nye popraviti vu vremenu. nai opomenu; ako pak koi tak nemarliv bi bil, da popraviti nebi hotel tak Plemenitom Magistratussu ovdesznemu takove prepovedati y na prepechenye szvake ognya pogibeli y vu vremenu potrebná popraviti prilichnemi nachini budusze morali.

Tretich. Osztro y pod posztavlenom szuprot takovem nemarlivem kasztigum vszem y vszakomu sztanovniku povedati se mora, da nyeden vu varassu pusku hititi, duhan kuriti, ognya na vulicza okolu nosziti, goruchu lyuch, ali baklyu okolu hise naimrepak pri malahne hisicza, y nisska, szlamom pokrita, nigdi pako na dvorischa, ali vu stala y vu mesta kodi szlama, ali szeno, ali truhlovito drevo nosziti ognya, z szvechum pod krov hise hoditi nai sze nepoduffa, nego vsaki za haszen y potrebochu nochnoga vremena dobremi y szegurnemi lampassi nai szebe zaobskerbi, y nye, kada vu nochnom vremenu okolu sztanya hoditi y ziti bude hotel, nay jemle.

Chertertich. Predivo y konople nai guszessi na ove sztranka pogorov zrok y pochetek y druga ovakova lahko vusigajucha duguvanja nikomu na ali okolu pechi susziti

pod nai osztressom kastigum ne szlobodno, kakti takai neszpametna navada ona, da szvynye zaklane med hissami y negda vu nai gustessem mestu vulicza zmuditi, szapaliti bi znali, takovo nai osztresse prepovedasze.

5. Prepovedasze tulikai vsim purgarom y sztanovnikom da szlamo ali szeno na stanya, naimre pak kuchnya ali kovachnicza, y drugem mesztrom vu ognyu delajuczem bliszu y takai vu drevenom sztanyu y szlamom pokritem vu velike vnosine chuvati y derssati neszmeju, kai sze pako dosztoj zgora recheni vu ognyu delajuchev mesztrov, ono naisze obdrssava, da y kovachnicze szvoje tulikaisze po imenuvane dimnyakov y kuhny inspectorov vu vremenu zgora rechenim nachinom pohajati y previgyevati y na szegurnessém mestu podigati y napravlati y vu takssem vsigdar sztalizu chuvati dussni budu, da nikakova odovud ognya bisze mogla podichi pogibel.

6. Szkerb pako noszil bude Plemeniti ovdeszni Magistratuss, da kada i gda nova koje hisse, ako prem drugach niszke y malé zderva napravilesze budu, nebudusze dopusztile, nego ako kuhnye zidane y znih dimnyaki navlasztito pako iz krovov zlamnate sztalni y tverdni budusze podignuli, ali pako tak szegurno iz ovak niszkih hiss dimnyake naprave, da nikakova zevssema pogibel obchini priblizzati y bisze praevideti moglo, zakai odluchiti morasze takovom koi nove hisze podichi bi szeleli, y takovem koi do veszda zidane kuhnye y dimnaki nebi imali podichi vendar bi szeleli, pervo zmed druge czigel izeziglicze dasze.

7. Visse krat iz velike ali szlusbenicz, ali pako dechakov pri mesztrie sluseche, kod ogeny vusigati y nyega vgaszuvati dussnoszt je, zlenoszt po czelu noch ogentak na komenu, kak vu pechah prez vszakoga prigledavanya zaosztati y goreti bi znal y odonud kada visseputi derva zaradi susenya vu pech nalagati, lahko ogeny bi sze pripetil, zato osztro zapovedasze sztanovnikom y gospodarom hiss, da predi, nego na pochenek nochnu bisze zpravljali, skerbi nai imaju kak ogeny tak na komenu, kak vu pechi na vszu szegurnoszt biszepravil, derva na susilo vu pech postavlena iz pechi vun nai sze vszemu, szveche vre vszih szpechih vu koszitemom ali kak pri siromasskesse biti zna, drevenom zvechnaku goruche nai sze (ne) osztavljaju, niti.

treszke y terchke, kak nakoteri zaradi rudenya mesza vu dimnyaku imanoga po nochi na kominu ali pechi bi znali posztaviti, prepovedasze zevszema zaidnich kajgoder pogibel ognya zavdati bi moglo, nai marlivesse nai sze chuva, koji vszi zleidni moraju y dusznyjeszu ar drugach chinechi vrednu kastiga od Plemenitog Magistratussa takovi primjeli budu.

8. Kaiti pako postranski tulikai klatessi ogeny vu stanye vteknuti y neprevigyeni ogeny zbuditi bisze znal, isto osztro zapovedasze vszem y vszakom gospodaru, da, kada goder neznanoga kojega na sztan vu hissuszoju doiti y prieti bi se pripetilo ali drugach okolu hise szkri vatisze kojega vpamet bi vzeli, takovoga vszigdar g. szudczu prepovedati y oglasiti duszni budu y moraju.

9. Nochni takai sztraszari vu varassu naisze dersse i oni naisze dobro vu pute y navche, da vu nochnom vremenu vszaku vuru vu vszake varassa vulicze y vu veksse zvun varassa vulicza nai vicheju marlivo, y sztanovnike na ogeny paszku da imaju nai opominaju, vulicze y vulischa varassa marlivo obhajaju, vsze y vszakoga vu nochi prehajajuchega opitaju y, ako nekoy neznani y klatessi bi sze znasli, prieti nye nai vuchine y primu.

10. Da pako znevarcza podignen ogeny zvekssum lakochochum vtasziti bisze mogel, nai bolye szkerbel bude Plemeniti ovdeszni Magistratuss, da obchinszki zdenczi zadovolni y od vsake sztrane napraviti budusze morali zevszemi potrebnemi za vlechi vodu lanczi, y vedriczami zaobszkerbleni budu; tulikai gospodari hisse osztro y marlivo opominajusze, da pod krovi hissuszvoyh vodu, koja vu mesechu Martiussu nalejati vu sztanovitem lagvu y poszudi vsako yreme derssati moraju, koiu takai inspektori pregledavali budu; y zatem

11. Kada vre ogeny pokazal bisze y goreti pochelo, da zhitrochum lasze vtasziti bi sze mogel, plemeniti Magistratuss poszudje y zkoli zaobszkerbel bude iz casse vszigdar napunyeno derssati, koje na meszta podignenoga ognya zvekssum marlivochochum dopelati koi budesze terszil y pervem trojega poszudia dopelavchem prilichni nekakov dar taki iz casse obchinszke naisze izplaty; szpriczalge kakti takai vedricze iz kosse, loitre, takai szezleszni hakli y sze-

kire y nadva kraje hakli nazad gerbavi pod szkerbium y chuvanyem nai sze odrede y vu mesztu odpertom drugoch vendar szegurnom chuvaju y sztroski obchine naprave y po vulicza rassdele, da pogiblujuchem hisam szvake iz sztranke varassa lahko pomochi bisze moglo; y za ognya vtasiti potrebno je, da pomoch vszaki ceh y kaprolia y vulicza donesztu y podnesztu bi mogla, tak plemeniti Magistratuss nai odredi, kai koi vuchiniti y szkakovom pomochium bi mogel.

12. Na znamenja pako ognya ali po zvonu vu sztran bijanja, ali pusku zhitanya, dasze y po turnari na koje sztrane varassa ogen podigel bisze po dnevu po zasztavi, ponochi pako lanpazem y vu njem goruchum szvechum nastran ono pokazeszze, taki Magistratullszke perszone y od glave zsudecz, capitan, zvarasskemi szlugmi, pervi na meszto ognya biti naisze popasche, y gore recheno orudjelje, poszudje zvodum, szpriczalge, vedricze, y druga zpomenuta zgora rechenem modussem na meszta pogibeli nai marlivosse nai sze doprave y vusgane hise gyegyerno nai sze pripravi y znagovarianjem szvojem vuchinili budu, da lene gledaocse na nossenye vode budu primariali, ali pak da drugem varnem na putu nebi bili, ali tatbine vuchinjali od meszta ognya pretiravaju; niti predi od meszta ognya vgaszenoga neodidu, doklam zevszema nevgaszisze y orudjelje na perva meszta neodneszusze.

13. Tak vre vugasnyenomou ognyu, da nebi koje mozebit izkricze vu pepelu vu novi ogeny sze podigle, naimenye 24 vure sztalna sztrasa vu meszta onom ognya z jednim ali z drugom vedriczom vode naisze zasztavi.

14. Zatem naisze vuchini ostro y verno po plemenitem Magistratussem zeszvedgyane y szkakovoga pripechenya ogen bisze bil podigel, jeli znavarcze y pripecheno, ali pak schium krivnom; y akosze znaide, da po ne pazenyu poleg rechenoga y prepovedanoga china ovakomu bisze to pripetelo, tak nemarlive szuprot odregynyu neposzlu sikle kakti y one, koi poleg ove naredbe, ogeny vgasuvati bisze otimali, nai ostrese prez szakoga prestimanya persone naisze kastiguje yzverhu ovi szvi szlavnomu Consiliumu kralyevszkome vu orszagi Dalmatii, Horvaczki y

Schlavyony posztavlyenomou od vremena do vremena neksze relatia illiti informatia posalye. 183)

*

Samo je 20 godina prošlo od prve odluke varaždinskog gradskog magistrata, iz koje nam je poznata u pojedinostima uloga pojedinih cehova o onovremenom vatrogastvu, a općina već predviđa izvjesne promjene u dužnostima pojedinih obrtnika, budući da je došlo do organizacionih promjena i kod cehova. Rješeno je, da će se zaduženja raspoređivati i razraditi u zajedničkoj komisiji predstavnika općine i ovih obrtničkih organizacija. 184)

Propisi su bili doneseni dakle i ove 1777 godine, te iako je bilo točno specificirano, kakav će udio koji od varaždinskih cehova imati pri gašenju vatre, podaci sačuvani iz 1790 jasno daju do znanja, da su ovakovi oblici organizacije gašenja vatre često na djelu zakazali. Zaključak je naime gradskog magistrata bio, da notar iz gradskog arhiva izvadi propise, koji se odnose na sudjelovanje pojedinih cehova pri gašenju vatre, jer su tek nedavno isti upoznati u pojedinostima sa svojim vatrogasnim dužnostima već posvema zatajili pri nastalom požaru u Koprivničkoj ulici: niti je bio održavan red, a niti su bile videne na licu mjesta požarne sprave za gašenje požara, kojima su oni trebali rukovati. 185)

Ovakovi požarni redovi bili su donášani u Varaždinu kao posljedica stalnih većih ili manjih požara. Čini se, da je gradski magistrat posve krivo prosuđivao uzroke toliko strašnim razaranjima od strane ovog neobuzdanog elementa, kad je u donášanju novih propisa-požarnih redova — tražio rješenje poboljšanja vatrogasne organizacije u gradu, a ne u dokrajčivanju nereda i nemara od strane onih, koji su vatru trebali gasiti prema postojećim propisima. Doista je bio neumoran u tom pogledu. No za historijat vatrogasne službe kod nas, svaki je ovakav propis važan, a napose onaj iz 1827 godine. Posebno mu značenje pripisujemo s toga, što sadrži sve i one posljednje elemente jednog vatrogasnog propisa, kojeg je feudalno društvo u našim okvirima moglo dati. Taj naime predstavlja vrhunski doseg feudalne organizacije gašenja vatre i posljednji je prije stvaranja vatrogastva po tipu građanskog društva. Evo, kako glasi u hrvatskom prijevodu: 186)

S P I S I

o uređenju pravila za sprečavanje pogibli od požara prema naređenju magistrata od 27. ožujka 1827 broj 753 sastavljeni.

Godine 1827 28. ožujka u gradskoj kući grada Varaždina pod predsjedanjem Stjepana Maksimilijana Szuchicha, gradskog kapetana, županije varaždinske, zagrebačke i zaldske prisjednika županijskog suda, te u prisustvu Andrije Andrassevicha i Ivana Tomassicha, prisjednika županijskog suda, Matije Kofler, odvjetnika, Josipa Dörflera, Bernarda Altmann, Stjepana Vukovicha, Andrije Fridricha i Josipa Horvatheka, gradskih prisjednika, Mirka Plochlin, redovnoga bilježnika, Mirka Markicha pododvjetnika, Franje Karba geometra, Vinka Dank, cehmeštra zidarskoga, Vinka Ztanko, cehmeštra pokrivačkog, dimnjačara Leopolda Schaffera, kao i nekih građana, održana je sjednica radi uređenja požarnoga reda za budućnost.

Tok sjednice

Pošto je predsjednik prema odredbi gradskog magistrata od 27. ožujka 1827 broj 753 prisutnima razložio tu narebu na hrvatskom jeziku radi onih, koji nijesu znali latinski, postavio je osnovu za izradbu pravila u dvije glave:

1. Kako se uopće može spriječiti požar,
2. Način, kako se može ugasiti požar, ako se gdje porodi.

Glava 1.

Budući da je uzrok čestih požara gradnja kuća iz materijala, koji je lako upaljiv, i budući da su stanovnici nemarni, odlučeno je glede gradnje zgrada:

a) Zabranjuje se da se kuća i zgrade u nutarnjem gradu i u predgradu grade iz upaljivog materijala i da se pokrivaju slamom. Odlučeno je radi potpune sigurnosti, da se ispeče više tisuća cigle i crijepa, i da se isti dade siromašnjima, koji hoće graditi kuće uz cijenu koštanja i na veresiju.

b) Nikome od siromašnijih, koji hoće graditi kuću, ne smije se to dopustiti prije nego dokažu, da imaju za gradnju dovoljno kamena, cigle i crijepa. Koji su već sagradili drvene kuće, bit će obvezani da kuhinje grade iz solidnoga materijala.

c) Budući da loša izgradnja dimnjaka najčešće prouzrokuje požar, zabranjuje se graditi iz drva dimnjake. Gdje su već dimnjaci izgrađeni iz drva, moraju se dobro iznutra ožbukati. Dimnjaci moraju biti barem tri stope podignuti iznad krova, te moraju biti dosta široki, da ih dimnjačari mogu dobro očistiti. Tih propisa glede izgradnje dimnjaka imaju se držati zidari i pokrivači.

d) Budući da i najbolje izgrađene kuhinje i dimnjaci ako neće biti dobro očišćeni, neće spriječiti pogibelj od požara, nalaže se stoga beziznimno vlasniku kuće, da dimnjake daje svake godine četiri puta očistiti; sapunari pak imaju dati čistiti dimnjake 9 puta godišnje, a pekari i veće kuće, u kojima se češće pali vatra, moraju dati čistiti dimnjake svakog mjeseca.

e) Budući da je iz iskustva poznato, da neki vlasnici kuća i stanari radi izbjegavanja neznatnoga troška nedaju čistiti dimnjačaru kuhinje i dimnjake, nalaže se dimnjačaru pod prijetnjom odgovornosti, da takove prijavi gradskom kapetanu. Predlaže se dalje pristojba dimnjačaru za čišćenje dimnjaka. Određeno povjerenstvo pregledavat će dimnjake i one, čiji dimnjaci ne će biti u redu, prijaviti gradskom kapetanu. Dimnjačarima se zabranjuje, da išta traže povrh određene takse. Naplatu pak od onih građana, koju su do sad uzimali, mogu i u buduću uzimati.

f) Požarna komisija, koja mjesečno pregledava dimnjake, morat će paziti, da se gornje odredbe točno izvršavaju, osobito kod onih, koji imaju kuhinje bez svoda. Brigu pak nad kuhinjama i dimnjacima izgrađenima od tvrdog materijala imat će dimnjačar, koji će češće iznenada pregledavati, da li su njegovi ljudi posao dobro obavili.

g) Požarno povjerenstvo, koje će gradski kapetan odrediti između četrdesetorice prisjednika, koji mu se za to čine zgodnima, izvršivši pregled, podnijet će gradskom kapetanu izvještaj sa svojim primjedbama.

h) Svaki pojedini vlasnik kuće obvezan je prema previšnjoj odredbi počevši od početka mjeseca ožujka pak do svršetka listopada imati u svojem dvorištu punu posudu vode kod zdenca i providjeti se stvarima potrebnima za gašenje vatre.

i) Požarna komisija ima paziti, da svatko ima spomenute stvari za gašenje požara, te one, kojih ne bi u određenom roku pribavili, opomenuti, da to učine. Ako se ne bi pokorili, treba o tome podnijeti magistratu izvještaj.

j) Svaki gospodar, koji imade konje, mora u staji imati svjetiljku od lima sa škaricama za odrezivanje stijenja i mora uputiti slugu, da stijenj ne otkidaju prstima, već škaricama. Ova odredba tiče se i isvratištara.

k) S upaljenom svijećom bez svjetiljke nikome nije slobodno hodati bilo u dvorištu bilo u kući najmanje pak u staji ili žitnici. Stoga se imaju vlasnici kuća, koji imaju gospodarstvene zgrade brinuti i paziti, da ne bi mlaci s upaljenom svijećom bez svjetiljke hodali i pušili.

l) Mlaćenje lana i konoplje, te čišćenje iste kao i mlaćenje žita uz svijetlo svijeće, zabranjuje se.

m) U kuhinjama ne dopušta se drveni strop. Pekar-ske peći moraju se stavljati pod svod.

n) Ispaljivanje bačava u kući ili na mjestima, gdje se valja bojati požara, zabranjuje se. Bačvarima, koji takva ispaljivanja vrše, treba da požarno povjerenstvo odredi za to prikladno mjesto.

o) Pucanje iz pušaka prigodom požara zabranjuje se pod prijetnjom globe.

p) Sušenje konoplje, drva ili drugih lako upaljivih predmeta kraj peći u sobi ili u kuhinji, također se zabranjuje.

r) Čuvanje sijena, slame i drva kao i pepela na tavanu, zabranjuje se.

s) Uvažanje sijena, slame i žita u slami dopušta se samo po danu.

š) Užarima zabranjuje se raditi uz svijeću bez svjetiljke i škara za obrezivanje stijenja. Ako rade uz svijeću, smiju u radionici imati samo malu količinu materijala.

Radi sigurnosti u svakoj takvoj radionici neka takav majstor drži badanj napunjen vodom, da u slučaju nesreće, bude voda pri ruci, jer se taj materijal lako upaljuje. Pušenje u radionici zabranjuje se.

t) Gospodarima kuća i stanarima nalaže se, da ne dopuštaju slaboj djeci ili slaboumnima hodati po kući ili dvorištu sa svijećom ili sa žeravicom.

u) Po vjetrovitom vremenu nije dopušteno nigdje pušiti osim u sobi. Stolarima, tokarima i bačvarima zabranjuje se pušiti u radionama i prstima gasiti svijeću. Otpatke moraju iz radione svaki dan ukloniti.

v) Krčmarima se pod prijetnjom odgovornosti i globe nalaže, da paze, da seljaci ili drugi putnici kod odlaska svojega ne pripale lule i pušćići odu iz grada.

z) Trgovcima nalaže se pod prijetnjom globe od 10 forinti, da ne smiju u dućanu držati više od 4 funte baruta. Barut moraju čuvati na posebnom mjestu u limenoj posudi kao i špirituozne tekućine, koje su lako upaljive. Veća pak količina baruta neka se čuva izvan grada u tornjevima za barut. Ako bi bila nužda, da se veća količina izdaje, mora se upotrijebiti svjetiljka, a ne svijeća.

ž) Za vjetrovitog vremena noćne patrole, od kojih nijesu ni građani oslobođeni, moraju obilaziti sve ulice, i tako gdje po mirisu ili po dimu primjete pogibelj požara, moraju ući u takvu kuću ili zgradu i marljivo istraživati uzrok dima ili mirisa, te ako opaze kakvu pogibelj, da joj se na sve moguće načine suprotstave i gradskome kapetanu odnosno magistratu podnesu o tom izvještaj. Budući da su u predgrađima kuće slamom pokrivena i uvijek je veća pogibelj požara, noćni stražari u ulicama predgrađa za vrijeme trajanja vjetrovitog vremena moraju danju i noću navještavati satove.

Glava 2.

O načinu, kako valja gasiti požare i kako otkloniti štete, koje prate požar.

Budući da se usprkos svake opreznosti češće događaju požari, važno je da se u pravo vrijeme požar primjeti. U tu svrhu valja noćnim stražarima utuviti u glavu, da osobito u noćno vrijeme paze i odmah, čim primjete znakove

kakvoga požara, to vikom ili na koji drugi mogući način daju na znanje. Da se to pravovremeno dađe na znanje, nalaže se čuvarima tornja župne crkve, da i oni poput noćnih stražara pomoću truba kroz prozor tornja noću najavljuju, i ako gdje opaze plamen, obavezani su dati znak zvonom. Povrh toga ostaje i nadalje u upotrebi davanje znaka za požar po gradskom bubnjaru kod gradske straže i zvonom u tornju gradske vijećnice. Kad bude požar opazhen, na tornju župne crkve po danu izlaže se zastava, a po noći baklja prema onoj strani, gdje gori. Time se označuje svakome, koji trči na gašenje požara, mjesto i tako se mogu izdati potrebne odredbe. Da se požar, koji je nastao, može što brže gasiti, potrebno je, da bude tu voda dovoljna za gašenje, kao i alat potreban za gašenje. Potreban je i red prema kojemu će se ljudi dotrčali za gašenje požara rasporediti. Prema tomu potrebno je odrediti:

a) da budu javni i privatni bunari u dobrom stanju, da se može, kad se desi kakva nesreća, imati dovoljno vode.

b) Neka se svaki vlasnik kuće pozove, da si načini vlastiti bunar u svojem dvorištu, ako to prilike i prostor dopuštaju.

c) Svaki vlasnik ili unajmitelj kuće crijepom pokrivena prilikom požara, koji noću izbije, mora pred kućom postaviti baklju, da tako uz rasvjetljene ulice oni, koji se žure na mjesto požara, onamo mogu brže i sigurnije s alatom doći.

d) Kao što se privatnici moraju pobrinuti za gore spomenuto, tako i magistrat mora voditi brigu, da stvari potrebne za gašenje požara, kao štrcaljka, bačve za vodu, ljestve, dvozubci i drugo bude, kad nastane potreba, u redu, i da se može upotrijebiti. Radi toga treba više puta te stvari pregledati, i ako je potrebno, bez zatezanja popravljati. S tim u vezi zaključeno je, da se nabave još dvije bačve za vodu, budući da dosadanje 4 nijesu dovoljne. Isto tako treba nabaviti još 6 kuka. Mora se već unaprijed odrediti, kamo će i na koji posao u slučaju požara krenuti pojedini ljudi. Radi toga je načinjena po predsjedniku ovakova tabela:

Pregled članova cehovskih, koji borave u ovom gradu

Ime ceha	Broj				Od ovih stalno ostaju u gradu	Broj
	majstora	pomoćnika	naučnika	Ukupno		
njemačkih postolara	14	23	14	51	njemačkih postolara	51
tesara	2	63	9	74	tkalaca	64
zidara (majstor Grainger)	1	30	0	31	stolara	47
zidara (majstor Dank)	1	40	2	43	hrvatskih krojača	43
klesara	1	1	1	3	njemačkih krojača	37
tkalaca	31	21	12	64	hrvatskih krojača	113
stolara	16	23	8	47	bačvara	33
hrvatskih krojača	25	10	8	43	klobučara	32
njemačkih krojača	19	14	4	37	bravara	30
hrvatskih postolara	57	36	20	113	kovača	52
bačvara	8	9	16	33	pekara	23
klobučara	9	11	12	32	gumbara	9
bravara	9	10	11	30	čizmara	139
kovača	16	17	19	52	veliki ceh	58
pekara	6	12	5	23	mesara	48
gumbara	8	1	0	9	krznara	86
čizmara	63	36	40	139	slijedeći ne ostaju:	
veliki ceh	27	23	8	58	tesara	74
mesara	10	18	20	48	zidara i klesara	77
krznara	32	31	17	86	mlinara	29
mlinara	14	6	9	29		

Prema ovome popisu treba odrediti ka gasilačkim spravama :

1. Za punjenje vode k velikoj štrcaljki 24
 2. K dvjema manjima svakoj po 16, ukupno 32
sveukupno 56
 3. K trima bunarima k svakomu 15, ukupno 56
 4. K četirima gradskim bačvama za nošenje vode k štrcaljkama :
a) k velikoj štrcaljki 20
b) k dvjem manjim štrcaljkama, svakoj po 15, ukupno 30,
sveukupno 50
 5. K trim gradskim kukama za trostruku smjenu 30
 6. K trima ljestvama za trostruku smjenu 30
 7. K vatrogasnim cijevima 64
- Za ove poslove dodjeljuje se od cehova :
1. k velikoj štrcaljki - ceh čizmara 139
 2. k manjoj štrcaljki - veliki ceh 58
 3. k manjoj štrcaljki - mesarski ceh 48
 4. k trima zdencima - ceh bravara 52
 5. k četirima bačvama za donošanje vode k štrcaljkama - ceh klobučara i pekara 55
 6. ka kukama - ceh bačvara 42
 7. k ljestvama - bravara 30
 8. k vatrogasnim cijevima - ceh hrvatskih i njemačkih krojača 80
 9. za odnašanje kako unesrećenih tako i stvari susjeda - ceh njemačkih postolara (od njih će se 10 brinuti oko stvari) 51
 10. ceh tesara imade se odmah postaviti na mjesto požara s kukama, sjekirama i ljestvama 74
 11. ceh zidara i klesara imade doći na mjesto bez otezanja s kukama, motkama, jednozubima i batima 77
 12. ceh tkalaca, stolara, hrvatskih postolara i krznara ima doći s posudama 310

e) Kaprali susjednih ulica, gdje se desio požar, imaju odrediti 10 ljudi, na koje će paziti jedan između građana, a kaprali udaljenijih ulica uputit će svoje ljude s posudama za donošenje vode i paziti, da se uzmogne dobiti voda iz susjednih zdenaca.

f) Za punjenje bačava određena su tri bunara i to na trgu pred Draškovićevom kućom, pred županijskom zgradom i pred kućom Jakoba Gortana, jer su ovi bunari lako pristupačni.

g) Da se uzmognu prikupljeni cehovi upraviti gasilačkim spravama, određeno je, da se velika štrcaljka označi brojem 1, manja brojem 2, a najmanja brojem 3. U svakoj štrcaljki određeno je za upravljanje po 6 ljudi dakle ukupno 18.

h) U štrcaljci broj 1 i 2 slati će ljude noćni stražari, a štrcaljci broj 3, hajduk Andrija Hernehich.

i) Dimnjačar sa svojim pomoćnicima, čim čuje zvuk zvona, ima se uputiti na mjesto požara i pružiti svu svoju moguću pomoć.

j) Trgovci i ostali ljudi te građani u unutarnjem gradu, koji imaju konje, moraju bez razlike odvesti štrcaljke i gradske bačve na mjesto požara, a ostali, koji nijesu potrebni za vožnju štrcaljki, kako iz nutarnjeg grada tako i ostalih ulica napose kočijaši, mesari, mlinari, svratištari, moraju u vlastitim bačvama i sudovima dovažati vodu na mjesto požara i ne smiju prije otići, dok požar ne bude ugašen.

k) Nitko od građana i stanovnika ne smije doći na mjesto požara bez posude, jer će inače biti javno ukoren.

l) Svi podstanari, koji stanuju kod građana, moraju doći pod prijetnjom tjelesne kazne iz svih predgrada sa trozubima i motikama i ostati tamo, dok požar ne bude potpuno ugašen. Ne smiju prije otići, nego ih kapral njihove sekcije ne popiše.

m) Da se sve to može dobro izvršiti, određeno je, da cehmeštri pod prijetnjom globe od 20 forinti sa svojim ljudima moraju doći na određeno mjesto i tamo ostati dok bude to potrebno. Nitko ne smije otići bez odobrenja gradskoga kapetana. Ako se koji član ceha ne bi pokora-

vao, cehmeštar ima ga prijaviti gradskom kapetanu, a ovaj ima radi izricanja kazne podnijeti magistratu izvještaj.

n) Ako se sila požara ne bi mogla drukčije spriječiti, mogu se po nalogu gradskoga kapetana ili druge magistratske osobe srušiti susjedne zgrade. Kojima su ovako srušene zgrade, mogu skupljati milostinju, kao i oni, koji su pogorjeli.

o) Određeno je, da oni ljudi, koji se u gašenju vatre istaknu, mogu biti po magistratu nagrađeni i to tako, da onaj, koji prvi doveze štrcaljku ili bačvu napunjenu vodom na mjesto požara, dobije dva forinta, odnosno forintu i 30 novčića ili 1 forintu. To se čini zato, da budu ljudi kod slijedeće prilike potaknuti na gašenje požara.

p) Kad je požar ugašen, imaju se sve sprave za gašenje skupiti na jednom mjestu i privatne vratiti njihovim vlasnicima, a javne odnijeti na mjesto čuvanja, te se imaju doskora pregledati, i ako je potrebno, smjesta popraviti.

r) Treba istraživati brižljivo kako je nastao požar, da se mogu oni, čijom je krivnjom ili zlobom požar nastao kazniti. 186)

*

Što se više približavamo kraju gašenja vatre od strane cehova u Varaždinu odnosno dokidanju feudalnog društvenog uređenja, to su neredi pri gašenju vatre veći. Tako dok s jedne strane imamo sve savršenije propise o gašenju vatre, s druge strane se susrećemo sa sve većom apstinencijom cehova-vatrogasnih obveznika. Uzalud ponovni proglasi postojećih požarnih redova, uzalud sve opomene i okružnice vlade u XIX. stoljeću. 187) Vatrogasna dezorganizacija kod svih daljih požara samo je bila jedan od mnogih simptoma zadnjih dana feudalnog društvenog uređenja baš tako, kao što je u prošlosti cehovsko vatrogastvo bilo jedna od njegovih karakteristika.

Povijest Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu 1864—1955

1

Od osnutka društva do osnivanja Hrvatsko—slavonske vatrogasne zajednice 1864—1876

Na temelju dosadanjeg promatranja historijata vatrogastva u Varaždinu, nije nam teško zaključiti, da je upravo dnevna opasnost od požara bila ona, koja je primoravala upravu ovoga grada, da se često bavi pitanjima pronalazjenja najboljeg načina obrane od vatre. Tako su iz same nužde često baš poslije najvećih požara padale u sjednicama gradskog magistrata odredbe, koje bi onda značile ili izvjesne preventivne mjere u obrani od tog razornog elementa, ili nove propise o gašenju vatre, ili pak poboljšanje odnosno povećanje gasilačkog inventara.

Dnevni život i česti požari u mjestu donosili su nova iskustva u pogledu vatrogastva te neophodne institucije u ljudskome društvu. Jedno je međutim bilo svakako najvažnije: samo se dobrom organizacijom može osigurati uspješna borba protivu neobuzdane vatre, kad je već jedamput izbila.

Stoga je uprava grada i namislila koristiti već postojeće čvrste i uhodane cehovske organizacije za svoju vatrogasnu službu. Oni bi gaseći vatru u stvari branili svoje ekonomske interese. Ta zanatlije su i onako sačinjavali dobar dio stanovništva ondašnjeg Varaždina, a uz trgovce svakako i najzainteresiraniji. Postojeći požarni propisi su u detalje predvidjeli, koju i koliku bi ulogu pojedini od cehova trebao da ima u onovremenom vatrogastvu. Među-

tim, što vremenski dalje, to smo nailazili na sve veću i veću suzdržljivost cehova od gašenja vatre, to je njihov udio nasuprot propisima bio manji.

Već tamo od 1790-tih godina su nam zabilježeni nedugi na garištima, a od 1850-tih napokon cehovi su kao vatrogasna organizacija u Varaždinu potpuno zatajili. 188) Dakle našli smo kao historijsku činjenicu, da savršenijim i svestranijim požarnim propisima nastalim početkom 19. stoljeća odgovara sve nesavršenija stvarna vatrogasna služba.

U čemu je uzrok ovakvom kontradiktornom razvitku, ovom raskoraku teorije i prakse u onovremenom vatrogastvu?

Cehovi su jedna tipična organizacija zanatlija za feudalno društveno uređenje. Kako taj društveni sistem u zemljama austro-ugarske monarhije doživljava u prvoj polovici 19. stoljeća svoje posljednje dane, to se kriza društvenog uređenja sama po sebi prenosi i na cehove. A kako ovi predstavljaju u isti čas i onovremeno vatrogastvo, to je razumljivo, da će i to u takovom obliku organizacije proživljavati svoju krizu. Vrhunac krize feudalnog društvenog uređenja u Hrvatskoj je revolucija godine 1848. Ta je godina i prekretnica u pogledu toga uređenja, a time u isti mah znači i prekretnicu u načinu organiziranja vatrogasne službe. Došlo je naime vrijeme, koje je tražilo nove forme organiziranja vatrogastva.

Revolucija 1848 godine je ukinula kmetstvo, a time i feudalizam u Hrvatskoj pa znači smjenu vlasti klasa: do sada vladajuću feudalnu klasu zamjenjuje u vlasti građanska klasa.

Kroz sve vrijeme ilirskog pokreta revolucionarna hrvatska građanska klasa, čija je revolucionarnost i prelazila granice feudalne Hrvatske, nakon revolucije 1848 prestaje biti borac za nacionalnu slobodu, odriče se svoje dotadnje revolucionarnosti. Ona, koja je u borbi za nacionalno oslobođenje pojam Ilir poistovjećivala sa svim južnim Slavenima, sada po dolasku na vlast stupa u zajedničku spregu s vladajućom klasom Austrije i Mađarske, a protivu oslobodilačkih težnja najširih slojeva vlastitoga naroda. 189)

Unapred je samo radnička klasa imala puno moralno pravo, da bude nosilac borbe za nacionalno i socijalno oslobođenje hrvatskoga naroda. 190)

Premda je najvažnija tekovina same revolucije - dokidanje kmetstva, ipak ovo lično oslobođenje kmeta nije za seljaka značilo i sticanje zemlje. Posljedica ovakovoga stanja je najprije pretvaranje velikog broja donedavnih kmetova u poljoprivredne poluproletere, a zatim su uslijedile velike njihove emigracije u novi svijet. 191) Seljaštvo je zbog toga nezadovoljno, a to znači revolucionarno, ali i neorganizirano.

Iako je već Josip II. 1783 godine dopustio, da se svatko slobodno bavi obrtom ne obazirući se na njegovu cehovsku organiziranost ili ne, 192) „četrdesetosma“ nije još dokinula cehove. 193) To je učinio carski patent „o slobodnom obrtu“ od 20. XII. 1859. Time su i formalno ukinute spona kapitalističkom načinu proizvodnje, koju je još do tada sputavao cehovski način proizvodnje.

Pa sada, da li je uopće i bilo više mogućnosti da djeluje onakova vatrogasna organizacija, koju bi sačinjavali cehovi? Sigurno, da ne. To nam dokazuje i novi požarni red iz 1857 godine. 194) Taj je učinjen u vrijeme Bachovog apsolutizma, čiji je administrativni aparat, premda centralistički, nužno na upravnom polju provodio u život i izvjesne tekovine izvojevane revolucijom. I sam je sistem znači neka mješavina starog i novog, prelaz iz feudalne uprave na građansku. Takav je i ovaj varaždinski „redarstveni požarni red“. On se istina ne obraća cehovima, ali predviđa izvjesne obrtnike za pojedine vatrogasne dužnosti, pa po tome ima veze sa starim cehovskim vatrogastvom. A jer u prvome redu ipak općenito spominje građanstvo, pa kućevlasnike, te poljodjelski dio stanovništva grada i izvjesne dužnosti stručnjaka gradskog ranarnika pri gašenju vatre, to svakako znači novost. No od svega najviše karakterizira novo to, da se u tom požarnom redu kao vatrogasci spominju dobrovoljni branitelji. Time je po prvi puta ovdje u Varaždinu, a vjerojatno i na Balkanu, izrečena ideja o dobrovoljnim vatrogascima, iako još ne organiziranima u posebno društvo. Stoga i nalazimo u iskazima uz ovaj redarstveni požarni red poimenično zadužene izvjesne građane primjerice kao rukovodioce pojedinih vatrogasnih štrcaljki. Napose je vrijedno spomenuti, da se među ovima spominju i budući osnivači odnosno čla-

novi Prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu.

Morali smo zbog toli karakterističnih noviteta spomenuti požarni red iz 1857 godine nazvati „prelaznim“ propisom, koji imade još neke elemente vatrogastva feudalnog tipa, ali više onih, tipa vatrogasne službe građanskog društva. Ako je takav požarni red sastavljen 1857 godine, koje li čudo, što nadležni organ kroz nekoliko godina iza toga nije uopće bio u stanju sastaviti redarstveni požarni propis na temelju starih tradicija. Kad je naime gradski magistrat u Varaždinu postavio zahtjev pred svoga šefa policije kao odgovornog za poslove vatrogastva, da učini nove požarne propise, on jednostavno izjavljuje, da više to nije moguće. Njegov je prijedlog, da gradsko poglavarstvo prihvati i prizna osnovanim dobrovoljno vatrogasno društvo, jer je to jedini izlaz po njegovom shvaćanju u rješavanju postojećeg problema. Prijedlog gradskog kapetana Vjekoslava Zadravca je i prihvaćen u sjednici gradskog zastupstva održanoj 17. VI. 1864 godine. 195)

Ovom je odlukom gradskog zastupstva i formalno u Varaždinu priznato ono, što je sam društveni razvitak donio. Kao što je naime feudalizmu odgovarala vatrogasna služba vezana uz cehove, tako je građansko društvo, koje je u Hrvatskoj došlo na vlast poslije revolucije 1848 godine, u svojim okvirima dopuštalo društvenu vatrogasnu organizaciju. 196)

Dakle već onaj prelazni „Redarstveni požarni red“ iz 1857 godine znađe u Varaždinu i za dobrovoljne branitelje vatrogasce. To znači, da je već ideja o dobrovoljnom vatrogastvu tu. Konkretno razgovore o osnivanju vatrogasnog društva u Varaždinu vodi nekoliko građana od tada unapred neprestano, i stvar je sazrela do 1862 godine. Nimalo nas stoga neće zbuniti upute o osnivanju vatrogasne društvene organizacije u Varaždinu, koje iz Njemačke šalje Varaždinac Oton Mayer. Ovaj je naime kao turpijarski pomoćnik boravio i radio kod svojih rođaka u Njemačkoj, te je tako imao priliku na licu mjesta upoznati se s njihovom vatrogasnom službom. Njegov otac Ferdinand Mayer, kojeg smo već 1857 godine našli kao zamjenika štrcara, pa zatim Antun Polansky, te Vinko Zagursky prema njegovim uputama u velike nastoje, da se ovdje u Varaždinu

osnuje vatrogasna društvena organizacija. Prvi im je posao bio okupiti što više istomišljenika. Sastanci i dogovori su postali sve češći. Da bi se i na djelu pokazali, kada je godine 1863 9. IX. buknuła vatra u Optujskoj ulici, korporativno sudjeluje pri gašenju, i taj, rekli bismo, „inicijativni odbor“ za osnivanje vatrogasnog društva u Varaždinu. Do mjeseca svibnja 1864 godine našlo se je tako na okupu 156 Varaždinaca, koji su bili svi prožeti mišlju, da će u tadanjim okolnostima jedino vatrogasna organizacija dobrovoljnog društvenog tipa moći se efikasno suprotstaviti požaru. U tom su smislu odmah zatim i sastavili zapisnički memorandum na gradsko poglavarstvo. A bilo je to baš u ono vrijeme, kad je magistrat zatražio od svoga šefa policije Zadravca, kako smo već vidjeli, da sastavi novi požarni red na temelju starih tradicija. I o tom predatom memorandumu od 7. V. 1864 197) ovaj referira u sjednici gradskog zastupstva na dan 17. VI. ovako: „..... na nalog § 561 ove godine 198) izviestujem, da mi nije za rukom pošlo uvođenje vatrogasnog reda iz razloga, što radi tadanjeg obrtničkog Zakona među slobodnim obrtnicima i starim od prije postojećimi cehovi nesporazumljenje vlada; već zapostići zaželenu sverhu ustanovilo se je dobrovoljno i do sada iz 156 članovah društvo, i uvelo vatrogasni red među sobom uslied Zapisnika od 7. V. 1864:

1. da se gradske štricalke sa brojevi 1, 2, 3, 4 zabilježe,
2. da se svakoj predaju 2 povjerenika,
3. da se povjerenici ovi provide znakovi,
4. da se potriebita za gašenje vatre sprava nabavi i za razabrat moći na koji strani grada požar žari, da se znakove zvonjenjem uvede,
5. da se prigodom požara vatrogasnom društvu ranarnik pridruži,
6. da se k svakoj štricaljki jedan noćni stražar opredieli, konačno,
7. da se zaublažit stanje u gašenju vatre ponesriećenog zaklada utemelji.“ 199)

Prijedlog svoga šefa policije gradsko zastupstvo prihvaća. 200) Bilo je očito, da je unapred baš ono, što je neprestano više manje hramalo, preuzela na sebe dobrovoljno jedna društvena organizacija. Više se neće izradi-

vati samo novi i novi požarni redovi, a da ih u stvari nitko ne izvršava! „Ustanovilo se je dobrovoljno i dosada iz 156 članovah društvo i uvelo vatrogasni red među sobom”, veli Zadravec. Dakle dobrovoljna obaveza 156-torice ljudi, da danju i noću bdiju nad životom i imovinom svojih sugrađana. Nestat će tima i sve one nemoći, pred kojom se je stalno grad nalazio u slučaju vatre. Stoga je gradsko zastupstvo odmah prihvatilo i predloženi Zapisnik osnovanog vatrogasnog društva te je svom vatrogasnom odboru na čelu s gradskim satnikom ostavilo na brigu, da provede u djelo sve traženo u tom Zapisniku.

Doista je malo to, što je ova netom osnovana vatrogasna organizacija tražila za ono, što se je obavezala davati; preuzima na sebe sve poslove gašenja vatre, tek da im se štrcaljke označe brojevima. Radi uspješnijeg djelovanja ljudstva traži, da povjerenici pri štrcaljkama dobe posebne oznake; jednako iz razloga efikasnosti, da uz štrcaljku bude noću po jedan čuvar. Pomoć vlasti društvo traži i u jedinstvenom načinu objavljivanja požara, koje će samo već po sebi upozoravati, na kojoj se je strani grada porodila vatra. Zahtijeva također nabavku potrebnih vatrogasnih sprava. Napokon, mislilo je dobiti pomoć i za svoje članove, koji bi na dužnosti nastradali. Kako ju nije dobilo od gradskog poglavarstva, organizirat će je ubrzo samo.

Ne, nije samo 17. VI. 1864 osnovano jedno vatrogasno društvo. U ovom je naime dobrovoljnom vatrogasnom društvu i čitava Hrvatska i svi južni Slaveni, cijeli Balkan dobio prvu vatrogasnu organizaciju. Tako dan 17. VI. 1864 valja masnim slovima upisati u anale svjetskog vatrogastva.

Na ovome mjestu vrijedno je zapisati još dvije značajne činjenice: prva je vezana uz vrijeme nastanka vatrogasnog društva u Varaždinu, a druga pak uz ulogu toga društva, koju je u svoje vrijeme imalo prema okolini.

Naime pojava prvih vatrogasnih četa u Evropi pada pod kraj polovice XIX. stoljeća, a njihovo je osnivanje vezano uz ime Karla Metz-a i to u Njemačkoj. Bile su to zvanične čete, a po uzoru na njih osnivale bi se zatim i dobrovoljne. 201)

Jednako tako su službene vatrogasne čete osnivane u

svim većim gradovima Evrope: Milanu 1838, Madridu 1843, Berlinu 1851, Bruxellesu 1852, Nürnbergu 1854, Petrogradu 1860, Londonu 1866, 202) Grazu 1865. 203) Nakon ovih službenih četa osnovana su dobrim dijelom u državama spomenutih gradova i dobrovoljna vatrogasna društva. To jednako i u SAD nakon 1850 godine. 204)

Činjenica je dakle, da vremenski u pogledu osnivanja svog vatrogasnog društva naš Varaždin ni malo ne zaostaje za najvećim evropskim centrima. A eto London dobiva svoju vatrogasnu četku tek dvije godine iza ovoga grada! 205)

Što se tiče druge činjenice, uloge Prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu, istina je, da je samim osnutkom ovoga društva otvoren put za osnivanje i daljnjih u Hrvatskoj pa i u ostalim našim krajevima. Eto već godinu dana kasnije osnovano je vatrogasno društvo u Sisku, godine 1865. Slijedila su zatim prije osnivanja „Hrvatsko slavonske vatrogasne Zajednice“ 1869 društva u Ludbregu i Zagrebu (Ksaver), Karlovcu i Novoj Gradiški 1871, Slav. Brodu, Osijeku (Gornji grad), Đakovu, Podravskoj Slatini 1872, Bjelovaru 1873, Slavonskoj Požegi, Koprivnici i Križevcima 1874, Prelogu, Vukovaru, Krapini, Čakovcu, Osijeku (Donji grad) 1875, Fužinama, Suhom Polju i Velikoj Gorici 1876 godine. 206)

Sad nam je podpunoma jasno, zašto je osnovan Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu, a znamo i kako je došlo do njegovog osnutka. Da bismo s jedne strane shvatili moguće okvire djelatnosti novo osnovanog društva, liniju njegovoga razvitka te udio, koji je ono moglo imati u to vrijeme u društvenom životu Varaždina, upoznajmo se i поблиže s prilikama, koje su tada u ovome gradu vladale.

Jedna od tekovina četrdesetosmaške revolucije su i nastojanja, da se slobodni kraljevski grad Varaždin i Starogradska varaždinska općina sjedine u jednu zajednicu. U periodu od 1851—1861 g. radilo se je na ovome spajanju pa je u tu svrhu i izvršen popis ovih općina zajedno. Saznajemo, da bi ova nova općinska zajednica imala 1018 kuća, od kojih su 197 starogradske; tu bi živjelo 2123 obitelji s 4356 članova muškog i 4251 člana ženskog spola. Dakle 8607 stanovnika ukupno. 207) Pretežan dio

stanovništva se bavio obrtom i trgovinom, no većina i od ovih obrtnika i trgovaca ujedno su i zemljoposjednici. Ekonomski položaj dobrog dijela ovih ljudi je izvanredan, a napose nekolicine trgovaca.

Govoreći o Varaždinu još tamo u vrijeme Marije Terezije našli smo, da je ovaj grad bio posebno sklon germanštini, čemu je mnogo pridonosio s jedne strane boravak vojske u gradu, a s druge činovnika. No i domaći trgovci te obrtnici utopili su se u „modernom“ njemačkom jeziku i navikama.

Taj se je duh provukao i u XIX. st. te je dugo bio dominantan. Lijep primjer za potvrdu takovoga shvaćanja su česta i jedina igranja njemačkih kazališnih družina u Varaždinu pa i onda, kada je već u administraciji odavna prevladao hrvatski jezik. Tek je godine 1860 uspjelo u Varaždinu narodnim krugovima osnovati društvo kazališnih dobrovoljaca, kako bi se čula sa pozornica i domaća riječ. No koje je međutim shvaćanje Varaždinaca o domaćem kazalištu, najbolje nam ilustrira dopis s osvrtom na predstave davane u Varaždinu po Narodnom kazališnom društvu iz Zagreba u godini 1861. Dopisnik naglašava nehai građana prema predstavama na domaćem jeziku, te konstatira, da sigurno „mnogi misle, da su u Frankfurtu, a ne u Hrvatskoj“. 208) „Narodnjacima“ u ovome gradu trebalo je nastaviti borbu za domaću riječ s njemačkim družinama i 1869 u staroj zgradi 209) i 1873 u novo sagrađenoj kazališnoj zgradi. 210) Ova zapostavljenost domaće riječi ponavljala se je sve do godine 1896. 211)

Sama borba inače, da se hrvatskom jeziku dade mjesto, koje ga ide u Hrvatskoj, datira u Varaždinu još tamo iz doba vrhunca Ilirskog pokreta. Godine 1838 je ovdje osnovana „Narodna varaždinska čitaonica“. Od značaja je spomenuti posljednji član „Uredbe“ ove narodne institucije, koji glasi, da se „svi čitaonice poslovi imadu izključivo u narodnom jeziku obavljati“. 212)

Kako 1860-tih godina u Varaždinu postoji „Društvo dobročinstva“, „Društvo za podporu građanskih grenadirskih udovah“, „Pjevačko društvo“, „Streljačko društvo“ 213) te društvo „Dvorana“ i „Streljačko društvo sa strielicom“, 214) moramo konstatirati, da je društvenost raz-

vijena, ali još uvijek na staroj bazi pod velikim utjecajem Austrije.

U tom pogledu nije ni vatrogastvo još tada moglo biti neka iznimka. To tim više, što je i osnovano prema njemačkim uzorima, i što su sami osnivači bili vezani uz taj njemački elemenat u gradu. Sve do godine 1874, eto baš do vremena, kad su završeni Sisacki razgovori o osnutku Hrvatsko-slavonske vatrogasne Zajednice, vatrogasno varaždinsko društvo predstavlja poprište najžešće borbe domorodnog i stranog elementa, borbe za narodnu stvar i hrvatski jezik.

Zbog općeg historijata našeg vatrogastva tu ćemo zabilježiti jednaku borbu i u Dobrovoljnom vatrogasnom društvu (DVD) Križevci. Tamo je dan prijedlog g. 1875, da se „Vježbovnik“ učini na hrvatskom jeziku. Kako je sve dopisivanje i službeno poslovanje do tada vršeno na njemačkom, a da bi se prijedlog o hrvatskom „Vježbovniku“ progurao, iznesene su svakako značajne riječi, da je naime već osnivačka skupština društva pred godinu dana bila odredila hrvatski jezik kao službeni. 215)

I u Novoj Gradiški vatrogasno društvo od 1871 do 28. II. 1874, dakle u mjestu graničarskom u Vojnoj Krajini, koje je i strana vojska osnovala, vode se također žestoke borbe između narodnog elementa i Nijemaca za jezik. Pobjeda je ipak bila na domaćoj strani, iako djelomično, pa se unapred pišu zapisnici narodnim jezikom. 216) Kad se godine 1879 štampa „Službovni propisnik“, tiskan je dvojezično. 217)

Dobrovoljno vatrogasno društvo u Sisku je bilo u istom položaju. Njemački jezik upotrebljava se do 1875 godine. Dakle i onda, kad se u tom mjestu vode razgovori o osnivanju Hrvatsko-slavonske vatrogasne zajednice, koja je imala onemogućiti povezivanje ovdašnjih vatrogasnih društava sa savezima austrijskog odnosno mađarskog vatrogastva. 218)

Borba za pobjedu narodne stvari u varaždinskom vatrogasnom društvu tekla je uporedo s radom društva. Taj je u prvo vrijeme bio usmjeren u tri pravca. Ponajprije u smjeru uredjenja osnova vatrogasne službe u gradu, zatim učvršćivanju same organizacije, sticanju potrebnih iskustava, društvenom životu te povezivanju organizacije s do-

maćim i stranim društvima; najposlije varaždinsko je vatrogasno društvo prvo dalo inicijativu za osnutak centralne vatrogasne organizacije, koja bi objedinjavala vatrogastvo Hrvatske i Slavonije.

Što se tiče prvoga, uređenja vatrogasne službe u Varaždinu, najprije je čitav grad već 1865 godine podijeljen na 5 okružja u svrhu lakšeg djelovanja, a izgrađena su i nužna vatrogasna spremišta za smještaj kola i štrcaljki. 219)

Predviđeni su zatim točni znakovi, kojima će se najavljivati vatra, a isti su bili potvrđeni i prihvaćeni. 220) Po danu će se uz zvonjavu na tornju izvjesiti zastava, a po noći svjetiljka s bojadisanim staklom i to na onu stranu, gdje se je pojavio požar. 221) Stalno je ukazivano osim toga gradskom poglavarstvu na postojeće manjkavosti u pogledu vatrogasnog inventara, 222) traženi su popravci štrcaljki, te nabavke ljestava, cijevi za štrcaljke, svjetiljka za penjače, kao i drugog sitnijeg vatrogasnog pribora. 223) Društvo je zatim uz pomoć gradskog poglavarstva i vlastitim sakupljenim sredstvima u gradu nabavilo kako posebne ljestve s kukama, tako i povlačne vatrogasne ljestve iz Beča. 224) Svakako i ekonomski zainteresiran lično, ali obzirom na jeftiniju cijenu, treba u ovom radu društva istaknuti i slučaj zanatlije Antuna Papst, koji je član vatrogastva od prvih početaka. On je naime sam izradio vatrogasnu štrcaljku, koja je po odluci gradskog zastupstva 1864 godine otkupljena, nakon što je utvrđeno, da je i bolja i jeftinija od bečkih. 225)

Među pitanja uređenja vatrogasne službe ide i ono vezano uz gašenje vatre izvan grada. Da li će naime Varaždinsko Dobrovoljno vatrogasno društvo uopće gasiti požar, koji bi se dogodio u susjednim mjestima. Bilo je to u prvome redu pitanje troškova za zapregu zbog dovoza štrcaljki na mjesto požara. Donesena je odluka, da će društvo poći gasiti vatru i van područja grada Varaždina, dok će troškove snositi ona općina, na čijem se je teritoriju porodila vatra. 226) Već godine 1871 društvo gasi vatru u mjestu Petrijancu kraj Varaždina, pa je od županije preko gradskog poglavarstva posebno bilo pohvaljeno. 227) Jednako su pohvaljeni za gašenje vatre u selu Majerju 228) i u Nedeljancu u godini 1873-oj. 229)

U vezi s brigom oko uređenja vatrogasne službe u gradu poduzeti su koraci od strane društva, da kod svih priredbi, proslava, kao i u kazalištu zbog reda i za slučaj vatre, bude u službi po dva ili više vatrogasaca; jednako je to predviđeno i pri izdavanju građevne dozvole. To radi toga, kako bi bile predviđene pri realizaciji gradnje nužne sigurnosne mjere. Ujedno se je smatralo potrebnim, da se članovi društva potanko upoznaju s rasporedom prostora u svim glavnim zgradama u Varaždinu. 230) Vatrogasna straža u kazalištu imala je i posebna izrađena pravila za vršenje službe, 231) učinjena prema onima u Celovcu. 232)

U pogledu učvršćivanja organizacije, sticanja potrebnih iskustava, te društvenog života i povezivanja ovoga društva s ostalima, radilo se je mnogo, Najprije na unutarnjim organizacionim pitanjima, kao izradi Statuta društva, Službovnika, Propisnika o vatrogasnoj straži u kazalištu, ostvarenju bolesničke blagajne, potporne kase, te blagajne za slučaj smrti članova društva; zatim na sticanju sposobnosti putem potrebnih vježbi; i napokon na vezama s ostalim društvima prigodom proslava, pa kongresa vatrogasaca, kao i oko vlastitih priredbi zabavnog karaktera u Varaždinu.

Već godine 1865 izabran je specijalan odbor od 5 rukovodilaca štrcaljki, među kojima su poznata nam trojica kao osnivači društva — Mayer, Polansky, Zagursky — sa svrhom izrade društvenih pravila. Nakon što su Rudolf Huberger i Ivan Slumpf, uz gore navedenu trojicu, 233) izradili „Ustanove varaždinskoga dobrovoljnoga vatrogasnoga shora“, kako je statut nazvan, u vremenu od 1865. — 1869, pravila su često vraćana društvu na nadopunu, sve dok nisu 23. IV. 1869 potvrđena po „Kraljevskom Dalmatinsko-Hervatsko-Slavonskom Namiestničkom Vieću u Zagrebu“. 234) Istog su datuma potvrđeni i „Službovni propisi“. 235)

Odbor društva sastojao se je od nadzapovjednika, koji je uvijek bio suvremeni gradski kapetan, zatim zapovjednika, adutanta I. i II., pa tajnika, blagajnika, 5 štrcara, kao i instruktora svih vatrogasaca, odnosno posebnog učitelja penjača. 236)

Pravila društva istina nisu bila još potvrđena, no radilo se je i bez njih pridržavajući ih se, nakon što su članovi dali svečano skupno obećanje, da će ostati u društvu, i da će se pokoravati tim propisima. 237) Vježbe su se vršile štrcaljkama, 238) a kao stručni učitelji izabrani su Antun Polansky i Papst. I penjači su dobili svog stručnog vodiča u osobi učitelja gimnastike — Gustovića. 238)

Da bi vatrogasci i po vanjštini postali ono što jesu, odmah se je počelo misliti i na službeno vatrogasno odijelo. 239) Godine 1871 već je kao uvjet za primanje novih članova postavljena obaveza nabavke vatrogasne uniforme u roku od 4 tjedna. 240) Varaždinski vatrogasci do godine 1872 nisu imali na glavama kacige već šešire. Tek tada su šeširi zamjenjeni kacigama. 241)

Cjelokupni nadzor nad štrcaljkama dobio je stručnjak Antun Papst, dok su odgovornima za ispravnost pojedinih štrcaljki postali četvorica štrcara dodijeljeni pojedinoj štrcaljki. 242)

Posebno su se imali vježbama spremati vatrogasci — penjači, pa je zbog toga odlučeno, da će se na podesnom mjestu sagraditi penjački toranj. 243) Kroz dva je mjeseca bio i sagrađen i osposobljen za vježbu. 244)

Za svoje potrebe od osnutka vatrogasci su imali i svog društvenog liječnika. 245) Jednako je društvo imalo i svog veterinara. 246)

Društveni život iz posve razumljivih razloga i stvarnih potreba nije se odvijao jedino u pripremama za slučaj vatre, već je kadikad ispunjen i priredbama zabavnog karaktera. Najvažniji su svakako bili „društveni plesovi“. Isti su se održavali već od prvih godina osnutka društva. U njihovom je redosljedu u prvo vrijeme najznačajniji bio onaj u 1874 godini, kad je društvo uputilo pozive vatrogasnim organizacijama Bjelovara, Celja, Karlovca, Lendave, Ljutomera, Maribora, Ptuja, Siska, Slovenske Bistrice, Zagreba te Graza, Kaniže i Požuna. 247) Takove su se priredbe redovito održavale nakon izgradnje novog kazališta u kazališnoj dvorani.

Već u svojim prvim danima opstojanja vatrogasno društvo je odlučilo osnovati i svoju limenu glazbu, pa su u tu svrhu i nabavljena glazbala. 248) Glazbenici će dobiti i vatrogasnu uniformu. 249) Društvo se je pobrinulo

i za dirigenta u osobi Vencla Prohaske, a zbor se je sastojao od 6—8 svirača. 250) No sudbina joj nije stalna 251) suprotno od isto tako osnovanog društvenog pjevačkog zbora, kojem je prvi zborovoda Hartman. 252)

Vatrogasno društvo se je rado odazivalo drugim varaždinskim društvima, da sudjeluje kod njihovih proslava i priredba. Tako kad su 1870 godine „rilčari“ i „sačmari“ imali svoju proslavu, zamoljeno je i ovo društvo, da joj prisustvuje sa svojom glazbom. 253) Dvije godine kasnije moli ga za prisustvovanje proslavi Varaždinska gimnazija, 254) a prigodom polaganja temeljnog kamena novoj kazališnoj zgradi u Varaždinu također je osigurano njihovo prisustvo. 255)

Još u širem smislu značajnije su manifestacije društva, koje ga povezuju s vatrogastvom u Hrvatskoj odnosno Austriji, Mađarskoj i Njemačkoj. Već godine 1869 uslijedio je poziv Prvom hrvatskom dobrovoljnom vatrogasnom zboru u Varaždinu, da dođe u Celovec na proslavu dana austro-ugarskog vatrogastva. Delegat je i bio odaslan. 256) Početkom 1870 ih zove na proslavu Leoben, 257) a polovicom pak vatrogasci iz Kaniže. 258) Godine 1871 prisustvuju delegati ovoga društva vježbovnoj produkciji u Szombathely-u. 259) Samo nešto kasnije iza ovoga uslijedio je poziv peštanskog vatrogasnog društva u vezi s proslavom vatrogasnog dana Zemaljskog Centralnog Saveza vatrogasaca. 260) Godine 1872 odbor društva je stvorio zaključak, da i predstavnici varaždinskog vatrogastva uzmu učešća u evropskom vatrogasnom kongresu, koji će se održati u Beču prigodom svjetske izložbe. 261) Posebno je tu vrijedno naglasiti, da je Antun Tomay, zapovjednik Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu, bio izabran od strane njemačko-austrijsko-mađarskih vatrogasaca za člana odbora ove velike vatrogasne manifestacije. 262) Tu se svakako nije radilo samo o nekom podjeljivanju časti varaždinskom vatrogastvu, već sigurno pretežno o interesima, koje je vatrogastvo, prvenstveno Austrije i Mađarske, imalo prema ovoj prvoj i najstarijoj vatrogasnoj organizaciji slavenskog juga.

Godine 1872 upućuje ovdašnjem društvu poziv vatrogasno društvo iz Graza i to na proslavu Štajerskog Vatrogasnog Saveza, a 1873 ih poziva društvo iz Požuna na

proslavu dana ugarskog vatrogastva. 263) Iste godine bili su u Mariboru na proslavi tamošnjih vatrogasaca, a naredne su pozvani u Lendavu. 264)

Još 1872 godine izmijenjene su čestitke i pozivi varaždinskog i zagrebačkog vatrogasnog društva prigodom proslave dana Dobrovoljnog Vatrogasnog Društva iz Zagreba, 265) a početkom 1874 poziva ih Sisak na svoje priredbe. 266)

Nije nikakvo čudo, da se je baš u ovome najstarijem društvu porodila misao o stvaranju jedne centrale za vatrogasnu organizaciju u Hrvatskoj i Slavoniji, a po uzoru na takove u ostalom svijetu. Ova ideja dobiva naročitu vrijednost baš po tome, što je sama produkt borbe za narodnu stvar, kako na širem planu, tako i u varaždinskom vatrogasnom društvu. Misao je rođena godine 1871 u Varaždinu, razrađivana sustavno 1874 u Sisku, te ostvarena do 1876 u Zagrebu.

Prvi službeni dodiri varaždinskog vatrogasnog društva s centralnim organizacijama vatrogastva Evrope padaju već u 1865 godini. Društvo je naime pozvano na kongres njemačkih vatrogasaca u Leipzig, kamo je i poslalo svoga delegata. 267) U tom se smislu veze nastavljaju, pa polovicom godine 1871 dolazi istovremeno poziv štajerskog i mađarskog vatrogasnog saveza, da im pristupi. I opet nas gotovo iznenađuje ideja gradskog kapetana Vjekoslava Zadravca u svojstvu nadzapovjednika društva. Njegove zasluge u stvari osnivanja ovog prvog vatrogasnog zbora na našem tlu su nam već poznate. Ne manje zasluge moramo pripisati istome čovjeku ujedno barem, što se tiče ideje o osnivanju Hrvatsko-Slavonske Vatrogasne Zajednice. Prijedlog društvenog nadzapovjednika sastoji se u tome, da ovaj varaždinski vatrogasni zbor stupi u pismenu vezu s dobrovoljnom vatrogasnom organizacijom u Zagrebu, te da zajednički priđu osnivanju saveza vatrogasaca za Hrvatsku i Slavoniju. 268) Zagreb međutim odgovara neodređeno, pa se u Varaždinu odlučuje u gornjem smislu i dalje raditi. 269)

No ni oni iz Austrije, a jednako i vatrogasci iz Budimpešte, ne prestaju koketiranjem s Prvim hrvatskim dobrovoljnim vatrogasnim zborom u Varaždinu. To dokazuju već rečeni pozivi za pristupanje njihovim savezima, pa

isto i onaj izbor zapovjednika društva Tomaya po njemačkom, austrijskom i mađarskom vatrogastvu u odbor kongresa evropskih vatrogasaca. Drukčije ne možemo niti suditi o članstvu dvojice istaknutih budimpeštanskih vatrogasaca također i u vatrogasnom društvu u Varaždinu. Bili su to grof Szecheny i advokat Folman. 270) Tako je privremeno i došlo do članstva varaždinskog vatrogasnog društva u mađarskom vatrogasnom savezu time, da to doista bude privremeno, te da se i dalje djeluje u pravcu stvaranja vlastitog narodnog saveza. U Sisak, gdje su razgovori o ovom predmetu nastavljeni, dolaze i varaždinski vatrogasni predstavnici nekoliko puta, dok društvo sve odluke o stvaranju saveza iz Siska jednoglasno prihvaća. 271) Prihvatanje sisačkog Zapisnika o osnivanju „Vatrogasne Zajednice“, kako ovu novu centralnu organizaciju po prvi puta odbor društva naziva, znači ujedno i pobjedu narodnih elemenata u varaždinskom vatrogasnom društvu. Premda je do stvarnog i konačnog realiziranja tog vlastitog narodnog centralnog vatrogasnog foruma kao i do odobrenja pravila Zajednice 272) došlo tek kroz dvije godine u Zagrebu, odborski su se zapisnici odmah počeli pisati hrvatskim jezikom, pojedini članovi i odbornici — zagovornici druge strane — uz različite motivacije izlaze iz društva, 273) a na čelo novog upravnog odbora u svojstvu zapovjednika dolazi potpuno narodni čovjek dr. Franjo Erhartić, 274) pod čijim će vodstvom u odlučnoj borbi narodna stvar uvijek imati prvo mjesto.

Novo je vrijeme omogućilo i mladim Hrvatima da napreduju, pa je posebno vrijedno i neophodno tu istaći i kao primjer i kao čovjeka — vatrogasca Mirka Kolarića, koji će ne samo odigrati značajnu ulogu u varaždinskom vatrogastvu, već također jednu od najznačajnijih u Hrvatsko-Slavonskoj vatrogasnoj zajednici. 275)

Koji je opći stav tako na narodnim osnovima položenog dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu prema onoj „druvoj strani“, najbolje će nam ukazati i slučaj poziva vatrogasnog društva iz Graza, da im ovo dođe na proslavu 10-godišnjice. Kako je naime zapovjednik predmet „kasno“ iznio pred odbor, društvo se samo pismeno zahvaljuje na pozivu. 276) Ali kad poziva Kopriv-

nica malo iz toga, 277) ili pak Čakovec, 278) ide se bezuvjetno i to u velikom broju.

Ne samo da je najkarakterističniji, već je i kudikamo bio najopasniji pothvat varaždinskog vatrogasnog društva, da u cjelini ne sudjeluje kod proslave rođendana cara i kralja Franje Josipa I. 1875 godine. Kad je uprava društva bila pozvana, da dađe pismeno očitovanje povodom ovog svog postupka, ona ga ovako formulira:

a) „U gradu ovom postoji, što se pojedinih paradah tiče, građanska četa, koje je dužnost takovim svečanostim bezuvjetno prisustvovati.

b) Što ovaj vatrogasni sbor prisustvovajući raznim paradama svoje prvobitno zvanje kalja i oskvrnjuje.

c) Što su većinom članovi ovog sbora i članovi uniformirane čete, te bi, ako bi oba, napose vatrogasni sbor i građanska četa izrukovali, to manjinom jednog kao i drugog sbora nađeno bi bilo obim sborovom.“ (279)

U tom je pogledu jednaka i odluka odbora o zabrani, da vatrogasno članstvo u 1876 godini prisustvuje dočeku njemačkog pjevačkog zbora iz Maribora, a pozvanog po varaždinskom „Männergesangverein-u“. (280)

Ovom općem narodnom nastojanju u varaždinskom vatrogastvu treba dodati i zamjenu „Službovnika o vatrogasnoj kazališnoj straži“ učinjenog prema celovačkom, novim napisanim u skladu s onim u Zagrebu, kao i upotrebu „Vježbovnika“ u hrvatskom prijevodu Mirka Kolarića, što će reći upotrebu komande na hrvatskom jeziku. (281)

Ima razloga govoriti o podmetanjima i smutnjama, koje je unosila u društveni život njemačko-mađarska strana. Za tu je djelatnost izvanredan primjer uništenje ili skrivanje Statuta vatrogasne Zajednice, kakvi su bili izrađeni u Sisku, pa se je odbor morao obratiti sisačkom društvu, da im se pošalju prepisi. (282) Međutim uprkos toj raboti ideja, koja je rođena u Varaždinu u Zadravčevoj glavi godine 1871, preko sisačkih sastanaka i dogovora 1874, dovedena je najposlije u Zagrebu 1876 do realizacije, gdje je Varaždin bio zastupljen sa svojim zapovjednikom dr. Erhartićem na čelu. (283) Odmah je zatim uslijedilo i istupanje iz mađarskog vatrogasnog Saveza. (284)

Ovakav razvitak vatrogasne stvari u Hrvatskoj treba u datim društveno političkim okolnostima samo najpozi-

tivnije ocjeniti. A što je to i takovom putu pravac ukazala već takoreći u prvim danima svoga postojanja baš vatrogasna organizacija u Varaždinu, to je bezuslovno ide i prvo mjesto među onovremenim borcima za narodno vatrogastvo.

Ne smijemo nikako zaboraviti, da su se sve te stvari odvijale upravo nakon austro-ugarske nagodbe godine 1867, koja je monarhiju podijelila na austrijsko carstvo i mađarsko kraljestvo. Tada su Slovenci i Hrvati u Dalmaciji pripali Austriji, a Hrvatska, Slavonija, Vojvodina te Rijeka — Ugarskoj. Treba se zatim potsjetiti, da je umjetno stvorena hrvatsko-ugarska nagodba 1868 Dalmaciju ostavila Austriji, Rijeku izravno podvrgla Mađarskoj, dok su svi privredni resori, financije i saobraćaj u Hrvatskoj i Slavoniji čvrsto zarobljeni u mađarskim šakama. Ta više od polovine svojih prihoda Hrvatska je trebala davati Mađarskoj. Takovo političko stanje uz neshvatljivi oportunitizam najjače onovremene hrvatske stranke (Narodne), te porobljavanje od strane Mađara, kao i strah od nereda, demonstracija, te uzastopni nemiri kod seljaka doveli su u Hrvatskoj na vlast g. 1873 mađarona-diktatora Dragutina Khuena Hedervary-a.

U ovakovim političkim, društvenim i ekonomskim prilikama postupci i djelatnost Prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu u vrijeme ovog prvog perioda svog postojanja najdostojniji su prilog, koji je ono moglo dati u teškoj borbi širokih radnih narodnih slojeva protivu tuđina, a za svoju slobodu.

2.

Od osnutka Zajednice i pobjede narodnih elemenata u društvu do pokušaja stvaranja Jugoslavenskog vatrogasnog saveza 1877-1923

Vidjeli smo, da je osnovna značajka povijesti Prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu do osnivanja Hrvatsko-Slavonske vatrogasne zajednice bila općeniti nagli uspon i procvat društva, stalna borba između hrvatskog i njemačkog elementa, te najposlije pobjeda ovog prvog. Tu je pobjedu najbolje okarak-

terizirala djelatnost koju je društvo razvilo na čelu sa svojim zapovjednikom dr. Erhartićem.

Svatko bi mogao nakon ovako pročišćenog društva, koje je u toli „šarenoj“ političkoj situaciji znalo izvojevati pobjedu nad denacionalizatorskim elementima, očekivati jedno snažno kroćenje naprijed. Moglo se je očekivati, da će ono svojom borbom i pobjedom na nacionalnom polju utjecati i na općem planu borbenosti u gradu za pobjedu narodne stvari, a jednako tako, da će se snažno razviti i kao stručna vatrogasna organizacija.

Već sada moramo utvrditi posve suprotne činjenice. Samo odustajanje dr. Erhartića od ponovnog kandidiranja za zapovjednika društva, tog toli svjetlog lika pobjede narodnog vatrogastva u Varaždinu, jasno govori o skretanju sa započetog puta. U prvom redu opće političke prilike dovele su u rukovodstvo društva mađaronske elemente, koji će se održati na vlasti do 1908 g. Istina oni nisu mogli postići neki naročiti uspjeh u pogledu denacionalizacije društva, jer mu je sastav bio narodni, ali su u njegovim redove unijeli jednu jaku dozu apatije i vodili su ga pomalo i sigurno ka organizacionom i financijskom krahu. Njihova era bit će prvi period društvene povijesti, koji na ovom mjestu u vremenu od osnivanja Hrvatsko-slavonske vatrogasne zajednice pa do odbacivanja ideje o stvaranju Jugoslavenskog vatrogasnog saveza, mislimo obraditi.

Drugi period ovog razdoblja započinjemo izbacivanjem iz vodstva društva tih stranih elemenata u 1908 godini, a završavamo ga propašću ideje u stvaranju Jugoslavenskog vatrogasnog saveza u 1923 godini. Na političkom planu godina izbacivanja iz rukovodstva društva mađaronski orjentiranih ljudi predstavlja još jednu širu pobjedu narodnih elemenata, naime ulaženje i u varaždinsko vatrogastvo poklonika hrvatsko-srpske koalicije. Njima je uspelo spasiti varaždinsko vatrogastvo od likvidacije, riješiti financijske neprilike, te na zdrave temelje postaviti odnose među članovima društva.

Niti prvi a ni drugi period društvene povijesti, što je na ovom mjestu obrađujemo, ne pada u neki nesklad s općim stanjem u onovremenoj Hrvatskoj, a podudara se i s prilikama u samome Varaždinu.

Na nekoliko smo mjesta već prije istakli činjenicu,

da, dok vatrogastvo u Varaždinu postaje narodna organizacija, dotle je ponajveći dio kulturnog života u ovome gradu sve tamo do kraja 19. st. u rukama stranog njemačkog elementa. Ujedno smo u bivšem paragrafu rekli, da je Hrvatska, Slavonija i Rijeka austro-ugarskom nagodbom predana u ruke Mađara i eventualnoj njihovoj međusobnoj nagodbi. Kad je ova i uslijedila, donjela je dominaciju Ugarske nad našim krajevima.

Vraćanjem naime ustava Hrvatskoj 1860 g., 285) oživio je odmah politički život u zemlji. Ovaj je u tom smislu nastavak predrevolucionarnog doba 1848 godine. Ograničeno pravo glasa dovelo je u sabor iste godine kao većinu ranije pristalice ilirskog pokreta organizirane u Narodnoj stranci, i bivše njihove političke neprijatelje — mađarone, organizirane u unionističkoj stranci. Politički vođa narodne stranke Strossmayer je čovjek njezinog centra, dok desnicu, oštro naklonjenu sporazumjevanju s Bečom, vodi Ivan Mažuranić. Opća ocjena djelatnosti ove stranke je naglašeni oportunizam: široka autonomija Hrvatskoj, ali i spremnost na svaki kompromis s Bečom i Peštom.

Mađaroni u svojoj unionističkoj stranci traže bezuvjetni savez s Mađarima, dok pristalice potpune nezavisnosti Hrvatske na čelu s dr. Starčevićem, osnivači su Hrvatske stranke prava.

Kad je Mažuranić s Kukuljevićem i Vukotinovićem napustio i taj djelom kompromisni put narodne stranke, osnovao je sa šefom klerikalne reakcije nadbiskupom Haulikom Samostalnu narodnu stranku. Ova se je potpunoma vezala uz Beč, spremna na svaku pa i najreakcionarniju rabotu prema narodnim težnjama za slobodom. Na vlasti je od 1873—1880, kad je i Mažuranić banom. U to se vrijeme na polju uprave, sudstva, te napose školstva 286) čine reforme, ali odnos vlasti prema naprednim elementima napose radničkom pokretu, ovu u potpunosti razglašuje. 287)

Banovanje grofa Pejačevića nakon Mažuranića pripojilo je Hrvatskoj g. 1881 Vojnu Krajinu, ali i donjelo „Davidovu školu“ za učenje mađarskog jezika, 288) grbove s mađarskim i hrvatskim natpisima 289) te bune u Hr-

vatskom Zagorju i Vojnoj Krajini kao logičnu reakciju na razne akcije s mađarske strane.

S komesarijatom generala baruna Hermana Ramberga kroz 3 mjeseca u 1883 godini dokinut je u Hrvatskoj nastav i pripremljen put pašovanju velikog mađarona grofa Dragutina Khuen Hedervary-a na banskoj stolici sve tamo do 1903. 290) Khuenovo je vrijeme predstavljalo nasilnu mađarizaciju Hrvatske, beskrupolozno financijsko pljačkanje ove zemlje, ali i jačanje opozicije takovom režimu u toj i tolikoj mjeri, da je ista prerasla u pokret, koji je bio opće hrvatski, koji je najposlije i srušio teg reakcionarnog tuđinca.

Na svim daljim izborima u Hrvatskoj je pobjedu stalno odnosila hrvatsko-srpska koalicija. 291) Međuvremeno je stvorena i Radićeva Seljačka stranka, a još tamo od Mažuranićevih dana posebno nakon pada Khuena raste, množi se i jača Radnički pokret.

U takvom je stanju našu zemlju i zatekao prvi svjetski rat, koji je imao karakter međusobnog obračuna imperijalističkih sila. Doveo je do sloma Austro-ugarske monarhije, pa je na našem tlu stvorena kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno Jugoslavija.

Međutim najbolje misli i ideje, najljepše želje, koje su svesrdno pomagale i stvarale zajedničku državu Srba, Hrvata i Slovenaca, nužno su se morale ubrzo izjaloviti s jedne strane pored dinastije s jedinom brigom, da sebe i svoje pod svaku cijenu, pa i sve drugo propalo, održi na vlasti, a s druge, pored Pašićeve klike, čije je djelovanje već od 1918 g. izgledalo kao povampirena Khuenovština. Od decembra 1918 put je ravno vodio do Vidovdansskog ustava 1921 i do šestojanuarske monarhofašističke diktature 1929. 292)

Obzirom na opće političke i ekonomske prilike u Hrvatskoj stanje se u Varaždinu posve poklapa. Što se tiče privrede, Varaždin je u svojoj prošlosti imao samo dva veća poduzeća manufakturnog karaktera: Pivovaru, koja je gradska i nije velikog kapaciteta, 293) te predionu s tkanom vunenog i pamučnog tekstila, koja spada u znatnije tekstilne manufakture. 294)

Od većih obrtničkih poduzeća valja spomenuti stolariju Antuna Gogera, koja tu postoji od g. 1825, a u vri-

jeme gradnje varaždinskog kazališta zaposlivala je 30 stručnih radnika; isto tako spominjemo veliku radionicu kola i kočija Josipa Kronast osnovanu 1860, koja je (kasnije uposlivala 20 stručnih radnika. 295)

Inače u Varaždinu 1870-tih godina nalazimo ukupno 1290 obrtnika i to ovih vrsta obrta: 296)

strojari i mehaničari	1
urari	5
izrađivači muzičkih instrumenata	2
kolari	51
brusari noževa i britvi	1
kovači	129
čavlarari	5
orudari (kovači oruđa)	2
potkivači	1
puškari	6
turpijari	1
bravari	27
bakrokovači (kujundžije)	4
ljevači mjedi	1
limari i kotlokrpe	4
lončari i zdjelari	39
klesari, kamenari	8
ljekarnici	8
sapunari	8
pokostari	1
kobasičari	4
mlinari	94
pekari	27
slastičari i kolačari	1
licitari	11
mesari	58
suknari	1
tkalci pamuka i lana	66
bojadisari	2
gumbari i pojasari	3
tapetari	1
krojačice bijelog rublja	1
krojači	147
kožari i štavilci kože	4
postolari	206

čizmari	105
remenari	13
sedlari	10
rukavičari	2
krznari	39
klobučari	31
četkari	2
brijači	10
knjigoveže	3
stolari i škrinjari	66
izrađivači drvene galanterije	2
bačvari	28
tokarji	9
češljari	7
živoderi	2
graditelji	2
paliri	5
zidarski majstori	14
tesarski majstori	9
dimnjačari	5
ličioci	3
rezbari	1
kipari	1

Dakle nerazvijena industrija s jedino dosta razvijenom obrtničkom proizvodnjom. A kako se u obrtu i susrećemo s prvim radnicima, to se je u tim okvirima i u Varaždinu još poduze vrijeme razvijao radnički pokret. U vezi s time među veoma važne institucije i događaje u onovremenom Varaždinu treba da ubrojimo osnutak prvog radničkog društva 1875 g. s nazivom „Radničko izobražujuće društvo Varaždin“; zatim ćemo tome dodati živu djelatnost radnika zadnjih desetljeća 19 st. putem radničkih skupština uz slavljenje 1. svibnja kao radničkog blagdana u tim razmjerima, da je mlada radnička klasa svojim organiziranim radom već tada uvelike zabrinjavala vladajuće slojeve. 297)

Uz već spomenuta društva u prijašnjem paragrafu u ovom su periodu osnovana i neka nova. Tako još 1872 g. „I. hrvatsko bolesničko podporno društvo“, 298) zatim 1877 g. „Varaždinski Sokol“, koji je likvidirao, pa je 1902 ponovno osnovan pod imenom „Hrvatski sokol“, 299)

i najposlije 1886 radnički obrtnički pjevački zbor „Vijenac“, 300) te 1902 „Društvo za prehranu mladeži pučkih škola u Varaždinu“, 301)

Khuen i njegov sistem-khuenovština i u ovome je gradu neprestano dolazio u sukob s narodnim elementima. U posljednjoj godini pašovanja ovog mađarona, sukob je prerastao u velike demonstracije tako, da je 1903 i u Varaždinu izbacila na ulice ogromne mase, koje su pridonjele protjerivanju toga tuđina. 302) Bio je to jedan veliki korak naprijed na općem političkom planu u borbi širokih slojeva naroda za svoju slobodu.

I dalje niču nove društvene organizacije: 1904 „Zanatlijsko i pomoćničko društvo za naobrazbu i podupiranje bolesnika, nemoćnika i njihovih udova i siročadi“, 298) 1917 g. „Pjevački zbor akademske omladine“, 303) pa jednako u duhu novih političko-društvenih stremljenja 1918 „Društvo varaždinskih žena za zaštitu djece“, 304) dok je godine 1919 društveni naziv „Hrvatski sokol“ promjenjen u „Sokolsko društvo Varaždin“, a u sklopu Jugoslavenskog sokolskog saveza. 305)

Industrija u pravom smislu riječi u Varaždinu započela svoj vijek tek 1906 g. Naime nekadanje manje poduzeće za gradnju pokućstva u rukama grofa Karla Lamberta, bivšeg vlastelina od Slanja, kupuje društvo „Mundus“ sa sjedištem u Beču i Budimpešti. Svoj najveći kapacitet u ono vrijeme dobiva poduzeće 1923, kad je „Mundus“ fuzioniran s društvom „Thonet“. Novo poduzeće „Thonet-Mundus, tvornica pokućstva iz savijenog drva d.d.“ zapošljuje oko 300 radnika s tržištem na 4 kontinenta. 306)

Budući tekstilni gigant u Varaždinu započeo je život 1918 g. znatnom modernizacijom — za svoje vrijeme — bivše male tvornice vrpca. Ovo novo poduzeće tada zapošljuje oko 600 radnika. 307)

U vezi s općim, premda sporim, ali sustavnim razvitkom kapitalizma u Hrvatskoj, razvilo se je i bankarstvo u Varaždinu. Godine 1868 osnovana je „Varaždinska štedionica d. d. Varaždin“, 308) 1872 g. „Varaždinska županijska štedionica d. d.“, 1887 g. „Opće štedovna i predujmovna zadruga“, 1894 g. „Pučka štedionica d. d.“, te 1904 g. „Prva hrvatska štedionica“. 308)

U takvim političko-društveno-ekonomskim prilikama u sredini, koja broji krajem 19. st. 1075 kuća, 309) do godine 1908 pod upravom ljudi potpuno sklonih režimu, Varaždinsko dobrovoljno vatrogasno društvo umalo da nije likvidiralo. Od napuštanja uprave po dr. Erhartiću, zapovjedništvo drži Šnapp, inače gradski inženir, pa zatim Udl, čovjek neobično samovoljan, koji je napokon primoran g. 1905 na dalje 3 godine ustupiti mjesto ponovno Šnappu.

Opće političke prilike, koje su preko ovakove uprave društva kao mora pritiskivale članstvo, dovele su ga u stanje nevoljkosti. Sav do nedavni polet nestaje i ustupa mjesto mrtvilu. Sliku stanja već nam objašnjavaju (i bezbojno pisani društveni sjednički zapisnici kao i velike lakune u njima. Sjednice se naime uopće kroz dulja razdoblja nisu ni održavale.

Prste mađaronske uprave po našem mišljenju možemo naći i u odnosu društva prema Vatrogasnoj zajednici u Zagrebu. Ti su bili do 1884 neodređeni. Kad je naime odbor raspravljao još 1877 o članstvu I. hrvatskog varaždinskog vatrogasnog zbora u Zajednici, riješeno je da joj se pristupi. 310) Sada najednom uprava društva, baš onog, kojem pripisujemo i samo rođenje ideje o ovoj centralnoj vatrogasnoj organizaciji, stavlja Kolarićev prijedlog o pristupu u članstvo 1882 „in suspenso”. 311) Međutim ovaj manevar nije rodio uspjehom, jer je društvo ipak postalo članom Zajednice. Stoga kad se ponovno javlja g. 1883 Ugarski vatrogasni savez, te jednostavno zahtjeva zaostalu članarinu za članstvo ovoga društva u njem, Varaždin odgovara, da je istupio iz rečenog Saveza već davno, o čem je isti i pismeno obavješten. 312) Odnosi sa Zajednicom su nakon toga riješeni, jer 1884 ona drži i svoju skupštinu u Varaždinu. 313)

Analogno našim postavkama o bezvoljnosti i apatiji u vatrogasnom društvu razvijaju se i odnosi prema ostalim vatrogasnim organizacijama. Protivno od one prisnosti, koja se je zrcalila u tolikim posjetima dapače i veoma udaljenim društvima, sada se ne ide niti 1880 g. u Graz, 314) a niti u Ljubljani. 315) Kad ih poziva na svoje svečanosti Krapina, ostavljen je posjet na volju članstvu, 316) a slično je i onda bilo, kad su pozvani u nedaleki Ptuj, 317) Smatramo vrijednim zabilježiti, da je 1878 ovome

društvu uputila poziv i jedna vatrogasna organizacija iz Primorja, naime iz Raba. 318)

Bolji odnosi nisu vladali niti prema domaćim društvima. Molba pjevačkog društva u Varaždinu „Vila“ g. 1877, da i vatrogastvo sudjeluje pri njegovoj proslavi kao i pri dočeku hrvatskih pjevačkih društava, koja dolaze u Varaždin prigodom skupštine saveza hrvatskih pjevačkih društava, od strane odbora Dobrovoljnog vatrogasnog zbora je odbijena. Pa i sama lična intervencija gradskog načelnika na izvanrednoj sjednici dala je samo polovične rezultate. 319) Možda nam postupak društva razjašnjava činjenica, da je pjevačko društvo „Vila“ hrvatsko, kao i to, da je čitava ova manifestacija imala narodni karakter.

Jedno mjesto, gdje se osjeća živost, to je stručni rad vatrogasaca. Duša tog stručnog rada je do svog odlaska u Zagreb 1884 Mirko Kolarić. Zbog posebnih zalaganja bio je odlikovan i g. 1883 imenovan vježbateljem i gasilantom. 320) Drži teoretska predavanja, 321) praktične vježbe, pa su stručna dostignuća vatrogasaca često javno prikazana na posebnim godišnjim vježbama, 322) na penjačkom tornju u Graberju, 323) sa spravama 324) i na javnim zgradama. 325) Grad Varaždin je na svoju ruku 1877 nabavio i nove štrcaljke i neke druge vatrogasne potreštine, 326) a naredne opet društvo samo, kao i 1879, spužve za penjače te kućnu apoteku, 327) odnosno 1880 — ljestve i svjetiljke. 328)

Značajnu je akciju društvo poduzelo sa svrhom unapređenja vatrogasne službe, kad je odlučilo nabaviti i uvesti brzojav, telefon, te budilna zvona za dojavu vatre. Stvar je pokrenuta g. 1880, 329) a razrađivana je u posebnom odboru, te su brzojavne instalacije dovršene i predane projektu 1883 g. 330) Telefoni i budilna zvona još su više organizaciju poboljšali u pogledu dojavne službe. 331)

U organizacionom smislu još 1877 su točno predviđene oznake za pojedine činove, 332) a namjesto prodanih „vatrogasnih klobuka s repovima“, 333) nabavljene su kape. 334) Važno je također napomenuti, da je od gradskog poglavarstva postavljen zahtjev za izradu novih društvenih pravila, koja su do 1878 i bila sastavljena. 335) Nekoliko puta dopunjivana, pa preinačivana, konačno su po Khuenu tek 1884 potvrđena zajedno s pravilima „Potporne

zaklade“. U to je vrijeme izrađen i novi „Službovnik“ i „Vježbovnik“. 336)

Iz tog nam je vremena sačuvan i tekst zakletve, koju je svaki član polagao pri stupanju u društvo, pa je na ovom mjestu i prenosimo:

„Zavjera — Ja N. N. obećajem i zadajem svoju poštenu riječ ovim javno i svečano slavnome zapovjedništvu I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog sбора, da sam si savjestan dužnosti i pravom člana toga sбора, pa stoga ujedno obećujem, da ću vazda sa svom pripravnosti istomu na raspolaganje biti, te vjerno, kao pošten član sve propisane dužnosti vršiti; što ujedno pružanjem moje ruke kao zavjere tvrdim!“ 337)

Poznato nam je i to, da je vatrogasno društvo g. 1900 vršilo stražu u jašioni prigodom izložbe voća i grožđa, koju je tu organizirala Varaždinska županija i grad Varaždin. 338)

Bilježimo jednako, da su se u vremenu, o kojem je ovdje riječ, u dva maha gradili penjački vježbalački tornjevi i to 1882 i 1900 g. 339)

U vrijeme spomenute mađaronske uprave, društvo je slavilo svoje tri godišnjice: 20-godišnjicu, 25 - i 40-godišnjicu. Prvi svoj jubilej bilo je odlučeno nenadano da se proslavi, pa su pripreme trajale nepuna 2 mjeseca. U općem naglašenom već prije mirovanju, za tu je proslavu pobuda došla sa strane. Naime Hrvatsko-slavonska vatrogasna zajednica odlučila je svoju skupštinu održati 1884 u Varaždinu. Materijalne prilike su, već bile takove, da je uprava i ovakovu godišnjicu tog prvog našeg dobrovoljnog vatrogasnog društva mislila prospavati. Neku pripomoć su dobili od gradske općine, a za nabavu nove odjeće trebalo je dati zajam. 340) Brigu oko svečanosti preuzeli su posebni odbori, pa je zamišljen program 341) bio dobro izveden na zadovoljstvo domaćih i stranih gostiju — predstavnika pojedinih vatrogasnih društava. 342)

Naredni jubilej, 25-godišnjica, proslavljena je 29. i 30. VI. 1889 uz doličan, ali skromni program, 343) dok je 40-godišnjica 1904 bila još skromnija i tiša. Dvanajstoricu najstarijih članova bili su podijeljeni počasni darovi: Ottu Mayeru za 40 godina rada, jedan je nadaren za 35, a de-

setorica je dobila počasne darove, za 25-godišnje marne djelovanje u varaždinskom vatrogastvu. 344)

Vrijedno je spomenuti, da je 1907 učinjen pokušaj obnove pjevačkog vatrogasnog zbora, koji je osnovan gotovo zajedno s ovim vatrogasnim društvom. 345)

Najteži problem Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu, koji se je dugo povlačio, vezan je uz društvene prostorije.

Vidjeli smo, da su vatrogasne sprave prije osnutka društva bile porazmještene na nekoliko mjesta po gradu. Takav je smještaj smatran korisnim obzirom na lakše i brže rukovanje vatrogasnim napravama, jer bi se iz najbližeg spremišta na mjesto nastalog požara najbrže mogla i dopremiti vatrogasna štrcaljka. Takovo je stanje naslijedilo i novo osnovano Dobrovoljno vatrogasno društvo. Konceptiju smještavanja vatrogasnih sprava, prvenstveno štrcaljki, prema vatrogasnoj rajonizaciji grada, još 1877 podupire uprava društva. Nalazimo naime, da forsira gradnju spremišta za vatrogasne sprave u Vidovskoj ulici i na Ledinama, dok g. 1880 i ponavlja zahtjev za gradnjom u Vidovskoj ulici. 346) Prošle su samo 3 godine nakon zadnjeg prijedloga odbora, a da se ovakova koncepcija smještavanja vatrogasnih sprava napusti. Kupljena je zgrada i preuređena u prvi društveni „Vatrogasni dom“.

Vatrogasno je društvo u Varaždinu naime običavalo iz vlastitih sredstava davati zajmove pa i do 100 for. Takav je zajam u iznosu od 60 for. primio i neki Sidovšek, posjednik kuće, u kojoj se je rodio hrvatski skladatelj i citarista — Ivan Padovec (1800—1873). Kad je 1883 ova kuća došla na dražbu, I. hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor uspio ju je kupiti za iznos od 680 for. 347)

Taj „Vatrogasni dom“ nije mogao zadovoljiti potrebe društva. Kuća je bila vlažna, spremište malo, a sve u svemu loše. Stoga u vremenu od 1893—1896 u pogledu rješavanja ovog pitanja zbor će gradskom poglavarstvu predlagati 3 alternative.

Najprije g. 1893 predložene su, da se preurede za vatrogasni dom ispražnjene „županijske staje“. 348) Odbor nastupa ucjenjivajući: gradsko poglavarstvo mora vatrogastvu dati spremište, nabaviti jednu štrcaljku voznjaču dvoja kola za dovoz vode, 1 velike ljestve, povisiti do-

taciju od 250 na 600 for. ili — uslijedit će ostavka (sviju. 349)

Ovim postupkom dobili su vatrogasne sprave i povišena im je dotacija na 600 for., 350) dok pitanje doma ostaje i dalje otvoreno.

Da bi se i ta stvar pokrenula s mrtve točke, eto novog prijedloga g. 1895: gradila bi se zgrada za vatrogasni dom i to na Kapucinskom trgu. Općina bi ustupila društvu prostor u duljini od 83 m, besplatno dala 120.000 cigli kao i 100 m³ hrastovog drva i napokon primjernu svotu gotovine. Vatrogasni dom bio bi jednokatna zgrada, učinjen prema nacrtu graditelja Julija Willert-a iz Varaždina, a stajao bi 12.000 for. zajedno s penjačkim tornjem. 351) Međutim niti to nije uspjelo. Tada društvo g. 1895 s vlastitom gotovinom od 6.000 for. ugovara kupnju zgrade „Pump“ u današnjoj Rade Končara ulici, onovremenoj Mađarskoj, i kupuju je bez prethodne saglasnosti od strane gradske općine. 352) No gradsko zastupstvo odbija molbu vatrogasnog društva, 353) a time nastupa vrhunac krize, koju je i tako već s financijske i moralne strane društvo dulji niz godina pod mađaronskom upravom proživljavalo. Upravo u ovom najtežem času Khuenovi poklonici kao rukovodioci varaždinskog vatrogastva, skidaju masku. Sada, kad je društvo financijski onemogućeno, odbor jednostavno postavlja i pred članove I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora i pred upravu grada i samu županiju likvidaciju vatrogastva u Varaždinu.

Stvar je svuda promatrana u svoj svojoj ozbiljnosti. U županiji pod predsjedanjem velikog župana Rubide sazvan je izvanredan sastanak, na kojem će se raspraviti pitanje „daljeg opstanka I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora“. Tu je konstatirano, da će se društvo morati rastepsti, da ga općina ne pomaže u mjeri, koju jedna takva humanitarna organizacija traži, ali jednako i to, da je odbor posve napustio „gospodarske principe“ u rukovođenju ovom organizacijom. Utvrđen je društveni dug od 3.000 for. Napokon je zaključeno rješavati i riješiti pod svaku cijenu ovaj problem, kako ne bi došlo do likvidacije društva. 354)

Prvi su sastanci ovoga odbora povećali vatrogasnom zboru u Varaždinu godišnju dotaciju na 800 for. i u nač-

lu prihvatili prijedlog uprave društva, da će gradska općina u izvjesnom periodu isplatiti 10.000 for. za kupljeni novi vatrogasni dom uz 6.000 gotovine, koje daje sama vatrogasna organizacija. 355) Sredstva će se namaknuti doprinosom kućevlasnika u Varaždinu preko poreza na bruto prihod stanarine, dok će ovi biti podijeljeni u 11 plaćevnih razreda i naplaćivati već prema razredu iznos od 1—6 for. Ovakav fond je odobren i odlukom Vlade u Zagrebu 1898 godine. 356)

Eto tako je bilo riješeno pitanje Vatrogasnog doma, načeto rješenje financijske krize, ali ne i likvidirano. Međutim do ozdravljenja toli razrovanog unutrašnjeg života u društvu i do uređenja zatrovanih odnosa članstva i uprave ove vatrogasne organizacije, nije mogla dovesti ova uprava, koja je sama takvom stanju bila kriva. Financijske će se prilike sanirati i život društva normalizirati u drugom periodu razdoblja, kojim se ovdje bavimo, naime pod upravom, koju je izbacila hrvatsko-srpska koalicija s Bogdanom Svobodom na čelu.

Doista odnosi između uprave te samog zapovjednika s jedne strane i izvršujućih članova s druge u toj su mjeri postali do 1908 zaoštreni, da se nisu mogli pomiriti ni u najkritičnijim časovima pri samom vršenju dužnosti. Članstvo je odlučilo pod cijenu ugleda svoje dobrovoljne profesije likvidirati ovakovu nametnutu vladavinu. Sama odluka je pala 5. II. 1908 g.

Tom se naime prilikom gasio požar u Optujskoj ulici, gdje je gorjela kuća Vjekoslava Đuraseka. Dok je zapovjednik Šnapp došao među prvima na garište, vatrogasci su sabotirali i sam dolazak i vršenje dužnosti. Time su u isti čas i otkazali poslušnost zapovjedniku i ujedno su ga pred javnošću dokraja diskreditirali. Stoga je ovaj već naredni dan podnio ostavku i tako zaključio neugodnu vladavinu „duumvirata“ UdM-Šnapp.

Kroz 10 dana uslijedila je izvanredna skupština I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu, koja je dovela na položaj zapovjednika čovjeka novog vremena u osobi Bogdana Svobode, inače zanimanjem gradskog šumarskog i gospodarskog nadzornika. 357) Samim ovim izborom zagaranirana je široko narod-

na linija u daljnjem razvitku vatrogastva u Varaždinu, koja će se samo još više utvrditi, kad će kroz dvije godine preuzeti poslove društvenog tajnika dr. Hinko Krizman.

Sama je vatrogasna organizacija u to vrijeme brojila 82 izvršna člana. Obzirom na teške financijske prilike, izvjesnu omraženost društva u građanstvu, te zategnute odnose među samim članovima kao i zbog nediscipline, logične posljedice ovakvoga stanja, trebalo je oprezno i veoma promišljeno pristupiti rješavanju svakog pa i najsitnijeg pitanja. U pogledu financijskih teškoća, društvenih dugova, najedared se i tako ništa ne bi moglo učiniti, dok je pitanja unutrašnjih društvenih odnosa valjalo rješavati pojedinačno i postepeno.

Odmah možemo utvrditi, da je ruka novog zapovjednika bila ujedno i ona dobrog gospodara. Od 1909 g. unapred osnovna financijska politika vatrogasnog društva bila je uskladiti novčane primitke i izdatke, te namaći sredstva za otplaćivanje naslijeđenih dugova. Najednom se nekako uspjeva i naći darovatelje među građanstvom, među društvima u gradu, a i samo gradsko poglavarstvo uz godišnju dotaciju, koja sada iznosi 3200 Kr., daje u više navrata i izvanrednu, u poslijeratnim godinama pa i do 10.000 Kr.

U svojim okvirima u svrhu ozdravljenja društvenih financija i sama vatrogasna organizacija koristi sva moguća sredstva. Lijep je primjer potvrde ovog navoda uređenje i iznajmljivanje od g. 1912 dalje teniskog igrališta u dvorištu „Vatrogasnog doma“; 358) u istom smislu je uređena i društvena natkrita kuglana, koja se također iznajmljuje; jednako tu dodajemo ovu godišnju svotu od 1200 Kr., do koje je društvo došlo iznajmljivanjem jedne vatrogasne štrcaljke Varaždinskoj tkaoni platna i vreća, dok je osim toga za svaku upotrebu u slučaju požara isto poduzeće povećalo primitak društvene blagaine u iznosu od 5000 Kr.; napokon svečani godišnji plesovi, koji su prije često bili deficitni, uvijek donose društvu lijepu dobitku. Pa sad, ako se je godine 1917 moglo u blagajničkom izvještaju objaviti, da se čitav dug penje svega na 4000 Kr., onda moramo konstatirati, da je novi odbor izvukao vatrogasno društvo iz provalije, nad kojom je stajalo zbog prezaduženosti.

Poboljšanje materijalnog stanja, ozbiljnost u radu, te jasna perspektiva, uvelike su doprinjeli i pomirenju unutrašnjih sukoba među članovima, te općoj stegi i redu. Da je već u prvim danima nove uprave postignut izvjestan napredak u pogledu discipline, ukazuje nam istina jedna neznatna stvar, ali ipak karakteristična. Kad je društvo g. 1909 dalo izraditi nove svečane vatrogasne uniforme, provedena je odluka odbora uprkos mrmljanju pojedinaca, da će se iste pohraniti u „domu“ i izdavati članovima samo za određene svečane zgodbe. I tome je opet bio razlog štednja i čuvanje.

Zabilježiti ćemo 1909 g. i skromnu proslavu 45-godišnjice društva, koja je već obavljena u smirenijim unutrašnjim prilikama, i s dobrom perspektivom za posvemašnje rješenje postojećih problema.

Dok su zadnje godine prošle uprave gotovo posvema paralizirale svaku djelatnost društva, da nije nadošlo ratno doba, ovaj bi period društvene povijesti mogao predstavljati dotadanji vrhunski doseg stručne djelatnosti ove vatrogasne organizacije.

Najprije je još 1909 stvoren zaključak nanovo izgraditi telefonsku mrežu; 1910 je značila i novost i brigu za čovjeka-vatrogasca; provedeno je opće osiguranje svih izvršujućih članova u slučaju smrti ili trajne nemoći preko osiguravajućeg društva „Croatia“ u Zagrebu. Iste se godine provodi uređenje i adaptacija Vatrogasnog doma i iz godine u godinu vrše se javne godišnje vježbe. 359) U tom je periodu u više navrata varaždinsko vatrogastvo svoje stručno znanje podavalo i drugima. Još 1908 g. vatrogasni oficiri vježbaju vojnike-topnike u Varaždinu, a 1921 su upriličene praktične vježbe za vatrogasnu organizaciju u Biškupcu kraj Varaždina. Poduzimane su nadalje mjere vlastitog uzdizanja članstva. Tako je društveni liječnik dr. Hinko Blau, onovremeni gradski fizik, držao nekoliko zdravstvenih tečaja uz pomoć vatrogasnog zdravstvenog vodnika Dragutina Šarmana. I nekim općim predavanjima, koja se drže u Varaždinu, prisustvuje cjelokupno članstvo vatrogastva. Navodimo, da su tako prisustvovali predavanju hrvatskog historičara i sveučilišnog profesora Ferde Šišića prigodom njegovog nastupa g. 1914 u Varaždinu.

Društvo je isto tako tražilo načina, da obnovi svoju limenu glazbu. Premda su godine 1923 stvorena i „pravila“, ista se nije mogla stalno održati.

Drugačije stoje stvari s obnovljenim vatrogasnim pjevačkim zborom, za kojeg znademo, da i 1921 drži pokuse. Mislimo, da je korisno dodati činjenicu, da tada među članovima utemeljiteljima nalazimo i književnika Ljubu Babića-Gjalskoga.

U godinama rata prvobitna djelatnost vatrogasnog društva u Varaždinu svedena je na minimum, jer s jedne strane na sreću nije bilo uopće većih požara, a s druge od 84 članova, 31 ih je otišlo u rat. Prilike su od vatrogasaca požarnika učinile vatrogasce sanitete, a vršili su također neke vrste službu „gradskog društva za spasavanje“. 360) Među njima je bilo istina odlikovanih za marni rad u Crvenom križu, ali je vodstvo na čelu sa zapovjednikom bilo pod stalnom prismotrom vojnih i političkih vlasti.

Doba rata je tako značilo izvjesni preдах, da ne kažemo mal'ne mirovanje, no poratne godine su zato u svim pravcima djelatnosti oživjele ovu organizaciju. Članovima društva uračunavaju se sve godine provedene u ratu za vatrogasni staž. Svakako zbog zasluga, koje je Bogdan Svoboda stekao kao zapovjednik društva, članstvo ne želi primiti njegovu ostavku, premda je imenovan šefom šumarstva za Međumurje. Kao što je on dobio zamjenika, tako jednako i dr. Krizman kao tajnik. 361) Inače popravljaju se vatrogasne sprave i dovode u ispravno stanje, a jednako tako i ponevređena telefonska i „vatrouzbudna“ mreža, koja je napokon uređena 1922 g. Kod kinopredstava vrše službu od 1920 po 4 vatrogasaca.

Smatramo potrebnim spomenuti, da je ovo razdoblje ustanovilo i stalnu vatrogasnu stražu u „domu“. Naime početkom g. 1923 porodila se je u samom Vatrogasnom domu vatra, pa je i radi toga, a i radi što bržeg nastupa vatrogasaca prigodom nastalih požara, odlučeno u Domu urediti stanove za mlađe članove društva, koji bi ovdje bili u svojstvu stalne vatrogasne straže. Ova je važna akcija i provedena, pa je to bila jedinstvena institucija ove vrste u zemlji.

Vidjeli smo, da se je opće mrtvilo u društvu za mađaronske uprave odrazilo i na odnosima varaždinske vatrogasne organizacije i s vatrogastvom na strani.

Pod novom upravom obnavljaju se i dobri stari odnosi i sklapaju novi. Već 1909 predstavnici varaždinskog vatrogastva sudjeluju u Krapini na proslavi 100 godišnjice rođenja Gajeva, a njih 54 na koncertu u obližnjem selu Vidovcu, što ga je upriličilo tamošnje vatrogasno društvo.

Godine 1910 od 13. — 15. VIII. dvanaest članova varaždinskog društva je uzveličalo proslavu 40-godišnjice vatrogasnog društva u Ljubljani, te su ujedno sudjelovali na Kongresu slovenskih vatrogasnih organizacija. Taj su put uspostavljene najprisnije veze varaždinskih i slovenačkih vatrogasaca, a karakter im nije bio samo društveni, već i politički-proturežimski.

Godine 1914 je sisačko društvo slavilo 30-godišnjicu, kojoj proslavi kao i glavnoj godišnjoj skupštini Hrvatsko-slavonske vatrogasne zajednice tom zgodom održane u Sisku, prisustvuje i 20 varaždinskih vatrogasaca. Tu je predviđeno, da će se 1914 prigodom 50-godišnjice I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora Varaždin, skupština Zajednice održati u Varaždinu.

Godine 1912 pozivaju ih vatrogasci iz Kragujevca na svoju 25-godišnjicu, a prisustvuju proslavama u Novskoj, Središću, te Vidovcu i Petrijancu.

Godine 1913 Dobrovoljno vatrogasno društvo iz Varaždina sudjeluje na proslavi 25-godišnjice vatrogasaca u Malom Bukovcu, te 40-godišnjice društva u Slav. Brodu, kao i osnutku Dobrovoljnog vatrogasnog društva u selu Sračincu kraj Varaždina. Godine 1914 pozvani su na 40-godišnjicu vatrogasnog društva u Karlovcu, kao i na proslavu u Tuzlu, a 18 predstavnika varaždinskog vatrogasnog društva prisustvuje vatrogasnoj proslavi u susjednom Nedelišću. Godine 1920 deset predstavnika dolazi na proslavu 50-godišnjice društva u Ljubljani, koja se održava od 17. — 19. VIII., a 1921 — proslavi 50-godišnjice u Laškem i jednako proslavi 50-godišnjice Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Zagrebu. Sa svoja 2 predstavnika prisustvuje svečanostima vatrogasnog društva u Trbovlju. Godine pak 1923 uzveličava 20-godišnjicu Hrvatskog Sokola u Varaždinu.

Eto tako moralno preporođeno i od unutrašnjih smutnji oslobođeno Dobrovoljno vatrogasno društvo u Varaždinu spremalo se je na dvije velike i značajne izvedbe, koje su obe prelazile okvire ne samo Varaždina, već i Hrvatske. I jedna i druga su bile dobro zamišljene, obje su imale opravdanih historijskih razloga, svojevremeno podupirane od strane čitavog članstva, ali do njihove realizacije nije moglo doći. Prvu je omeo svjetski rat, a drugu pak razvitak političkih prilika u staroj Jugoslaviji. Jedna je od tih bila proslava 50-godišnjice, koja se imala održati 1914, a druga pak stvaranje općeg Jugoslavenskog vatrogasnog saveza 1923 g.

Promjena na bolje i sigurnost u rukovođenju vatrogasnim društvom u Varaždinu po ljudima iz 1908 ogledala se je i u pravoremenom planiranju svih važnijih društvenih zadataka. Kako radi uspješnije organizacije poslova, tako i radi financijske sigurnosti. Kao primjer možemo navesti, da se već 1911 g. na društvenim odborskim sjednicama ozbiljno tretira pitanje proslave 50-godišnjice varaždinskog vatrogasnog društva, a među inim traži i dobiva od strane gradskog poglavarstva službeno saopćenje, da će ono svake godine u svrhu rečene proslave u svom budžetu votirati 1000 Kr. Vidjeli smo, da je za tu izgodu bila planirana i skupština Vatrogasne zajednice u Varaždinu. Varaždinci su još na sisačkom zasjedanju Zajednice predlagali, da se prigodom njihovog toliko značajnog jubileja u Varaždinu održi i sveslavenski vatrogasni kongres. I tu kao i u planu proslave, što ga 1913 dostavljaju Zajednici u svoj punoći dolazi do izražaja snažna slavenska politička koncepcija rukovodilaca i čitavog odbora. I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu. Kad je naime već kod drugog prijedloga trebalo da otpadne održavanje sveslavenskog kongresa, neka se barem održi Kongres hrvatskih vatrogasnih društava i na nj neka se pozovu sva slavenska društva, a same svečanosti u Varaždinu su predviđene za 28. i 29. VI. 1914 g. Drugačijih planova nije bilo do travnja jubilarne godine, kad se termin pomiče na 15. i 16. VIII. Sam program 362) svečanosti poslan je Zajednici sa zamolbom, da ona kao Savez hrvatskih vatrogasnih društava pozove u Varaždin slavenska vatrogasna društva. Zajednica se međutim povlači uz izgovor,

da se ona ne želi miješati u poslove varaždinske proslave, a na svoju redovitu skupštinu nema uopće interesa pozivati strana vatrogasna društva. Odbor vatrogasnog društva u Varaždinu nije u stanju svoje gledište poistovjetiti sa čas prije spomenutim Zajednice. Rukovodstvo s toliko širokim narodnim shvaćanjima, u kojem se osjeća posve određena politička linija južno-slavenstva i sveslavenstva s pravom prigovara ovom središnjem organu hrvatskog vatrogastva nemoguće usko gledanje, budući da ovaj veliki jubilej nije samo varaždinski već i Zajednice, u stvari ima značaj 50-godišnjice hrvatskog vatrogastva. Dakle kuditkamo ima ne samo mnogo smisla, nego i potrebe, da ga se tretira kao takvog, pa da se značenje ovoga jubileja odrazi i na pozivu za prisustvovanje i ostalih slavenskih vatrogasnih Saveza i društava. Varaždin ujedno predlaže ostvarenje vatrogasne izložbe, dok Zajednica začudo smatra, da će preokupiranost ljude učiniti nezainteresiranima za ovakovu stvar. A predlagani kongres hrvatskog vatrogastva jednako odbija organizirati, jer stručni kadar nema vremena da spremi potrebna predavanja i ostalo, a osim toga ne dostaju materijalna sredstva.

U Varaždinu su pripreme za ovu značajnu svečanost bile u punom jeku. Može se doista reći, da ništa nije bilo odbijeno, što god se tražilo. Zapovjednik Svoboda uputio je preko 270 poziva na uzvanike, a već je najavio svoj dolazak Savez čeških vatrogasaca. Pripremala se je posebna „Spomen-knjiga“, bilo je planirano naročito odlikovanje Otta Mayera, jer se je jubilej društva poklapao s godinama njegovog članstva u istome. 363) No ovu veliku domaću slavu, koja je svim težnjama trebala imati sveslavenski karakter, onemogućio je svjetski rat.

I druga je akcija u svojoj konačnici imala južno slavenski i sveslavenski karakter. Mi smo već na početku obrade ovog razdoblja povijesti varaždinskog vatrogasnog društva naglasili, da je rukovodstvo u Varaždinu nakon kraha mađaronske uprave došlo u ruke ljudi široko jugoslavenske odnosno uopće slavenske orijentacije. Pa kad nam danas i ništa drugo ne bi bilo u stanju potvrditi tu slavensku liniju, a ono nam je jasno očitavaju pripreme za proslavu društvene 50-godišnjice i spominjani sukob sa

Zajednicom oko shvaćanja tog jubileja. Sad bila ta slavenska nota draga ili ne neprijateljima novog vremena, nosioci njezini kao rukovodioci društva svojim su pametnim upravljanjem varaždinskom vatrogastvu povratili ugled i u gradu i među ostalim društvima u zemlji, izvukli su svoje društvo iz materijalne propasti, oslobodili ga unutrašnjih većih trvenja i priveli usponu. Ova njihova pobjeda ujedno je pobjeda i novog vremena, a tome je pripadala budućnost. Moglo bi se reći, da ova pobjeda nad teškim nasljeđem u tom vatrogasnom društvu u malome slikovito predstavlja buduću pobjedu misli i dobrih ideja o jugoslavstvu, o ujedinjenju južnih Slavena g. 1918 nakon dugačkih i teških očekivanja.

A jer je nekoć sva težnja zapovjednika I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu Bogdana Svobode i istomišljenika bila rasap Austro-ugarske države, te ujedinjenje svih južnih Slavena, dakle sve ono, što je za vrijeme rata 1914—1918 učinjeno u tom pravcu od strane jugoslavenskog odbora s Trumbićem na čelu, odnosno ono, što je zaključeno Krfskom deklaracijom 1917 i napokon ostvareno odlukom hrvatskog sabora od 29. X. 1918 i izraženo u priopćenju Narodnog Vijeća 1. XII. 1918, onda su posve u skladu s time i toliko jaka nastojanja toga čovjeka, da i u vatrogastvu jednako dođe do takvog jedinstva, do ostvarenja Jugoslavenskog vatrogasnog saveza. Kao što je ono jednom pod svaku cijenu trebalo kidati austro-ugarsku državu i stvarati jugoslavensku na teritoriju južnih Slavena, tako treba dosljedno tome ostvariti pod svaku cijenu i u vatrogastvu savez vatrogasnih društava južnih Slavena. No dok bi to bilo moguće, sigurno aktuelno pa i ostvarivo obzirom na političko raspoloženje pripadnika novo stvorene države Srba, Hrvata i Slovenaca još tamo do 1920, kasnije je to postalo iluzija poradi odnosa dinastije Karađorđevića prema narodima Jugoslavije, poradi politike dvora i vlade, koja se je svodila na zavađivanje naroda, na stvaranje veliko-srpskog odnosno hrvatskog šovinizma, na nadvladaivanje jednih nad drugima sa svrhom što većeg porobljavanja južno slavenskih naroda. Jednako tako svaki podupiratelj ostvarivanja ove inače korisne centralne organizacije nužno je morao biti iz istih razloga u svojoj sredini onemogućen i diskrediti-

ran. Takav je svršetak i snašao radi njegove podpune dosljednosti, a u ovakvim političkim prilikama, zapovjednika I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu — Bogdana Svobodu.

Razvoj političkih prilika u zemlji toliko je neočekivano pošao putem, kojeg nikada nije bilo u mislima i idejama boraca za južno slavensko jedinstvo. Odnos vlasti prema narodu bio je toliko suprotan njegovim težnjama, da je već 1920 g. i u jednom ovako malom krugu ljudi, koji je činilo varaždinsko vatrogasno društvo, došlo do značajne izmjene atmosfere, što je nagovještalo skori svršetak ove toliko zaslužne uprave za društvo.

Naime tada su u Ljubljani bili započeli razgovori o stvaranju saveza jugoslavenskih vatrogasnih društava, koji su nastavljeni početkom 1921 u Zagrebu. 364) Rezultat ovih razgovora bio je Pravilnik Jugoslavenskog vatrogasnog saveza. Kako je međutim zagrebačko vatrogastvo tada pružilo snažan otpor stvaranju ove vatrogasne središnjice, to je prihvaćanje, odnosno odbacivanje osnivanja saveza bilo prepušteno narednoj skupštini Zajednice, koja se je imala 1923 održati u Bjelovaru. Ovim se razgovorima nisu odazvala društva iz Beograda, Novog Sada, Sarajeva i Splita, iako su i njihovi predstavnici bili pozvani. 365)

Odbor varaždinskog vatrogasnog društva, a napose njegov zapovjednik, smatrao je propustom Zajednice, što ova nije šire uzimala stvar osnivanja Udruženja vatrogasnih društava kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, što se napose vidi iz toga, da nisu bila konsultirana niti vatrogasna društva — članovi Zajednice. Na glavnoj godišnjoj skupštini 8. V. 1921 u Varaždinu sveukupno vatrogasno članstvo zaključuje, da će I. hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor pristupiti Savezu. Da je doista većim djelom varaždinsko vatrogastvo slijedilo Svobodu, ne dokazuje samo neprihvatanje njegove izjave, da na godinu ne misli kandidirati za društvenog zapovjednika, već još više činjenica, da je bio biran za predsjednika (nadzapovjednika) društva, čim je ta čast bila 1922 ustanovljena.

Vidjeli smo, da je posljednja riječ o stvaranju ili odbacivanju udruženja vatrogasnih društava kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca ostavljena skupštini Zajednice, koja se imala sredinom 1923 održati u Bjelovaru. Zbog ova-

kove nezainteresiranosti Zajednice, sigurno najrevniji poduzimatelj ostvarenja ovog saveza predsjednik I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu nije očekivao pozitivne rezultate od te Bjelovarske sjednice. Rješio se je na posljednji čin: u sjednici odbora varaždinskog vatrogasnog društva 9. VI. 1923 zamolio je ovlaštenje, da lično poduzme sve moguće u svrhu oživotvorenja jugoslavenskog vatrogasnog saveza. On smatra, da će do proslave 60. godišnjice varaždinskog vatrogastva g. 1924, ovaj savez u Varaždinu održati svoju sjednicu i tu donjeti odluku o svome pristupanju Sveslavenskom vatrogasnom savezu, čije je sjedište u Pragu. Pristanak odbora mu je dan.

Zapanjuje nas aktivnost, koju je ovaj čovjek u razmjerno veoma kratkom vremenu od samo mjesec dana razvio oko prikupljanja pismenih podataka od strane vatrogasnih društava glede stvaranja saveza. Cijela hrpa unapred otštampanih dopisnica priposlatah iz krajeva od Sušaka do Sremskih Karlovaca i Splita pružale su ovlaštenje I. hrvatskom dobrovoljnom vatrogasnom zboru u Varaždinu, da i u njihovo ime povede pregovore za osnutak udruženja svih vatrogasnih društava kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, te da ih u slučaju zaprečenosti varaždinsko društvo zastupa na dan 4. VIII. 1923 u Bjelovaru prigodom donošenja odluke o tom predmetu po skupštini Hrvatsko-slavonske vatrogasne Zajednice. 366) Malo je bilo društava, koja su se protivila oživotvorenju ove institucije, ali su ista baš bila teritorijalno Varaždinu najbliža. 367) A jer su službene izjave pisane jednim te istim pišaćim strojem i gotovo su istog sadržaja, nije teško zaključiti, da su plod nekolicine ljudi političkih protivnika nadzapovjednika I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu. Pismo — što ga je 15. VII. 1923 vatrogasni veteran Mirko Kolarić uputio Svobodi, jasno govori, da je većina u odboru Zajednice djelila mišljenje ovih potonjih vatrogasnih društava. 368)

Premda su ova pisma iz najbliže okolice društva, kojim se je Svoboda nalazio na čelu, bez sumnje bila otežavajuća za njegovu akciju oko osnivanja udruženja jugoslavenskih vatrogasaca, pa iako se je i ovo Kolarićevo pismo moralo teško dojmiti čovjeka, budući da je ovaj zajedno s njim težio za istim ciljem, ipak najprije tolike

službene pozitivne izjave vatrogasnih društava i sve dok je predsjednik u svom društvu nalazio podršku, nije postao malodušan i nije mislio sustati. No njegovi politički neprijatelji znali su dobro, da je baš kod kuće najosjetljivije mjesto, i ako se tu pravo pogodi, razbit će se i srce stvari. Tako su i učinili pa najprije preko štampe, a zatim u odboru i cjelokupnom članstvu u najkraće vrijeme uspjevaju potpaliti barut. — Godine 1923 25. VII. na pismeni zahtjev 42-jice izvršujućih članova I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu sazvana je za 29. VII. izvanredna skupština, na kojoj je članstvo jednoglasno izdalo svog predsjednika, izjasnivši se protiv osnivanja Jugoslavenskog vatrogasnog saveza. Svoboda je nakon tog postupka dao zahvalu na časti nadzapovjednika društva, a njegov nasljednik u svojstvu zapovjednika i svojim glasom uz glasove ostalih 4. VIII. 1923 u Bjelovaru pokapa misao ostvarenja Jugoslavenskog vatrogasnog saveza.

*

Varaždin je u stvari vatrogastva dao inicijativu već u dva navrata, a ovo je bila treća velika ideja. To je bio grad, koji je prvi ne samo u našoj zemlji već i na Balkanu oživotvorio vatrogasnu organizaciju dobrovoljnog tipa! Bio je to grad, u kojem se rada misao o ostvarenju Vatrogasne Zajednice, te centralne vatrogasne narodne organizacije i to kao protuteže od presizanja Mađara i Austrije na naše tlo! A sada eto pokušaja da se osnuje Jugoslavenski vatrogasni savez, središnjica vatrogastva kraljevine Jugoslavije.

Prvo dvoje je bilo ostvareno, a treće razbija ona ista politička struja, koja je kasnije namislila sebe radi zemlju predati fašizmu i nacizmu.

Vatrogastvo se međutim u Varaždinu nije podalo toj bujici, ali je, boreći se za demokratizaciju uopće te toli humane organizacije, izbjeglo jednako da igra sve one uloge, koje su mu namijenili i kraljevski monarhofašizam i režimi tolikih vlada stare Jugoslavije.

Između dva rata i okupacija

do propasti Austrije 1918, nemajući svog vlastitog državnog aparata, oslanja na vlast austromadarske države. Ova i njoj služi kao organizirana kapitalistička sila i omogućava joj u krajnjoj liniji klasnu eksploataciju vlastitog naroda.

Padom austrougarske države 1918 nestaje i tog oslonca. Sama je Hrvatska istina tim časom nacionalno postala slobodna, no kako njezina buržoazija nije imala ni snage ni vremena, da izgradi sada vlastiti državni aparat, to zbog samoodržanja ubrzava traženje novog, kome da se prikloni. Poslužuje se silom srpske države, njezinom dinastijom i pobjedničkom srpskom vojskom. 369)

Valja naglasiti činjenicu, da je hrvatska buržoazija to brže donjela takovu odluku, jer su poratne godine bile uopće ispunjene masovnim revolucionarnim pokretima.

Teške posljedice prvog svjetskog rata ostavile su s jedne strane „u svim našim zemljama duboke tragove osobito u privredi — skoro 9/10 radnika je bilo na ulici — Takav neizdrživ položaj radničke klase doveo je 1918—1920 godine do mnogobrojnih i velikih štrajkova” — S druge strane „pod uticajem velike Oktobarske revolucije rastao je revolucionarni pokret masa” — a jednako su „došle s fronta čitave vojne jedinice, koje su kao na primjer ona u Zagrebu, tražile komunističku komandu i crvene zastave radi borbe za sovjetsku vlast u Jugoslaviji. — U čitavoj Hrvatskoj su se pobunili seljaci, uzimali zemlju veleposjednicima, odmetali su se u takozvani zeleni kadar. —” 370)

Dakle iz straha pred revolucijom buržoazija u Hrvatskoj pronalazi novog gospodara — Karađorđevićevsku dinastiju, novi oslonac — srpsku buržoasku vladu. Tako braneći svoj klasni vladajući položaj prihvaća i hegemonistično i centralističko uređenje države pod cijenu uništenja vlastite nacionalne slobode, u korist proširenja srbijanske države, dovodeći i sve ostale narode zemlje u posve podjarmljeni položaj.

Ovim se ujedno aktom „ekonomsko, nacionalno i socijalno ugnjetavanje radnih ljudi pod Austrijom jednostavno

nastavlja pod novom državom.” 371) Navodi naime, koji su živjeli više od trinaest vijekova odvojeno pod različitim uslovima, s drugačijim političkim, kulturnim i ekonomskim dostignućima, trebali su mimo svih konkretnih i veoma dobro obrazloženih prijedloga o demokratsko-federalističkom državnom uređenju 372) doći pod jednu kapu i silu srbijanske države.

To sve u svemu znači, da je „naše ujedinjenje iz 1918. godine značilo zapravo spajanje ugnjetačkih vladajućih klasa sa srbijanske i sa prečanske strane, njihovo zajedničko likvidiranje opasnosti, koja im je podjednako prijetila od narodne revolucije, od narodne volje i od narodne vladavine, a glavni cilj, koji se takovim ujedinjenjem imao postići, bilo je očuvanje starog kapitalističkog sistema i buržoaske klasne vladavine nad čitavim teritorijem nove države. 373)

Osim ovih činjenica, da je već u zametku stvar bila krivo postavljena dokazuje nam i vladanje srpske vojske u oslobođenim krajevima. Kao što su se tada vojnički predstavnici zvanične Srbije izražavali o oslobođenim krajevima, nazivajući ih zauzetima, a sebe analogno tome osvajačima, takav je stav zadržan sve do likvidacije te države godine 1941.

U tom smislu su posve razumljivi i oni nezasitljivi apetiti srbijanskih vlastodržaca, koji su iz puste nužde zahtijevali organiziranu centralističku vladavinu iz Beograda, da bi se mogli utažiti. To je opet davalo izvrsnu perspektivu srpskoj buržoaziji u prohtjevima za profitima, koja se je tako i našla na strani velikosrpstva.

Hrvatska buržoazija, kao da je previdjela slabi vlastiti udio, jer se je iz gornjih razloga ponovno i opet trebala zadovoljiti kostimom i mrvicama ispod stola Karađorđevićevske i velikosrpske trpeze.

Međutim ono, što je od svega tu najvažnije, to je historijska istina, da je buržoazija južnoslavenskih naroda u interesu svog vladajućeg položaja izdala slobodu vlastitih naroda, da je ovim svojim postupkom učinila urotu, ranu na tijelu i duši ogromne većine radnih ljudi svojih zemalja. 374) To je odmah u početku novu državu učinilo bremenitom suprotnostima, koje su se iz dana u dan sve više i više zaoštravale.

Stalno su na dnevnom redu bile izborne prevare, stranačko-političke podvale, otvorena nasilja, diktatura i teror. Posljedica toga: mržnja na takovu ugnjetačku državu.

Pod plaštem demokracije i demokratskog vidovdan-skog ustava do šestojanuarske Aleksandrove diktature zavedale se je 24 vlada, a eto među inim ih je i sam taj kraljev čin od 6. januara 1929 razgoličio kao hegemonističke i centralističke, kao eksperte jedne policijske države. Isto stoji stvar s daljnjih 10 poslije diktature.

No „ni svirepa ubistva na stotine komunista, ni bacanje na robiju hiljadu komunističkih boraca, ni progoni ostalih antifašista i radničke klase uopće, nisu mogli spriječiti, da front protivnika diktature sve više jača i postaje sve opasniji za režim Aleksandra. — Kralj Aleksandar ubijen je 1934 godine u Marssellu, ali su i oni, koji su poslije njegove smrti htjeli da idu istim putem diktature, doživjeli poraz. Morali su otići i Pera Živković i Jevtić i Stojadinović, a kasnije i Cvetković i Maček”. 375)

Na izborima 1935 godine nije došla na vlast udružena opozicija, 376) koja je rušila Jevtića, kao nastavljajuća Živkovićeve politike, već je knez Pavle pozvao Stojadinovića.

Njegov dolazak rezultira iz vanjsko - političkih razloga, a najavljuje fašizaciju zemlje, povezivanje iste s fašističkom Italijom i Njemačkom. U dosljednom igranju uloge, koju mu je namijenila Osovina Rim—Berlin, on razbija Malu Antantu i Balkanski savez, te predaje zatim zemlju na privrednu pljačku Hitleru i Musoliniju.

Time je ali nastupilo doba, kad se „nije više radilo o tome, da u službu fašizma, t. j. stranog imperijalizma, stupi samo mala banda ljudi oko Pavelića, nego se radilo o novom manevriranju svih grupa buržoazije.” 377)

U Hrvatskoj na stranu fašizma najprije staju klerikalci i frankovci i nagoviještaju „oslobođenje” Hrvatske pomoću Hitlera i Musolinija.

Utjecaj fašizma se zatim sve više i više osjeća i u HSS-u, da ga najposlije svesrdno i prigrle i počnu provoditi kod kuće nakon sporazuma 1939 Cvetković—Maček i srpska i hrvatska buržoazija. Fašističke metode u punoj svojoj slici dolaze do izražaja preko progona radničke klase, uvođenja raznih fašističkih organizacija, izgrađivanja

koncentracionih logora i raspuštanja klasnih sindikata. Ovo vrijeme podjele vlasti hrvatske i srpske buržoazije po fašističkom uzoru, uvodi i u Hrvatskoj i u Srbiji totalitarne sindikate: ovdje Maček HRS, tamo Cvetković Jugoras.

Vlada Cvetković - Maček, jedna od najpokvarenijih što ih je stara Jugoslavija imala, raskrinkala se je već svojom dvoličnom igrom, a zatim posvema i do kraja svojim pristupanjem Trojnom paktu 25. III. 1941. Ova izdaja nacionalne i državne slobode dokrajčila je i njezin vijek. Zbacila ju je snaga naroda predvođenog Komunističkom Partijom, koji je odlučno izustio riječi: „bolje rat, nego pakt!”

Pod istim vodstvom čitav narod dočekuje fašističke horde, te se nakon kapitulacije pod teškom okupacijom bori, sve dok nije 1945 izborio i nacionalno i socijalno oslobođenje.

Naši su narodi puni borbenog poleta prešli na mirnodopsku izgradnju u novim društvenim odnosima, boreći se i dalje za izgradnju socijalističkog društva u perspektivi besklasnog društva, gdje neće biti niti nacionalnog ugnjetavanja ili šovinizma, niti eksploatacije čovjeka po čovjeku.

Za vrijeme između dva rata i okupacije glede Varaždina ne može se niti šta dodati a niti oduzeti, upoređujući stanje u ovome gradu s onim općim u zemlji.

Najprije zeleni kadar, pak poznati „varaždinski puč” i štrajkovi 1919/1924 godine knjigovežarskih, trgovačkih, pekarskih, kolarskih, stolarskih, tipografskih, kovinarskih, drvodjelskih, dimnjačarskih radnika i pomoćnika, kao i radnika tvornice pokućstva, 378) prijetnje štrajkom željezničara, 379) znak je općeg revolucionarnog stanja i glasao odgovor na mizeran poslijeratni položaj radničke klase u Varaždinu.

Tužba Sindikalnog radničkog vijeća u Varaždinu iz 1920 g. razotkriva posvemašnju onemogućenost sindikalne djelatnosti, 380) a malo iza toga već se vrše popisi članova Komunističke Partije s partijskim legitimacijama. 381)

Godine 1931 popisuju se sva sumnjiva lica na području grada i kotara, 382) dok se „komunistička opasnost” sve više i više podvlači. Ta opreznost, ili točnije rečeno strah, je do te mjere dotjerao, da su podrobna uputstva izdavana povjerljivim šefovima—režimskim ljudima, pre-

ma kojima je svaki čovjek, koji bi došao u uređ, i svaki činovnik trebao biti sumnjiv. 383)

Takova je politika posve u skladu s vremenom, ali je napose važno istaći, da dok se prema vlastitim ljudima vlast ovako odnosi, država sama prima u zemlju 1934 godine kao goste fašiste—izbjeglice iz Austrije. Priličan je dio istih smješten po višim naredbama u Varaždinu. 384)

Inače izborni terori, prijevare, međusobna stranačka politička nadmudrivanja, pucanje žandara u masu na ulicama Varaždina s jedne strane, ali i s druge stalno jačanje radničke klase, legalna i ilegalna njezina borba, štrajk „Tivarovih” radnika, opet su odraz života zemlje s tolikim suprotnostima pa i u ovome osrednjem gradu Hrvatske.

Udareni temelji industriji, stalno povećanje njezinog kapaciteta, zatim jasnoća linije, kojom je išla Komunistička Partija, sve su više povećavali i broj naprednih ljudi, podjednako iz radničkih, kao i iz intelektualnih krugova tako, da je drugi svjetski rat i fašistička okupacija spremno dočekana.

U varaždinskom vatrogastvu bilježimo u tom vremenskom razdoblju dva glavna perioda. Jedan je onaj do 1933, do proglašenja Zakona o organizaciji vatrogastva u kraljevini Jugoslaviji, a drugi slijedi iza toga.

U prvom, premda je na političkom planu jasnoća centralizma i hegemonizma očita, samo vatrogastvo uopće i nije zahvaćeno, te se tom organizacijom ne upravlja iz Beograda.

Razlog je tome jednostavan.

„U Srbiji je razvitak vatrogastva ograničen na nekoliko mjesta. Najstarija vatrogasna četa, koja je prilikom svog osnivanja bila dobrovoljna, a koja se je kasnije prema stvorenim potrebama pretvorila u profesionalnu, zvaničnu vatrogasnu četvu opštine grada Beograda, osnovana je 1879 godine. — Osnovana je također u Kragujevcu dobrovoljna vatrogasna četa 1887 godine — Drugih jačih četa u ono vrijeme u Srbiji nije bilo, a u (koliko ih danas (1935 godine) u nekim mjestima ima, osnovane su u novije vrijeme, nekoje pre, a najveći deo posle donošenja Zakona o organizaciji vatrogastva”. 385)

Kako bi jedan centralistički aparat, koji je svaku potrebu gledao samo kroz naočale svoje sredine, imao neki interes za vatrogastvo onda, kad ga u njegovoj sredini uopće i nije tako reći niti bilo. Već smo i prije vidjeli, da se pri onom pokušaju stvaranja jugoslavenskog vatrogasnog saveza 1921—1923 po Svobodi i istomišljenicima, beogradsko vatrogastvo ne odaziva pozivu na sudjelovanje, 365) a vlast se nije zainteresirala ni za onaj savez učinjen od strane sedam vatrogasnih zajednica godine 1929 u Zagrebu pod imenom Jugoslavenski državni vatrogasni savez 386) iz istih razloga.

Iz ovoga slijedi zaključak, da u životu Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu kroz izvjesno vrijeme poslije rata ne trebamo očekivati neke naročite promjene. Koliko su ljudi iz uprave odnosno uopće članstvo bili agilniji, u toliko se je mogao očekivati i veći napredak.

Opće političke prilike zbog izjalovljenih nada djelovale su svakako depresivno, ali ne u toj mjeri, da bi se stručni rad zapuštao. Tako se prodavaju zastarjele vatrogasne sprave 387) i strojni se park modernizira nabavkom automobila za prevoz vatrogasnog osoblja, 388) nabavkama motornih štrcaljki, 389) odnosno automobila štrcaljki. 390)

Ova mehanizacija omogućila je gašenje vatre od strane I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora i u daljim mjestima. Godine 1927 uspješno je gase u Velikom Bukovcu (Ludbreg), 391) 1930 u Ivancu, 392) a 1932 u Dravskom Središću. 393)

Obnovljena je zatim ona „služba za spasavanje”, koja je bila uvedena za vrijeme rata i to u modernijoj formi: nabavljen je sanitetski auto i uglavljena je tarifa za prevoz bolesnika i unesrećenih. 394)

Društvo pomaže novoosnovanim vatrogasnim organizacijama. Novo Selo i Šandorovec 1927 godine dobivaju stare vatrogasne štrcaljke, a 1930 opet dvije prodaju društvu u Križovljan Cestici i Pušćinama ispod cijene. 395)

Da bismo bili dosljedni dosadašnjoj praksi, eto i čitavog niza proslava, na kojima je većim dijelom varaždinsko vatrogastvo sudjelovalo.

Pozive im je uputio godine 1924 Šoštanj iz Slovenije; pa Donja Stubica, Koprivnica, Petrijanec i Gaberje pri Celju; Križevci i Szenta prigodom 50-godišnjice i Cvetković za 30-godišnjicu. 396)

Godine 1925 pjevačko društvo „Vila” iz Varaždina za 50-godišnjicu, DVD Kuzminec za 40-godišnjicu, a Čakovec, Laško, Požega i Velika Kikinda za 50-godišnjicu. 397)

Godine 1926 Krašić za 30-godišnjicu, Zemun za 56-godišnjicu i Krapina za 50-godišnjicu. 398)

Godine 1927 pozvani su na proslave u Hrastnik (Slovenija), Maruševac, Zlatac, Vukovar i Rasinju. 399)

Godine 1928 ih zove Osijek (Gornji grad) na 55-godišnjicu, te na proslavu Donja Dubrava i Križevci. 400)

Godine 1929 sudjeluju na 25-godišnjici Zanatlijskog i pomoćničkog društva u Varaždinu, pa u Donjoj Dubravi, Bistrici i Jastrebarskom na 40-godišnjici, na posveti strojeva u Ljubljani, te proslavi 25-godišnjice u Starom Petrovom selu i Podgorcu, kao i kod 55-godišnjice koprivničkog društva. 401)

Godine 1930 uzveličavaju 40-godišnjicu društva u Ivanju, 402) 1931 pedesetgodišnjicu u Bjelovaru, 403) a 1932 sudjeluju na 60-godišnjici u Slov. Bistrici. 404)

Međutim što se više približavamo 1933 godini, to je sve više i više vlast ulazila i u stvari društva. Kao prvi znaci pojavljuju se pritisci na glavnim godišnjim skupštinama, kako bi u upravu došli režimski ljudi. Ništa nije značilo i ne potvrditi demokratski izabranu upravu i time prisiliti organizaciju na traženje drugog izlaza, ako izabrani ljudi ne bi bili po „čefu” upravnih i policijskih vlasti. Kad je pak 15. VII. 1933 osnažen Zakon o organizaciji vatrogastva u kraljevini Jugoslaviji, onda je i ova organizacija bila za izvjesno vrijeme posvema u rukama režima.

Mi ćemo se ovdje nužno nešto više baviti cjelokupnim vatrogastvom u bivšoj Jugoslaviji, jer ćemo samo tako moći shvatiti događaje i u varaždinskom društvu. A to može biti jedino na korist i ovoga predmeta, koji se ovdje obrađuje.

Prema Zakonu o organizaciji vatrogastva u kraljevini Jugoslaviji ono je ovako uređeno: četa, župa, zajednica i

savez. Župa okuplja sve vatrogasne čete kotara. Zajednica župe i čete jedne banovine, dok je savez vrhovni predstavnik i vođa, a potčinjava mu se cjelokupno vatrogastvo.

Prvo što već iz toga proizlazi to je, da je I. hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu trebao mijenjati svoje ime u „Dobrovoljna vatrogasna četa”.

Hrvatsko-Slavonska vatrogasna Zajednica je već ranije promijenila ime u „Vatrogasna Zajednice Savske banovine”. 405)

Savez je po namisli zakonodavca trebao posvema primiti u ruke cjelokupno vatrogastvo i učiniti ga poslušnim slugom režima. Zbog toga predviđa Zakon u § 62. i tako formiranu njegovu Saveznu upravu. Na svakih 10.000 članova jedne Zajednice slati će se po 1 birani predstavnik, 1 daje vatrogasna župa Beograd—Zemun—Pančevo, po 1 svako Ministarstvo, i to Unutrašnjih poslova, Vojske i mornarice, Socijalne politike, Fizičkog vaspitanja naroda; osim toga 1 Inspekcija Zemaljske Obrane, 1 Savez gradova kraljevine Jugoslavije i 1 Savez općina kraljevine Jugoslavije.

Kako takav sastav delegata u Savezu izgleda u praksi, pokazat će nam stanje iz 1939 godine na dan 31. XII.

Banovina Hrvatska je tada brojila 36.420 vatrogasaca, a Dravska 31.249. To su bile i po tradiciji i po broju najzastupljenije teritorijalne jedinice. Prema ključu svaka je od njih u Saveznu vatrogasnu upravu slala 4 svoja predstavnika, ukupno njih 8.

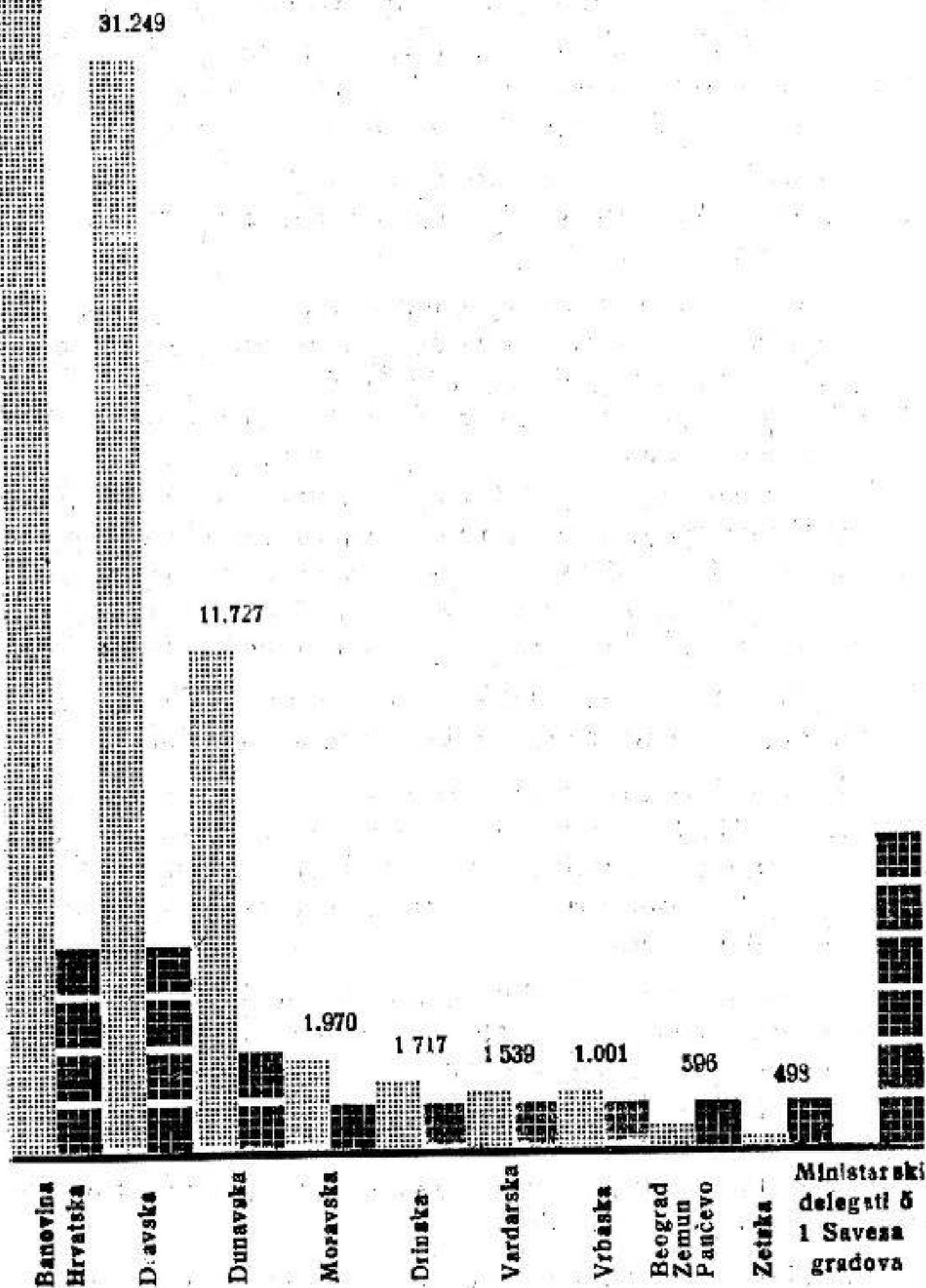
Zetska banovina međutim, koja je na svom području 1939 godine imala samo 498 vatrogasaca, slala je 1 delegata. Omjer je vatrogasaca dakle bio 1:73, a predstavnika u Savezu 1:4. Hrvatska i Slovenija zajedno su imale 67.669 vatrogasaca. Sve ostale Zajednice 19.098. Ove su ali prema ključu slale zajedno s ministarskim dekretiranim ljudima 14 predstavnika, a one dvije 8.

A ako se znade, da se je sve provodilo, kao i dioba para, nadglasavanjem, onda je položaj većine i intencija takovoga zakona odmah uočljiva.

Da bi se to i slikovito moglo vidjeti, evo grafikon. 406)

P R I K A Z

izvšujućeg vatrogastva po banovinama (svjetlo šareno) i delegata u Vatrogasnom Savezu u Beogradu (tamno šareno) prema stanju od 31. XII. 1939 god.

No tu je postojala još jedna rezerva, s kojom je hegemonistička vlada mogla računati.

Predstavници u Saveznoj upravi podležali su davanju pismene saglasnosti od strane ministra fizičkog vaspitanja po § 63. Zakona.

Ponajprije dakle ministar nije trebao niti potvrditi izbor predstavnika Zajednica, ako isti nisu bili po volji režimu. A ako pak dva puta ministar ne potvrdi u dva maha birane predstavnike, onda ima pravo da ih dekretira po volji.

I često je režim morao koristiti u Vatrogasnom Savezu dekretirane ljude kraj svega toga, što je i tako po službenoj dužnosti predstavništvo ministarstva bilo u njegovim rukama.

Kao i u svemu ostalom, zakonom je režim i u vatrogastvu proveo bezobzirnu nivelaciju, ne poštujući različiti doseg razvitka ovih humanih organizacija u pojedinim predjelima zemlje, a uz to je svojom glasačkom mašinom u Savezu radio baš na uštrb onih krajeva, gdje je najviše vatrogasnih društava bilo.

Posljedice ovih nepravdi i takvoga diktata su u hrvatskim krajevima očito rodile veliki otpor. Već početkom 1936 godine su u Vatrogasnoj Zajednici Savske banovine precizirani zahtjevi, da se isprave nepravde.

Ukazuje se na omraženost imena „četa“, budući da ga narod povezuje s pojmom „četnik“. Stoga da se vatrogasnim organizacijama vrati njihov stari naziv: Dobrovoljno vatrogasno društvo.

Samouprava i pravo samoodlučivanja je posve onemogućena prisustvom upravnih, policijskih i vojnih vlasti na odborskim sjednicama. Ovo dekretirano predstavništvo drž. uprave, policije, te vojske i mornarice treba isključiti iz društava, župa i Zajednica.

Zajednica Savske banovine stvara zaključak, da će se služiti svojim Vježbovnikom, a ne vojničkim.

Na kraju se zahtijeva uporaba crvenih društvenih zastava, a ne državnih, kao i svako izbacivanje politike iz vatrogasne organizacije. Ove humane organizacije ne treba da služe svim mogućim političkim manevrima, te da budu štafaža režima. 407)

Inače se je stvarno i govorilo na sva usta, da se u vatrogastvu niti ne treba, a niti smije unositi politika, da ono neće postati štafaža režima.

Još 1933 godine na izričiti službeni upit starješinstva vatrogasne zajednice Savske banovine postavljen Starosti Saveza u Beogradu, da će on vatrogasne organizacije čuvati od bilo kakovog političkog upliva, dan je od njegove strane odgovor: „Ja stojim i padam na principu, da su vatrogasne institucije potpuno vanpolitičke i taj ću princip braniti”. 408)

Jednako je i Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda nasposlalo jedan akt na vatrogasne organizacije, u kojem se za njih veli, da su „nacionalne, humane i kulturno-prosvjetne ustanove van svih partija i svih političkih režima.” 409)

Koliko je nemoguće i inače apolitičkim smatrati ove organizacije, toliko su i sve te riječi neumjesne fraze, jer su u suprotnosti i sa samim činjeničnim stanjem i intencijama režima, koji je vladao. Pa premda u nekoj zavijenoj formi, ipak od samoga vrha za Jevtićevih izbora 1935 Vatrogasni Savez razasila raspis na sve vatrogasce, gdje im stavlja na srce, obzirom na njihovu zakletvu kralju, da se ne opredijele na onu stranu, koja ne bi radila „u duhu narodnog i državnog jedinstva, ili koja bi pokušala da dovede u pitanje ustav i zemaljske zakone.” 410)

Time je demantirana tolika vika o potrebi apolitičnosti u vatrogastvu. Istina je posve protivna, jer je neprestano bilo na udaru, ako nije služilo politici režima. Ta ono je bilo jedna od najvećih društvenih organizacija u zemlji, bilo je i jedna od najjačih, a osim toga veoma potrebna i značajna, povezana uz narod pa stoga i ugledna. Trebao ju je režim Beograda, trebao ju je Maček, koji se je upravo spremao pošto poto doći do vlasti, ali u prvome je redu ona bila potrebna svome narodu.

Iz čas prije donesenih zahtjeva, što ih je formuliralo vodstvo Zajednice vidljivo iskače misao o borbi za demokratizacijom vatrogastva, za njegovim što užim povezivanjem s narodom i usklađivanjem ove organizacije s momentalnim narodnim potrebama i shvaćanjem.

Borba je stvarno i bila žustra i sve se je više zaoštravala, a ne prema želji vatrogasaca smirivala u možebit po-

stignutim težnjama. Tu oštricu borbe kroz izvjesno je vrijeme otupio jedan akt, kojem je izvor bio van vatrogastva, a inspiriralo ga je vodstvo HSS-a iz svojih razloga. Možemo odmah spomenuti, da je čitava akcija bila usmjerena dobrim dijelom na likvidaciju ovako organiziranog vatrogastva.

Bila je to t. zv. „Dolanskijeva rezolucija”.

Godine 1937 je Vatrogasna Zajednica u Zagrebu slavila svoju 60-godišnjicu. Na dnevnom redu u nizu značajnih manifestacija bilo je i otkrivanje spomenika Đuri Deželiću, vatrogascu iz prvih njegovih dana u Zagrebu i velikom vatrogasnom radniku u Hrvatsko-Slavonskoj Vatrogasnoj Zajednici. Pri samom svečanom činu otkrivanja spomenika starješina Varaždinske vatrogasne župe Marijan Dolanski iznenada izgovara riječi rezolucije, prema kojoj s tim danom, tj. s 15. VIII. 1937, hrvatsko vatrogastvo kida sve veze i odnose s Vatrogasnim Savezom u Beogradu, odbacuje sve vanjske vatrogasne znakove, koji nisu kod hrvatskog vatrogastva bili u upotrebi prije donošenja Zakona iz 1933, te napokon tom se rezolucijom poziva hrvatsko vatrogastvo, da odmah poradi oko ostvarenja vlastite vrhovne organizacije.

Moramo naglasiti, da je Dolanski ove zamašne prijedloge tu iznio na veliko iznenađenje i samog Starješinstva i Središnjeg odbora Vatrogasne Zajednice Savske banovine, da je to bilo u času, kad je Zagreb bio pun i inostranih i domaćih vatrogasnih predstavnika, jer se je istovremeno s ovim značajnim jubilejem Zajednice odvijao i rad Kongresa Jugoslavenskog vatrogastva.

Da je ovaj demonstrativni akt proizašao iz vatrogasnih redova, doista bismo ga i s njegove historijske strane mogli obzirom na političke prilike ocijeniti kao razložnu posljedicu odnosa vlasti prema hrvatskim vatrogasnim organizacijama. No kako je to u stvari bila samo smišljena akcija Mačeka i njegove okoline, taj čin je s jedne strane posve strančarske naravi u borbi za prevlast, a s druge, i to još one značajnije, bio je usmjeren na uštrb postojećih hrvatskih vatrogasnih organizacija. U svojoj je biti bio destruktivan, unio je zabunu u vatrogasne redove, doveo do slabljenja snaga u vatrogastvu i u Hrvatskoj i u čitavoj zemlji 411) pa je djelovao razorno i razdvajao je dota-

danje jedinstvo i u Zajednici i u župama, a najopasnijim se je pokazao dolje u samim društvima.

Da je tome tako, imademo dovoljno argumenata.

I još prije same te rezolucije postoje indicije, da je vodstvo HSS-a s nepovjerenjem gledalo na hrvatsko vatrogastvo. Nije se tu radilo o tom, da bi ono bilo nenarodni orijentirano. Naprotiv, baš toga radi, što je imalo veoma dubok korjen u narodu, što je stvarno ono bila najstarija opća narodna institucija. Vodstvo HSS-a se je bojalo te snage.

Toga radi je umjesto legalnih i tradicionalnih narodnih demokratskih vatrogasnih organizacija namislilo vatrogascima učiniti svoju nenarodnu fašističku „Seljačku i građansku zaštitu”. 412)

Da su doista planovi o predaji vatrogastva u ruke zaštiti bili točni, to ni sam Maček nije tajio pa i pred starješinstvom Zajednice.

Kad ga je starješinstvo u audienciji 5. XI. 1937 upoznalo sa stanjem u hrvatskom vatrogastvu poslije Dolanskijeve rezolucije, iznoseći podijeljenost u ovoj organizaciji, planove, koji su iskrsnuli oko stvaranja nove Zajednice od protivnika rezolucije, pa zatim zakonsku mogućnost, da se pristalice rezolucije proglašavaju ilegalcima, te da se tim vatrogasnim društvima oduzme imovina, a takova društva likvidiraju, kao i izjavu dr. Košutića, da će organizacija „Seljačke zaštite” preuzeti imovinu možebit likvidiranih vatrogasnih društava, onda je on na pitanja Starješine, da li želi ovakovo hrvatsko vatrogastvo odgovorio, da u gradovima i trgovištima treba da ostane takovo, a na selima da ga ne treba, jer tu dužnost ima seljačka zaštita. Starješina Žagar ga je tada upozorio, da se time stvaraju dvije organizacije s istim dužnostima, a osim toga, da će se „vatrogasna društva u gradovima i trgovištima bezuvjetno tretirati kao protivnarodne organizacije, jer i u trgovištima i u gradovima postoje organizacije seljačke zaštite.” 413)

Službeni je HSS i dalje ostajao na svojim pozicijama, ma da je riječima u nekoliko navrata drugačiji stav zauzima. Kad je naime Zajednica proradila nešto više oko osnivanja novih vatrogasnih društava na svome području, baš je bila onemogućavana od Mačkovih ljudi. Lijep je primjer za to slučaj Samobora. 414)

Sve sjednice Starješinstva i Središnjeg odbora Vatrogasne zajednice Savske banovine poslije rezolucije posvećene su dobrim dijelom traženju izlaza iz nastalog čor sokaka. Hrvatsko vatrogastvo se je svojom snagom iz njega ipak izvuklo, a ne uz pomoć neke politike HSS-a. Našli su se putevi još jačeg osnaženja preko zajedničkog nastupanja sa slovenskim vatrogastvom na široko narodnom vatrogasnom planu u borbi za autonomiju Zajednica, 415) ali je tako i nadošao i rat i okupacija, te borba protivu okupatora

Tek je u oslobođenoj zemlji narodno vatrogastvo našlo svoje pravo mjesto i prestala je potreba trošenja snaga na svim dotadanjim nemilim poslovima.

Varaždinsko društvo je bilo u istoj situaciji, pa smo već vidjeli, da je vlast neposredno pred donošenje vatrogasnog Zakona jednostavno poništila izbor uprave društva, jer joj ljudi nisu odgovarali. Po donošenju zakona na sjednicama upravnog odbora sjedi predstavnik gradske općine, policije i vojske, 416) a osim toga policija zahtjeva, da joj se dostavljaju zapisnici svih sjednica. 417)

Na društvo se direktno postavlja zahtjev, da manifestira kraljevski vladalački dom, a napose sve što je vezano uz kraljevića Tomislava, jer je on već po običaju dvora dobio pokroviteljstvo nad vatrogastvom, kao što je Petar imao nad sokolstvom itd. Kad je 1936 društvo propustilo slaviti Tomislavov rođendan, pa premda ga je proslavilo u društvenim okvirima — istina ne s bakljadom i pompom, kako se je to tražilo — ipak se je kuka i motika digla od predstavnika policije i vojske u potrazi za krivcem, zašto nije odmah prema uputama održana proslava, pa se je tajnika iz tog razloga željelo smijeniti. 418)

Umjesto toga, diglo se je društvo i na izvanrednoj skupštini je dato nepovjerenje dosadanjem predsjedniku, izabran je novi u osobi dr. Branka Svobode, zapovjednikom postaje dr. Ivan Hercezi, a tajnik je ostao isti. 419)

Život društva je postao življi, uređuju se zategnuti odnosi sa Zajednicom u Zagrebu i nakon izvjesnog vremena uklonjene su zapreke demokratskijem razvitku, koje je postavljala župa u težnjama za svojim diktatom. Predsjednik Varaždinskog vatrogasnog društva izabran je bio i zapovjednikom župe Varaždin i prvim podstarješinom Za-

jednice, što je od velike koristi bilo u daljnjem životu društva.

Nastojanja da se vatrogastvo demokratizira i da se s njega skine svaka, mogućnost političke štafaže, dovela su 1936 godine i do prijedloga dr. Svobode, prema kojem se je rezolucijom postavio zahtjev Vatrogasnom savezu u Beograd, da se varaždinsko društvo vrati svome starom imenu. 420) Unapred se društvo i služi nazivom I. hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu, premda protuzakonito. 421)

Nema sumnje, da je bila velika smjelost predsjednika ovoga društva, kad je na jednoj sjednici jednostavno predstavnicima vojske i policije dao do znanja, da su ovdje nepoželjni.

Nakon toga uslijedila je još veća paska od strane policije. Društvo je pak sa svoje strane našlo također izvjesne načine, da toj kontroli izbjegne. Tako primjerice, nije u službene zapisnike pisalo ono, što se je na društvenim sjednicama stvarno raspravljalo, odnosno policiji je dano do znanja, da se to održavaju samo „sastanci“, a ne neke službene sjednice.

U toj borbi za slobodnim djelovanjem društva i onemogućavanjem da isto bude štafaža režimu svakako nije bio manje značajan akt predsjednika Svobode, kad je izdao nalog, da se neposredno pred jednu vatrogasnu priredbu u već iskićenoj dvorani skine slika kraljevića Tomislava. Jednako je bilo veoma odgovorno donjeti takav zaključak kao što ga je varaždinsko vatrogastvo donjelo, da se sabotira polazak na otvorenje pruge Varaždin-Koprivnica, kamo je došao i kraljevski ministar.

Predsjednik Svoboda još se je jednim načinom borbe poslužio u svojoj dosljednosti da se vatrogastvo demokratizira, da se postigne izvjesna autonomija pojedinih vatrogasnih zajednica ili krajeva, koji imaju izvjesnih specifičnosti u pogledu vatrogastva, tradicije i t. d.

Godine 1937 naime bio je kao predstavnik Zajednice u Češkoj i Francuskoj. Svakako je i za vatrogastvo Varaždina to bila čast. Prisustvuje naime u Bratislavi Kongresu čeških vatrogasaca, a u Parizu VII. Internacionalnom tehničkom vatrogasnom kongresu. Ovdje se u službenim

govorima predstavlja kao predstavnik hrvatskog vatrogastva.

Napose nam valja istaći, da je eto neki „mig sudbine“ i u ovoj eri opet dao Varaždinu da odigra ponajvažniju ulogu u vatrogastvu. Baš nešto prije svoje proslave 75-godišnjice preko svog predsjednika varaždinsko vatrogastvo slavi i još jednu pobjedu: okupljanje svekolikog jugoslavenskog vatrogastva na jednoj liniji.

Ova pobjeda rezultira iz već poznatih nam razgovora između hrvatskog i slovenačkog vatrogastva, 415) u kojima stalno aktivno sudjeluje i predsjednik varaždinskog društva Branko Svoboda.

Jedinstvo vatrogastva Jugoslavije izvojevano je i formulirano preko „Svobodine rezolucije“ iznesene 9. II. 1939 godine na sjednici Savezne uprave vatrogasne uprave u Beogradu. Prema njoj treba da uslijede izmjene u Zakonu o organizaciji vatrogastva iz 1933 godine, kao i mnoge izmjene u saveznim propisima. Premda je fašistički napad onemogućio izmjene u Zakonu, koje su u posebnom odboru bile potanko obrađene i definitivno baš po Svobodi redigirane, značajna je činjenica, koju posebno opet naglašujemo, da je i opet nekako dosljedno svojoj historijskoj dotadanjoj misiji baš predsjednik varaždinskog vatrogasnog društva svojim neposrednim nastojanjem i borbom dao platformu, na kojoj se je okupilo cjelokupno jugoslavensko vatrogastvo u borbi za unošenjem slobodarskog duha u vatrogasne redove, u borbi za demokratizacijom ove humane institucije i najposlije u svim nastojanjima da se ostvare autonomne vatrogasne organizacije. A bio je to svakako lijep dar vatrogasnom društvu u Varaždinu pred njegovu 75-godišnjicu.

Godine 1939 na proslavi 75-godišnjice Vatrogasna Zajednica Savske banovine zaključuje održati svoju svečanu sjednicu u Varaždinu, te samo društvo odlikovati imenovanjem začasnog člana Zajednice uz prigodni začasni znak, koji će se predati predsjedniku ili pričvrstiti uz društvenu zastavu. Na proslavi je sudjelovao velik broj vatrogasaca uzvanika i građanstva, a bila je dostojno izvedena. 422)

Društvo je ujedno uzelo u ovom drugom periodu učešća na proslavama diljem zemlje.

Zove ih 1933 godine na svoje proslave Split, Popovača, Donja Lendava te Bjelovar na 60-godišnjicu. 423)

Godine 1934 Kneginec na 10-godišnjicu, te na proslavu Kragujevac i Gornja Radgona. 424)

Godine 1935 Čakovec i pjevačko društvo „Vila” Varaždina na 60-godišnjicu. 425)

Godine 1936 Erdevik na 10-godišnjicu, Bregi 25-godišnjicu, Ormož 60-godišnjicu, Celje i Maribor na 65-godišnjicu, Vinica na otvorenje vatrogasnog tornja, te Rače i Sevnica, Kuršanec kraj Varaždina, Konjščina, Podravska Kapela, Koška, Vratišinec, Kneginec, Drnje i Zlatar pa razne proslave, te Varaždinska Gimnazija na 300-godišnjicu. 426)

Godine 1937 Rude, Vinica, Klanjec, Virje, Đakovo, Sandorovec, Ilija, Rasinja, Slovengradec na različite proslave, a Kragujevac, Središće i Novska slave 50-godišnjicu. Gaberje i Petrijanec 25-godišnjicu, Trnovec 15-godišnjicu, te Pušćine 10-godišnjicu. 427)

Godine 1938 Mali Bukovec, Šiška pri Ljubljani, Donji Miholjac i Lipovljan na 50-godišnjicu, Dubica, Hrašćina - Trgovište i Jalžabet 10-godišnjicu, dok proslave imaju Umbriovec, Bačka Palanka, Strmec i Jalkovec. 428)

Godine 1939 Gjelekovec, Ivanec, Samobor, Donja Dubrava na 50-godišnjicu, te Varaždinec na 10-godišnjicu. 429)

Društvo, a posebno predsjednik društva i kao zapovjednik župe pokazivao je mnogo zanimanja za okolne vatrogasne organizacije. Napose je Kučan Gornji u najbližoj okolici Varaždina često tražio Svobodu, da im dođe u njihovu sredinu. Ne samo da je ovome društvu od varaždinskog i njegovog predsjednika pružena svaka stručna pomoć, već su se često našli zajedno pri proslavama u Kučanu. Primjerice na onoj u 1938 godini, koja je bila upravo najveća. 430)

To je društvo nastalo u eri, kad je već Maček dao direktivu, da će njegova „zaštita” preuzeti vatrogastvo, pa je bile trn u oku njegovim politikantima. A bilo je i pokušaja, da se napredni ljudi kao funkcioneri eliminiraju, što međutim nikada nije uspjelo. 431)

Kakovo je mišljenje o njem imao predsjednik varaždinskog društva, o tome postoji i pismena ostavština.

„Ovo mlado bratsko društvo svojim napretkom i razvojem prednjači mnogim i mnogim bratskim društvima ove župe, pa i mnogim onima, koja su starija od ovog bratskog društva. Stoga mi je prijatna dužnost, da mogu od srca čestitati svom članstvu i funkcionerima na čelu s agilnim i poduzetljivim bratom predsjednikom Žigerom”, napisao je dr. Branko Svoboda u knjizi Zapisnika prigodom svog boravka na jednoj njihovoj priredbi diletantske dramske sekcije uz vrtanu zabavu. 432)

Tu je uz diletante bila knjižnica i tamburaški zbor. 433)

Ovakve kulturno - prosvjetne priredbe bile su stalni oblik rada, pa se je često i gostovalo van svog mjesta.

No i to pa i samo vatrogastvo korišteno je, da bi se mogli okupljati ljudi naprednih ideja, da bi se te napredne ideje mogle širiti ne samo među vatrogastvom, već i van tih redova u samome narodu.

Kad smo u stanju utvrditi, da je između 38 članova osnivača njih tri četvrtine predstavljalo buduće prvoborce, mučenike i organizirane saradnike u Narodno - oslobodilačkoj borbi i (da su dali jednog Narodnog Heroja, onda nam je odmah jasno, u kojoj je mjeri bila značajna ova sredina za širenje naprednih misli kao i korist od njihovog povezivanja s pojedinim vatrogascima i vatrogasnim funkcionerima u Varaždinu.

Tko ne bi odmah prepoznao komunistu u vatrogascu Florijanu Bobiću još 1936 godine, kad 28. studenoga na prvoj sjednici upravnog odbora u svojstvu tajnika upućuje ostalu braću vatrogasce, „neka pristupe svjesno i požrtvovno radu i neka se ne obaziraju ni na koga, ako bi tko pokušao unjeti između nas razdor i mržnju pa naročito podvlači neka se u članstvo zavede kritika i samokritika, te kaže, da bez kritike nema ispravnog rada. 434)

Djelatnost ovakovih ljudi je bila to značajnija, što je rat bio na vratima, jer su bili savjest svoga naroda, čiju su zemlju ljudi slični Stojadinoviću - Mačeku - Cvetkoviću počeli fašizirati: spremati, da je predadu tom molohu.

Na vatrogasnim se sjednicama najprije sve više i češće raspravljalo pitanje obrane od napadaja iz zraka, pa o pitanjima oslobođenja vatrogasaca od vojne dužnosti, to

legalno, a politička situacija, stavovi komunista, organiziranje obrane i t. d., ilegalno.

Kao što je vrijeme okupacije započelo u svim vatrogasnim društvima, tako je to bilo i ovdje.

U Križevcima 28. IV. 1941 postavljeni povjerenik isključuje iz društva pravoslavce, židove i nepovjerljive osobe, te razrješava sav upravni i nadzorni odbor društva. (435)

U Kućanu preuzima sam imovinu društva i razrešuje upravu. (436) „Krijepošću moje vlasti” — nabusito izjavljuje povjerenik I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu, kad razrešuje upravni i nadzorni odbor, dok je sam predsjednik Svoboda bio isključen. (437)

No borba protivu fašizma je bila posve normalna stvar za narodno vatrogastvo, koje je doista bilo narodno, boreći se jednako u prošlosti protiv mađjarizacije i germanizacije, kao poslije protiv svih centralističkih i hegemonističkih kraljevskih vlada i nenarodne Mačekove „narodne zaštite”, tipične fašističke organizacije.

Teški dani borbe tražili su i svoje žrtve. U borbi za ljepši život poginuli su :

Bobić Florijan, sekretar OK KPH Varaždin, organizator ustanka ovog kraja, poginuo 1942 godine. Narodni Heroj

Beli Mato, poginuo na odlasku u partizane

Deutsch Viktor, ubijen kao židov

Pollak Gustav, ubijen kao židov

Schenwald Marko, ubijen kao židov

Vidović Mijo, poginuo u partizanima

Vidović Pavao, ubijen u logoru Jasenovac

Vrbanić Stjepan, ubijen u logoru Jasenovac

Zitnjak Antun, ubijen u logoru Lepoglava

Zitnjak Drago, mučen na ustaškoj policiji, ubijen u logoru Lepoglava.

Ostali su dočekali slavlje pobjede i dane Oslobođenja. Data im je odlukom Upravnog odbora satisfakcija za nepravde učinjene od ustaške uprave: poništeni su svi zaključci o isključenju članova, priznato je sve vrijeme provedeno izvan službe i vraćena su im sva prava s time u vezi.

I tako je u slobodnoj zemlji započela nova era Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu.

4

DVD Varaždin danas Da je velika važnost vatrogasne službe u današnjem Varaždinu, razjasnit će nam već

to, što je to grad od 40.000 stanovnika s industrijom, koja uposljava do 10.000 radnika.

Bila je besmislica bojati se osnivanja zvaničnih četa (1909 na području Zajednice, (438) jer činjenično stanje dokazuje, da su uvijek uz njih korisna, a jednako i upotrebljiva dobrovoljna društva.

Deset industrijskih zvaničnih četa u Varaždinu i to muških što ih imaju poduzeća „Drvoza”, „Drvo”, „VIO”, „Ljevaonica”, „Tvornica kože”, „Državne željeznice” i „Svilana”, kao i (muških i ženskih, što ih ima „Varteks”, „Kalnik” i „F. Bobić” s ukupno 301 muških i 54 ženskih članova, nimalo ne umanjuju veliko značenje i potrebu DVD Varaždin i DVD Biškupec, kako na užem području grada, tako uopće gdje god se dogodi vatra većih razmjera. Dok njihovi ženski odjeli upotpunjuju snage, pionirskim osiguravaju budućnost. Snaga današnjih vatrogasnih sprava, kojima se raspolaže, čine ih najvećim zaštitnicima narodne imovine u obrani od požara, a požrtvornost i uvježbanost su jamstvo, da će je i obraniti.

Dalek je bio put od male kožnate posudice i bačve do današnjih vatrogasnih cisterni, mnogo je vremena pro-
hujale od nekadašnjih ručnih štrcaljki do današnjih na-
valnih kola i agregata, ali jednako i od vatrogasca pri-
padnika ceha do vatrogasca člana socijalističkog društva.
Pa koliko je ona varaždinska drvenjara ne samo zbog
sebe, već i kraj onog vatrogastva u feudalizmu bila dnevno
u požarnoj opasnosti, toliko je današnja moderna zidanica
vjerno čuvana od tehnički spremnog, požrtvornog i okaije-
nog socijalističkom svijesti dobrovoljnog vatrogasca, člana
Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu.

Na svoju dobrovoljnu profesiju oni doista mogu biti
ponosni, a ponose se to više, što eto preko nji-
hoveg društva kao najstarijeg u zemlji či-
tavo Jugoslavenško vatrogastvo slavi svoj
tako visoki jubilej, — svoju devedeset go-
dišnjicu.

DVD VARAZDIN I DVD BISKUPEC

Vatrogasne sprave i članstvo :

Sve su sprave kompletirane pa donosimo samo jedinice.

DVD VARAZDIN :

1. Navalna kola „Tam”
2. Navalna kola „Dodge”
3. Navalna kola „Mercedes”
4. Vatrogasna cisterna „Betford”
5. Vatrogasna cisterna „Djams”
6. Pionirska kola „Steyer”
7. Agregat prenosni „Rosenbauer”
8. Agregat prenosni „Stratelik”
9. Agregat prevozni „Ford”
10. dva komada prevoznih rastegača.

DVD BISKUPEC :

1. Kamion za prevoz ljudstva
2. Agregat „Rosenbauer”
3. Ručna štrcaljka.

ČLANSTVO :

DVD VARAZDIN :

Predsjednik	Svoboda Vladimir
Komandir	Janković Stjepan, viši oficir
Zamjenik komandira	Hatlak Gustav, oficir
Tajnik I.	Pejčić Marijan
Tajnik II.	Mandelc Alojz, viši oficir
Blagajnik	Zorković Ivan, podoficir
Ađutant	Turković Zarko
Član upravnog odbora	Rogina Ante, ing.
Član upravnog odbora	Kocković Ivan
Član upravnog odbora	Žeželj Franjo
Predsjednik nadzornog odbora	Canjuga Koloman

Član nadzornog odbora	Brezovec Marijan
Član nadzornog odbora	Brodarec Stjepan
Kulturno prosvjetni referent	Milić Miljenko
Spremištari	Flojhar August, vodni oficir
Ekonom	Ziher Blaž
Liječnik	Dr. Deban Franjo
Liječnik	Dr. Šeb Zvonimir
Tehnički vođa	Kuserbanj Dragutin
Vođa saniteta	Lončar Martin
Vodni oficiri	Belić Franjo
	Križanec Vjekoslav
	Lacković Josip
	Zernec Herman
Oficiri	Čus Mirko
	Sinko Josip
Podoficiri	Ciglar Ignac
	Čmrečki Rudolf
	Črep Josip
	Hirš Stjepan
	Hujber Izidor
	Hustić Alojz
	Kaniški Nikola
	Magić Tomo
	Majdak Leopold
	Prapotnik Franjo
	Sekelj Antun
Ispitani vatrogasci	Borko Pavao
	Čar Đuro
	Dvoršćak Gabro
	Filko Dragutin
	Jambrešić Ivan
	Ladić Ivan
	Novak Ivan
	Ovas Roman
	Rogina Stanko

Izvršujući članovi

Sudec Stjepan
Tomašić Josip
Zajec Stjepan
Brezovec Antun
Čovran Vlado
Družinić Slavko
Horvatek Dragutin
Horvat Đuro
Križanec Vjekoslav ml.
Križanec Radovan
Krpán Milan
Lacković Vlado
Mak Marijan
Mašić Antun
Matic Rudolf
Mikac Tomo
Mišak Stjepan
Mravinec Milan
Pokopčić Zvonimir
Steiskal Bogomil
Trojak Antun
Trojak Nikola
Zorec Mirko
Žunec Hinko
Breški Dragutin
Čovran Đuro
Ferenčina Mijo
Moštek Vlado
Brlečić Anica
Dreksler Brankica
Dreksler Ivanka
Grahek Marija
Kranjčec Katica
Lazarac Vukica
Milošić Gabra
Popijač Zdenka
Radošević Katica
Štebih Dragica

Šoferi

ZENSKI ODJEL :

PIONIRSKI ODJEL

Vrabec Dragica
Vrabec Ivanka
Bančić Joža
Bančić Zvonko
Cecelja Kruno
Ferenčina Pero
Kocković Damir
Kocković Ivica
Kumek Ivica
Kuserbanj Stjepan
Lacković Zlatko
Matošina Drago
Premuž Vlado
Simunić Josip
Simunić Mirko
Štuhec Zvonko
Tomašić Vlado
Vuk Mladen
Zajec Nikola

DVD BISKUPEC :

Predsjednik
Komandir
Zamjenik komandira
Ađutant
V. d. tajnika
Blagajnik
Prosvetar
Tehnički
Spremištar
Podoficiri

Kranjčić Franjo
Deduš Slavko, oficir
Cepanec Ivan
Kliček Ivan
Margetić Stanko
Magdić Stanko
Šantek Bartol
Kliček Ignac, oficir
Hrupek Mijo
Cepanec Franjo
Siročić Mirko
Siročić Gabro

Izvršujući članovi

Benček Stjepan
Bzik Stjepan

Šofer

ZENSKI ODJEL

Golubić Josip
Golubić Marijan
Humić Vinko
Kliček Franjo
Pehneć Gabrijel
Vrček Anton
Vugrinec Stjepan
Sabati Drago

Benček Antonija
Bogović Stefica
Deduš Milka
Kliček Marija
Kuhar Gabrijela
Rogek Milka
Tkalčec Barica
Vidmanić Ana
Vugrinec Antonija
Vugrinec Kata
Zlebak Marija

PIONIRSKI ODJEL

Bogović Vinko
Golubić Đuro
Hrupek Ivan
Hunjadi Stanko
Kliček Vlado
Kuhar Josip
Vitez Jozo

BILJEŠKE

1— Babilonci, Asirci, Kaldejci, još prije Sumerani, Akadijci i Elamci.

2— Citiram: n. e.

3 — Zanimanjem je bio brijač u Aleksandriji. Radio je na izumima kao amater u svojoj okolici. Posebno je veliko zanimanje pokazivao za fiziku, a naročito za mehaniku. Tako se govori, da je njegov izum primjerice „puška na vjetar” (na tlak), pa zatim štrcaljka, kao i cijev preko koje će se voda štrcati, te vodeni sat. Vidimo sve sami izumi na tlak. Učenik njegov Heron, matematičar i fizičar, usavršio je „tlakošmrk”, izum svog učitelja pomoću svog zračnjaka.

4 — „Triumviri” odnosno „decemviri nocturni” su 3 odnosno 10 noćnih čuvara; „aediles incendiorum extinguendorum” su pak vatrogasci, stručnjaci za gašenje požara.

5 — Vrhovni zapovjednik straže.

6 — O toj štrcaljki na tlak govori nešto i poznati rimski arhitekt Vitruvius Pollio. On živi i djeluje u vrijeme Gaja Julija Cezara i cara Augusta. Njegovo najveće djelo, a ujedno i najznačajnije u starome vijeku iz područja graditeljstva, „De Architectura” pisano je od 16 do 13 godine n. e. U prvih 7 knjiga Pollio opisuje na stručan način umjetnost graditeljstva; osma knjiga razrađuje problematiku vodovoda i korištenje vode, te različitih strojeva; preostale — mjerenje vremena. Spomenuta osma knjiga opisuje nam i vatrogasnu štrcaljku, kakovom su se u ono vrijeme Rimljani služili.

7 — Podaci su uzeti iz „La grande encyclopedie”, Paris, pod riječi „Pompier”, str. 218—220, a jednako „Larousse du XX-e siecle”, pod riječi „Pompier”, strana 698—700.

8 — Mirko Kolarić: „Vatrogasne upute”, Zagreb, 1894, str. 1.

9 — Naredba je uslijedila nakon strašnog požara iz

1461 godine, Kolarić citirano djelo strana 2. (Citiram: Kolarić c. d. str. 2).

10 — Znademo primjerice za jednu naredbu iz 1351 godine, prema kojoj će palikuću staviti u bačvu i u njoj ga spaliti. Kazna je bila primjenjena 1472 godine na cistercitu Ditrichu Beckeru. Ovaj je bio naime na nekoliko mjesta podmetnuo vatru tako, da je izgorio gotovo čitav Erfurt. Predan krvniku, bio je svezan o stup, pa nakon, što mu je pročitana osuda, 21 put su mu usijanim klijestima trgali meso od tijela. Kad je bio do kostiju očupan, spaljen je sa šestoricom sukrivaca. Kolarić c. d., str. 5.

11 — Tada još nije bilo nikakve stalne ulične rasvjete gradova. Prigodom požara stavljali bi građani u posude smolu (katran—ter), pa bi tako s određenog zaštićenog mjesta na kući tom rasvjetom omogućavali potrebnu djelatnost gasiteljima vatre. Grad Frankfurt godine 1439 ima naredbu, prema kojoj su građani bili vezani, da u slučaju požara na svoje kuće stave zaštićene upaljene svjetiljke. — Kolarić c. d., str. 2—5.

12 — Još 1518 augsburški zlatar Anton Platner usavršio je štrcaljku pomoću poluga, dok je ova iz 1578 prikazana u djelu „Theatrum instrumentorum et machinarum Jacobi Bessoni”, Lyon 1628.

13 — „Vježbovnik i propisnik Vatrogasne zajednice Savske banovine”, Zagreb 1932, str. 8—10 i M. Kolarić — c. d., str. 4.

14 — Parna štrcaljka je konstruirana po Ericssonu 1828 godine, a prva motorna je učinjena godine 1860 u Americi.

15 — Francuska dijelom imade zvaničnu vatrogasnu organizaciju, a dijelom — dobrovoljnu. Engleska svuda — zvaničnu vatrogasnu organizaciju, a Rusija — zvaničnu i dobrovoljnu. Švedska, Norveška i Danska — u velikim gradovima zvaničnu, a u manjim i seoskim općinama — obvezatno vatrogastvo. Turska — zvanično, a Brazilija isto, ali u sastavu armije. U Italiji postoje i zvanične i dobrovoljne organizacije i t. d.

16 — Godine 1220 naime Varaždin je dobio privilegij slobodnog grada od mladeg kralja Bele, koji u ovoj svojoj ispravi izričito govori, da je njegov otac kralj Andrija doista još prije dao ovome naselju povelju slobode. Danas

do nas doprla isprava pod datumom 1209 godine, koja spominje Andriju II. kao izdavača, je dokazani falsifikat.

17 — Smičiklas, Codex diplomaticus, svezak III, br. 225, str. 252/3. (Citiram: C. D.)

18 — C. D., III, br. 304, str. 346/7.

19 — C. D., III, br. 367, str. 422/3.

20 — C. D., IV, br. 113, str. 123/5.

21 — C. D., III, br. 149, str. 164/6; br. 155, str. 172/6.

22 — C. D., IV, br. 426, str. 489/491.

23 — C. D., V, br. 577, str. 51/2.

24 — C. D., V, br. 978, str. 516/17.

25 — C. D., IX, br. 389, str. 478/50.

26 — Ključ kod Ozlja — C. D., XI, br. 261, str. 344/5.

27 — C. D., XII, br. 107, str. 149/50.

28 — Za svoja je junačka djela varaždinski župan Ernest bio godine 1251 nadaren od kralja Bele IV. s 4 sela, među kojima i Knegincem. — Monumenta civitatis Varasdinensis I, pagina 5, numerus 4. (Citiram: M. C. V., p.)

29 — M. C., V, I, p. 3/4, nr. 2.

30 — M. C., V, I, p. 143, nr. 114.

31 U Zapisniku 1454—1464, prevedemo li iz latinskog, stoji: „Tuži se što je vatra kod dogodivšeg se požara i njezinu kuću i u nastavku također ostale kuće u ovoj varoši spalila”. (M. C., V, II, p. 173.)

32 — Ovaj gradski varaždinski zapisnik ima naziv „Gradska knjiga” (Liber civitatis), a sadrži odluke onovremene uprave grada Varaždina, kao i sudske presude. Čuva se u Arhivu grada Varaždina, odjel protokola br. 1.

33 — „Požari i požarničke prilike u Varaždinu”, prigodom 70-godišnjice DVD Varaždin, str. 34.

34 — K. Filić, „Varaždin u prošlosti” (Varaždinska Gimnazija 1636—1936, str. 18.)

35 — M. C., V, I, p. 8/10, nr. 9.

36 — „..... vnser stainen haus oben am platz zum Warasdin gelegen, zu einen rathausz donirt...”

(M. C., V, I, p. 300/1, nr. 224.)

37 — Blizu 250 isprava (povelja, diploma), te „Liber civitatis” 1454—1464 i 1467—1469 s 455 ovećih un-

saka upravno sudskog karaktera, a sve se čuva u Arhivu grada Varaždina.

38 — Kraj mnogih slučajeva za koje ne posjedujemo izravno dokumentaciju, da je ovaj ili onaj posjed bio založen od strane malih feudalaca gradu Varaždinu, izričito se to spominje za Bartolovec. Budući da plemići iz Bartolovca nisu bili u stanju vratiti općini Varaždinskoj novac, koji su primili, založivši gradu posjed, ovo je dobro postalo varaždinsko još negdje prije 1464 godine (M. C. V., I, p. 191/2, nr. 159.) Napose u toj stvari treba smatrati, da je već negdje veoma davno istim putem i Kneginec malo pomalo dospjevao u ruke Varaždina.

39 — Zbivalo se je to pomalo od XIII. do XV. st., a na račun varaždinskog feudalnog susjedstva. Sticanjem zemljišta, koje je do tada bilo susjednih plemića, grad je došao i do njihovih kmetova. Kmet je bio samo dio inventara dotičnog zemljišnog posjeda, pa je prodajom ili zalogom posjeda i sam dospio u ruke kupca — grada Varaždina. Varaždin je pomalo do 1443 godine postao vlasnikom od prilike tolikog zemljišnog teritorija, koliko je područje današnjeg grada i kotara Varaždin.

40 — Ovo je opet jedan Zapisnik grada Varaždina s nazivom „Protokol ili gradska knjiga” 1587/9 (Protocollum seu liber civitatis), a čuva se u Arhivu grada Varaždina, odjel protokola broj 2.

41 — Arhiv grada Varaždina, Protocollum seu liber civitatis 1587/9, pagina 39. (Citiram: AGV, P. 1587/9, p. 39.—)

42 — To proizlazi iz pisma kralja Rudolfa II. gradu Varaždinu, koje se čuva u AGV, Radikalni arhiv, fasciculus XXII-135. (Citiram: AGV, R. a., fasc.)

43 — AGV, R. a. fasc. XXI—110.

44 — AGV, R. a. fasc. XXI—113.

45 — To je bivša „Anina”, danas ulica „Milice Pavlič”

46 — To je današnja ulica „Maršala Tita”.

47 — AGV, P. 1587/9, p. 39.

48 — AGV, P. 1587/9, p. 142/3.

49 — AGV, P. 1587/9, p. 144/5.

50 — AGV, P. 1587/9, p. 77.

51 — AGV, P. 1587/9, p. 263.

52 — AGV, P. 1587/9, p. 278/9.

53 — AGV, P. 1587/9, p. 55.

54 — a) Upoznajemo se, da su 2 dječaka tada učila zanat i to brijački (barbirski), i oba su se u vrijeme kuge razboljela i umrla. (AGV, P. 1587/9, p. 129)

b) Prije požara imali su tuženi izvjesne dokumente, ali su isti za vrijeme vatre izgorjeli. Nažalost također niti živog svjedoka nemaju u svom predmetu, jer ih je pokosila kuga. (AGV, P. 1587/9, p. 263.)

55 — „Domus civitatis” je isto što i „Domus lapidea”, odnosno „stainen haus”, tj. kamena kuća, poklonjena gradu Varaždinu od Jurja Brandenburškog, da se općina njome služi kao svojom vijećnicom. „Domus civitatis” je upravo „Varoška kuća”, „Gradska kuća”.

56 — AGV, Libellus signaturarum, diuersarum, inscriptionum iuridicarum necnon fassionum, demonstrationum, inhibitionum, protestationum et transactionum siue concordiarum ac aliorum diuersorum negotiorum civium civitatis regiae Varasdiensis tempore iudicatus prudentis et circumspecti viri Francisci Zwersyeh, conscriptus per notarium eiusdem civitatis Nicolaum Kolarich, 1592—1602, p. 25, nr. 56. (Citiram: AGV, Libellus signaturarum, 1592—1602, p.)

57 — AGV, Libellus signaturarum 1592—1602, p. 21, nr. 43.

58 — AGV, Libellus signaturarum 1592—1602, p. 29, nr. 67.

59 — „Požari i požarničke prilike u Varaždinu”, prigodom 70 godišnjice DVD Varaždin, str. 34.

60 — AGV, R. a. fasc. XXVIII—224.

61 — „Požari i požarničke prilike u Varaždinu”, prigodom 70 godišnjice DVD Varaždin, str. 35.

62 — Dozta salosztno y turobno prípecheinie die quarta praesentis vuchinieno vu nutrasniem varossu, koicszeie pripetilo od ognia da zgorcleicszu hise negdasniega nochtara, za szada Matteza, meszara, goszpona Raffaia, Czimbuiasseve, szlavnoga kaptoloma hise mense do fundamentuma, szromaske vdoveze tisliaricze Spoliarove, Raingruberichine, stalami zakupa, y zevsem prisztotialischem, posmestrove stale, szusa, y od velikih hisvsza sztania gdeie pivarnicza bila, komaj pako obranienaiie szlavnoga kaptoloma zidana hisa, koia vre vu vech meztí

ie gorela, y posmestrova velika hisa, y dabi nebilo iako ovo dvoie sztanie braneno, Bog zna, kuliko pogora bibilo. Odkud pako, y kaksze pripetil ogein kulikonamie bilo moguche pro hic et nunc usque ad ulteriorem inquisitionem peragendam sequeventibus obznanuiemo vassoi miloszti y naipervo kakoszu hodili katani bermanszki vetessianszki po veche puti pit vu rechenoga Matteza meszara hise die hesterna id est quarta pripetiloszeie, da arte magica podne okolo szedne vure prichemsi vu iutro vu kuhiny vszu poszudu kuhinszku nekai terbo na vigyeinie vnohih liudi, y kamenie szimo tamo po kuhiny hitalo, a niszu vidli gdo y koi to hita. Kai chuiuchi goszpon plebanus domachi iselie tamo gledat y szvetit y on videlic tho nahitavainie, a ni videl od koga. Nato doiduvsi y nasz maur mazter iselie gori po stengah pod krov da mozibiti chesz ror gdo kai takovoga hita, koi naselic tri bermancze gori pod krovom duhana kurech, y gospodaricza hise islaie za nym gore, koi nista ni mogel vpamet vzeti, gdabi chesz ror gdo mogel hitati, arie ror zvun krova van vizoko szpelian. Opitavsi the szoldatekaitu delate, koiszu odgovorili da nista neg duhan kure izti zidarszki maizter otisel doli, oni pako zmirom gori oztali; metentoga y drugoch kadabisze bil gori chesz ieden chasz povernul, iosche rechene szoldate gori naide i gazdaricza hise iednoga zmed theh bermanczev iesze po stengah porinula govorecha kai ischete pod krovom. Y thoszeie pripetilo po deszeti vuri vu iutro. Metentoga truczaliszu izti bermanczi goszpodariczu, daim vina da, y ieszti pripravil, koia odgovorila-ia imam dozti salozti prez thoga vu kuhiny moj, damisze vsze tere nevigyenim modusem, vechie ostary pri Varasdinu ite drugam; a ona odiduvsi goszponu Czinderi Donatussu daszaiu pri nie hisi hoteli biti, izti bermanczi metentoga otergaliszuj pevniczu y szami vino noszili van kulikoszu hoteli, y meszo kaie bilo vu pevniczi circa vero horam mediam duodecimal pochnesze hisa od zgor pod krovom kadeti, koie kagyenie Anton kovach y sztanovitim Josefom pri opaticzah delaiuchem vu pamet zemsi. Derchaliszu tamo y goszpodariczi hise rekli, daie pod krovom ogein, y tekliszu gore y nasliszu daszena podu gorniem posztelia kadi, koia bila ziednim poplunom debelim pokrita vszlama od szpod pod blazinu gorela y falat posztele zgorel,

koiu poszteliu taki pogasziliszu, y rekli izti kovach Anton y szvoim paidasem, daie to podverseni ogein, ar szkuhinye ni mogel doiti, daie vsze zidano y pod boltu. Kadabi pakovak bili goszpodarili iszti bermanczi vu rechenoga meszara hisi, iselie rechene meszaricze brat y zbohmaztrom varoskim goszponu richtaru tusit, da tak szilom bermanczi vino zpevnicze nosze, na koiu tusbu goszpon richtar poszhalie bohimestra in absentia laitinanty k-kaprolu, koi comandu ima, poruchivsimu, da nai neprepuzti takvih szyl chiniti, dasze kai gorsega sztoga nepripeti, koiega recheni bohimester naselic ravno pred hisum goszpona (Dominicha, y pochelmuie poszelsztvo od goszpona rihtara povedati, y kakoie pochel povedati, tak dva bermancza za kaprolum iducha vszaki szvoiu szabliu golu sznelievan y pocheliszu bohimestra lopuszcze szabliami ieden od iedne sztrani, a drugi od druge sztrani vudirati. Pobegnuvsi bohimester do varoskih vrat ondi vmeknuvsisze ieden pako bermanecz szablium mahnul, y dabisze nebil vmeknul, bilbimu na dvoie glavu raszekel; okolo pako cheterte vure szedeliszu dva bermanczi na zemli pri Mateza meszara hisi, y truczaliszu kovacha Antona piti govorechi: tisz dober clovek, ali sto bohimester ieden pesz selman y huncz sz ios danasz bude on videl szvoiu kerv, y nekaj drugoga pripechenoga, kadabisze bil ios pervi ogein pripetil pred polnevom zasztelszcie bil Joannes Zalar z tamburom govorechim: vidiste vi bermanczi zkoro bibili varos posgali, arie pri meszaru vu pozteli podversen ogein naigyen. Na koie rechi odgovoril tambur: ia neszem kriv kaiszu paidassi vuchinili. Jos on dan vu iutro okolo devete vure dosliszu dva bermanczi k Czingeszaru, zapovedaiuchimu, daim kavu da, koim, y dalie vszakomu dve salicze. Zatem pocheliszuga truczati, daim szvoi mantl naida do nodtarove hise, ar ondi imaiu iednoga vu szami rubachi, koi y moralingaie dati. Chesz ieden chasz poszhalie szvoiu deklu zarad mantlina ali oni niszuga hoteli povernuti nego iedengaie nasze vzel, drugi pako za skrinceszuz dersalikakti dabi pluvial naniem bil, ieden zieden kraj, a drugi zdruzi kraj zgolemi szabliami onak despotice po piaczu szim tam prehagyauch ieszusze prenavliali, kruha pekomszilum vu kruharniczi iemali, y razmetali tho vpamet zemsi Czingeszar damu tak mantl niegov navlache iselie:

knim govorechi : ma goszpoda, ovoie moi mantl, daite-
miga szim ; koi pochelizmu govoriti da ni niegov ; vendar
zmed ostalih ieden ie rekcl, da iesz niegov, y trebamuga
dati, koj Czingeszar prime szvoi mantl, y kadabiga bil
priel, nekoj zmed szoldatov takgaie plusniul daszeie taki
povinul y rekcl is sun guet derval oni pak zanim zgolemi
sablami ; izti pako Czingeszar szkochilie vu kremarov
staczun, iz niega pako chesz plainke vu hise goszpona bis-
kupa nih excellentiae. Onak malatuiuch izti bermanezi
mimo Sliberovoga staczuna iduchi pripetilaszeie ondi
goszpa kapitanicza Kanczingericza, koioj zmeknul ieden
iz sepa rubecz y szeknulszewu: naega y onak hitilgaie na-
zad, y tha comedia terpela kakie gori napiszano do cheterte
vure doklamie Anton, kovach, nasel pyjuche y govoreche
(kakie gori napiszano), da ios danasz bohmeszter bude sz-
voiu kerv videl, y nestar drugo dasie hoche pripetiti ka-
koszeie y pripetilo. Ravno okolo polpete vure po poldan
vu iztom meszarovom sztaniu, bliszu his goszpona Raffaia
stala buducha iztoga meszara, na stali pako szena, vu
koiem szenu podversen ogein y zprahom zakupa puskenim
praesumuiesze pokchdoh na vech liudi vigyeinie chaszu
buknolie ogein y vsza stala vu iednom ogniu poztala, na
tuliko, da nikak on pervi ogein, akoprem po dnevu van
sisel y ondi liuztva bilo dozti pripalo, nebilo moguche
vgasiti ; ios k tomu veter dolni podpuhnul da vu iednom
mahu chetiri hise zacheleszu bile goreti, nego komaj kai-
hisa velika szlavnoga kaptoloma y posmestrova obraniena,
da ogein dale ni isel ; bermanezi metentoga vu varosku
buduchi vsiszusze nadolnia vrata van porinuli kakszeie
ogein pripetil, y na szvoie kvartere isli, vzemsi vszaki
szvoiu torbu biliszu posli vu czargovechku vuliczu gdeie
goszpona Donatussa maroff, Metentoga nekaimsze zvi-
delo povernulizsusze nazad, y po grabi iduchi do gorniega
mozta, ondi pred Herczegovom hisu norie y tancze tira-
liszu, odkud evidentissime videtie daszu volenter et mali-
tiose vusgali, navlaztito pako povedam iednoga, quem etiam
dicunt partum demone habere, et invisibilem se facere,
koi thaisti vszethe excessusse naivech chini, y onie bil
bohmaztra y grozilsze, da danasz mora szvoiu kerv videti,
y da nesto drugoga hochesze pripetiti. Liuztvoie vu tako-
vom sztrahu, da nezna kaibi zachelo, ar comunis rumor

est in civitate dasze groze da na chetiri sztrane hocheiu-
varos, vusgati, y da bude mochi zmetlum potiori in parte
vu varoszu zmetati kadi szada hise ieszu, ideo publicamus
medio perillustri dominatione inclitis dominationibus sta-
tibus et ordinibus quatenus inclyta dominatio status et
ordines alto suo iudicio de remedio et securitate nobis
providere dignarentur quibus manemus die quinta mensis
octobris 1745.

obsequentissimi collegae et fratres iudex et
magistratus liberae regiae civitatis Varasdi-
nensis.

(AGV, odjel akata, bb.,5. X. 1745).

63 — AGV, odjel akata grada, bb. 15. X. 1745. (Ci-
tiram : AGV, akta).

64 — AGV, akta bb. 13. X. 1745.

65 — AGV, akta ad. P—138, 23. IX. 1748.

66 — AGV, akta B—270, 10. III. 1755.

67 — Adam grof Oršić Slavetički, „Rod Oršića”,
Zagreb 1943, str. 62.

68 — AGV, akta, C—8, 3. X. 1767 ; G. 1774 pogor-
jeli su varoški kmetovi iz Sračinca (AGV, akta br. 583,
10. IX. 1774) ; pismo se čuva u AGV, akta br. 486, 4.
VIII. 1774.

69 — Suvremeni latinski izvori ovu zajednicu nazi-
vaju „Communitas Arcis Varasd”, „Communitas liberti-
norum Arcis Varasd” ; hrvatski pak izvori XIX. st. —
„Obchina Sztarogradzka Varazd”, te „Obchina purgarov
gradzkeh”.

70 — U vrijeme Josipa II. 1783 je iz Koprivnice
sjedište prenešeno u Zagreb. Tu je već bila Vrhovna ko-
manda Banske Krajine, pa je 1786 uslijedilo sjedinjenje
u „General komandu”, nakon što je komanda i Hrvatske
Krajine preseljena iz Karlovca u Zagreb.

71 — Razliku između broja 1635 i 2000 ispunjali su
plemići njihovi slugi i ostali koji nisu bili građani va-
raždinski, a povremeno bi boravili u gradu. — „Conscrip-
tio civitatis Varasdiensis” pro anno 1772/3 (Popis stanov-
nika za 1772/3 g.).

72 — AGV, akta br. 40, 2. I. 1774.

73 — A. Wissert, „Bilješke o nekim varaždinskim ku-
ćama”, „Spomenica Varaždinskog Muzeja” 1925—1935.,

- 74 — A. Wissert, c. d., str. 33.
 75 — A. Wissert, c. d., str. 34.
 76 — A. Wissert, c. d., str. 38.
 77 — A. Wissert, c. d., str. 39.
 78 — A. Wissert, c. d., str. 39/40.
 79 — A. Wissert, c. d., str. 48.
 80 — A. Wissert, c. d., str. 51.
 81 — A. Wissert, c. d., str. 35.
 82 — A. Wissert, c. d., str. 38.
 83 — Oršić, c. d., str. 83.
 84 — Oršić, c. d., str. 84.
 85 — Još godine 1723 osnovano je Ugarsko Namjesničko Vijeće (Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum.). Godine 1767 7. srpnja pak njemu ravnopravno Hrvatsko Kraljevsko Vijeće (Consilium Regium Croaticum). Mađari su stalno nastojali Hrvatsko Kraljevsko Vijeće podvrći svom Namjesničkom Vijeću. Kad je ono bilo preneseno u Zagreb, nakon 3 godine (1779 30. srpnja) je dokinuto, ali tako, da nije vlast prenjeta na hrvatski Sabor, već izravno na Ugarsko Namjesničko Vijeće.
 86 — To je mjesto, gdje je Varaždinska općina imala svoje hambare, gumna, svinjce, sjenik, kao i spremišta za sve svoje prirodine, alat i sl.
 87. — Tako glasi izvještaj dvaju varoških senatora, koji su bili određeni da ispituju uzrok požaru. Izvještaj je pisan 2. V. 1776. i potpisan po Matiji Greguriću i Franji Lendvayu. (AGV, akta br. 281, 8. V. 1776). Ovakav tok događaja dokazuje i posebno ispitivanje Jakoba Verčeka, koji je radi pušenja na zabranjenom mjestu bio za primjer drugima kažnjen na 24 udaraca batinom na gradskom trgu. (AGV, Protocollum sessionum magistratualium, 1776, str. 62, br. (288) 10.).
 88 — AGV, Protocollum sessionum magistratualium, 1776, str. 7. — (Citiram : AGV, P. s. m. 1776, str. 7).
 89 — AGV, P. s. m., 1776, str. 9/10.
 90 — AGV, P. s. m., 1776, str. 10.
 91 — AGV, P. s. m., 1776, str. 18.
 92 — AGV, P. s. m., 1776, str. 25.
 93 — AGV, P. s. m., 1776, str. 31.
 94 — AGV, akta, br. 342, 12. — 18. VII. 1776.

- 95 — AGV, akta br. 384, 9. VIII. 1776.
 96 — AGV, akta, br. 267, 30. V. 1776.
 97 — AGV, akta, br. 251, 1776.
 98 — AGV, akta, br. 356, 27. VII. 1776.
 99 — AGV, P. s. m., 1776, str. 108.
 100 — AGV, P. s. m., 1776, str. 124/4.
 101 — AGV, akta, br. 482, 9. XI. 1776.
 102 — Uspomeni velikog požara, kojim grad Varaždin od 25. — 28. travnja 1776 do pepela sav popaljen bjaše zatime opisivanje silne oluje 25. lipnja iste godine koja tolikom snagom besniše da cela varoš razorena u razvaljine propade, sa dodatkom potlašnjih nesretnih prizorah varoši ove.

Kao jedno historičko priloženje k starim vestima grada Varaždina sledi ovdje prepis jedne ono vreme izdane tiskanice, koja nama čisti kip o onih stiskah vremena, daje. Mi dajemo dakle sve pojedine, reč za rečju opet, koje već ono vreme štovano pero nama opisivalo jest.

Strašne nesreće, kroz koje, milovanja vredan grad Varaždin svome koncu na blizu stojal jest, saderžavaju se u sledećim trem preglasma :

U prvom preglasu od 30. travnja se sledeće obznanuje : Jedan, dne 25. travnja okolo jedne ure poslepodne izlazeći ogenj, posejal je tugu i žalost med nas ; jer je vetar već o početku silni bil tak, da se je ogenj od dvih stranah berzo prijel, i u kratkom času zagrebečku i vidovsku vulicu s cerkvum na prah i pepel preobrnul. Od ovud se pretegnul ogenj u grad, do kolegijuma, večnice i do dvora presvetloga gospodina feldmaršaleitnanta Nadasdi-a, i tako do više kućah, na skorom do svih, koje su se u ovoj okolici nahadjale. Strah i nevolja tim veća je postala, jer je kod tergovca Jakominia okolo 3 centa baruta (praha) bilo i isti upaljen, i celu kuću u zrak dignul jest. Po tom se bolje plamen na sve bližje kuće pretežaval i tako propale jesu. Od onča pružil se proti Dravi i na skorom su ostale 2 ulice, dravska i koprivnička do jedne kuće izgorele. Tako je gorelo na sve strane, i oči drugo videle nisu, kak sa-moga plamna.

Sutradan, kao dne 29. oko 9 ure, davalo se opet znamenje ognja, jer ni samo, da je u kolegijumu jošće gorelo, nego je i množina sena na marufu poštarskom goreti po-

čelo i zgorelo. Jedan čovek je svomu gospodaru kuću užgal, koja je također do zemlje zgorela. Dne 29. na večer oko pol 10 ure jesmo mi nesrećni opet u novi strah po zvonjenju na ogenj postavljeni i jedva da začusmo, da u negdašnjoj jezuitskoj cerkvi prodekalnica gori. Na koliko se znađe, jesu okolo 685 kućah zgorele, kojemu broju se može još 200 pridati. Na mestnom poštarskom marufu ništa više oslobodit nisu mogli, kak samo konje iz kuće, drugač je sve do zemlje zgorelo. Međutim čudnovito je, da samo kuća med samem ognjem i plamenom je cela ostala.

Drugo preglasje nam do znanja stavlja :

Dau našega zdvojenja je bil dan posvetjenja poljah, kako se okolo 1 ure popoldan u jednoj, izvan grada ležećoj ulici oganj podigel. Još su se ljudi nadjali, ognja skoro utišiti, ali na jedan krat podignul se silni vetar, koj ognja po celom predvarašju presterl- u jednom času od 8 hip. gorelo je okolo 167 kućah. U hambarah i tavanah nalazeći se proizvodi suhog zernenog žitka, koj upaljen padal je gorući od vetra tiran na daležnje kuće, od kojih 15 na jedan krat plamena prijela jesu. Po nesrećnom načinu imao je jedan trgovac jednu čitavu verpu od baruta, po istoga užganju porušale su se cele, od pervešeg ognja ostavljene kuće. Ovaj ogenj hvatao je tako beržo okolo sebe, da je čovek oko 4 ure prisiljen bil, varaša ostavit, i sve je bežalo u polje. Ali o mili bože, kako žalosni pogledi ! Jakanje toliko nasretnih, plakanje i kričanje roditeljah i dece, išlo je svakomu do dubljine duše ! Svi su bežali kao zdvojeni okolo i tergali sebi vlase od glave. Ovaj ogenj trajal je čitava dva dana i dve noći, još tretji i četvrti dan gorele su pojedine kuće. Sada se čuje, da su okolo 200 glavah ljudi od svakojakeh zanatah radi siromaštva i nemoći, popraviti svoje stanove varoš ostavili, i da se još u većem broju kao isti spravljaju, varoš ostavit.

U tretjem preglasu konačno do znanja stavlja se :

Još je ležalo opustošenje od 25. travnja skoro celo pred našemi očima kako su dne 25. lipnja (Junia) jošte one žalostne čuti s novem strahom napunjene bile. Strahoviti vetar i kišovito vreme je bilo, za velikum vrućinum, pred nekoliko danah.

Nejedan čovek ni još ovomu vremenu spodobnoga videl. Posle jednog navadnog vetra, koj je celi pretpoldan trajal, kod kojeg takodjer naš celi varaš u jednoj tankoj magli zavil bil, spustilo se strašno vreme solike i deždja s velikom moćjum. K tome se pridruži strahoviti vetar, koj krove i zidine kućah na novo rastrgal, većinom pako sve dimnjake. Rastergavši također sve strane tergovcah — jer se onda veliki sajam obderžaval — ovi siromaški ljudi imali su velikoga kvara Turen i cirkva sv. Vida jesu u vremenu vetra propali. Novo naredjena štala grofa Patačičića je posve u nepotrebljivi stališ postavljena. U negdašnjem jezuitskom kolegijumu jesu neke zidine i svi dimnjaki, osim dva, porušeni. U kući grofa Erdödi-a izvanjska se je zidina srušila, jerbo radi velike vode od sadašnjega gusto padajućeg deždja, kojega sada mi imamo, ni se samo bojati propada ove kuće, nego također i najviše celog varaša. O kućah neću niti pomisliti, koje je veter od zemle zdignul. Sve bašće (vertovi) je su bez iznimke pogažene i potučene, kako i u šumah hrasti, od najdeblje i visoke verst i korenjem stergnuti i neki od ovih dalje 200 koraka od njihovog mesta hitjeni. Cigli i svakojako dervje padalo od krovah doli, tako, da čovek svoga življenja siguran nije bil. Zaista jesu mnogi ljudi ubijeni. Jedan sudac s imenom Vrabec doveo se je, i kako se vozio u svoj stan, stergnuvši vetar krova njegove kuće, koj je doli opal i jednog od njegovih konja ubil. Tolike nesreće je vetar u vremenu od jedne jedine četvrt ure (jer je samo tako dugo trajal) načinil. Jošće jučer se je srušila izvanjska zidina Dominićeve kuće i ubila jednu curu od 8 godinah. Danas imamo opet dva strahovita vremena, bliskanje i deždja, prvo počelo se okolo 5 ure i trajalo pod jednim deždje levanjem do 9 ure; drugo počelo se okolo 7 ure i trajalo do 10. Neka si čovek promisli velikoću straha i žalosti, i nevolje, u kojoj mi živimo ! Tako silni deždj mora zida kućah premočiti i zidine potkopati. Naša varoš je kao mertva, jer što god je kraljevskomu i vojnomu veću spadalo je varoš ostavilo.

103 — AGV, P. s. m., 1776, str. 257.

104 — AGV, Protocollum magistratuale, 1777, str. 314.

105 — AGV, Protocollum magistratuale, 1790, str. 442, broj 1068.

106 — AGV, Protocollum magistratuale, 1793, str. 385, br. 2359. — (Citiram: AGV, P. m., 1793).

107 — To je nekadanja „Biškupečka” ulica, danas „Prvcmajska”.

108 — AGV, P. m., 1793, str. 390/1, br. 1099.

109 — „Primipilus” je oficir prve čete u rimskoj legiji. U prenesenom smislu, u našem govoru bi to bio „stjegonoša”, onaj, koji nosi zastavu u vezi s nekim pozitivnim ili negativnim pothvatom. U konkretnom slučaju, Andrija Palčec je predvodnik, „zastavonoša” nepokornih Varaždinaca u vezi s regulatornom osnovom, koju je odredio magistrat.

110 — AGV, P. m., 1793, str. 498, br. 1360.

111 — AGV, P. m., 1793, str. 387, br. 1091.

112 — AGV, P. m., 1793, str. 388, br. 1094.

113 — AGV, P. m., 1793, str. 389, br. 1096.

114 — AGV, P. m., 1793, str. 407, br. 1142.

115 — AGV, P. m., 1793, str. 571/2, br. 1564.

116 — AGV, P. m., 1793, str. 803/4, br. 2315.

117 — AGV, P. s. m., 1795, str. 355/6, br. 1226.

118 — AGV, P. s. m., 1795, str. 917/18, br. 2430, str. 987, br. 2635.

119 — AGV, P. s. m., 1808, str. 332, br. 657.

120 — AGV, Arhivska zbirka „Starogradska varaždinska općina”. Protocollum restauratoriae sedis communitatis arcensis Varasd (Citiram: Zapisnik o izboru službenika Starogradske općine) 1808, str. 35.

121 — Zapisnik o izboru službenika Starogradske općine, str. 1—77.

122 — AGV, P. s. m., 1808, str. 346, br. 667.

123 — AGV, P. s. m., 1808, str. 370, br. 371, str. 470, br. 896.

124 — AGV, P. s. m., 1808, str. 680/81, br. 1487.

125 — AGV, P. m., 1809, br. 643.

125 — AGV, P. s. m., 1812, br. 13. — (...a nakon toga će još na glavnom trgu dobiti 25 batina).

126 — Dodatak kojim se nastavlja dalje opisivanje požarah varoši varaždinske.

Između tulikih grozovitih uzpomenah i inih nesretnih slučajevah, koji svedj u društvu nemile sudbine toli jako i teške varoš varaždinsku polaziše, neće biti bez dvojimbe

suvišno i ono napomenuti; što i danas još jednom nada svime uzdermane čuti posve vrlo osećaju i teške time sebi zadate rane, sve do danas prebolele nisu.

Godine 1808 8. travnja, na dan 7 žalosti B. D. M. bio je jedan bezprimernog straha, i neizkazanog sveobćeg trepeta za grad Varaždin dan. Dopalo se je Božjoj, nad umerlimi svedj bdijućoj providnosti, tajnom svoje osude nje teškom kaznom polaziti. Na isti bo dan okol pol 12 satih prie podne digla se jest u zao čas prama vedru nebu neka cerna magla, nalik dimnome stupu iz kovačnice Jandre Kordeša, te postade prijaviteljem onoga, što zlo-sretnom Varašdinu pretnjom u pripravi stojaše. Tolikom silnom navalom, kojoj u zalud nastojalo se jest protiviti, zahvatila jest sivajućimi kriljama neugasiva vatra sve kuće predvaroši Novačke tako, da njih 64 sa svimi pripadajućimi pretojališću u ovim požaru žertvom sva proždijajući plama postalo jest. U toli bednom položaju naših nasretnih sugradjanah, za da se mera terplenja i nevolje njihove nadopuni, pridružise još ktomu tom nezgodom prouzročena smert četvorice ljudih, koji u zapisniku mertvacah župe ove večni uspomeni začuvani i upisani jesu, te tu poimence občinstvu javno navadjaju se, naime: Marica Gorički, ili Matjašić, sin Jadre Kordeša Franjo od 3 godinah, Josefa Alup služkinja, i Dorica Maršić 60 godina stara. Svu ovu četvoricu oganj proždieraše, a ostanci zemaljski ovih nesretnikah, u groblje sv. Florijana bijahu sahranjeni.

Drugo, nesmotrenostju družbe Kraljekove prouzročeno opustošenje vatre sbilo se jest godine 1827 dne 8. ožujka, koja toliko besnila jest, da u večer na isti dan, cela Predvaroš, Biškupečka ulica starodavno ozvana, u nekoliko satih u pepeo preobratila se jest. Tolikom silom sve uništujućemu življu u perkos svemu opiranju čovekoljubivo pružene pomoći ipak nije pošlo za rukom ovo propast preteći zlo obustaviti, već do mala, da jakostju vetra podpaljivana vatra nije ni čitavu varoš očitna pogibel neuklonivog požara zahvatila.

Grozoviti ovaj prizor istom drugi dan u svoj veličini pokazaše se oku čovečanskomu, kad u osamljenu požara pustinjju mnogobrojne stanove toliko sugradjanah pretvorene ugleda.

Blagoj iskri, sva oživlajuće kerštajske ljubavi neka bude hvala, kojom ostala ovu pogibel izbegavša strane žiteljah varoših ove potaknuta, velikodušno darovi svojimi u pomoć priskočiše te teške rane nesretnikah ovih posve izlečiše. Buduć bi tako k podignutju jur sada postojećih kućah, ovih naime gradjenje žertvami svojimi bitno unapredjajući najvećma doprineli.

Evo daklje onih žalobnih mnogobrojnih i ozbiljnih polazah, kojimi svako zlo osvetiti Nebo nikada neprepuščaše, koje naši jur u večnosti u miru spavajući predji kao nevaravo nagnutje Božje svedj sledjaše, u obećanju poboljšanja napredujući svetom nakanom odvažili se jesu; dok veća i sveta bude na vuzem posle podne na uzpomenu ove tužne prošastnosti sveobći obhod bogoljubne kerštjanske čete svetačno deržati da i možnog zaštitnika sv. Florjana prama težkim udarcu nesmiljene vatre u pomoć sazivati, ter u najdalija vremena trajuci spomenik podignutjem ove cirkvice ostaviti i iz svetog Florjana verno se spominjati.

- 127 — AGV, P. m., 1791/2, str. 892, br. 2484.
- 129 — AGV, P. m., 1813, br. 1399.
- 130 — AGV, P. m., 1815, br. 244.
- 131 — AGV, P. m., 1816, br. 725.
- 132 — AGV, P. m., 1819, br. 1673.
- 133 — AGV, P. m., 1822, br. 1108, 2388.
- 134 — AGV, P. m., 1826, br. 910.
- 135 — AGV, P. m., 1826, br. 1754.
- 136 — AGV, Protocollum polliticum sessionum magistratualium, 1827, br. 990, 991.
- 137 — AGV, Protocollum polliticum s. m., 1827, broj 653.
- 138 — AGV, Protocollum polliticum s. m., 1827, broj 2022.
- 139 — AGV, akta, br. 1079, 12. VI. 1852.
- 140 — AGV, akta, br. 2611, 20. IX. 1862.
- 141 — AGV, odjel sjednički spisi grada, broj 566, 1. V. 1851.
- 142 — AGV, akta, br. 725, 1827, 24. III.
- 143 — AGV, P. 1587/9, p. 142/3, 144/5.
- 144 — Tako je godine 1792 kućevlasnik Petar Mlinarić bio kažnjen na tri dana zatvora, a — karakteristično je za položaj žene u onovremenom društvu — njegova žena

na 12 batina i to javno. (AGV, P. m., 1791/2, str. 892, br. 2484). Jednako je 1812 godine krivac optužen kao palikuća javno vođen po pepelu uz bubnjanje, a na kraju je dobio na trgu 25 batina. — (AGV, P. s. m., 1812, br. 43).

- 145 — AGV, P. s. m., 1808, str. 1842, br. 1755.
- 146 — AGV, akta, C-3414, 17. X. 1767.
- 147 — AGV, akta, B-187, 18. I. 1755, 6. II. 1755.
- 148 — AGV, akta, E-124, 6. VII. 1771.
- 149 — AGV, akta, C-335, 3. VII. 1771.
- 150 — AGV akta, bb, 19. mjes. (?), nova signatura: 4564/1760.
- 151 — AGV, akta, br. 486, 4. VIII. 1774, br. 583, 10. VII. 1774.
- 152 — AGV, P. s. m., 1776, str. 10, br. 3.
- 153 — AGV, P. m., 1793, str. 388, br. 1094.
- 154 — AGV, P. m., 1776, str. 743, br. 2120.
- 155 — AGV, P. m., 1796, str. 917/18, br. 2430.
- 156 — AGV, P. m., 1808, str. 368/9, br. 710.
- 157 — AGV, P. m., 1826, br. 1687.
- 158 — AGV, Protocollum, 1790, str. 823/4, br. 2033.
- 159 — AGV, P. s. m., 1808, str. 346, br. 667.
- 160 — AGV, P. m., 1811, br. 1718.
- 161 — AGV, P. m., 1813, br. 1555/1556.
- 162 — Prema podacima iz 1819 g., (AGV, P. m., 1819, br. 1673), pak 1826 g. AGV, P. m., 1826 br. 910 1754-jednako 1849 g. (AGV, Protocollum polliticum s. m., 1849, broj 875).
- 163 — AGV, Zapisnici' poglavarstvenih sjednica, 1864, § 864 (Citiram: Z. p. s., 1864, § 864.
- 164 — AGV, akta, kart. 1849, br. 3026.
- 165 — AGV, akta, 1863, br. 2840 od 11. XI. 1863.
- 166 — AGV, P. p., 1824, br. 785
- 167 — Prijevod iz latinskog (AGV, akta B-143 14. II. 1764).
- 168 — Prijevod prof. I. Kolandera iz njemačkog (AGV, akta, B-143, 14. II. 1764).
- 169 — AGV, akta, C-3, 26. VIII. 1767.
- 170 — AGV, akta, E-123, 4. VII. 1771.
- 171 — Nalazimo, da se preporuča nabavka novih štrcaljki sa svim potrebnim dijelovima, i to ručnih, inače izrađenih od drveta, pa zatim posuda za vodu od kože

kao i dvozuba (vile), te kuka. (AGV, akta E-132, 14. X. 1771 godine).

172 — 1 urna = 1 vedro (56 do 60 l.) (Po nekim nesigurnim tumačenjima može da jedna urna ima $\frac{1}{2}$ vedre, to jest 24 lit.)

173 — AGV, akta, C-432, 7. I. 1772.

174 — 1 požunska urna = 56 l. (1 urna = 1 vedro).

175 — AGV, akta, br. ad 40-P-1774.

176 — AGV, P. s. m., 1790, str. 432, br. 1069, str. 502, br. 1192. Ne znamo uzroke, zbog kojih nije do 1794 g. još nabavljena velika štrcaljka. Možda su bili novčane prirode. (AGV, P. m., 1794, str. 466/7, br. 1325).

177 — AGV, P. m., 1810, br. 466, 1443, 1811.

178 — AGV, akta, C-3446, 20. X. 1768, 18. I. 1769.

179 — AGV, Statuta civitatis Varasdiensis anni 1748 (Citiram : Statut).

180 — „———— Praeterea si in aliqua parte civitatis incendium exoriri contingerit ad extinguendum illud omnibus modis et mediis concurrere”

„———— Osim toga, ako bi se u kojegod dijelu grada porodilo požar, pohitit će u pomoć svakim načinom i sredstvima”. (AGV, Statut, str. 165 i 191).

181 — AGV, Statut, str. 117.

182 — I sam požarni red kao i naredbu o provedbi u život toga reda donosimo prema sačuvanim prepisima. Žalosna je činjenica da smo u originalnom zapisniku magistratskih sjednica na mjestu, gdje bi se trebali ovi propisi nalaziti, našli istrgnute stranice. U svakom slučaju barbarski način služenja historijskim izvornim materijalom od strane nekih istraživača od 1920-tih godina unaprijed! (AGV, Diarium notariale, 1756/7, između 9. III. i 15. III. 1757).

183 — AGV, akta, C-68, ad C-68, 11. X. 1768.

184 — AGV, P. m., 1777, str. 464, br. 4.

185 — (AGV, P. 1790, str. 423, br. 1043) — Do koje mjere je ovo „vatrogastvo feudalnog tipa” zakazivalo u Varaždinu, lijepo nas upoznaje slučaj požara 1786 godine, koji se je dogodio u Florijanskoj ulici (današnjoj Vodnikovoj). Odmah je naime po izbijanju vatre, na lice mjesta došao Stjepan pl. Črnko, podžupan županije va-

raždinske. Vidio je toliki nemar, da su samo četvorica ili petorica gasila vatru, dok su svi ostali fungirali kao gledaoci. Nije bio dan niti toliko važni uobičajeni znak zvonom na vatru! Ovaj je kao nadležan organ odmah uputio gradskom sucu oštri prigovor, kojim ponajprije zahtjeva, da požarničko povjerenstvo u gradu stvori ove zaključke:

1) Iz gradske blagajne ima se dati nagrada onim, koji su čohaševu kuću branili. To su pako kočijaši građana Creutza i Blauborna, pak neki Metretić i još dva druga građana. Od ostalih branitalja osobito se ističe neki Seksti, koji je tesar, kolar i urar; pak kovač Pettinger i kožar Manger, koji su štrcaljkama vješto ravnali. Ovi potonji neće reflektovati na novčanu nagradu, pak toga radi mora im požarno povjerenstvo u zapisniku izraziti zahvalu i priznanje za njihovu veliku požrtvovnost.

2) Kao što je magistrat odmah kaznio zvonara i noćobdije, tako valja odmah eksemplarno kazniti kastelana i sve hajduke, koji su imali kod štrcaljki posluživati, te sjekire i ljestve prinositi. Najviše se imadu kazniti oni hajduci, koji su dodjeljeni zastupniku gradskoga kapetana, jer bi oni imali ostati i poslije požara na garištu kod štrcaljki, koje su, kako je podžupan sam vidio, ostale na garištu kao ničije dobro. Poslije požara mnogo je sijena tinjalo i iskre su vrcale, ali ovdje nema ni kastelana ni stražmeštra ni desetnika a niti jednoga hajduka. Sva su gasila ostala porazbacana ležati, pak stoga valja, da požarne povjerenstvo sve predmete dobro pregleda i štetu ustanovi, koju će krivci morati nadoknaditi. Osobito valja pregledati skupocjene štrcaljke, druge veće sprave i kola. Ako gradski sudac neće, da sam krivnju nosi radi ove velike nemarnosti, ima odmah kazniti kaštelana, stražmeštra i desetnike zatvorom od 24 sata; a hajduke, koji nisu bili prisutni i pijani, koji su na garište došli i tamo izgred počinili, tjelesnom kazni od 12 batina. Isto ima biti i sa zvonarom Florijanske crkve. On neće stanovati u svom lijepom stanu kraj crkve već je mnogo dalje. I on nije kod kuće bio, te ga nitko nije mogao naći. Morali su krov crkve otkriti, da dođu do zvonova, kojima su tada dali znak na vatru.

3) Isto povjerenstvo ima surinara (čohaša) Novaka, njegovu ženu, kalfe, slugu i sve one, koje je odredio, da

se pritvore, pojedince preslušati. I to Novaka, da li je istina, da je dozvolio pored nedjelje ljudem kukuruzu ljuštiti? I čemu je poslao slugu svijećom noću u štagalj i ostala slična? Ako se ustanovi, da je gospodar ili žena mu kriva, tada se imadu kazniti novčanom kaznom u korist požarničke blagajnice. Ako su plemići, ina se dozvolja tražiti od županijske oblasti, ako nisu, valja ih kao i ostale krivce tjelesno kazniti. Ako je sluga pobjegao, valja za njim poslati tjeralicu, uhićiti ga i redovitu sudu predati.

4) Sve gasilačke predmete valja popisati i pregledati, a ako kojega nema, mora ga sam zamjenik kapetana nadoknaditi, jer je on kriv, da nisu predmeti pravodobno pohranjeni.

5) Povjerenstvo požarničko mora sve štrcaljke, bačve, kola, ljestve i druge predmete u pribivanju Sekstija i Pettingera pregledati, valja ih dati ovoj dvojici popraviti, ako su pokvareni. Za obavljeni posao imati će se naplatiti iz zapisa pok. opata Raispa. Poslije odmah mora povjerenstvo svoje predloge staviti i u zapisnik uvrstiti, da se uzmogne sve ovo na više mjesto poslati.

6) Gradski načelnik Pruner ima sa požarničkim povjerenstvom jedan dan od dvaju narednih odrediti za vježbu. Pozvati se imadu svi podčinjeni njemu građani i zamatlije, da se upute u svoj posao prigodom požara, te da se održi jedan pokus sa strojevima na određenom mjestu.

186 — AGV, akta, 1240, 27. III. 1827.

187 — Vlada je izdala jednu takvu naredbu 1852 godine (AGV, akta, br. 1655, 22. X. 1852) ponovno 1853 godine (AGV, akta, br. 1022, 7. V. 1853), pa opet 1854 godine (AGV, akta, br. 896, 23. III., 1. IV. 1854), jednako 1855 godine (AGV, akta, br. 624, 17. III. 1855), te 1859 godine (AGV, akta br. 1922, 13. VI. 1859, br. 3811, 13. VI. 1859).

188 — a) Vidi str. 56.

b) Kod požara 1853, koji se dogodio noću, grad uopće nije bio osvjetljen. Kolika je to bila teškoća i za sam dovoz vatrogasnih sprava, donošenje vode i slično l.

189 — U razdoblju prije 1848 ilirski je pokret bio prinuđen na ilegalan rad i propagandu izvan legalne štampe. Dakle daleko je važnije ono, što su nosioci toga po-

kreta u Hrvatskoj „podzemno” radili, od onoga, što je prošlo bezobzirnu cenzuru i legalno bilo svijetu dano. Primjer Gajeve agitacije, o kojoj imamo svjedočanstvo Antuna Mažuranića, potvrđuje spomenutu činjenicu. Mažuranić o tome veli ovo: „Vidio sam po sto puta, da su dolazili do njega ljudi malodušni, ljudi njegovi protivnici. Ja sam radio u prednjoj sobi, a oni bi izlazili od njega obasjana lica, občarani i oduševljeni njegovi pristae. On je mnogo puta pred menom govorio ovakovim deputacijama, kojih je svaki dan po desetak bilo, pak je mnogo puta, da raspiri ili raspirenu uzdrži vatru, raskrivao nade za našu narodnu stvar, u koje nije ni sam vjerovao, ali je dobro bilo za našu narodnu stvar, da svijet ne izgubi vjeru u Gaja i u našu dobru narodnu stvar... Gaj nije pisao, i ono malo što je pisao, nije znamenito. Što je napisano u Novinama i u Danici, to smo mi uradili. Ali što je vani po zemlji, što je dalje u Slavoniji, Bosni, Dalmaciji, da se tamo raspirila sveta narodna stvar, to je najviše njegovo djelo”. (Navedeno kod Smičiklase, Rad LXXX, str. 52—53). A klasičan primjer uvijenog pisanja Iliraca je Šulekova knjiga „Što namjeravaju Iliri” pisana 1844 g. nakon zabrane ilirskog imena (1843). Šulek pjeva tu hvalospjeve ustavu, hvali političko onovremeno stanje tj. da Hrvatska ostane vezana uz Austriju i Ugarsku, čini niz komplimenata kralju, pa dapače preporuča napuštanje ilirskog imena, a onda najednom između redaka piše o ustanku Ljudevita Posavskog, čime u stvari propagira oslobođenje Hrvatske revolucionarnom borbom, oružanim ustankom, i govori u prilog političkom sjedinjenju južno slavenskih naroda. Nije li od tog Ilira jedinstveno zamišljena ona revolucionarna stvarna težnja za nacionalnim oslobođenjem, kad nešto dalje ovako završava svoju riječ u knjizi „Što namjeravaju Iliri”: „Gledajte samo vašu dogodovštinu (historiju); ondje ima puno nauka za vas. — Spomenite se vremena Ljudevita, hrvatskoga vojvode! — I onda su tuđinci svojim lukavim riječmi Horvate razdružili, zavadili i omrazili, pa zatim preteški svoj jaram na njih bacili”. A što je drugo taj Šulek htio, do glasno govoriti o nacionalnom jedinstvu južnih Slavena, kad je na kraju ove knjige u „Dodatku” tek „radi slova” prešampao misli Dositeja Obradovića o tom nacio-

nalnom južno slavenskom narodnom jedinstvu. Ako znamo, da velik dio južnih Slavena još je u to vrijeme nepismen, onda nam je jasno, koliku je ulogu u buđenju nacionalne svijesti u okupljanju na revolucionarnu borbu za nacionalno oslobođenje odigrala pjesma puna težnje za slobodom pa ma i preko stvarne revolucionarne borbe. Hrvatska građanska klasa preko svojih intelektualnih nosilaca, koji su predvodnici ilirskog pokreta, podosta je uspjela usmjeriti revolucionarnost i širih narodnih slojeva u pravcu nacionalnog oslobođenja. No širi narodni slojevi su imali dubokih težnji izboriti svoje socijalno oslobođenje. Vrhunac revolucionarnosti hrvatske građanske klase je revolucija 1848. „Narodna zahtijevanja” upućena u Zagreb veliko su svjedočanstvo o revolucionarnom do sada potlačenom hrvatskom življu. U njima se traži ukidanje feudalnog sistema, ukidanje feudalnih tereta, podjela veleposjeda među siromašne i bezemljaše, ne davanje naknade feudalcima, već naknade stoljećima pljačkanom seljačkom puku od strane feudalaca, slobodu trgovine i zanata, ukidanje stare administracije i uvođenje narodne na bazi samouprave tako, da će puk birati sve činovnike i opozvati ih ne zadovolje li, nadalje ukidanje svih crkvenih daća, te prestanak plaćanja katoličkom i pravoslavnom svećenstvu, oduzimanje zemlje crkvi, a pojedinoj župi da ostane po 2 jutra, sud s porotom, ujedinjenje hrvatskih zemalja s Vojnom granicom, Dalmacijom, Istriom i Vojvodinom, pravo, da hrvatska i srpska vojska vojuje samo unutar granica, vraćanje oduzetom po gospoštijama oružja puku.

A zaključci, koje je jednoglasno prihvatio hrvatski sabor 21. VI. 1848, jasno govore, dokle je i ta institucija bila zagrijana za nacionalno oslobođenje. Kukuljevićev prihvaćeni prijedlog je bio ovaj :

1. Švapski izdajica u Innsbrucku ima se svrgnuti.
2. Svi kotarski predstojnici županija neka se izašalju u svoje kotareve s opunomoćenjem, da sve šume i livade razdijele seljacima u njihovo vlasništvo, a ovi, da se podignu kao domobranska vojska.
3. Emisari da se upute u Italiju vojsci, koji će ondje navesti graničare, da se smjesta kući povrate, a sve one,

koji bi to sprečavali, kao također i sve tuđinske oficire u graničarskim pukovnijama, da pobiju.

4. Drugi emisari neka odu u Granicu, koji će tu, odobrivši sva graničarska zahtijevanja pozvati narod na oružje.....”

Nakon revolucije 1848 i kontrarevolucije 1849, nakon dolaska hrvatske građanske klase na vlast situacija se mnogo mijenja. Bachov apsolutizam, u stvari reakcionaran apsolutistički režim, koji je međutim nužno morao usvajati izvjesne tekovine revolucije i koji je prvenstveno odozgo preko upravnog aparata vršio likvidaciju feudalnog načina uprave pretvarajući dotadanju feudalnu gospodu u neke veleposjednike kapitalističkog društva, dobro je došao napose hrvatskoj građanskoj inteligenciji. Iz razloga ekonomske zaostalosti zemlje, niskog načina privredne proizvodnje i potpuno nerazvijene industrije, umnožile su posljednje godine hrvatsku inteligenciju. Široka Bachova birokracija privukla ih je, jer je sistem omogućio i takovim ljudima, protivno od vremena feudalizma, da se vinu do najviših položaja u administraciji. Za svoj svakidani kruh, za onu mrvu vlasti, ljudi su gazili svoje nekadanje ideale i vršili izdaju na težnjama vlastitog naroda. Gaj se je već 1849 zajedno sa svojim „Novinama” prodao Austriji; Mirko Bogović, heroj „srpanjskih žrtava”, postaje mađaronski veliki župan; Kukuljević, zagrebački veliki župan, Utješinović, varaždinski podžupan, a Ivan Mažuranić, najprije državni odvjetnik, pa kancelar u Beču, i napokon prvi „ban pučanin”. Vezano uz ovu izdaju karakteristične su „Ispovijedi narodu” rodoljuba Makanea, kad primjericice govori o slučaju Mirka Šuhaja, ministarskog savjetnika te zatim predstavnika za unutarnje poslove: „Tada bio je g. dr. Šuhaj samo profesorom i narodnim zastupnikom, a ljubljen od svojih slušatelja i štovan od svojih sugrađana, jer je vojevao proti tuđinskim i domaćim nasrtajem na ustavnost i slobodu; tada je on glede slobode tiska, prava udruživanja i t. d. druge nazore propovijedao, nego ih danas na vreli vlasti posvjedočuje. Danas ostalo je gosp. dru. Šuhaju od svega toga samo naslov dvorskoga savjetnika i godišnja plaća od 5.000 forinti — mnogo u zamjenu profesure, nu vrlo malo u zamjenu za izgubljeno povjerenje naroda. Danas smatra g. dr. Šuhaj političku

značajnost grijehom i ludorijom, danas kumuje on apsolutističkoj vladavini, danas on tim više tuguje, čim se više krijepi i pomnožuje hrabrena vojska narodnih borioaca za slobodu i neovisnost domovine, danas obara on sve uzlete, sve napore svojeg nekoć slavnog predživota". Dr. Milan Makanec, „Moja izповijed narodu", Kraljevica 1876, str. 29). Ovih nekoliko slučajeva („veličina" u ilirskom pokretu samo su primjeri, za kojim se je hrvatska građanska klasa najvećim dijelom povodila. (Obradeno u izvatcima prema V. Bogdanov „Historijska uloga društvenih klasa u rješavanju južno slovenskog nacionalnog pitanja". Zagreb 1954, str. 35—73).

190 — Već tolika historijska odgovornost, pred kojom se je radnička klasa tada našla, opravdava našu znatiželju za saznanjem brojnosti, sastava, snage i organizacije tog novog tako važnog društvenog faktora. Odgovor na sva ova pitanja nužno ćemo tražiti u ekonomskoj strukturi onovremene Hrvatske i njezinoj privrednoj razvijenosti u času ove smjene vlasti klasa.

Postavlja se naime pitanje, u kojem i kakovom privrednom stanju feudalna Hrvatska predaje zemlju građanskoj Hrvatskoj

Tu možemo odmah utvrditi dvije činjenice: Feudalna Hrvatska ne samo da predaje građanskoj potpuno nerazvijenu industriju u zemlji, već i uopće čitavu privredu zemlje gotovo potpuno ovisnu o Austriji i Mađarskoj. Ova ekonomska ovisnost bila je diktirana političkom potčinjenošću. Hrvatska je naime i po Austriji i po Mađarskoj u to vrijeme tretirana kao njihova kolonija a to će reći, da je trebala služiti kao sirovinska baza njihovoj industriji.

U kojoj je mjeri privreda ove zemlje ovisila o Austriji i Mađarskoj, jasno možemo vidjeti i na temelju politike izgradnje cesta i željeznica u Hrvatskoj. I sami prometni putevi izgrađivali bi se tamo, gdje je to odgovaralo austrijskom odnosno mađarskom kapitalu.

Poljoprivredna proizvodnja je bila primitivna pa stoga jednako posve zaostala. Već je Josip II. istina donio patent o „oslobođenju kmetova", ali je tek 1848 godine dokinuto kmetstvo. Ukinuće, međutim kmetskih obaveza i sloboda kmeta nije u isti čas značila i sticanje zemlje za seljaka. Posljedica toga pak je stvaranje velikog broja

poljoprivrednog poluproletarijata, za kojeg netom nadošla na vlast građanska klasa nije imala rješenje. Selo traži izlaz svom neodrživom stanju u iseljavanju iz zemlje. Ono je tako ostalo nezadovoljno, pa stoga revolucionarno, ali nažalost i neorganizirano.

Iako je eto Hrvatska kao kolonija Austriji i Mađarskoj služila za eksploataciju sirovina, ipak je i tu kapitalizam nalazio puteva, da se uvuče u pore feudalizma. Na mjestima i putevima kuda je Hrvatskom prolazio kapital politički vladajuće Austrije, već od XVIII. stoljeća unaprijed stalno je radio, množio i jačao hrvatsku trgovačku buržoaziju. Tako je i opet rast odnosno pad trgovačkog kapitala u Hrvatskoj ovisio o ekonomskim interesima Austrije. No i taj trgovački kapital, za koji možemo reći, da je u prvoj polovini 19. stoljeća veoma ojačao, nije se stigao pretvoriti u industrijski. Sprega industrijskog kapitala Austrije i Mađarske s jedne strane, te trgovačkog hrvatskog s druge, do kojeg je došlo već u eri Bachovog apsolutizma, u slobodnoj konkurenciji veoma je oslabila hrvatsku trgovačku buržoaziju. Tako oslabljen domaći kapital posve je otvorio vrata uvozu stranog industrijskog kapitala. Ovaj je pak izgrađivao samo onu industriju, koja je odgovarala kolonijalnoj eksploataciji. Stoga je u obzir i došlo jedino rudarstvo, žito, šume, parobrodi i željeznice.

Uz spomenutu trgovinu jedino je zanatstvo u gradovima predstavljalo znatniju proizvodnju, koja se je gdje gdje prerastala u oveće radionice, a ovo je bilo stegnuto feudalnim cehovskim oblicima proizvodnje. Tek je carski dekret o „slobodnom obrtu" 1859 godine načeo pitanje ukidanje cehovskih spona, ali je trebalo još desetak, a i više godina, da se iste u hrvatskoj likvidiraju.

Na temelju svega rečenoga zaključujemo:

Hrvatska je u doba smjene vlasti feudalne klase građanskom polovicom 19. stoljeća privredno veoma zaostala zemlja. U njoj nema razvijene industrije, što znači da nema ni industrijskog proletarijata. To pak znači, da radnička klasa u Hrvatskoj toga vremena ne može biti niti brojna niti jaka, a još manje čvrsto organizirana. Kako je samo zanatska proizvodnja prilično razvijena, a u zanatstvu se i javljaju prvi radnici, to će baš ta sredina i

izbaciti prve nosioce radničkog pokreta u Hrvatskoj. Kako smo vidjeli, da se tek tamo 70-tih godina 19. stoljeća zanatstvo oslobodilo cehovskih okvira proizvodnje, to prije toga vremena niti možemo govoriti o radničkoj klasi u Hrvatskoj, a niti o pokretu, kojem bi se radnička klasa stavila na čelo.

191 — Tako je u drugoj polovici 19. stoljeća oko 400.000 seljaka potražilo rješenje svom neodrživom ekonomskom položaju u napuštanju Hrvatske.

192 — Taj svoj carski patent kao i mnoge druge bio je prisiljen povući pred smrt godine 1790.

193 — Čini se ispravno tumačenje, da su cehovi ostavljeni zbog toga, što preradivačka industrija u Hrvatskoj nije bila razvijena napose stoga, što je to bila revolucija građanske klase, a malobrojno stanovništvo naših nerazvijenih gradova baš su pretežno i činili zanatlije.

194 — „Osnova i prijedlog za redarstveno požarnički red grada Varaždina”.

§ 1. Da se od požara uzmogne sigurno i brzo obraniti, treba složna sudjelovanja. U to ime će na krepost stupiti novo redarstveno - požarni red, koji je evo sastavljen te će biti predan požarnome povjerenstvu ovoga grada.

Red taj sadržaje ove odsjeke :

- 1) priprema požarničkih sprava.
- 2) Kako se saznaje za požar i kako se isti prijavljuje.
- 3) Doprema gasila na garište i njihova pomoć.
- 4) Postupak nakon požara i troškovi obrane.

1) Priprema požarničkih sprava

§ 2. Općina i vlasnici kuća neka se pobrinu, da će im sprave za gašenje uvijek u redu pripravljene biti.

§ 3. Sve sprave, koje općina posjeduje, pohranjene su u dvim skladištima. Gdje su ova i što se u njima nalazi, popisano je u skrižaljci „A”.

§ 4. Gradske će štrcaljke biti svake godine početkom travnja razgledane. Tada valja da po § 15. pribivaju tome poslu radi upravljanja štrcaljkama za to opredijeljene osobe (upravitelji štrcaljka i njihovi zamjenici).

§ 5. Množina gasilačkih sprava, koje se imaju u svakoj kući nalaziti, ovisi od veličine kuće, stanara i objema pobočnih zgrada. Toga radi su sve kuće u gradu

podijeljene u tri razreda ; a koliko sprava ima svaki razred posjedovati, stoji u skrižaljci pod „B” zabilježeno.

§ 6. Svaki kućegospodar ima sve svoje sprave sam opravljati i povjerenstvu za pregledbe pokazivati. Neuredni gospodari bit će kažnjeni.

2) Kako se saznaje za požar i kako se isti prijavljuje.

§ 7. Ako tko saznade, da se je vatra gdje porodila, dužan je bez odvlake to prijaviti uličnome nadstojniku i vapiti za pomoć ; osobito, kada vatre na javi nije moći opaziti npr. vatra u podrumu. Osobito su dužni vatru javljati ulični nadstojnici i nažigači.

§ 8. Stalno motrilište za požare jest toranj župne crkve, otkud imade zvonar ovako davati znakove za vatru :

a) Udaranjem o stranu zvonova, koje je stanovništvu već poznato, podaje se u opće znak, da je negdje vatra buknila.

b) Danju se izvjesi odmah barjak na tornju i to s one strane gdje u gradu gori, dok se noću smjesti na oknu tornja lampa i opet na onu stranu, gdje gori.

c) Kao znak, da vatra jenjava, manje i kraće se o zvona bije.

d) Širi li se pako vatra ili ako ne dostaje ljudi za obranu od požara, tuče se o zvona neprestano, da, i zvoni na obje strane zvonova.

3) Doprema gasila na garište i njihova pomoć.

§ 9. Bude li noću gdje vatra, to ima gospodar kuće, u kojoj gori, probuditi sve ukućane, a vežu i bunar rasvijetliti. U ulici, gdje gori, i u svim drugim ulicama kuda će voziti gasila na garište, imadu se prozori po stanovima rasvijetliti, a isto tako imadu se rasvijetliti svi bunari u blizini garišta.

§ 10. Prvi kod vatre imadu poraditi i pripomoći sami ukućani sa susjedima pomoću domaćih sprava za gašenje vatre, dakako pod vodstvom uličnoga nadstojnika. Odmah čim je dan znak na vatru, imadu na garište doći :

a) Svi vlasnici kuća, obrtnici i poljodjelci sami ili sa jednim ili više njih dobrih radnika muškoga roda.

b) Dimnjačari.

c) Članovi požarničkog povjerenstva.

d) Gradski ranarnik da odmah ozleđenim pomogne

i da ih poveže.

§ 11. Dobrovoljni branitelji primaju se kada se prijave.

§ 12. Da se uzmognu sprave za obranu od požara što prije na garište dopremiti, dužnost je svakom građanu, posjedniku konja, da svoje konje što prije po iste pošalje. Da bude pako zgođe natjecati se u brzini otpreme ovih po štrcaljke itd. opredijeljene su za najhitnije ove nagrade:

a) Prvi, koji doveze štrcaljku na garište, dobit će nagradu 5 forinti.

b) Prvi, koji dovede kola za vodu, dobiti će nagradu 5 forinti.

c) Prvi, koji dođe sa ručnom štrcaljkom, dobit će nagradu 2 forinta.

Gašenje požara vodi požarno povjerenstvo. Njegovim se odredbama moraju svi bezuvjetno pokoriti, pak toga radi zabranjeno je ma ikomu dirati u njegov djelokrug.

§ 13. Zapali li se dimnjak, to imaju dimnjačari bez ikakve druge odredbe sami sa svojim djetićima nastojati po okolnostima ugušiti vatru budi time da zatvore ušće i žarište dimnjaka ili da mokre gunjeve dimnjakom provlače. Onaj dimnjačar, koji vatru u dimnjaku shodnim sredstvima brzo uduši ili dimnjakom provuče udušljive predmete i utrne vatru, dobije nagradu od 3 forinta.

§ 14. Obrana i rad na garištu ovako je udešen:

a) Štrcaljkama upravljaju zvonoljevci, kotlari, kovači, bravari i limari (majstori) sa svojim djetićima. Koji su upravitelji domaćih štrcaljka vidi se iz iskaza pod „C”. Ovi su dužni sa sobom na garište ponijeti potrebitu stručno oruđe za popravak svojih štrcaljki, jer pokvari li se koja, imaju, ako je malenkost ondje odmah popraviti, da može odmah dalje s njome raditi i štrcati.

b) Vodu za šmrk crpsti (šmrkati vodu) za polijevanje, dužnost je surinara (čohaša) i čizmara sa njihovim djetićima.

c) Tesari sa svojim kalfama imaju na zapovijed oblasnih organa odstranjivati ogorjele balvane, drvo i druge predmete,

d) Zidari sa svojim pomoćnicima moraju rušiti opasno od vatre raspucane zidove dimnjaka itd. Za taj posao, ako trebaju, imaju od susjeda donijeti lazila, čaklje, kuke i drugo oruđe.

e) Ostali zanatlije, ovdje neimenovani, imaju sobom ponijeti vedrice od kože ili drugo sude za vodu, da uzmognu na garištu odmah vodu grabiti i lagve (bureta) puniti, ili vodu donositi od susjeda ili kod gašenja na zapovijed čekati. Ovi svi imaju se u dva reda postaviti spram spremišta vode i to tako, da na jednoj strani jedni drugima dodavaju pune vedrice vode, a oni drugi da prazne primaju, te ih vraćaju - davaju na punjenje. Jedni se s drugima imaju višeput mijenjati, da se oni prvi ne bi previše izmorili i tim posao zapeo.

§ 15. Umornim radnicima dozvoljava se odmor, ali nikomu nije dozvoljeno posao ostaviti prije pogašena požara. Radnicima nije dozvoljeno vikati, jer tim biva vodstvo smetano u svom poslu. Pristup k strojevima kao i put do njih ima biti slobodan i čist bez motritelja (gledalaca), koje valja sa garišta tjerati, jer bi smetali zaposlene.

§ 16. Bacanje vedrica i drugih predmeta, koji bi mogli ozlijediti ljude i oprave, zabranjuje se najstrože.

§ 17. Da ne ponestane vode na garištu, moraju susjedi svoje bunare noću rasvijetliti i dozvoliti iz njih vodu nositi. Sami susjedi treba da si nose vodu na tavan, da polijevaju svoj krov i utrne svaku iskru, koja bi nanj pala.

§ 18. Spašene predmete u prvi čas nadzire ulični nadstojnik. On treba da među prisutnima nađe čestita građana dobra glasa, kojemu će sve stvari na daljnje čuvanje povjeriti.

§ 19. Nastane li za vrijeme požara drugi požar u gradu, što je moguće kada se digne vihor i oluja, tada će požarno povjerenstvo opredijeliti koje se štrcaljke i sprave mogu na ovom garištu uzeti i na drugo prenijeti i koje zanatlije, zidari, tesari i dimnjačari mogu onamo stići. Ako gradske sprave ne dostaju, valja uzeti one od svih susjeda i najbližega spremišta.

4) Postupak nakon požara i troškovi obrane.

§ 20. Da se pogašena vatra uslijed nevidljive žeravice, što pod ogorjelinama tinja, opet ne uspiri na novi požar, ili da se kojagoder druga nesreća ne dogodi, kao na pr. urušenje zida, dimnjaka, to se ima garište do potpunog ohladnjenja obzirno polijevati i to tako, da se od požara spašeni predmeti ne oštete. Ugljen, drvo, ogorjeline, pe-

peo i ostalo, imadu se odstraniti čim ohladne! Zidove i dimnjake valja točno pregledati i ako je potrebno imadu se poduprijeti. Ako prijete od njih pogibao, da će se oboriti, a ono ih valja prije porušiti, da ne bude nesreće. Zanatlije i radnici ne smiju se sa garišta udaljiti, dok im to ne dozvoli požarno povjerenstvo.

§ 21. Sve općinsko i privatno požarno oruđe snosit će na opredijeljeno mjesto, jer bi ga ljudi mogli raznesti. Tada će povjerenstvo svakomu svoje vratiti, a gradsko odpremiti u spremište. Tko što bez dozvole odnese, bit će kažnjen.

§ 22 Za sklonište i opskrbu onih, koji ostadoše bez krova i hrane ima se pobrinuti gradsko poglavarstvo; spašene pako pokretnine i predmete vraća posjednicima požarno povjerenstvo.

U Varaždinu, 10. III. 1858.

Franz Kupak, v. r.

Kresser, v. r.

vijećnik

ISKAZ „B“

požarnih sprava, što ih moraju posjednici kuća u Varaždinu posjedovati i u kući pripravne imati:

Razred	Kožne vedrice	Badnjevi za vodu od 5 vedara	Krovne ljestve	Čaklja	Sjekire	Kijače	Lopate	Lampe	Opaska
I.	6	2	1	1	1	1	1	1	
II.	4	1	—	—	1	1	1	1	
III.	2	1	—	—	1	1	1	1	

U prvi razred spadaju sve kuće dvokatnice i jednokatnice s 10 prozora na ulicu.

U drugi razred sve jednokatnice bez razlike s manje

od 10 prozora i one prizemne, koje imadu više od 6 prozora na ulicu.

U treći razred spadaju sve prizemnice, koje imadu manje od 6 prozora.

*

OPASKA: 1) Badnjevi za vodu moraju od 1. travnja do 1. studenoga biti uvijek vodom napunjeni i shodno na tavanu smješteni, izuzevši I. raz. Kuće ovoga razreda moraju imati jedan badanj pun vode na dvoru, a drugi na tavanu. 2) Vedrice mogu biti spletene od slame, konoplje, mogu biti od pletera i kože, samo moraju držati vodu i providjene biti brojem kuća u bijeloj boji.

ISKAZ „A“

požarničkoga spremišta i sprava požarničkih grada Varaždina što se u njima nalaze.

Br.	Spremišta se nalaze	Vozne štrcal ke	Ručne štrcaljke	Kola za vodu	Kožne vedrice	Čakije	Kijače	Lopate	Lampe	Zublje	Cijevi hvati	Opaska
I.	Kraj mesnica na banskom trgu	3	1	3	48	4	12	12	4	20	40	*
II.	Kraj mesnice starogradske sućelice Josipu Bračku	3	—	1	12	2	—	—	2	10	20	
III.	Vijećnica	—	1	—	12	—	—	—	—	—	—	
IV.	U Koprivničkoj ulici broj 370	—	1	—	12	—	—	—	—	—	—	
V.	U Optujskoj ulici broj 705	—	1	—	12	—	—	—	—	—	—	
VI.	U Miličkoj ulici broj 836	—	1	—	12	—	—	—	—	—	—	
VII.	U Blškupečkej ul. broj 947	—	1	—	12	—	—	—	—	—	—	

ISKAZ „C“

onih osoba, koje su opredijeljene kao upravitelji štrcaljki:

Br.	Štrcaljka	Ime upravitelja	Čin	Opaska
1.	I	Papst Antun	upravitelj	
2.	"	Petroczy Antun	njegovi pomoćnici i zamjenici za izbivanja	
3.	"	Janković Konstantin		
4.	II.	Rotmüller	upravitelj	
5.	"	Mayer Ignjat	zamjenik	
6.	"	Hortig Ivan	"	
7.	III.	Rottenstein Ivan	upravitelj	
8.	"	Krok Franjo	zamjenik	
9.	"	Gregel Ignjat	"	
10.	IV.	Adler Nikola	upravitelj	
11.	"	Srkulj Ivan	zamjenik	
12.	"	Mayer Ferdo	"	

OPASKA: Ovi navedeni upravitelji štrcaljki moraju uvijek svi k požaru doći, jer ako jednoga nema, preuzimlje drugi vodstvo štrcaljke, koja mu je evo u škrijalci opredijeljena.

195 — Svi dosadnji pisci historijata varaždinskog vatrogastva uzimali su kao datum ove sjednice 12. VI. 1864. Činjenica je međutim, kako to stoji u sjedničkim zapisnicima gradskog zastupstva u Varaždinu za 1864 godinu, da je ista bila održana 17. VI. (Arhiv grada Varaždina, sjednički zapisnici gradske općine Varaždin, 1864, broj 929-Citiram: AGV, SZ, 1864, br. 929).

196 — Posve je krivo osnivanje Prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu godine 1864 dovoditi u vezu s nizom propusta i neefikasnošću gašenja požara napose primjerice na „financijskoj“ zgradi 1863 godine. Tako su stvari postavljali dosadnji historijati ovoga društva. Riječ je zapravo o uzročima, koji su radjali tu neefikasnost. Zbog njih je osnovano vatrogasno društvo. Naime dotrajalost jednog društvenog poretka, kako već znamo, dokrajčila je i jedan način gašenja vatre. Za vrijeme krize i posljednjih dana feudalizma doživljava svoju krizu i svoje posljednje dane cehovsko vatrogastvo. Preko prelaznih formi dolazi do iskristaliziranja društvene situacije pa je napokon u datom času i vatrogastvo našlo svoj oblik u društvenom tipu organizacije.

197 — Do danas je svuda bilo pisano, da je predan 5. V., što je vjerojatno učinjeno na temelju jednog malog natpisa u knjizi popisa članova s vlastoručnim potpisima osnivača društva. Međutim sjednički zapisnik gradskog zastupstva 1864 godine § 379 spominje kao datum memoranduma 7. V. 1864.

198 — Taj se paragraf odnosi na zaključak poglavarstvene sjednice od 8. IV. 1864, prema kojemu je gradski kapetan Zadravec bio je dužan urediti pitanje vatrogasne službe u gradu tako, da se djelokrug rada povjerenstva za nadzor nad vatrogasnim spravama uključi u opći požarni red, (AGV, SZ, 1864, §561) što je bilo preporučeno od strane „Gospodarskog odbora“ grada Varaždina. (AGV, SZ, 1864, § 379).

199 — AGV, SZ, 1864, § 929).

200 — Jedino je član 7. okarakteriziran kao suvišan, jer veli gradsko zastupstvo, da se općina i tako brine za nemoćnike preko svoga zavoda.

201 — Mirko Kolarić, „Vatrogasne upute“, Zagreb, 1894, strana 6.

202 — „Vježbovnik“ i propisnik Vatrogasne zajednice Savske banovine“, Zagreb, 1932, str. 10.

203 — AGV, zbirka vatrogasnih arhivalija, Zapisnici, 1875, 15. V. (Citiram: AGV, z. v., Zapisnici).

204 — „Vježbovnik i propisnik“, str. 10.

205 — Posebno možemo naglasiti, da gornje godine označuju u tim velikim gradovima osnutak službenih vatrogasnih četa, a da su tek iza njih uslijedili osnuci u nekim zemljama dobrovoljnih društava. U Varaždinu je međutim odmah osnovano dobrovoljno društvo.

206 — Osnivanje požarnih družina u Staroj Srbiji pada tek u vrijeme 90-tih godina 19. stoljeća. „Vatrogasni zbornik“ 1939, str. 203—4) Slovenija međutim je rano puna vatrogasnih društava, pa tako do 1876 godine postoje ove vatrogasne čete osnovane u godinama kako slijedi: Laško, Ljubljana mesto, Ptuj mesto 1870; Celje, Krško, Ljutomer, Maribor mesto, Metlika 1871; Radeče, Slovenjgradec, Slovenska Bistrica 1872; Vič-Glinče 1873; Ljubljana - tabačna tovarna, Sv. Lenart v Slov. Goricah, Št. Jurij ob Južni Železnici 1874; Dravograd, Marenberg, Sv. Trojica v Slov. Goricah 1875; Novo Mesto, Škofja Loka, Vuhred 1876 (Gasilski kolendar, Ljubljana 1933, str. 36—62).

207 — AGV, Sjednički spisi, kart. 1851/566.

208 — Filić: „Varaždinsko kazalište od prvih početaka“, Varaždin 1955, str. 20.

209 — Filić, c. d., str. 21.

210 — Filić, c. d., str. 39.

211 — Filić, c. d., str. 44.

212 — Narodne Varaždinske čitaonice — Uredbe

1. Narodna Varaždinska Čitaonica će imati jednoga Predsjednika narednoga i jednoga izvanrednoga: uz ove će biti 6 prisjednikah, 1 Čitaonice Upravitelj, 1 bilježnik, 1 Računovođa, 1 Blagajnik i 1 čuvar knjižnice. Ove će osobe sačinjati Čitaonice Ravnateljstvo.

2. Predsjednik imade 2 puta na leto pozvati društvo u Sabor svakoga člana osobno, najme meseca Svibnja i Studenoga, a Ravnateljstvo svaki mesec, ako okolnosti zahtevaju, može sazvati i sastanak; na sastanke će se i drugi članovi pozivati, no ne osobno, već u opće pismenim pozivom, koj se po bilježniku jedan dan prije sastanka na vratih ulaznih Čitaonice prilepiti imade.

3. U sastancih i saborih svi su članovi pribitni imadu pravo izustiti svoja mnjenja, i na njihove predloge i savete mora se također obzir imati.

4. Ravnateljstvo imade oblast Upravitelju naložiti sva ona, koja se koristi Čitaonice tiću.

5. Između Ravnateljah mora najmanje petero u sastanak doći, da se što god zaključiti može: ovih imena, a u saborih svih pribitnih u Zapisnicu, Bilježnik zapisati mora, kao također sve zaključke u saborih i sastancih zaključene sa podpisom vlastitog imena.

6. Bilježnik u saborih sve predtečnih sastanakah zaključke pročitati imade, a u sastancih samo svakog posljednjega sastanka, i dokazati, jesu li zaključki sveršeni?

7. U saboru meseca Studenoga Blagajnik račune od Računovođe pregledane predložiti mora, od kojih se pismeno odrešiti ima, ako nikakve tegobe ne prete.

8. U saboru meseca Studenoga, ako je od potrebe imade se izabirati odvetom svih sučlanovah novo Ravnateljstvo, ili staro potverđiti.

9. Svi sučlanovi imadu oblast nove sučlanove prijmati, takove zabilježiti, i budućemu saboru ili sastanku predložiti.

10. Knjiga željah mora uvek u Čitaonici otvorena biti, u koju svaki sučlan upisati može sa podpisom svoga imena, što misli, da je najprobitačnije za korist Čitaonice, knjižnice, ili u općem narodnog izobraženja, da se u budućem saboru ili sastanku za pretres predložiti može.

11. Knjige i novine po izminutom vremenu čitanja u Čitaonici mogu se dati sučlanom na selo na tjedan danah, toga radi Čuvar će biti u Čitaonici svaki dan posle podne

od četvrte do pete ure, da takove zahtevajućim dade i za-
bilježi.

12. Od knjižnice imadu se dva ključa pribaviti, jedan
za čuvara, a drugi za Bilježnika, i ovi će za knjige
jamčiti.

13. Kraljevske Varaždinske Gymnazie mladež, koja
dragovoljno polazi podučavanja u Narodnom jeziku može
u dnevih odmora polaziti Narodnu Čitaonicu, i onde u
pribitnosti svoga Učitelja narodne knjige i novine čitati.

14. Čitaonica ova imade stati pod zaštitom Sl. grada
Varaždina, kao u krugu njegve oblasti obstojeća.

15. Svi Čitaonice poslovi imadu se izključivo u na-
rodnom jeziku obavljati.

213 — AGV, akta, kart. 1865/2935.

214 — AGV, akta, kart. 1865/3651.

215 — Arhiv DVD Križevci, spis „Slavna skupšti-
no” od 28. IV. 1875.

216 — Arhiv DVD Nova Gradiška. Zapisnici va-
trogasnih sjednica 1871—1887.

217 — Arhiv DVD Nova Gradiška, ibidem 1879, 28.
VII. — Slučaj DVD Nova Gradiška posebno je vrijedno
spomenuti, jer je borba za narodnu stvar u sijelu Gradiške
graničarske pukovnije bila kudikamo najteža. Za to imade
neumrlih zasluga jedan od osnivača društva i njegov pred-
sjednik dr. Matija Česky. Već iz njegovih riječi u izvje-
štaju od 21. VI. 1874 je vidljivo njegovo shvaćanje linije
društva: „Kad bi za nove ere planuo bio duh za osob-
nom slobodom tad osvijesti se i naše revno građanstvo,
osjećajuć u sebi moć slobodne volje —————” — (Ar-
hiv DVD Nova Gradiška, isti zapisnici 1871—1887, 21.
VI. 1874).

218 — Arhiv DVD Sisak, Zapisnici sjednica 1872—
1875.

219 — AGV, z. v., Zapisnici 1865, 4. III. ; 1870 2. X

220 — AGV, z. v., Zapisnici 1870 11. II.

221 — AGV, z. v., Zapisnici 1870 2. X.

222 — Iz toga razloga kao i iz razloga, da se struč-

njaci upoznaju s vatrogasnim spravama u prošlosti, niže
donosimo inventar gasilačkih naprava iz 1865 godine pa
zatim popis sprava 1871 godine.

Popis sviju gasilačkih predmeta sastavljen u travnju 1865 po Antunu Polansky

Štrcaljka br. 1 sa šmrkom imade: 4 hvata cijevi iz
kaučuka i 1 hvat iz bakra s 4 i po para spojenih šarafa
iz mesinga, 20 hvati prenosnih cijevi iz konoplje sa 4 para
spojenih šarafa iz mesinga, 2 završetka cijevi iz kojih se
izbacuje voda, 4 ključa za šarafe; 1 jednostavan i 3
dvostruka, jedne ljestve od 12 hvati, 1 svjetiljku i 1 uže.

Štrcaljka br. 2 bez šmrka imade: prenosne cijevi u
duljini preko 19 hvati, 5 pari spojnih šarafa od mesinga,
1 svršetak cijevi za izbacivanje vode, 3 jednostavna i 2
dvostruka ključa za šarafljenje, ljestve od 12 hvati i 1
kuku.

Štrcaljka broj 3 bez šmrka imade: preko 20 hvati
prenosnih cijevi iz konoplje, 6 pari sastavnih šarafa od
mesinga, 1 svršetak cijevi za izbacivanje vode, 2 jednostru-
ka i 1 dvostruki ključ za šarafljenje.

Štrcaljka broj 4 bez šmrka imade: nešto preko 14
hvati prenosnih cijevi, 3 para sastavnih šarafa od mesin-
ga, 1 svršetak cijevi za izbacivanje vode, 2 jednostruka i
1 dvostruki ključ za šarafljenje, 1 ljestve, te jedna kolica
na dva kotača za dovoz vode.

Štrcaljka br. 2 imade još nešto preko 4 hvata cijevi
iz kaučuka za crpljenje vode sa 2 i pol para šarafa za
sastavljanje cijevi, nešto preko 18 hvati prenosnih cijevi
sa 4 para šarafa za sastavljanje, 1 svršetak cijevi za izbaci-
vanje vode, 1 svjetiljku i kolica na 4 kotača za dovoz
vode.

Štrcaljka br. 4 imade još 4 hvata cijevi iz kaučuka
sa 3 i pol para šarafa za sastavljanje cijevi, nešto preko
19 hvati cijevi iz konoplje sa 4 para šarafa za sastavljanje,
1 svršetak cijevi za izbacivanje vode i 1 svjetiljku.

Kola za rekvizite sadrže: dvoje ljestve dugačke nešto
preko 1 hvat, dvoje ljestve nešto manje od prvih, 6 kuka,
5 krampova, 5 lopata, 6 rezervnih štanga za pumpanje,
28 posuda iz platna za donošanje vode i 1 posudu za va-

denje vode iz zdenca. Bačve za vodu sa pipama imadu svaka po 16 posuda iz kaučuka za donošanje vode.

Bačva br. 8 imade 12 komada posuda iz lima.

Bačve bez pipa: neke su bez posuda za donošanje vode. Ostali predmeti u skladištu br. 1 na Banskom trgu jesu: 2 posude za vađenje vode iz bunara, 3 nenasadene kuke, više starih posuda za vodu, 4 ljestve od 3 hvata, (koje se nalaze vani na mjestu za drva) i 1 stari ormar.

Skladište br. 2 imade: 5 dugačkih kuka, 4 okrugle ručne svjetiljke, 1 svjetiljku za zid, 2 velike posude za vodu, 1 posudu za ulje, 23 posude iz kaučuka za vodu i više njih neupotrebljivih djelom iz kaučuka, a djelom iz platna.

Skladište br. 3 imade: 1 okruglu ručnu svjetiljku, 1 svjetiljku za zid, više kuka, i 1 stari ormar.

Sprave za gašenje vatre u magistratskoj zgradi: 1 ručna štrcaljka, ljestve, kuka i 20 posuda za vodu.

U vojarni: dvoje ljestve, 2 kuke i 20 posuda iz kaučuka za vodu.

Na Florijanskom trgu: 2 ljestve i 2 kuke.

U Novakima: 2 ljestve i 2 kuke.

Na Ledinama: 2 ljestve i 2 kuke.

U Miličkoj ulici kod g. Zadravca, kovača čavala, kbr. 834: 1 ručna štrcaljka, 5 posuda iz slame.

U Biškupečkoj ulici kod g. Danošića: 1 ručna štrcaljka.

Dvije ručne štrcaljke stoje još na raspoloženju.

U gradu imade 12 javnih bunara, kod kojih se nalaze od 7 posuda za vodu u Optujskoj ulici: 1 posuda; kod sv. Florijana: 1 posuda; na Banskom trgu: 2 posude; na Kapucinskom trgu: 1 posuda; na Vidovskom trgu: 1 posuda; u Kovačkoj ulici pred kućom g. Rottensteinera: 1 posuda.

Za ostale posude za vodu, kuke i ljestve, koje se nalaze vani, Polansky nezna. — (AGV, akta, kart. 1865/2935).

Popis iz izvještaja vatrogasne skupštine 1871 godine

Gasilni strojevi, koji su skroz vlastnost občine, sastoje se sada iz 3 kolnih štrcaljki i 1 raztavne štrcaljke sa sisaljka, zatim, 1 kolne štrcaljke starije konstrukcije bez sisaljke, 2 hydrofora, 1 strojevnih kola, 5 lopata, 5

pika, 10 kapača, 4 cievnih nosioca, 4 prislonih lestva, 4 krampa, 5 krovnih lestva, 4 ručnih svjetiljka, 18 škafića, 1 barjaka za zapovjednika i znak, 200° prenosnih cievi razolikih dimensia, 16 komada uzpinjačkog oruđa, od tih 6 komada sa gurtama i karabinerskimi sjekirama, pikovi i 10 užeta, 8 komada sa gurtama i sjekirama, 8 užeta, 8 uzpinjačkih svjetiljka, 8 vodenih bačva, 16 vodenih kaca, i 5 ručnih štrcaljka, koje su posljednje u predgrad-jih porazdieljenje. Ak odakle k ovim jošte i manjkajuće neobhodno potrebite predmete zadobijemo, to će i sbor nastojati svakom prigodom svoju svrhu stalno i polučiti. (AGV, akta, kart. 1871/2223).

223 — AGV, z. v., Zapisnici, 1867, 10. I., 1868 10. III., 1870 10. I., 21. III., 1871 1. X.

224 — AGV, z. v., Zapisnici, 1873, 19. VII., 4. IX.

225 — AGV, SZ, 1864 §§ 930, 1270 — Štrcaljka je otkupljena za iznos od 1085 f. 25 x, što je jeftinije za 165 f. od bečke. U vezi s istim ovim Papstom vrijedno je spomenuti sudjelovanje 76 Varaždinaca obrtničko-trgovačko-poljodjelske struke na „Pervoj dalmatinsko-hervatsko-slavonsko privrednoj izložbi“ u Zagrebu, među kojim je izlagačima i on sudjelovao sa svojom drugom vatrogasnom štrcaljkom i bio odlikovan srebrnom kolajnom, dok mu je i ova po gradskom poglavarstvu u Varaždinu nakon izložbe otkupljena. Od spomenutih 76 varaždinskih izlagača 16 ih je bilo odlikovano srebrnom, 18 mjedenom kolajnom, a 18 je dobilo počasnu diplomu. Odlikovanja i diplome su bile svečano podijeljene dotičnicima na gradskoj vijećnici. (AGV, SZ, 1864, § 1530).

266 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 7. V. — Zatraženo je ujedno od županije i gradskog poglavarstva, da i oni prvenstveno povedu brigu oko potrebnih konja za vožnju vatrogasne štrcaljke.

227 — AGV, akta, kart. 1871/1414.

228 — AGV, z. v., Zapisnici, 1873 19. VI.

229 — AGV, z. v., Zapisnici, 1874, 12. I.

230 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 5. V.

231 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 23. X. — Pred-

viđena je i kazna za vatrogasce, koji ne bi došli na svoju službu u kazalište od 30 krajcera.

232 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 5. X.

233 — AGV, z. v., Zapisnici, 1865 4. III.

234 — Ustanove Varaždinskoga dobrovoljnoga vatrogasnoga Sбора.

Svrha vatrogasnog sбора

1. Svrha ovoga vatrogasnoga sбора jest brzo i pravilno sudjelovanje, da se svlada štetonosna vatra pod zapovjednici sposobnima za tu svrhu, koji su za djelovanje vatrogasnoga sбора občini odgovorni.

Članovi vatrogasnoga Sбора.

2. Ovaj dobrovoljni vatrogasni sbor sastoji iz odraslih muških stanovnika ovoga grada, te može unj stupiti svatko, komu je minula 18 godina života, koj je neporočna glasa i po volji svojoj vremenom svojim raspolagati može; oni pako, koji su zavisni, imaju se u tu svrhu privoljom svojih zakonitih zastupnikah izkazati.

3. Vatrogasni sbor dieli se u dva razreda:

a) u štrcalnu podvornu i

b) u izbavnu momčad, a svaki razred ima svoje posebne podzapovjednike, kao štrcaljnika, čjevnika i nadzupinjača.

Stanje vatrogasnog Sбора.

4. Vatrogasni ovi Sbor sastoji iz:

1 zapovjednika, koj je tadanji gradski satnik, 1 namjestnika zapovjednikova, 2 Pobočnika, 1 liečnika, 1 perovođe, 2 povjerenika za orudne sprave, te dostatni broj štrcaljnikah, čjevnikah, izbavne i štrcaljne momčadi, 2 glasnika i zastavnika.

Primanje članovah.

5. Tko hoće: da u ovaj vatrogasni sbor primit bude, može se prijaviti kod kojega mu drago štrcaljnika, koj to opet zapovjedniku prijavi.

6. Ako zapovjednik prijavi neprigovori, to mu dotični štrcaljnik predstavi prijavljenika, koj se zatim u ustanove i u službovni propis uputi, te se po zapovjedniku primi u sbor i u službovnu dužnost.

Odbor i počasni sud vatrogasnoga sбора

Počasni sud sastoji iz zapovjednika, akoli je pako ovaj zapriečen, iz zamjenika kao predsjednika i iz 4 člana izabrana absolutnom većinom iz sred sбора. — On sudi pravom

a) svim prekršajem proti ustanovam i proti službovnim propisom ili ukorom ili izključenjem iz sбора,

b) o tom, imali se možda gasiocem, dotično njihovoj porodici, koji su u službi, ili koji su uslijed službe postradali, podieliti kakova podpora.

Počasni članovi vatrogasnog sбора

8. Počasni član može svatko postati, koj ovaj vatrogasni sbor prinosom od najmanje četiri forinta na godinu podupira, koji prinesci pripadaju podpornoj pieneznici.

9. Počasni članovi imaju pravo kod svih glavnih skupštinah prisustvovati i obavijestiti se ob imućtvu i o dohodcih blagajne.

Glavna skupština vatrogasnog sбора

10. Glavna skupština sastaje se redovito jedanput svake godine i to dne 4. svibnja kao na dan Sv. Floriana; ovaj se dan svetkuje svečanom službom božjom, a nakon ove obdržava se glavna skupština. — Predmeti na glavnu skupštinu spadajući jesu:

a) Predlaganje dohodakah i izdatakah, kao i svega blagajnoga postupka;

b) izkaz svega službovanja za minulu godinu;

c) ako uztreba, javna pohvala zaslužnim članovom;

d) popunjujući izbori za izpražnjena mjesta namjestnika, pobočnika, perovođe i odbornikah (počasni sud), koji izbori se samo tada izvesti mogu, ako je nadpolovična većina svih članovah prisutna.

e) Štrcaljnici, čjevnici i uzpinjači imaju se nakon izbora podvrći izpitu teoretičnomu i praktičnomu.

11. Za svaki izbor treba absolutna većina glasovah i ako su glasovi jednako razdieljeni, odlučuje glas zapovjednika. Ovomu pripada također pravo u silnoj potrebi glavnu skupštinu sazvati.

Blagajna vatrogasnog sbor.

12. Ovaj vatrogasni sbor vodi posebnu podpunu blagajnu, koja sastoji iz darovah, što mu pritječu od strane občine, osjegurateljnih društva, od posebnikah, iz zabavah priređenih vatrogasnim sborom.

13. Blagajnu rukovode oba pobočnika i to tako: da jedan upravlja blagajnom, a drugi račune.

14. Vrh pienezničnih prihoda i potrošakah odlučiva odbor. Častnici ovoga sboru ne dobivaju nikakve plaće.

Službovno odieło vatrogasnoga sbor.

15. Da se službovanje plodonosnije obavljati uzmogne, imade vatrogasni sbor nositi jednoliko službovno odieło, najme: na glavi kožnati kašket, a za odieću modar platneni košuljac crveno obašven.

16. Štrcaljnici, cjevnici i uzpinjači nose u službovanju pojas s konopcem i sa sjekirom.

Zastupstvo ovoga Sbor.

17. Vatrogasni sbor zastupa pred občinom ili pred drugima vlasti zapovjednik ili namjestnik.

Trajanje službovanja.

18. Službovanje zapovjednika-namjestnika, obaju pobočnikah, perovode i za orudne sprave povjerenikah, traje 3 godine, nakon kojih se ima izbor ponoviti po § 10.

Izstup iz vatrogasnoga sbor.

19. Tko kani izstupiti, ima to pismeno četiritjedno odkazati zapovjedniku, izim ako mora otići iz ovoga grada.

20. Ako si ovi vatrogasni sbor nebi dobavio podpunu povjeru občine, to si ova podržava polugodišnju uzajamnu odpovjed.

21. Ako bi se ovi vatrogasni sbor razišao ili razići morao, imade tada posljednja glavna skupština odlučiti, u koju se svrhu ima obrnuti imetak ovoga vatrogasnoga sbor, a ako se glavna skupština više nebi mogla držati,

onda imade ovi imetak učioni jačanja pripasti. Geslo je vatrogasnomu sboru: „Boga slavi, Bližnjega izbavi!”

U Varaždinu dne 1. ožujka 1868.

Vjekoslav Zadravac, satnik, v. r. kao zapovjednik	Vinzenz Zagurzky, v. r.
Eduard Šmidt, v. r. podzapovjednik	Anton Polansky, v. r.
Dragutin Pust, v. r. I. adutant	Rudolf Huberger, v. r.
Anton pl. Tomay, v. r. II. adutant	Johan Slumpf, v. r.
	Ferdinand Mayer, v. r.

(AGV, z. v., Statuten der Warasdiner Freiwilligen Feuerwehr, 1869).

235 —

Službovni propisi

varaždinskoga dobrovoljnog vatrogasnoga sbor

1. Svaki član vatrogasnoga sbor valja da je u službi i izvan poštena i muževna ponašanja; osobito u službi kazati se triezan, točan, miran, uztrajan, poslušan i kad uztreba smiel i razborit.

2. Čim se podigne vika s — vatre i ako je požar blizo, imade svaki član s mjesta onamo poći; u protivnom pako slučaju imade se odputiti u orudnicu, da se svoijem oruđem pohiti k' požaru, da tamo potrebitu službu obavlja.

3. Štrcaljnici, cjevnici i izbavnici imadu slušati naredbe zapovjednika ili njegova namjestnika, te podvrći se službenim zapoviedim podpuno, ako su ovi već prisutni kod požara, inače mogu raditi po vlastitu razboru, nu odgovorni su za svoje djelovanje nadzapovjedniku.

4. Stojalište zapovjednikovo označuje se kod svakog požara danju barjakom, a noću šarolikom svjetiljkom.

5. Pratlju zapovjednikovu sačinjava kod požara pobočnik, liečnik, jedan glasnik, perovoda i barjaktar.

6. Pobočnici su držani zapovjedi i naredbe zapovjednikove donositi dotičnikom i brinuti se, da se iste točno i brzo izvedu.

7. Liečnik je dužan brzo u pomoć priteći, ako bude prigodom požara tko tjelesno ozlijeđen.

8. Perovođa vodi službovnu knjigu, te ima ubilježivati sve službovne sgode, kao i sva djelovanja vatrogasnoga sбора.

9. U svakom službovnom poslovanju imade se ova momčad na svoje dotične strcaljнике, uzpinjače, kao na svoje neposredne starešine obračati.

10. Svaki strcaljnik i cjevnik ako je nakanio dulje od jednoga dana odsutan biti, imade o tom obavijestiti svoga najbližjega k — istom odielu spadajućega strcaljnika, ili cjevnika.

11. Svaki član, koji je zapriečen požaru, vježbanju ili sastanku prisutan biti, imade se radi toga ili odmah kod poziva ili 3 dana zatim kod svoga strcaljnika izpričati. Ako li to propusti ili neizpričanih razlogah, suditi će mu počastni sud.

12. Nijedan se član nesmije kod vježbanja ili kod gašenja bez dozvole od naznačenoga si mjesta oddaljiti.

13. Pušenje duvana jest tako u službi kao i kod vježbanja strogo zabranjeno.

14. Prekršaji proti prenavedenim naredbam suditi počastni sud.

15. Svakomu je strcaljniku prva dužnost smjestiti povjerenu si strcaljku, što može sgodnije i za svladanje vatre i za što probitačniju obranu od požara najbližnjim kućama.

16. Da se gašenje što manje zaprieči, a što moguće hitrije obavljati uzmogne; u pomoć su vatrogasnomu sboru povjerenici, koji se iz gradskoga zastupstva biraju i koji imadu nastojati o tom :

a) da odstrane sve gašenju smetajuće gledaoce ili ino što ismeta, te da drže otvoren put za dovoz i odvoz vodenih kolah ;

b) da stvari, iznešene iz kućah, kojim pogibelj požara prieti, sasvim sigurne budu i da se pravomu vlasniku opet povratiti mogu ;

c) da su strcaljke sveudilj pune vodom, u koju svrhu upotriebiti mogu sva dopuštena i od nužde iziskana sredstva kao n. pr. uztražiti konje, sastavljati redovah za dobavljanje vode i t. d.

17. Da vatrogasni predmeti i sve ovamo spadajuće sprave, koje se od strani obćine nabavljaju i koje su dakle svojina obćine, vazda budu za porabu u redu, određena su dva strcaljnika kao povjerenici, koji imadu sastaviti našastnik svega vatrogasnoga oruđa i paziti da se neznanstvom ili nemarnostju obćini uštrbni troškovi neprouzrokuju. Ovi su dužni poslie svakoga požara vatrogasno oruđe točno pregledati, pak zapovjednika obavijestiti o tom, dali je sve u dobrom stanju, ili je što poremećeno.

U Varaždinu, dne 1. ožujka 1868.

Vjekoslav Zadravac, satnik, v. r.	Vinzenz Zagursky, v. r.
kao zapovjednik	
Eduard Šmidt, v. r.	Anton Polansky, v. r.
podzapovjednik	
Dragutin Pust, v. r.	Rudolf Huberger, v. r.
I. adutant	Johann Slumpf, v. r.
Anton pi. Tomay, v. r.	Ferdinand Mayer, v. r.
II. adutant	

(AGV, z. v., Statuten der Warasdiner freiwilligen Feuerwehr, 1869).

263 — Nadzapovjednik vatrogasnog društva u Varaždinu bio je do 5. VII. 1873 g. gradski kapetan Vjekoslav Zadravac, a u nastavku Marko Tkalec, koji je naslijedio Zadravca u službi šefa policije.

237 — AGV, z. v., Zapisnici, 1866 1. I.

238 — AGV, z. v., Zapisnici, 1866 6. IV.

239 — AGV, z. v., Zapisnici, 1869 17. II.

240 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 19. VIII.

241 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 11. III.

242 — Kako je svaka štrcaljka imala 4 štrcara, to je svaki o svakoj vodio brigu četvrt godine. (AGV, z. v., Zapisnici, 1872 11. III.).

243 — AGV, z. v., Zapisnici, 1873 21. IV.

244 — AGV, z. v., Zapisnici, 1873 9. IV.

245 — Prvi liječnik Dobrovoljnog Vatrogasnog društva u Varaždinu bio je Placido Kralj, koji je tu dužnost vršio manje od godinu dana, jer je bio pozvan u vojsku. (AGV, z. v., Zapisnici, 1866 1. I.). Zamjenio ga je tada Ivan Hauptfeld (AGV, z. v., Zapisnici, 1866 13. VIII.).

246 — Od osnutka društva do svoje smrti 1873 godine tu je dužnost vršio Josip Kögler, a zatim ju je preuzeo Ignac Hült (AGV, z. v., Zapisnici, 1873 11. V.).

247 — Zaključeno, da se je očekivao veliki odziv gostiju, jer je noćenje bilo ugovoreno i u Varaždinu i u Čakovcu. (AGV, z. v., Zapisnici 1874 12. I.)

248 — AGV, z. v., Zapisnici, 1870 21. III.

249 — AGV, z. v., Zapisnici, 1870 28. IV.

250 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 11. III.

251 — Već 1873 društvo moli gradsku općinu, da ga pri skupnom izlasku prati gradska glazba (AGV, z. v., Zapisnici, 1873 11. V.).

252 — AGV, z. v., Zapisnici, 1870 21. III.

253 — AGV, z. v., Zapisnici, 1870 28. VI.

254 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 11. VII.

255 — AGV, z. v., Zapisnici, 1873 13. IX.

256 — AGV, z. v., Zapisnici, 1869 15. VIII.

257 — AGV, z. v., Zapisnici, 1870 11. II.

258 — AGV, z. v., Zapisnici, 1870 18. VII.

259 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 29. V.

260 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 23. VIII.

261 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 10. V.

262 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 2. VI.

263. — AGV, z. v., Zapisnici, 1873 19. VII.

264 — AGV, z. v., Zapisnici, 1874 26. I.

265 — AGV, z. v., Zapisnici, 1872 10. V.

266 — AGV, z. v., Zapisnici, 1874 9. II.

267 — Kongres se je održavao u vremenu od 19. — 22. VIII. 1865, dok je delegat bio Antun Polansky, a s njime je tamo putovao i M. Breyer na svoj trošak, čovjek veoma zaslužan i za vatrogastvo u Križevcima, gdje je po

odlasku iz Varaždina živio. (AGV, z. v., Zapisnici, 1865 10. IX.).

268 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 30. VII.

269 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 14. VIII.

270 — AGV, z. v., Zapisnici, 1871 20. X.

271 — AGV, z. v., Zapisnici, 1874 9. II., 18. V.

272 —

Pravila Hrvatsko - Slavonske Vatrogasne Zajednice.

Svrha.

§ 1. Svrha vatrogasnoj zajednici jest: širiti vatrogastvo i njegovu jednoličnost u našoj domovini.

Sredstva.

§ 2. Sredstva za postignuće ove svrhe jesu:

a) glavna skupština, izložbe gasilah i nacrtah te zajednički pokusi;

b) uzbudjenje za ustroj novih zavodah i podupiranje istih savjetom;

c) stalni centrali odbor.

§ 3. Dohodci vatrogasne zajednice jesu:

a) upisnina pojedinih pristupajućih društva;

b) godišnji prinesci;

c) pokloni, zapisi i t. d.

Članovi.

§ 4. Članom zajednice može biti svako hrvatsko-slavonsko vatrogasno društvo uz sva prava i dužnosti.

Prava.

§ 5. a) Svako društvo imade pravo u glavnu skupštinu vatrogasne zajednice izaslati dva zastupnika sa pravom glasa; nezastupnici vatrogasci, jerbo su sjednice javne, imadu svjetujući glas.

b) Svako društvo imade pravo po svojih zastupnicih činiti predloge.

c) Imade pravo zahtievati, u kojem da se mjestu glavna skupština vatrogasne zajednice imade držati.

d) Svako društvo imade pravo na uživanja svih blagodatih vatrogasne zajednice.

e) Imade pravo po volji iz zajednice izstupiti, nu

ima te pismeno centralnom odboru šest mjeseci unapred javiti.

Dužnosti.

§ 6. a) Svako je društvo dužno prineske redovito uplaćivati ;

b) Pravila vatrogasne zajednice, zaključke glavne skupštine i centralnoga odbora savjestno vršiti ;

c) centralnomu odboru događaje vatrogastva priobćiti.

d) Upisnina ustanovljuje se na 10 for., koja se imade odmah položiti, a godišnji prinesak ustanovljuje se također na 10 for., te se imade u dva polugodišna obroka i to 1. siečnja i 1. srpnja unapred platiti.

Neplaćeni dog imade se sudbeno utjerati.

Glavna skupština.

§ 7. Po mogućnosti imade se svake druge godine glavna skupština držati.

§ 8. a) Glavna skupština sastoji se iz članova centralnoga odbora i zastupnikah izaslanih od pojedinih društva.

b) Glavna skupština može se konstituirati, ako je uz centralni odbor prisutna jedna trećina zastupnikah.

§ 9. a) Glavna skupština prima izvješća centralnoga odbora o godišnjem poslovanju, te od zastupnikah o stanju pojedinih vatrogasnih društva.

b) Razpravlja o iskustvih i uspjehu pojedinih vatrogasnih društva kao i o njihovom odnošaju naprama oblaštima i pučanstvu.

c) Ustanovljuje mjesto, gdje se imade prva sljedeća glavna skupština držati ; vrijeme održavanja iste prepusta se centralnom odboru.

d) Izabire centralni odbor glasovnicami absolutnom većinom.

e) Preinačuje po potrebi pravila vatrogasne zajednice i to sa dvie trećine prisutnih glasovah.

Svaka promjena ovih pravilah imade se podastrieti kralj. zemaljskoj vladi na odobrenje.

f) Stvara pravovaljane zaključke o vježbah, odielih, znakovih, jednakosti cievnjakah (Gewinde) i t. d.

g) Izabire odbor za pregledavanje računah i daje cen-

tralnomu odboru obsolutorium.

§ 10. Centralni odbor sastoji iz 7 članovah, od kojih trojica imadu biti iz onoga mjesta, u kojem će biti prva sljedeća glavna skupština.

Od rečene trojice jedan je predsjednik, drugi tajnik, a treći blagajnik.

§ 11. Centralni odbor imade :

a) izvesti zaključke glavne skupštine ;

b) primati i izključivati članove (društva) ;

c) sastaviti svakogodišnju statistiku društva pripadajućih vatrogasnoj zajednici ;

d) polagati izvješće i račun glavnoj skupštini ;

e) sazvati i upravljati glavnu skupštinu vatrogasne zajednice ;

f) širiti u glasilih priobćenja pojedinih društva.

§ 12. Blagajnik polaže svake godine račun centralnomu odboru, a predsjedniku pristoji pravo račune vatrogasne zajednice uvidjeti i pregledati dati.

§ 13. Prihod vatrogasne zajednice dobijen iz upisnine i godišnjih prinesakah i t. d. smije se trošiti samo na svrhe vatrogasne zajednice i to :

a) za tiskanice i pisarničke poslove,

b) poštarinu i brzojavke,

c) putni trošak članovom centralnoga odbora k odborskim sjednicam.

Razpravni sud.

§ 14. Iz društvenih okolnosti proizašle raspre dolaze pred razpravni sud, u koj svaka pruća stranka bira po dva člana, a ovi svi zajedno petoga kao prvaka.

Tužba se ima podneti pismeno predsjedniku centralnoga odbora. Proti odluci razpravnoga suda ima priziv jedino na glavnu skupštinu.

Razpust vatrogasne zajednice.

§ 15. Hrvatsko šlavonska vatrogasna zajednica na temelju ovih pravila obstojati će dotle, dok ju sačinjava najmanje pet društva.

Za slučaj, da bi se ovo društvo i prije htjelo razići, nego li je u njem faktično pet vatrogasnih društva, odlučuju dvie trećine glasovah, prijavivših se u vatrogasnu zajednicu društva, da bude valjan zaključak o razlazu

društva. Ako bi se pako kašnje dogodilo, da se hrvatsko-slavonskoj vatrogasnoj zajednici smanji broj članovah izpod pet, imade se imovina razdieliti među postojeće članove (društva) jednako.

U Sisku dne 16. veljače 1875.

Za privr. centralni odbor hrv.-slav. vatrogasne zajednice :

A. Belaković, s. r.
zapovjednik

F. Gredlić, s. r.
tajnik

273 — Među njima su bili i članovi osnivači kao Vinko Zagursky, (AGV, z. v., Zapisnici, 1874 18. V.) pa malo zatim Šlumpf (AGV, z. v., Zapisnici, 1874 28. X.) i drugi.

274 — Glavna godišnja skupština održana 10. V. 1874 donjela je ovu pobjedu domaćih nad stranim elementima. Iako se odbor još sastoji i od privrženika druge strane, ipak je njihova riječ dobila drugorazredni karakter. Odbor je bio ovog sastava : Zapovjednik : dr. Franjo Erhartić, I. pobočnik: Karlo Puszt, II. pobočnik: Antun Polansky, I. tajnik: Tomo brkanović, II. tajnik: Stjepan Mlinarić, odbornici: Albert Dragoner, Alojs Lopatin, Matija Veber, Ivan Šlumpf, Ferdo Mayer, Ivan Limbaher. Prvi pobočnik je ujedno i blagajnik, dok mu je pomoćnik Julije Honheiser. (AGV, z. v., Zapisnici, 1874 10. V.)

275 — Njegova sposobnost i zalaganje dovele su ga 12. III. 1875, 6 godina nakon što je stupio u društvo, najprije do zapovjednika štrcara II voda, a godinu dana kasnije sjedi u odboru društva i odlučuje o značajnoj sjednici, koja donosi zabranu, da domaći vatrogasci prisustvuju dočeku njemačkog pjevačkog zbora iz Maribora.

276 — AGV, z. v., Zapisnici, 1875 15. V.

277 — AGV, z. v., Zapisnici, 1875 3. VI.

278 — AGV, z. v., Zapisnici, 1875 14. VIII.

279 — AGV, z. v., Zapisnici, 1875 27. IX.

280 — AGV, z. v., Zapisnici, 1876 12. IV.

281 — AGV, z. v., Zapisnici, 1876 20. V/6.

282 — AGV, z. v., Zapisnici, 1876 20. V/3.

283 — AGV, z. v., Zapisnici, 1876 1. VI.

284 — AGV, z. v., Zapisnici, 1876 26. VII.

285 — Vanjski vojnički porazi Austrije u Italiji

(1859), pak unutrašnje financijske teškoće prisilile su cara Franju Josipa I. i njegovu vladu, da izda 20. oktobra 1860 proglas „o uređenju unutrašnjih državnopravnih prilika monarhije“, zvan kraće „oktobarska diploma“, čime je u stvari vraćena ustavnost Hrvatskoj i Ugarskoj.

286 — Najprije je godine 1874 sankcioniran zakon o ustrojstvu sveučilišta u Zagrebu pa malo zatim iste godine, zakon o preuređenju Stola sedmorice kao i zakon o posvemašnjem odjeljivanju sudstva od uprave ; 14. X. 1874 donesen je zakon o ustrojstvu pučkih i učiteljskih škola za pučko učiteljstvo ; iste je godine 19. X. otvoreno u Zagrebu sveučilište. Naredne 1875 godine donesen je zakon „o pravu sakupljati se“, a 17. V. — „o slobodi štampe“.

287 — Pisani tada izdani zakoni predviđaju izvjesne slobode u pogledu štampe i stranačke organizacije, ali uprava i sudstvo često djeluju kao da ih nema. Kako ćemo vidjeti i u Varaždinu je odnos vlasti prema radničkom pokretu grub pa je u to vrijeme i likvidirano ovdje prvo osnovano radničko društvo, iako se temeljilo na zakonu.

288 — U Zagrebu je 1. VI. 1881 financijalni ravnatelj Antun David organizirao tečaj za financijske službenike sa svrhom učenja mađarskog jezika.

289 — Po nalogu mađarskog ministra financija grofa Julija Szapary-a noću od 6/7. VIII. 1883 je isti taj David na financijalne zgrade u Zagrebu stavio grbove s dvostrukim natpisom. Narodnjaci su ih na silu skinuli 15. VIII. 1883 godine.

290 — Khuen-Hedervary je bio do svog imenovanja banom u Hrvatskoj, veliki župan u Djuru (Győr). Napuštajući staru dužnost dao je ovu izjavu : „Moj službeni djelokrug postat će drugi, a ja želim, da i dalje služim domovini. Moje rodno mjesto leži ondje (t. j. Nuštar u Slavoniji), ali moja je postojbina ovdje (naime u mjestu Hedervaru u djurskoj županiji, a ondje i ovdje jedna je domovina.“ Slično se je izrazio i 17. XII. 1883 u hrvatskom saboru. I to već dokazuje kako je mislio i što je htio, a razumljivo, da je u tom pravcu i radio.

291 — Mjeseca oktobra 1905 sastala se je na Rijeci veća grupa poslanika opozicionih stranaka iz Hrvatske, Dalmacije i Istre, te su izdali zajedničku izjavu nazvanu „Riječka rezolucija“. Jednako su to učinili u Zadru srpski

poslanici donijevši svoju „Zadarsku rezoluciju“. Zatim je krajem 1905 osnovana hrvatsko - srpska koalicija, koja postaje i ostaje sve do 1918 godine vodeća politička snaga u zemlji.

292 — Vaso Bogdanov: „Historijska uloga društvenih klasa u rješavanju južno slavenskog nacionalnog pitanja“, Zagreb, 1954, str. 125/6, Rad JAZU-a knjiga 300. — U svojem djelu „Srbija na istoku“ već 1872 godine Svetozar Marković dolazi do zaključka, da je srpska dinastija i monarhija u stvari postala smetnjom za dalji razvoj srpskog naroda. Ona je zaslužna za stvaranje srpske samostalne države, ali kaže „time je srpska monarhija završila svoju ulogu. Svaki dalji pokušaj njen, da se održi kao vladajuća sistema u novoj srpskoj državi, to bi bio pokušaj uprave protiv slobode i napretka srpskog naroda“. (Marković, c. d., str. 161/2) — Srpska je dinastija doista i poslije ujedinjenja 1918 g. samo nastavila put, kojim je išla i nekoć pa sve do prije rata. Sistem, koji je uveden neposredno poslije prevrata, najbolje karakterizira „povjerljiv Pašićev raspis prečanskim velikim županima“, u kome se nosioci nove vlasti pozivaju, da i dalje paze na one, koji su se pokazali neprijateljima i rušiteljima državne vlasti u doba Austro-Ugarske; nova vlast treba da se oslanja, upućuje Pašić, na iste one ljude, koji su se pokazali vjernim i pouzdanim stupovima austrijskog režima. (Bogdanov, c. d. str. 126).

293 — U usporedbi s ostalim pivovarama u Hrvatskoj u pogledu naplate tečvarine je na posljednjem mjestu s 34 for. u 1862 godini. Pred njom je Rijeka sa svoja 3 pogona, koja plaća ukupno 215 for., Osijek 98 for., te Zagreb 82 for. (Bičanić, Doba manufakture u Hrvatskoj i Slavoniji, 1951, str. 172).

294 — Znade se, da je u tom poduzeću g. 1847 jedan radnik proizvodio na 60 vretena, što znači, da zamjenjuje 60 prelja; poduzeće se nije odulje održalo, ali je imalo automatske preslice. (Bičanić, c. d., str. 145 i tabela broj 23).

295 — Stjepan Belošević, Županija Varaždinska i slobodni i kraljevski grad Varaždin, Zagreb, 1926, str. 152/3).

296 — Bičanić, c. d., tabela 3a.

297 — Radnički je pokret i u Varaždinu niknuo iz vlastitih pobuda zbog teškog položaja radničke klase. Osnovano „Radničko izobražujuće društvo“ bilo je likvidirano od strane vlasti iste godine, kad je i osnovano, dok je motiv likvidacije bio protuzakonito povezivanje radnika iz Varaždina sa radnicima Austrije i Češke. Tajnik društva Josip Weitlmayer bio je uhapšen te odveden na Zemaljski sud u Graz pod optužbom veleizdaje. Međutim klasna opredjeljenost radnika te položaj radničke klase u društvu gonio ih je u Varaždinu ponovno na barikade klasne borbe: javne i tajne radničke skupštine, obnova radničkog društva, osnivanje radničkog „Kluba“, agitacija među radnim seljaštvom, putevi su njihove borbe za nacionalno i socijalno oslobođenje. Radničke skupštine postaju javna tribina najnaprednijih misli i ideja. „Stanje radnika“, „štampa“, „korist i potreba udruživanja po radništvu“, „svrha i smjer 1. svibnja“, „ustrojenje obćeg obrazovnoga društva“, „izbor odbora za priredbu i proslavu 1. svibnja u Varaždinu“, „izjave za 8-satni rad i politička prava“, to su pojedine točke dnevnoga reda radničkih skupština. Premda neprestano nailaze na hotimično postavljene smetnje i zapreke od strane vlasti, račto ih se povlači po sudovima i puni se njima zatvore, radničke se skupštine održavaju, radnici Varaždina se povezuju s radničkim pokretom u Zagrebu i od 1875 pa do Khuenove zabrane 1897 radnička klasa i u ovome gradu slavi 1. svibnja kao svoj blagdan. Nakon male stagnacije zbog snažnog pritiska vlasti poslije protjerivanja Khuena iz Hrvatske g. 1903, radništvo Varaždina još više diže svoj glas, a 1905 osniva radničko naobrazbeno društvo „Slobodu“ uvjerenom, da je budućnost i sudbina hrvatskog naroda u njegovim rukama.

298 — Belošević, c. d., str. 168.

299 — Branko Svoboda, Sokolstvo u Varaždinu, 1877—1923, str. 15, 24. — Ovo je društvo prema riječima Svobode, kraj ostalog, u varaždinskom vatrogastvu našlo svog suparnika i što se tiče članstva i što se tiče stručnih vježbatacija, jer isti ljudi vježbaju i vatrogasce i članove sokola.

300 — Belošević, c. d., str. 163.

301 — Belošević, c. d., str. 170.

302 — Već početkom mjeseca travnja 1903 počelo je

izvjesno vrenje u gradu, koje je Khuenovim sljedbenicima nagovještalo još crnije dane, no što su ih do tada ovdje imali. Zatražena dozvola za održavanje javne skupštine na Kapucinskom trgu na dan 13. IV. po Josipu Kreflu i drugovima nije dana od strane grada, jer je utvrđeno, „da bi se imala manifestirati financijska samostalnost ovih kraljevina” i „proti vojničkim reformama”. Načelnik Varaždina traži od vlade iz Zagreba „izasljanje oružništva odnosno vojničkog brahija”, jer se nada demonstracijama i dolasku većeg broja seljaštva. Po banskom nalogu stavljena je na raspolaganje jedna eskadrona konjanika. (AGV, odjel praesidialnih spisa, 1903 br. 8). Do prvih demonstracija došlo je u Varaždinu 16. travnja, a okupile su radnike, šegrte, nekoje seljake i najnaprednije građane. Bilo ih je preko 200. Parole, koje su se izvikivale, bile su: „Abzug Rubido”, „dolje Hedervary”, „dolje Madaroni”, „dolje Femen” (gradski kapetan-šef policije). Razbiti su bili prozori organa vlasti, te Mađarona kao i kolodvorske zgrade, kamenjem i toljagama napadani redari, koji su tom zgodom svi bili poslani sa svrhom rastjerivanja demonstranata uz upotrebu hladnog oružja. Po zanimanjima uhapšenih i osuđenih zbog sudjelovanja u demonstracijama, vidljivo je, da su najenergičniji bili tipografski i ostali obrtnički pomoćnici, dok je zbog sudjelovanja u demonstracijama očenika u privredi (šegrta) od strane vlasti bila i obustavljena i obuka na toj školi. U gradu je uveden redarstveni sat i zabranjeno sakupljanje ljudi. (AGV, akta, br. 5752, 20. IV. 1903). Smirivanja i zapravo i nije bilo, pa su se 20. IV. u noći još jače ponovile demonstracije uz sudjelovanje oko 100-tinu seljaka oboružanih toljagama i kamenjem.

U akciju je bila poslana vojska. Tom se je zgodom u zatvoru našlo dosta seljaka. Zbog stanja u gradu, ban je brzojavno zadržao na vježbi u Varaždinu oružnike iz daljih postaja. U ovim je demonstracijama razbijeno na jednoj vojarni 46 prozora, a demonstracije i hapšenja, te osuđivanja napose radništva, obrtničkih pomoćnika i seljaka uopće ne prestaju. Na pošti se cenzuriraju pisma i plijene gotovo sve novine. Prijetnje demonstranata upravljene su naročito prema Željezničkoj stanici, na kojoj se stalno lupaju prozori. Ravnateljstvu kolodvora upu-

ćena je dopisnica s obavjesti „da se škine sve što je mađarskoga; a osobito nadpise mađarske, jer će, inače nebu pod oblake otići kolodvor cijeli i sve što je u njemu.” (AGV, redarstveni spisi, br. 7710/3126-1903). Strah vlasti narastao je do tolike mjere, da se plaši i školskih praznika, jer će se kućama u Varaždin vratiti sveučilištarci i srednjoškolci iz vanjskih škola. Stoga je uprava grada s najvišeg mjesta upućena na špijuniranje đaka, dok će se sama paska nad pojedinim učenicima odrediti prema političkom držanju njihovih roditelja. Time je 26 đaka došlo na crnu listu. U lipanjskim demonstracijama sudjeluje oko 600 Varaždinaca na čelu s radništvom, šegrtima, slugama i sluškinjama pjevajući narodne pjesme i obilazeći gradom. Njima se je suprotstavila vojska hladnim oružjem, dok su na njih demonstranti bacali kamenje. Demonstracije su trajale na dan 8. lipnja od 11 sati ujutro do ponoći. Opet je čitav niz socijalno najugroženijih građana došao u zatvor, a redarstveni sat je pooštren. Demonstracije su trajale sve dok nije Rubido maknut, a na njegovo mjesto postavljen za bana Teodor Pejačević.

303 — „Pjevački zbor akademske omladine” je legalan naziv organizacije „Jugoslavenska akademska omladina”, koja je ilegalna. Niknula je u Varaždinu iz akademskog ferijalnog kluba „Fidelitas”, osnovanog 1905. Svrha je gornje organizacije akademske omladine propagiranje i revolucioniranje jugoslavenske misli putem pučkih predavanja po selima, pa osnivanje putujućih knjižnica, analfabetskih tečajeva i t. sl. Organizacija se bavi širenjem revolucionarnosti među vojnicima, podzemnim revolucionarnim radom u Međumurju, zbližavanjem akademske omladine s radničkom, širenjem antiklerikalizma, akcijom protiv „Švapčarenja” u gradu, a tim u vezi i skidanjem njemačkih natpisa u Varaždinu, dok najposlije sudjeluje i kod samoga prevrata 1918, kad razoružava austro-ugarsku vojsku. Nema sumnje, da je pjevačko društvo te organizacije kao legalno u mnogome pomoglo njezinu misiju, da se g. 1921 odijeli od „Akademskog društva”, te od tada „Pjevački zbor akademske omladine” dalje djeluje kao samostalno pjevačko društvo „Tomislav”.

304 — U početku „Odbor varaždinskih žena za za-

štitu siročadi iz Istre, Dalmacije, Bosne i Hercegovine” (Belošević, c. d., str. 169).

305 — Svoboda, c. d., str. 76/7.

306 — Evropa, Amerika, Afrika i Australija — Belošević, c. d., str. 150/151.

307 — Belošević, c. d., str. 150.

308 — Godine 1921 ova se je banka fuzionirala sa „Centralnom bankom za trgovinu, obrt i industriju”. Novi novčani zavod je zbog karakterističnih spekulacija već 1925 likvidirao, pa ga je preuzela „Prva hrvatska štedionica d. d. u Zagrebu”. (Belošević, c. d., str. 172).

309 — AGV, akta, br. 621, 13. I. 1897.

310 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 30. IV.

311 — AGV, z. v., Zapisnici, 1882 26. II.

312 — AGV, z. v., Zapisnici, 1883 2. IV.

313 — AGV, z. v., Zapisnici, 1884 15. IV. — Korisno bi bilo ovdje primjetiti, da je postojala mogućnost zatezanja učlanjivanja društva u Zajednicu do toga vremena i stoga razloga, što je upravo te godine Khuen potvrdio Pravila I. hrv. dobrovoljnog vatrogasnog sбора u Varaždinu. Vlada u Zagrebu je tek g. 1897 priznala središnji odbor Zajednice svojim stručnim organom. (AGV, akta, br. 10898, 1897 7. IX.).

314 — AGV, z. v., Zapisnici, 1880 5. IV.

315 — AGV, z. v., Zapisnici, 1880 6. VII.

316 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 12. VI.

317 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 28. VI.

318 — AGV, z. v., Zapisnici, 1878 14. V.

319 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 6. V., 19. V.

320 — Godine 1880 je izvan reda kao časnik dobio pravo da nosi oznaku zlatne sjekire s 2 reda zlatnih trakova. (AGV, z. v., Zapisnici, 1880 5. IV.). Kao gasilinar vodio je brigu o održavanju vatrogasnih sprava i spremišta. (AGV, z. v., Zapisnici, 1883 19. IV.).

321 — Također posebno za penjače, (AGV, z. v., Zapisnici, 1880 21. X.) koji onda polažu i zasebno ispite.

(AGV, z. v., Zapisnici, 1881 9. I.). Penjači imaju povremeno i posebnog učitelja gombanja (Nilius, Sorlini), pa i gombalačke ispite. (AGV, z. v., Zapisnici, 1879 8. VIII.).

322 — Godine 1877 bio je izveden ovakav program:

a) penjački odjel — vježbu sa „povjesnim ljestvama”

b) vježba sa štrcaljnom momčadi svih vodova

c) predstavljanje sobnog požara

d) jurišna obrana sobnog kao i krovnog požara.

(AGV, z. v., Zapisnici, 1877 12. VIII.).

323 — AGV, z. v., Zapisnici, 1879 16. VI.

324 — AGV, z. v., Zapisnici, 1878 17. VI., 1883

3. VI.

325 — Primjerice na gradskoj vijećnici (AGV, z. v., Zapisnici, 1880 5. IV.).

326 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 28. VII., 23. XII.

327 — AGV, z. v., Zapisnici, 1878 17. VI., 1879 1. IX.

328 — AGV, z. v., Zapisnici, 1880 16. VII.

329 — AGV, z. v., Zapisnici, 1880 1. V.

330 — Iz iskaza, koji upućuje, kuda će prolaziti brzojavna mreža, vidljivo je, da je njome bio obuhvaćen velik dio grada i da je „požarobjava” bilo 10. Bio je to veliki pothvat. (AGV, akta, br. 8994, 21. XII. 1883).

331 — Šest telefona i 38 budilnih zvona porazmješteno je bilo tako, da su telefon dobili „pazitoranj”, (na župnoj crkvi) kazalište, redarstvo, jedan vatrogasni oficir, zapovjednik zбора, vatrogasna centrala i topnička vojarna, a svi vatrogasni oficiri, zapovjednici i najmanje vatrogasne jedinice, te trubač — budilna zvona.

332 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 10. VII.

333 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 26. X.

334 — AGV, z. v., Zapisnici, 1879 26. IV.

335 — AGV, z. v. Zapisnici, 1887 2. XI.

336 — „Vježbovnik” je sastavio Feliks Udl i štampao ga 1885. Sadrži: „I. radne vježbe, II. vježbe sa gasilačkim strojevima, III. vježbe sa penjačkim i izbavnim spravama, IV. čuvarske i zidarske vježbe i V. namještaj i znakove”. Značajan je i zbog toga, jer su nam u njemu sačuvani originalni crteži četiriju varaždinskih starih štrcaljki: univerzalna sprava, (bila je prodana 1900 rastavnjača s pretkolicama, bez pretkolica i voznjača.

337 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 28. VII.

338 — AGV, akta, br. 12736, 28. X. 1900.

339 — AGV, z. v., Zapisnici, 1882, 26. II., akta br. 2004, 10. XII. 1900.

340 — AGV, z. v., Zapisnici, 1884 15. IV.

341 — Program svečanosti prigodom 20-godišnjice

I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu 1884.

U subotu dne 31. svibnja:

U 1/2 9 sati u večer: bakljada sa glasbom; poslie bakljade sastanak u bašći gostione „k' divjem čovjeku”.

U nedjelju dne 1. lipnja:

U 6 sati u jutro: budnica. U 8 sati u jutro: sastanak sudjelujućih društva i korporacijah na banskom trgu, odavle kreće povorka viećničkom ulicom, preko trga Franje Josipa, franjevačkom i poštarskom ulicom do kazališta; onda natrag dućanskom ulicom k' pavlinskoj crkvi, gdje će se sv. misa čitati. Poslie službe božje ide povorka pavlinskom ulicom, iztočnim grabištem i dravskom ulicom na trg Franje Josipa, gdje se društva nakon pozdrava razidu. U 11 sati prije podne: sjednica Zajednice. U 1 sat o podne: banket u kazališnoj restauraciji. U 5 1/2 sati po podne: pučka svečanost u graberju, sa glasbom, koncertom varaždinskog pjevačkog društva „Vila”, vatrometom i razsvjetom bašće.

U ponedjeljak dne 2. lipnja: U 6 sati u jutro budnica. U 10 sati prije podne: sjednica zajednice, za druge goste, koji sjednici ne prisusvuju, jutarnji koncert gradske glasbe u bašći kod „Pichlera”. U 1 sat o podne: zajednički ručak u kazališnoj restauraciji.

U 1/2 3 sata po podne: javna vježba I. hrv. dobrov. vatrog. sbona varaždinskoga na banskom trgu. U 1/2 9 sati u večer: plesni vienčić u velikoj kazališnoj dvorani. Pristup k svim svečanostima i zabavam dozvoljuje se samo uz pokus izkaznice za svečanost, odnosno dnevne izkaznice. Vatrogasci u uniformi imadu svagdje slobodan pristup i bez izkaznice. Tko je voljan prisustvovati kod banketa, neka se izvoli najdulje do 25. svibnja prijaviti kod odbora svečanosti, gdje imade od osobe položiti 1 fr. 50 nč. (što je ujedno za 1 lit. vina i za kruh). Poblize obaviesti mogu se zatražiti toli kod samih članova odbora, koli i u pisarni odbora: za ovu svečanost (u zgradi vatrogasnog društva, u kovačkoj ulici kbr. 116).

Oznake odborah: Središnji odbor svečanosti crveno-bielo-modre kokarde, odbor za odredbu stanovah crveno-biele vrpce na rukavu; odbor za doček modro i biele vrpce na rukavu; odbor za priređivanje zabave crvene

vrpce na rukavu; gospodarstveni odbor biele vrpce na rukavu.

342 — Iz Budimpešte 3, Graza 3, Čakovca 18, Maribora 5, Siska 2, Virja 2, Zlatara 18, Ptuja 12, Preloga 10, Zagreba 36, Koprivnice 9, Krapine 24, Bjelovara 1, Križevaca 13, Lepoglave 8, Ludbrega 10, Virovitice 16,

343 — Pod pokroviteljstvom Njegove Preuzvišenosti Gosp. Ministra Kolomana pl. Bedekovicha stojeći I. Hrv. dobrovoljni vatrogasni sbor u Varaždinu priređuje dne 29. i 30. lipnja 1889 sjajnu svečanost u proslavu 25-godišnjeg obštanka svog i smatrat će si za osobitu čast ako će istu p. n. Vaše Gospodstvo svojom prisutnošću usrećiti. Pošto je ukupni čisti prihod namijenjen tomu, da se osnuje zaklada za gradnju skladišta, to se darovi i blagovoljne priplate s najvećom zahvalnošću primaju, a podjedno se umoljava za što brojnije učestvovanje.

Program svečanosti:

U petak dne 28. lipnja:

U pol 9 sati s večera: sastanak u bašći gostione k „divljem čovjeku”, gdje će ovogradska glasba svirati.

U subotu dne 29. lipnja: U 6 sati u jutro: budnica izvedena po gradskoj glasbi. U pol 8 sati u jutro: sastanak sudjelujućih društva i korporacijah na banskom trgu; odavlje odlazak Gajevom ulicom u pavlinsku crkvu, gdje će se sv. misa čitati. Poslije službe božje ide povorka šetališnom ulicom do kazališta, tamo glavna skupština i odlikovanje 6 članova koji 25 godina neprekidno služe. — U 10 sati prije podne: odlazak k kolodvoru gdje će prispjeti zabavni vlak, nakon toga ulaz u grad i to: iztočnim grabištem, dravskom ulicom i dućanskom ulicom do kazališta gdje se društva razidu. U 12 satih: zajednički objed (Table d' hote) u kazališnoj restauraciji. U 1/2 3 sata po podne: javna vježba I. hrv. dobrov. vatrogasnog sbona varaždinskog na vježbalištu. — U 1/2 9 sati u večer: plesni vienčić u velikoj plesnoj dvorani.

U nedjelju dne 30. lipnja: U 6 sati u jutro: budnica.

U 11 sati prije podne: Koncert na gradskom šetalištu podpune pukov. glasbe c. kr. domaće pukovnije nadvojvode Leopolda br. 53. pod osob. ravnanjem svog kapelnika g. J. Dvoržaka. — U 1/2 3 sata popodne: sastanak svih društava na banskom trgu i u 3 sata odlazak u stari

bradavčicu, tamo pučka svečanost uz koncert e. kr. pu-kovnijske glasbe, kao i ovogradske glasbe, pjevačkog dru-žtva „Vila” i pjevačkog društva „Vienac”. Paviljoni za okrepu, bazari, strielnice, autom. vaga, automati s čoko-ladom i raznovrstnom mirisavkom i t. d. U večer vele-sjajan kries. Na ubaviest. Pristup k svim svečanostim i za-bavam dozvoljen je samo uz pokaz izkaznice za svečanost odnosno dnevne izkaznice. Vatrogasci u uniformi imaju svagdje slobodan pristup i bez izkaznice. Izkaznice do-bivaju se: Za p. n. članove podupirajuće kod g. Hiche-a za 1 for. od osobe ili 2 for. za obitelj. Ove iskaznice va-ljaju za svekolike svečanosti pa se istu svagdje samo izvoli pokazati. Za p. n. nečlanove u ljekarni g. Fr. Riedla za-tim u trgovini gg. F. Pečornika, Grünwalda i Švarca i J. B. Stiflera i to za vjenčie uz 1 for. za obitelj; za koncert na šetalištu za 20 novč. od osobe i za pučku svečanost za 20 novč. od osobe, a za 10 novč. za djecu. Obaviesti daju se od članova odbora, kao i u pisarni svečanostnog odbora (vatrogasni dom, kovačka ulica broj 116) s najvećom pripravnosću. Znakovi odbora: središnji svečanostni odbor ima crveno - bijelo - modre kokarde; stambeni odbor crveno - bijele ramenice; odbor za zabave modre ramenice; financ. odbor bijele ramenice; redarski odbor crvene ramenice.

344 — AGV, akta, br. 6566, 29. IV. 1904.

345 — AGV, akta, br. 16669 27. I. 1907.

346 — AGV, z. v., Zapisnici, 1877 14. V. 1880 19. V.

347 — Kraj ovog novog spremišta, društvo je zadržalo i prijašnje spremište u Baždarskom uredu kod gradske va-ge. (AGV, z. v., Zapisnici, 1881 19. IV., 21. IX., akta br. 6422, 12. VI. 1894).

348 — Ove su stajale na mjestu današnje „trokatnice” u Vrazovoj ulici.

349 — AGV, akta, br. 10174, 20. VIII. 1893.

350 — Po sprave je pošao Udl u Češke Toplice i u Graz. Nabavio je štrcaljku i ljestve (AGV, akta, br. 5433 17. V. 1894) tako, da društvo nakon toga ne stoji baš loše s inventarom. Društveni „našastar” početkom 1894 se sastoji iz: 1 Samassova rastavnjača sa predkolici i ci-jevnimi kolami, 1 Čermakova vožnjača, 1 vožnjača sta-rijeg sustava, 2 Samassove razstavjače na 2 točka, 1 uni-

verzalna sprava sa hydroforom Kernreuterovog sustava, presekom i raznim oruden, 2 brentače, 405 met. cievi nosilica sa navoži, 3 penjačke tarnice sa ljestvama i raz-nim orudjem, 6 ručnih vitala za cievi nosilice, 1 raste-gača najnovijeg Köllschovog sustava, 1 rastegača Knaus-tovog sustava, 1 dvodielna sastavljača ljestva, 1 trodjelna, 6 kukača Köllschova sustava, 1 garnitura Köllschove krovnjače, 2 garniture Varaždinske krovnjače, 7 zajimača iz jedrenine, 1 izbavnica, 1 uskačnica, 28 petroljača, 18 raznih svetiljka, 1 razdieljnica, 2 nosila, 1 priručna lie-škarna, 1 torba sa omoti, razno razvaljno orudje, 36 potpune bpreme za penjače, 120 kaciga i pojasa za štrcare i ču-vare, 12 pojasa sa sjekirami za štrcarske podčasnike, odora za 150 momaka iz sukna i jedrenine, razne malenkosti kao: zviždala, bučke, trublje, vrpca i t. d. Potpuni po-žarni brzovoj sa centralnom postajom u vlastitoj kući, i raznim budilnima i telefonskim postajama. (AGV, akta, br. 5408, 1894).

351 — Plan je bio sagraditi ga ispred kuće „Kefela” tj. na južnoj strani današnjeg Štrosmajerovog trga na pro-storu od ugla Blažekove ulice, pa do blizu crkve Kapu-cina (AGV, akta br. 11230, 20. X. 1895).

352 — AGV, akta br. 6955, 2. VII. 1896. Prema Wis-sertu, današnji „Vatrogasni dom” stoji, gdje je bila kuća grofa Antuna Jančkovića - Bribirskog od kojeg ju je zatim kupio 1668 Ivan Žigmund grof Harbuval - Chamare. Ovaj je mladi pustolov pobjegao od svojih roditelja emigranata iz Češke i došavši u našu zemlju prerušen u pustinjaka najposlije uzeo za ženu Ivanu groficu Keglević (Wissert, c. d., str. 52).

353 — AGV, akta br. 13162, 4. XII. 1896.

354 — AGV, akta, br. 13363, 9. XII. 1896.

355 — AGV, akta, br. 1293, 27. I. 1897.

356 — AGV, akta, br. 15646 30. XII. 1898. —

S adaptacijama i popravcima kuća je stajala 43.500 Kr., dok je općina „gratis” dala 5.000 komada cigla. (AGV, akta, br. 13295, 9. XI. 1905). — Ovaj doprinos je omra-zio vatrogasce pred građanstvom pa su se prigovori pre-tvorili i u tvorna razračunavanja. Kad nisu koristila iza-slantva građana općini, bila je učinjena i predstavka

na vladu u Zagreb, ali nije bila uvažena. (AGV, akta, br. 13147, 23. IX. 1901).

357 — Ova je izvanredna skupština održana 16. II. 1908, a obzirom na to, što je Svoboda bio gradski službenik, morao je zatražiti posebno odobrenje od gradskog zastupstva, koje je i dobio.

358 — Tu se tenisko igralište nalazi još i 1920 godine, kad se iznajmljuje uz godišnju najamninu od 300 Kr.

359 — Javne se vježbe vrše na vatrogasnim strojevima, pa bilo na javnim zgradama ili u vatrogasnom domu; g. 1913 upriličena je javna vježba sa gašenjem sobnog požara u jednoj kući na današnjem Trgu Republike. (AGV, akta, br. 10818, 19. IX. 1913).

360 — Kao saniteti prevozili su i smještavali ranjene vojnike u bolnice, a kao drugi dovozili nesretno postradale građane na ulici u svrhu liječenja.

361 — Dr. Krizman je bio odsutan kao poslanik, a kasnije opet kao ministar.

362 — Program proslave 50-godišnjice :

Dne 14. kolovoza :

Na večer doček gostiju, mirozov, podoknica kumi, načelniku i zapovjedniku.

Poslije dolaska zagrebačkog vlaka komers, odnosno zajednička večera u jednoj gostioni.

Dne 15. kolovoza :

U 7.30 sastanak svih društava u Vatrogasnom domu.

U 9 sati taborska misa na trgu Jelačić bana. Poslije ophod gradom i to iz Jelačićevog trga ide povorka Pre-radovićevom, Jagićevom, Draškovićevom ulicom na Župni, Petrovićev i Franje Josipa trg. — Ovdje pozdrav načelnikov sa vijećnice, pak fotografiranje velike skupine. Po tom kreće povorka Pavlinskom, Šenoinom, Kukuljevićevom, Gajevom ulicom te Jelačićevim trgom u Vatrogasni dom, gdje će se pohraniti barjaci.

U 11.30 svečana 50. glavna skupština našeg zbora i to ako bude lijepo vrijeme u dvorištu „Vatrogasnog doma“, ako kišljivo u Sokolani.

U 1 sat popodne zajednički banket u kazališnoj restauraciji

U 4 sata popodne glavna vježba našeg zbora na zgradi velike gimnazije. — Poslije vježbe mimohod.

Otvorenje izložbe.

U 8 sati uvečer svečani koncert obih varaždinskih pjevačkih društava, orkestralnog društva i gradske glazbe; tada ples.

Dne 16. kolovoza :

U 8 sati skupština „Zajednice svih hrv. slav. vatrogasnih društava u kazališnoj dvorani.

U 11 sati kongres hrvatskog vatrogastva. Na kongresu imala bi se držati 3 predavanja: a) o spasavanju, b) o vatrogasnom zakonu, c) tehničko.

Zajednički objed

U 4 sata pučka svečanost na vatrogasnoj livadi.

363 — Potsjetimo se, da su njegove stručne upute, pravilnici i službovnici, koje je slao iz Njemačke mnogo koristili osnivačima vatrogasnog društva u Varaždinu. Nakon što je proputovao Francusku, Njemačku i Švicarsku g. 1862 vratio se je u Varaždin, te je od prvih dana član društva. Odlikovanje koje je dobio bilo je „srebrni križ s krunom“, dok mu je predan 4. X. 1914 i to nakon što je kao starac od 72 godine prvi došao prigodom posljednjeg požara na garište.

364 — U razgovorima sudjeluju po 3 pretstavnik iz Hrvatske i 3 iz Slovenije i to : Mirko Kolarić kao tajnik Zajednice, Bogumil Toni, vatrogasni radnik iz Samobora, te u ime Varaždinskog društva dr. August Engelhardt; u ime slovenačkog vatrogastva Fran Barle, Ivan Hojan i dr. Rikard Bergman.

365 — „Glas Zagorja i Međimurja god. 1921.-2.“

368 — Kolarić, 54-godišnji vatrogasni radnik, tuži

367 — Vatrogasno društvo Trnovec, Biškupec, Šemovec, Štefanec, Zamlaka, Vinica i Krapina.

368 — Kolarić, 54-godišnji vatrogasni radnik, tuži se Svobodi, da je u ovim trenucima u vatrogastvo uvedena sva strast politike. On se ne može odazvati njegovoj molbi, da se izjasni javno u vatrogasnom „glasilu“, jer sve prepušta skupštini Zajednice u Bjelovaru. Bude li moguće, nastaviti će radom u vatrogastvu, ne bude li, povući će se, ali ni on ni prijatelj mu Toni ne žele „dobiti n o g o m e t“, jer da ga nisu zaslužili. To bi se međutim dogodilo, zaključujemo iz pisma, kad bi se izjasnili za Savez.

369 — Ova je pak koristila i stranu vojsku francuskih kolonijalnih četa.

370 — Isporedi: Tito, Politički izvještaj Centralnog Komiteta Komunističke Partije Jugoslavije. — Referat održan na V. Kongresu KPJ Beograd 1948, str. 11—22.

371 — Tito, naveden referat, str. 12.

372 — Najbolji sinovi srpskog i hrvatskog naroda kao Svetozar Marković, Svetozar Miletić, Franjo Supilo, pa u početku i u izvjesnim kasnijim danima Stjepan Radić, jasno su bili formulirali načela najpravednijeg rješenja državnog uređenja na bazi federalizma, jednakosti i slobode svakog pojedinog našeg naroda, a Frano Supilo je na tom pitanju i lomio kuplje s Pašićem. O tom više u knjizi Supilo, Politika u Hrvatskoj, napose str. 44—47. Izdanje „Kulture“, Zagreb 1953. Zbog neslaganja s Pašićevim čaršijskim hegemonističkim rješenjem uređenja kraljevine Jugoslavije, Supilo je već 5. VI. 1916 istupio iz Jugoslavenkog Odbora.

373 — Vaso Bogdanov, Historijska uloga društvenih klasa u rješavanju južnoslavenskog nacionalnog pitanja. Zagreb 1954, str. 122.

374 — Ponajprije propovijedalo se je troimeni narod, a Makedonci i Crnogorci su bili posve ignorirani. (Tito, navedeni referat, str. 12). Zatim je vrijedno naglasiti zbog boljeg razumjevanja, da su mnogi i s hrvatske strane jasno vidjeli, da to nije riječ o srpskom narodu, već o dinastiji i čaršiji. Tako primjerice Trumbić ovako stvar postavlja: „Molim Vas, da u Vašem radu strogo lučite Srbiju i srpski narod od Pašićeve vlade, koja nema većine u skupštini i koja nije izražaj ni političkih krugova ni naroda u Srbiji. To je jedna mizerna oligarhija, koja je uzurpirala vlast, koristeći se abnormalnim prilikama u kojima se narod u Srbiji nalazi. Sva opozicija Srpske skupštine, koja ima znatnu većinu, a tako isto i jasno mišljenje naroda u Srbiji, složno je s nama i neće da Srbija zaigra u našem narodu prusku ulogu, nego teže zatim, da Srbija, kao i ostale naše zemlje budu sastavni dio cjeline na bazi narodne slobode i jednakosti.“ (Pismo Trumbića Korošcu od 31. X. 1918, objavljeno u djelu Milade Paulove: Jugoslavenski Odbor. Povijest Jugoslavenske emi-

gracije za svjetskog rata 1914—1918. Zagreb 1925, str. 500—552).

375 — Tito, navedeni referat, str. 15/16.

376 — Seljačko-demokratska koalicija i srpska udružena opozicija: HSS, samostalni demokrate, Ljubo Davidović i Joco Jovanović.

377 — Dr. Vladimir Bakarić, Politički izvještaj CK KPH na drugom Kongresu Komunističke Partije Hrvatske 21.—25. X. 1948. Zagreb 1949, str. 37.

378 — AGV, Posebne zbirke (arhivi) grada Varaždina — štrajkovi 1919/1924.

379 — Iz solidarnosti s drugovima iz Sarajeva. (AGV, Prezidijalni zapisnik 1919, br. 94).

380 — AGV Urudžbeni zapisnik grada 1920 br. 13.297.

381 — AGV, Prezidijalni zapisnik 1926, br. 72.

382 — AGV, Prezidijalni zapisnik 1931 br. 82.

383 — Takav je nalog izdalo Predstojništvo gradske policije u Varaždinu pod Pov. br. 1874/1934 3. VIII. 1934 u svrhu „što efikasnijeg sprečavanja terorističko-komunističkih akcija.“

384 — „Sutra će Ban dravske banovine uputiti u Varaždin oko sto pedeset austrijskih izbjeglica. Preduzmite potrebno za njihov prijem, smještaji i ostalo.

Prednje saopštiti gradonačelniku.

P. II. D. Z. broj 27. 291

Ban dr. Perović

Kr. banska uprava, Otsjek za državnu zaštitu
Predstojništvo gradske policije u Varaždinu.

Pov. broj: 1438/1934.

U Varaždinu dne 28. jula 1934.

Na ličnost

G. Gradskom načelniku

Varaždin.

Čast mi je prednje dostaviti na znanje.

Predstojnik gradske policije

Dr. Mato Grbić, v. r.

1. VIII. telef. sekretaru Guteši za hranu

2. VIII. telef. sekretaru. Vojnović preuzima za Banskou upravu obavezu izdataka za prehranu.

Novaković, v. r.

3. VIII. 1934 Račun na din 15.000 podnešen br. 343.
 16. VIII. 1934 Račun na din 15.000 podnešen br. 14.015.
 1. IX. 1934.

Novaković, v. r.

Smještaj: jašiona, konjička sokolana (uz popis 138 austrijskih nacista). (AGV, Prezidijalni spisi, br. Prs. 91-1934, 28. VII. 1934).

385 — Petar Lekić, Organizacija jugoslavenskog vatrogastva od osnivanja do donošenja vatrogasnog Zakona. Vatrogasna biblioteka 1935, sv. 2, str. 12.

386 — Vježbovnik i propisnik Vatrogasne Zajednice Savske banovine. Zagreb 1932, str. 8.

387 — AGV, z. v., Zapisnici 1924 30. IV., 1925 16. III.; 1930 27. III./II.

388 — AGV, z. v., Zapisnici 1926 26. VI. — IV./5.

389 — AGV, z. v., Zapisnici 1925 16. XI./II.; 1926 3. I./I.; 1930 27. III./II.; 1. IX./II.

390 — AGV, z. v., Zapisnici 1927 3. VIII./III.; 21. IX./II.; 1928 26. IV./II.

391 — AGV, z. v., Zapisnici 1927 3. VIII./V.-2.

392 — AGV, z. v., Zapisnici 1930 8. XI./III.

393 — AGV, z. v., Zapisnici 1932 26. VII./II.

394 — AGV, z. v., Zapisnici 1930 16. XII. - IV./4.

395 — AGV, z. v., Zapisnici 1927 18. XI./II.; 1930 11. VII./III.

396 — AGV, z. v., Zapisnici 1924 13. V./VI.; 5. VI./X.; 25. VI.; 29. VII./X., XV.; 3. IX./VIII.

397 — AGV, z. v., Zapisnici 1925 31. V./10; 28. VI./4.; 12. VI./d., n.; 4. VIII./IV.

398 — AGV, z. v., Zapisnici 1926 8. VI./2, 3; 26. VI./V.-1.

399 — AGV, z. v., Zapisnici 1927 17. VI./II.; 3. VIII./IV.

400 — AGV, z. v., Zapisnici 1928 8. VI./III.

401 — AGV, Zapisnici 1929 1. VI./VII.-d, e, f, g, h; 30. VII./V.-b/1.

402 — AGV, z. v., Zapisnici 1930 7. VI./VI.-1.

403 — AGV, z. v., Zapisnici 1931 16. V.

404 — AGV, z. v., Zapisnici 1932 23. VI./III. - z.

405 — 17. XI. 1930 su joj potvrđena pravila od strane Kr. Banske uprave Savske banovine u Zagrebu — u pravno odelenje br. 107.075/II-1930.

406 — AGV, z. v., Grafikon o brojčanom stanju vatrogastva po banovinama i broj delegata u saveznoj upravi 1939.

407 — AGV, z. v., Raspis Vatrogasne Zajednice Savske banovine, br. 2930/936 24. IV. 1936. — (Citiram: V. Z. S. B.).

408 — AGV, Raspis V. Z. S. B., 1933.

409 — AGV, z. v., V. Z. S. B., br. 4108/1935 od 25. XI. 1935.

410 — AGV, z. v., Raspis, V. Z. S. B., br. 491/1935 od 8. III. 1935.

411 — Evo kako je taj akt formuliran sa strane Slovenaca, koji su surađivali s hrvatskim vatrogastvom i to baš na jednom sastanku 1938 g., gdje je bila započeta suradnja na najširem planu: „Zakon o organizaciji vatrogastva došao je iznenada, te je jednako primjenjen na one krajeve, gdje je vatrogastvo razvijeno, gdje je isto uhvatilo dubok korijen kao i na one, gdje do donošenja Zakona uopće nije ni bilo vatrogastva. Radi toga je taj Zakon u mnogočem manjkav; a i koči rad u onim krajevima, gdje je vatrogastvo razvijeno. Da se možemo slobodno i prema našim potrebama razvijati — nadao sam se, da ćemo se naći na istoj liniji, da ćemo naše težnje ostvariti, jer smo tada u upravi Saveza imali apsolutnu većinu. Stoga je nas Slovence naročito iznenadio događaj od 15. VIII. 1937, koji se je odigrao prigodom vaše proslave 60-godišnjice u Zagrebu. To je poremetilo, što više sprečilo naš rad.” — (AGV, z. v., V. Z. S. B., Zapisnik od 29. IV. 1938, br. 1533, toč. 3).

412 — Prema izvještajima koji mi stižu ne opaža se neko naročito kretanje, izim što se u pojedinim društvima nastoji umjesto vatrogastva zvesti „narodna zaštita”. — Pismo starješine Vatrogasne Zajednice S. b. Žagara dr. Branku Svobodi, podstarešini Zajednice i predsjedniku I. hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu od 26. III. 1937.

413 — AGV, z. v., „Protokol” V. Z. S. B., 5. XI.

1937 za potrebe starješinstva kao dokumenat uz vlastoručne potpise.

414 — Tamošnji Mačekov narodni zastupnik odgovara pretstavniku Zajednice, da je „tendencija da se vatrogasna društva ne osnivaju”. — Pismo Zagara B. Svobodi 10. I. 1938.

415 — Razgovori su započeli 29. V. 1938 u Zagrebu i svršili su velikim osnaženjem slovenačkog i hrvatskog vatrogastva, u stvari zajedničkom pobjedom i u Savezu.

416 — AGV, z. v., Zapisnici 1933 15. XII.

417 — AGV, z. v., Zapisnici 1936 29. X. ; 1937 26. X.

418 — AGV, z. v., Zapisnici 1936 3. III.

419 — AGV, z. v., Zapisnici 1936 10. III.

420 — AGV, z. v., Zapisnici 1936 28. IV. — Tu je svakako važno spomenuti, da su se za varaždinskim društvom povela i druga. Godine 1937 13. II. se stvar raspravlja u Sisku (Arhiv DVD Sisak, spisi 1937, br. 11 od 13. II. 1937), a 22. III. u Križevcima i u Vrbovcu. (Uz ostalo na velikom vatrogasnom zboru donečena je rezolucija sa zahtjevom, da se vatrogastvu opet vrati naziv „Dobrovoljno vatrogasno društvo”. (Varaždinske Novosti” br. 84. — 1937.).

421 — Pa kad primjerice godine 1938 podnosi policiji prijavu za svoju godišnju skupštinu, ova društvu ne izdaje odobrenje, jer pod tim imenom policija da ne pozna vatrogasnu organizaciju. Društvo se prijavljuje pod „četa”, ali opet skupštinu i sve dopisivanje dalje vodi kao I. hrvatski vatrogasni zbor. (AGV, z. v., Zapisnici 1938 12. I. ; 23. I.).

422 — Program : 8. jula

1. Doček gostiju kod svih vlakova.

2. U 10 sati svečana sjednica jubilarca u gradskoj vijećnici uz sudjelovanje reprezentanata sviju hrvatskih društava.

3. — Pohod na grobove zaslužnih vatrogasaca i utemeljitelja „Prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora” u Varaždinu.

4 — Razgledavanje grada i njegovih znamenitosti (muzej, grad. groblje, crkve, Tekstilna industrija (Tivar), Tvornica svile i t. d.).

5. U 1 sat nevezani ručak u Šetališnoj restauraciji

6. U 20 sati u grad. kazalištu predavanje arh. Ignjata Fišera, starješine vatrogasne župe grada Zagreba o posljedicama zračnih napada i funkciji vatrogastva u pasivnoj obrani.

8. U 20,30 sati bakljada.

9. U 21 sat svečani komers u Kazališnoj restauraciji. 9. jula

1. U 5 sati budnica.

2. U 9 sati svečana misa na Jelačićevom trgu.

3. U 9,30 sati svrstavanje povorke i ophod gradom do gradske vijećnice.

4. U 10 sati svečana sjednica Središnjeg odbora Vatrogasne zajednice u Zagrebu, a poslije toga pozdravni govori, kićenje barjaka i predaja odlikovanja.

5. U 11 sati nastavak ophoda do „Vatrogasnog doma” sa mimohodom.

6. Od 11,30 sati do 12,30 sati promenadni koncert u gradskom šetalištu.

7. U 13 sati banket u Šetališnoj restauraciji.

8. U 17 sati pučka svečanost u vrtu Vatrogasnog Doma.

9. U 21 sat vatromet.

423 — AGV, z. v., Zapisnici 1933 10. V./19 ; 14. VI./IV.-c ; 12. VII./5.

424 — AGV, z. v., Zapisnici 1934 5. IV. ; 25. VII./IV. ; 26. VI./V.

425 — AGV, z. v., Zapisnici 1935 8. VII./3.

426 — AGV, z. v., Zapisnici 1936 28. IV. ; 22. V. ; 19. VI.-g, j ; 8. VII. ; 27. VII. ; 7. IX. ; 29. IX./11,

427 — AGV, z. v., Zapisnici 1936 5. IV./26 ; 23. V./f, j ; 1. VI. ; 23. VI. ; 30. VII. ; 13. X.

428 — AGV, z. v., Zapisnici 1938 16. V. ; 27. VI./b, e, f ; 8. VIII. ; 23. IX.

429 — AGV, z. v., Zapisnici 1939 10. V. ; 16. IX.

430 — AGV, z. v., Zapisnici 1938 15. III.

431 — Najvažniji je takav slučaj svakako onaj s glavne godišnje skupštine od 14. I. 1940 gdje je bio pao osamljen prijedlog, inspiriran od Mačkove sredine, da u upravu ne uđu Bobić Florijan, Beli Franjo i Šalamun Đuro, jer da u tom URS-ovcima nema mjesta. Tu je tada Bobić izrekao značajne riječi : „Ja sam čovjek koji pripadam narodu. Ako me je narod izabrao na jednu dužnost, ja ću

je vršiti i nikakovi nenarodnjaci me neće u tome podcijenu života moći spriječiti." (AGV, z. v., Zapisnici DVD Kučan Gornji 1940 14. I.).

432 — AGV, z. v., Zapisnici DVD Kučan Gornji 1939 7. V.

433 — AGV, z. v., Zapisnici DVD Kučan Gornji 1936 20. XII.

434 — AGV, z. v., Zapisnici DVD Kučan Gornji 1936 28. XI.

435 — Arhiv vatrogasnog društva Križevci, spis br. 72/1941 od 28. IV. 1941.

436 — AGV, z. v., Zapisnici DVD Kučan Gornji 1941 8. VI.

437 — AGV, z. v., Zapisnici, Raspis povjerenika br. 118/1941 od 26. V. 1941. — Brat Svoboda Branko, Varaždin — Da bi se ispravila nepravda Vama učinjena od strane bivše ustaške uprave ovoga društva, koju su Vam nanjeli izključivši Vas iz članstva, Upravni odbor Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu na svojoj sjednici dne 6. III. 1947 pod točkom 1 donio je slijedeći zaključak: poništavaju se svi zaključci spomenute ustaške uprave ovoga društva o isključenju članova, koji se imaju o tome obavjestiti i natrag na suradnju pozvati.

O gornjem zaključku izvolite ovim putem primiti obavjest, te se nadamo, da ćete ponovno u ovom društvu isto tako surađivati kao što ste to i prije spomenutog zaključka.

Ujedno se obaviještavate, da Vam je istim zaključkom priznato i sve vrijeme provedeno izvan službe, kao i sva prava koja su s tim u vezi.

Pozivate se ujedno da sudjelujete u nedjelju dne 16. III. 1947 u 10 sati prije podne glavnoj godišnjoj skupštini, te Vam se u prilogu dostavlja za istu poziv.

Pozdravljamo Vas s našim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Predsjednik:

Vlado Svoboda, v. r.

Tajnik:

Košćec, v. r.

(AGV, z. v., spisi 1947, br. 51/47 od 13. III. 1947).

438 — AGV, z. v., Zapisnici 1909 9. IV.

* * *

KAZALO STVARI*

A

adaptacija 35, 97
advokat : Folman 81
aediles incendiorum extinguendorum
6
adjutant 77
 Kliček Ivan, DVD Biškupec
 130
 Turković Žarko, DVD Varaž-
 din 127
agregat 126
agregat prenosni Rosenbauer v. va-
trogasne sprave
agregat prenosni Stratelik v. vatro-
gasne sprave
agregat prenosni v. vatrogasne spra-
ve
alarmno zvono 6
alat 61
anali 29, 72
antifašista 108
apofitičnost 116
apoteka 41
apotekar 21
apstinencija 65
austrijska carica 20
austrijski nadvojvoda Ernest 15
austrijski vatrogasci 79
austrijsko vatrogastvo 81
austro-mađarska država 106
austro-ugarska država 102, 106
austro-ugarska monarhija 20, 68
austro-ugarska nagodba 83, 85
austro-ugarsko vatrogastvo 79

automobil 111
automobil-štrcaljka 111
autonomija 85, 119, 120

B

Bachov apsolutizam 20, 69
bačva 45, 46, 47, 59, 61, 63, 64,
65, 126
bačvar 59, 60
badanj 47, 60
badenski grof Karlo Fridrich 39, 45
bakljada 119
baklya 52, 61
Balkanski savez 108
ban hrvatski Krsto Ungnad v. hr-
vatski ban
banda ljudi 108
banovina 113, 114
 Dravska 113, 114
 Drinska 114
 Dunavska 114
 Hrvatska 113, 114
 Moravska 114
 Vardarska 114
 Vrbaska 114
 Zetska 113, 114
barjak 51
baruni: Kulmer Oton Herbert 22
 Patačić Baltazar 22
 Patačić Franjo 22
 Patačić Stjepan Josip 22
 Prašinski 22
 Rathkay de Tarnok 22
 Tavonat Franciska 22

*Uneseni su vatrogasni pojmovi, kao i najvažniji političko-društveno-ekonomski

barut 69, 105
bečka vrijednost 29
beogradsko vatrogastvo 111
besklasno društvo 109
bjelovarska sjednica 104
blagajnički izvještaj 96
blagajnik 77
DVD Biškupec: Magdić Stan-
ko 130
DVD Varaždin: Zorković
Ivan 127
bolesnička blagajna 77
borac 68, 83, 103, 108
bradva 7
brat 8, 123
bravar 21, 50
brijač 50
brzjav 91
bubnjanje 29
budilno zvono 91
budimpeštanski vatrogasac 84
bula 12
buna 18, 21, 85
bunar 8, 47, 50, 61, 63, 64
bure 49, 50

C

capitan v. kapetan gradski
car franačke države 6
car Franjo Josip I. 82
carska državna vatrogasna straža 6
carski patent 69
carstvo (rimsko) 6
cedar libanonski v. libanonski cedar
cassa obchinszka 54
ceh 7, 20, 50, 55, 56, 62, 63, 64,
65, 67, 68, 69, 70, 71, 126
ceh : bačvara 62, 63
gumbara 62
cizmara 26, 63
gumbara 62
hrv. krojača 62, 63
hrv. postolara 62, 63
klesara 62, 63
klobučara 62, 63

kovača 26
krznara 62, 63
mesara 62, 63
mlinara 62
njem. krojača 62, 63
njem. postolara 62, 63
pekara 62, 63
stolara 62, 63
tesara 62, 63
tkalaca 62, 63
zidara 62, 63
cehmeštar 64, 65
cehmeštar pokrivački Vinko Ztanko
57
cehmeštar zidarski Vinko Dank 57
cehovske organizacije 67
cehovski način proizvodnje 69
centar Hrvatske 20
centralistička vladavina 107
centralistički aparat 111
centralizam 110
centralna vatrogasna organizacija 76;
81, 90, 102, 105
centralni vatrogasni forum 81
chast 52
chin 55
chuvanye v. čuvanje
cigareta 23
cigla 25, 29, 35, 57, 58, 94
ciglana 25, 40
ciglar 27
cijev štrcaljke 6, 76
cijev tlačna 8
cijev 8
cilindar 7/8
Consilium kraljevszki vu orszagi
Dalmatii, Horvaczki y Schla
vony 55/56
crijep 7, 36, 57, 58, 61
crkva 34, 39, 40
crkva Sv. Florijana 27
crvena zastava 106
crveni križ 98
czigel v. cigla
cziglenicza 53

Č

čabar 8
časnik 50
čavao 24
češljak 50
četa vatrogasna v. vatrogasna četa
četa 6, 115
četnik 115
četrdeset godišnjica 92, 99, 112
četrdesetosma (godina) 69
četrdesetpet godišnjica 97
čitaonica 74
član ceha 62, 64
član utemeljitelj 98
član vatrogastva 8, 76, 125
član vatrogasnog društva 77, 98, 99
članstvo 81, 90, 95, 97, 98, 100,
101, 103, 105, 111, 123, 127
čuvanje 7, 45, 52, 55, 59, 65, 97
čuvar 61, 72

D

današnjica 26
davanje znaka 61
Davidova škola 85
decemviri nocturni 6
dechak 53
dekretirani ljudi 113, 115
dekretirani predstavnici 115
delegati saveza gradova 114
demokracija 102
demokratizacija 105, 116, 121
demonstracija 83, 89
denacionalizacija društva 84
dervo v. drvo
desetar 48
desetgodišnjica 122
devedesetgodišnjica 126
dezorganizacija 65
diktak 115, 119
diktator 83
diktatura 108
dim 60
dimnjačar 35, 58, 64
Leopold Schaffer 57

dimnjak (dimnyak) 7, 18, 25, 29,
34, 35, 36, 49, 51, 52, 53,
54, 58
dinastija 86, 106
Karadorđevića 102, 106
dirigent 99
dnevni red 108, 117
doba rata 98
dobiti batina 29
dobrovoljna obaveza 72
dobrovoljna profesija 126
Dobrovoljna vatrogasna četa u Kra-
gujevcu 110
Dobrovoljna vatrogasna četa u Va-
raždinu 113
dobrovoljni branitelj 69, 70
dobrovoljni društv. tip vatrogastva
71, 105
dobrovoljni vatrogasac 69, 126
Dobrovoljni vatrogasni zbor u Va-
raždinu 91
Dobrovoljno vatrogasno društvo Bi-
škupec 125, 127, 130
Dobrovoljno vatrogasno društvo Ku-
zminec 112
Dobrovoljno vatrogasno društvo Kri-
ževci 75
Dobrovoljno vatrogasno društvo Si-
sak 75
Dobrovoljno vatrogasno društvo Sra-
činec 99
Dobrovoljno vatrogasno društvo u
Varaždinu 67, 70, 71, 72, 73,
76, 79, 81, 90, 93, 99, 110,
111, 115, 125, 126, 127
Dobrovoljno vatrogasno društvo u
Zagrebu 80, 99
dobrovoljno vatrogastvo 70
doček 82, 91
dojava vatre 91
dojavna služba 91
dokidanje kmetstva 69
Dolanskijeva rezolucija 117, 118
dom 15, 25, 27, 94
dominacija 85

domus civitatis 17
 donesti zaključak 36
 donja vrata 49
 doprema 25
 dostojanstvenici kraljevstva 12
 dovod vode 8
 dovoz 23, 46, 49, 76, 93
 dramska sekcija 123
 drevo v. drvo
 drugi svjetski rat 110
 društvena blagajna 96
 društvena kuglana 96
 društvena organizacija 71, 89, 116
 društvena povijest 84, 97
 društvena pravila 77, 91
 društvene financije 96
 društvene prostorije 93
 društvene sjednice 120
 društveni dug 94, 96
 društveni liječnik 78
 Dr. Hinko Blau 97
 društveni pjevački zbor 79
 društveni ples 78
 društveni sjednički zapisnik 90
 društveni tajnik Dr. Hinko Krizman 96, 98
 društveni život 73, 75, 77, 82
 društveno-ekonomska problematika 28
 društveno uređenje 12, 68
 društvo 37, 38, 40, 45, 67, 69, 73, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 88, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 111, 112, 118, 119
 društvo kazališnih dobrovoljaca 74
 društvo „Mundus“ 89
 društvo „Thonet“ 89
 Društvo varaždinskih žena za zaštitu djece 89
 društvo za prehranu mladeži pučkih škola 89
 Društvo dobročinstva 74
 Društvo „Dvorana“ 74
 Društvo za podporu građanskih gre-

nadirskih udovah 74
 drvena gradja 24, 25, 27, 48
 drvenjara 126
 Drvo v. poduzeće
 drvodjelski majstor 48
 Drvoza v. poduzeće
 država Srba, Hrvata i Slovenaca 86, 102
 Državne željeznice v. poduzeće
 dugovanje 52
 duhan 50
 duhan kuriti 52
 duumvirat 95
 dvadeset-godišnjica 92
 dvadesetpet-godišnjica 92, 99, 112, 122
 D.V.D. v. dobrovoljno vatrogasno društvo
 dvorana 120
 dvorische v. dvorište
 dvorište 23, 40, 52, 59, 60, 61, 96
 dvorjanik kraljičin Dionizije v. kraljičin dvorjanik D.
 Dvorsko vijeće 42, 43, 44
 đvozub 61

E

ekonom Blaž Žiher 128
 ekonomska kriza 47
 ekonomska moć 14
 ekonomska računica 32
 ekonomski centar 21
 ekonomski faktor 20
 ekonomski interes 67
 ekonomski plan 30
 ekonomski probitak 32
 ekonomski prosperitet 14
 ekonomski razvitak 20, 30
 ekonomsko gledište 30
 eksploatacija 106, 109
 elemenat 5, 56, 67, 70, 84, 85
 elemenat domorodni 75
 elemenat hrvatski 83
 elemenat mađaronski 84

elemenat narodni 75, 81, 83, 84, 89
 elemenat njemački 73, 83, 85
 elemenat strani 75, 84, 85
 evropski vatrogasni kongres 79

F

„F. Bobić“ v. poduzeće
 falinga 51, 52
 fašista-izbjeglica 110
 fašistička organizacija 108, 124
 fašističke horde 109
 fašistički uzor 109
 fašizacija 108
 fašizam 105, 108, 124
 feudalac 14, 21, 28
 feudalizam 68, 70, 126
 feudalna klasa 22, 68
 feudalna okolina 12
 feudalna organizacija 56
 feudalna uprava 69
 feudalni poredak 20
 feudalno dobro 14
 feudalno društveno uređenje 65, 68
 feudalno društvo 18, 56
 financije 83
 financijska kriza 95
 financijska politika 96
 financijske prilike 95, 96
 financijske teškoće 96
 financijski organ 46
 fond 95
 forinta 15, 16, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 41, 44, 47, 49, 60, 64, 65, 93, 94, 95.
 franačka država 6
 francuski kuhari 22
 franjevački samostan 14
 frankovci 108
 front(a) 106, 108
 funkcioner 122, 123

G

g. v. godina
 g. szudecz 54

garište 15, 49, 50, 68, 95
 gasilačka potrebstina 43.
 gasilačke naprave 45
 gasilačke sprave 7, 43, 44, 46, 63, 64
 gasilački inventar 46, 47
 gasilinar 91
 gasiti vapno 27
 gašenje vapna 23
 gašenje vatre (požara, ognja) 5, 6, 7, 8, 11, 26, 33, 34, 36, 37, 46, 47, 48, 51, 56, 59, 61, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 111.
 general barun Herman Ramberg 86
 geometar Franjo Karba 57
 germanizacija 20, 124
 germanština 74
 glazba 79
 glazbalo 78
 glazbenik 78
 godišnje vježbe 91
 godišnjica 92
 gornja vrata 49
 gospodar hisse (kuće) 52, 53, 54, 60
 gospodarska građevina 48
 gospodarske zgrade 13, 15, 30, 59
 grad 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 27, 28, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 45, 47, 49, 50, 51, 56, 60, 62, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 82, 84, 85, 89, 93, 96, 102, 105, 109, 110, 118, 125
 grad Beograd 110
 grad Varaždin 14, 20, 21, 24, 25, 26, 18, 29, 30, 32, 35, 38, 46, 51, 76, 91, 92, 109
 graditelj Julije Willert 94
 graditeljska radionica 25
 gradnja 17, 25, 27, 34, 35, 36, 44, 57, 58, 77, 87, 93,
 gradska knjiga 14, 15
 gradska kuća grada Varaždina 57
 gradska općina (u Varaždinu) 13,

36, 49, 92, 94, 95
gradska straža 61
gradska stražarska organizacija 6
gradska šuma Brezje 24
gradska šuma Hrašćica 24
gradska vijećnica 17, 35, 49, 61
gradska vrata 24
gradske zidine 36
gradski arhiv 56
gradski bubnjar 61
gradski desetnik 49
gradski fizik Dr. Hinko Blau 97
gradski inženir Šnapp 90
gradski kapetan 58, 60, 65, 77
 Fricz Ivan Jakob 35
 Szuchich Stjepan Maksimilijan 57
 Zadravec Vjekoslav 70, 72, 80, 82
gradski kmet Jakob Verček 23
gradski načelnik 91
gradski notar 14
gradski prisjednici 5, 8
 Altmann Bernard 57
 Dörfler 57
 Fridrich Andrija 57
 Horvathek Josip 57
 Vukovich Stjepan 57
gradski ranarnik 69
gradski satnik 72
gradski senator Ivan Jakob Fricz 35
gradski stambeni prostor 14
gradski sudac 26
 Petar Toztec 14
gradski šumarski i gospodarski nadzornik Bogdan Svoboda 95
gradski toranj 24
gradski (varaždinski) magistrat 25, 28, 34, 36, 56, 60, 70
gradski zapisnik 16, 26
gradsko društvo za spasavanje 98
gradsko poglavarstvo 70, 71, 72, 76, 91, 93, 96, 100
gradsko selo 19
gradsko zastupstvo 37, 70, 71, 72,

76, 94
građa 5, 14, 19, 24, 27
građanska četa 82
građanska klasa 68, 106
građanska uprava 69
građansko društvo 56, 70
građevina kamena 13
građevinari 23
građevni materijal 23, 24, 27, 35
građevno drvo 24, 36
grbovi s mađarskim i hrvatskim natpisima 85
grof Drašković Ivan 22
 Janković Antun 22
 Keglević Ladislav 22
 Khuen Hedervary Dragutin 86
 Lambert Franjo 89
 Nadasdi Franjo 22
 Oršić-Slavetički Adam 19, 21, 22.
 Oršić Krsto 22
 Pejačević 85
 Pethő Ivan 22
 Szecheny 81
 Trautmansdorf 18
grofovi Celjski 13
 Erdődy 19, 20
grofovija 39
grofovski posjed 50
gumbar 50

H

hajduk Andrija Hernchich 64
hakil 54, 55,
hambar 15, 34
haranje 25
haszen 52
hegemonizam 110
Hirš Stjepan v. podoficir
hisa (hissa, hisza) 52, 53, 54, 55
hisicza 52
historija vatrogastva 9
historijat slavljénika 9
historijat vatrogasne službe 56

historijat vatrogastva 67, 75
hitrocha 54
hladno oružje 18
hramovi izraelski v. izraelski hramovi
hrana 23
hrastovo drvo 94
HRS v. Hrvatski Radnički Savez
Hrvatska Narodna Stranka 83
Hrvatski Radnički Savez 109
Hrvatska Seljačka Stranka 108, 118, 119
Hrvatska Stranka prava 85
Hrvatska Vlada 20, 45
Hrvatski ban 20, 51
 Khuen-Hedervary Dragutin 83, 86
 Mažuranić 85
 Nadasdy Franjo 22
 Pejačević 85
 Ungnad Krsto 15
hrvatski historičar Ferdo Šišić 97
hrvatski jezik v. jezik
hrvatski narod 68
hrvatski postolari 50
hrvatski sabor 102
hrvatski skladatelj i citarista Ivan Padovec 93
Hrvatski Sokol 88, 89, 99
Hrvatsko Kraljevsko Vijeće 20, 21, 23, 25, 34, 45, 46
hrvatsko pjevačko društvo 91
hrvatsko - slavonska vatrogasna zajednica 67, 73, 75, 80, 81, 83, 84, 92, 99, 100, 101, 102, 104, 113, 117
hrvatsko-srpska koalicija 84, 86, 95
hrvatsko ugarska nagodba 83
hrvatsko vatrogastvo 101, 117, 118, 119, 121
H. S. S. v. Hrvatska Seljačka Stranka
humanost 9

I

ilegalac 118
ilirski pokret 68, 74, 85

imenovanje začasnim članom vatrogasne zajednice 121
imovina 15, 16, 18, 40, 72, 118, 124
imperijalistička sila 86
imperijalizam 108
in suspenzo 90
industrija 88, 89, 110, 125
industrijalac 6
industrijska zvanična četa 125
inicijativni odbor za osnivanje vatrogasnog društva u Varaždinu 71
inspektor 54
 dimnyakov 53
 kuhny 53
Inspekcija zemaljske obrane 113
instruktor 77
intervencija 27, 28, 45, 91
inventar 46
isključenje 125
ispaljivanje 59
ispitani vatrogasci
 Borko Pavao 128
 Car Đuro 128
 Dvorščak Gabro 128
 Filko Dragutin 128
 Jambrešić Ivan 128
 Ladić Ivan 128
 Novak Ivan 128
 Ovas Roman 128
 Rogina Stanko 128
 Sudec Stjepan 129
 Tomašić Josip 129
 Zajec Stjepan 129
ispravno stanje 98
ispravnost 78
istočni narodi 5
izbacivanje 84, 115
izbijanje požara 47
izbor 81, 86, 95, 108, 115, 119
izborna prevara 108
izbrisati sa zemlje 30
izgradnja 58, 78, 109
izgrađivanje 108

izkricza 55
 izložba voća i grožđa 99
 iznajmljivanje 96
 izrad(b)a 38, 57, 77, 91
 izraelski hramovi 5
 izražaj 100, 108
 izricanje kazne 65
 izum 5
 izumitelj 5
 izvanredan sastanak 94
 izvanredna sjednica 91
 izvanredna skupština 95, 105
 izvještaj 23, 29, 42, 44, 58, 59, 60, 65
 izvršujući članovi DVD Biškupec
 Benček Stjepan 130
 Bzik Stjepan 130
 Golubić Josip 131
 Golubić Marijan 131
 Humić Vinko 131
 Kliček Franjo 131
 Pehnc Gabrijel 131
 Vugrinec Stjepan 131
 izvršujući članovi DVD Varaždin
 Brezovec Antun 129
 Čovran Vlado 129
 Družinić Slavko 129
 Horvat Đuro 129
 Horvat Dragutin 129
 Križanec Radovan 129
 Križanec Vjekoslav ml. 129
 Krpan Milan 129
 Lacković Vlado 129
 Mak Marijan 129
 Mašić Antun 129
 Matić Rudolf 129
 Mikac Tomo 129
 Mišak Stjepan 129
 Mravinec Milan 129
 Pokopčić Zvonimir 129
 Steiskal Bogomil 129
 Trojak Antun 129
 Trojak Nikola 129
 Zorec Mirko 129
 Žunec Vinko 129

J

jašiona 92
 javna blagajna 49
 javna vježba 97
 javni poslovi 16
 ječam 33
 jednozub 63
 Jevtićevi izbori 116
 jezik 21, 75
 hrvatski (narodni) 57, 74, 75, 81, 82
 latinski 57
 njemački 74, 75
 jubilarna godina 100
 jubilej 92, 100, 101, 102, 117, 126
 Jugoras 109
 Jugoslavenska država 102
 Jugoslavenski odbor 102
 Jugoslavenski državni vatrogasni savez 111
 Jugoslavenski sokolski savez 89
 Jugoslavenski vatrogasni savez 83, 84, 100, 102, 104, 105, 111
 Jugoslavensko vatrogastvo 121, 126
 jugoslavenstvo 102
 jutro (mjera) 13, 32
 južnoslavenski narodi 107
 južnoslavenstvo 101

K

kaciga 78
 Kalnik v. poduzeće
 kamen 7, 18, 41, 58
 kamena kuća v. kuća od kamena
 kamin 35, 53, 54
 kamion za prevoz ljudstva v. vatrogasne sprave
 kapa 91, 107
 kapacitet 45, 86, 89, 110
 kapetan grada Varaždina Krsto Ungnad 15
 kapetan gradski 50, 55
 kapitalistička sila 106
 kapitalistički način proizvodnje 69

kapitalistički sistem 107
 kapral 64
 kaprolia 55
 kaptolske kuće 18
 karuce 22
 kastiga 52, 53, 54
 kaštelan varaždinske tvrđave 47
 kazališna dvorana 78
 kazališna zgrada 74, 79
 kazalište 74, 77, 78
 kazna 7, 29, 34, 36, 50, 51
 kažnjavanje 34
 Khuenovi poklonici 94
 khuenovština 86, 89
 kino-predstava 98
 klasa 32, 68, 107
 klasno stajalište 19
 klateš (klatess) 50, 54
 klerikalci 108
 klerikalna reakcija 85
 klipnjača 8
 ključar 21, 50
 kmet 14, 19, 21, 22, 23, 25, 35, 69
 kmetska kuća 36
 kmetstvo 19, 68
 knez Pavle 108
 knjiga procjena 42
 knjiga zapisnika 123
 književnik Ljubo Babić-Gjalski 98
 knjižnica 123
 kohorta 6
 kola 15, 46, 49, 54, 76, 93
 kolar 21
 komandir DVD Biškupec Slavko Deđuš 130
 komandir DVD Varaždin Stjepan Janković 127
 komen v. kamin
 komisija 24, 26, 27, 35, 56
 komuna 19, 20, 27
 komunista 108, 123, 124
 komunistička komanda 106
 komunistička opasnost 109
 Komunistička partija 109, 110
 koncentracioni logori 109

koncert 99
 kongres 77
 kongres evropskih vatrogasaca 81
 kongres hrvatskih vatrogasnih društava 100, 101
 kongres jugoslavenskog vatrogastva 117
 kongres njemačkih vatrogasaca 80
 kongres slovenskih vatrogasnih organizacija 99
 konj 12, 49, 59, 64
 konopl(j)a 52, 59
 koprivničko društvo 112
 kossa v. koža
 kotar 49, 113
 kotar varaždinski 109
 kotlar 50
 kovachmicza 53
 kovač 21, 50
 koža 7, 8, 54
 kožar 50
 kralj 19, 116
 kraljevi ;
 Aleksandar 108
 Andrija II. 12
 Bela IV. 12.
 Ferdinand III. 18
 Franjo Josip I. 82
 Josip II. 69
 Marija Terezija 20, 46, 51, 74
 Žigmund 13
 kraljević :
 Petar 119
 Tomislav 119, 120
 Kraljevska komora 23
 Kraljevska Ugarska Dvorska Komora v. Ugarska Dvorska Komora
 kraljevska zapovijed 38
 kraljevski dom 119
 kraljevski kmetovi 19
 kraljevski ministar 120
 kraljevski slobodni grad 12
 Kraljevsko Dalmatinsko-Hrvatsko-

Slavonsko Namiestničko Vieće
u Zagrebu 77
kraljica 23, 46, 51
kraljičin dvorjanik Dionizije 13
Krfaska deklaracija 102
krivn(j)a 50, 55, 65
Križevačka županija v. županija
krmača 23
krojač 21, 50
Tomo Pihovčić 16
kroničar 26
krov 7, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 58
krov od crijepa 7
krov slamnati 7
kruna (novac) 96, 100
krznar 21, 50
Benedikt Vitković 15, 16
kuchnya v. kuhinja
kuća 6, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17,
18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43,
44, 45, 47, 49, 50, 57, 58, 59,
60, 73, 90, 93, 95, 105
kuća Draškovićeve 64
kuća Jakoba Gortana 64
kuća od drva 5, 24, 29, 35, 36, 58
kuća od kamena (zidana) 13, 23, 35
kuća-zidanića 29
kućna apoteka 91
kudelja 34
kuga 17
kuhinja (kuchnya) 51, 52, 53, 58,
59
kuka 46, 47, 49, 50, 61, 63, 76
kulturno prosvjetni referent DVD
Varaždin Miljenko Milić 128
kvart 24
kvartirmeštar 28

L

lagav 50, 54
lahkoch 54
lampass (lanpasz) 52, 55
lan 34

lanecz 54
latinski jezik v. jezik
lenoszt 53
letto 52
libanonski cedarski 5
licitar 21
liječnik 21
Dr. Franjo Deban 128
Dr. Zvonimir Šeb 128
likvidacija 84, 107, 117
likvidacija društva 94
likvidacija vatrogastva u Varaždinu
94
likvidiranje 107
limena glazba 78, 98
Lipovljani 122
logor 124
loitre 54
lončar 50
lucztvo v. ljudstvo
lula 60

LJ

ljestve 7, 46, 47, 49, 50, 61, 63,
76, 91, 93
Ljevaonica v. poduzeće
ljudi (lyudi) 17, 24, 37, 49, 51, 52,
58, 61, 64, 65, 72, 74, 84, 90,
100, 101, 104, 110, 111, 112,
118, 119, 122, 123
ljudstvo (lucztvo) 51, 72
lyuch 52
lyudi v. ljudi

M

m³ v. kubični metar
mađarizacija 124
mađarizacija Hrvatske 86
mađaron 83, 85, 86, 89
mađaronska uprava 90, 92, 94, 99,
101
mađarska strana 86
mađarski vatrogasni savez 80, 81,
82
mađarski vatrogasci 79

mađarsko kraljevstvo 83
mađarsko vatrogastvo 81
magistrat (grada) 7, 26, 28, 35, 36,
59, 61, 65, 71
magistratska osoba 65
magistratullszka perszona 55
magnificus 22
majstor 50, 60, 62
majur 23
Mala Antanta 108
manufaktura 86
marlivocha 54
markgrof Juraj Brandenburški 13
materija 23
materijal 7, 24, 36, 44, 57, 58, 59,
60
materijalno stanje 97
Männergesangverein u Varaždinu 82
medičar 50
mehaničar 7
mehanizacija 111
memoari Oršićevi 21, 22
mesar 21, 50
mesto v. mjesto
mesto ognja v. mjesto požara
meszter 53
mesztria 53
ministar fizičkog vaspitanja 115
ministarski delegati 104
Ministarstvo
Fizičkog vaspitanja naroda
113, 116
Socijalne politike 113
Unutrašnjih poslova 113
Vojske i mornarice 113
mjesto (meszto) 17, 21, 23, 25, 27,
29, 35, 40, 41, 42, 43, 45, 49,
51, 52, 53, 55, 59, 60, 61, 64,
65, 67, 72, 74, 75, 76, 78, 81,
82, 84, 91, 92, 93, 105, 110,
111, 119, 123
mjesto graničarsko 3, 75
mjesto požara 8, 37, 47, 54, 55, 61,
63, 64, 65, 76, 93
mlaćenje žita 59

mladi kralj Bela v. kralj Bela IV.
mlatac 59
mlinar 21
modernizacija 89
moduss 55
moloh 123
monarhija 83
monarhofašizam 105
motika 64
motka 63
motor 8
knučenik 123
Mundus 89 v. društvo

N

nabijanje cijena 24
nachin v. način
nacionalna sloboda 68
nacionalno oslobođenje 68
nacionalno polje 84
nacizam 105
nacrt 94
način (nachin) 7, 15, 27, 32, 34,
42, 44, 45, 48, 51, 52, 53, 57,
60, 61, 67, 68, 72, 98, 120
način gradnje 7
nadbiskup Haulik 85
nadoknada štete 16
nadvojvoda austrijski Ernest v. au-
strijski nadvojvoda Ernest
nadzapovjednik društva 77, 80, 104,
105
Svoboda Bogdan 103, 104,
105, 111
Zadavec Vjekoslav 80
nadzorni odbor DVD Varaždin 124
Brezovec Marijan 128
Brodarec Stjepan 124
nagrada 37, 49
nagrađivanje 36, 37
nagruvanost 24
naknada štete 40
Namjesničko Vijeće v. Ugarsko Na-
mjesničko Vijeće
naočale 111

napervodanye 51
 napolconski rat 28
 naprava 46
 naputak 48
 naredba 6, 7, 55, 57, 110
 naređenje magistrata 57
 narodna imovina 125
 narodna institucija 74, 118
 narodna linija 96
 narodna organizacija 85
 narodna stranka 85
 narodna stvar 75, 80, 81, 84,
 Narodna Varaždinska čitaonica 74
 narodna vladavina 107
 Narodna zaštita 124
 Narodni Heroj 123, 124
 narodni jezik v. jezik
 narodni krugovi 74
 narodni savez 81
 Narodno kazališno društvo u Za-
 grebu 74
 Narodno-oslobodilačka borba 123
 narodno vatrogastvo 83, 84, 119
 Narodno Vijeće 102
 naselje, 5, 6, 11, 12, 14, 19, 30, 35
 nasljedni župan varaždinske župa-
 nije 19, 20
 naučnik 21, 62
 nauka 5
 navada 22, 53
 navalna kola Dodge v. vatrogasne
 sprave
 navalna kola Mercedes v. vatrogas.
 sprave
 navalna kola Tam v. vatr. sprave
 ne pazenje 55
 nechistochi 51
 nedisciplina 96
 nehaj 74
 nemar (nemarnost) 36, 46, 51, 56
 nezavisnost 85
 njemačka kazališna družina 74
 njemački elemenat v. elemenat
 njemački gradovi 7
 njemački jezik v. jezik

njemački pjevački zbor iz Maribora
 82
 njemački postolari 50
 njemački uzor v. uzor
 njemački vatrogasci 79
 njemačko vatrogastvo 81
 njemačko - mađarska strana 82
 njemština 21
 noć v. noć
 noćni sztraszar v. noćni stražar
 noćno vreme 52, 54
 noć (noć) 5, 7, 53, 54, 61, 76
 noćna patrola 60
 noćna straža 6
 noćni čuvar 5
 noćni stražar 51, 54, 60, 61, 64, 71
 noćno vrijeme 60
 nossenye 55, 63
 notar varoški v. varoški notar
 novčić 43, 44, 49, 65
 novi svijet 69
 nutarnji grad v. unutrašnji grad

O

obchina v. općina
 obchinszki zdenecz 54
 obertnički zakon 71
 objavljivanje požara 72
 obnova, 15, 17, 24, 25, 38, 93
 obrana 6, 33, 45, 67, 123, 125
 obrt 19, 69, 74, 88
 obrtnička organizacija 56
 obrtnička proizvodnja 88
 obrtnički stalež 21
 obrtničko poduzeće 86
 obrtnik 21, 51, 69, 71, 87
 obrtnik majstor 21
 očuvanje 107
 odbor 77, 79, 81, 82, 90, 91, 92,
 93, 94, 96, 97, 100, 101, 103,
 104, 105, 121,
 odbor za provedbu regulacione os-
 nove 27
 odbornik 81
 odborska sjednica 100, 115

odborski zapisnik 81
 odgovornost 58, 60
 odjeća 92
 odlikovanje 101
 odredba 6, 34, 35, 36, 41, 43, 45,
 46, 48, 58, 59, 61, 67
 odredba gradskog magistrata 57
 odvjetnik Matija Kofler 17
 oficiri DVD Biškupec
 Deduš Slavko 130
 Kliček Ignac 130
 oficiri DVD Varaždin
 Čus Mirko 128
 Hatlak Gustav 127
 Sinko Josip 128
 ogen(y) 48, 51, 52, 53, 54, 55,
 ognjište 41
 ograda 34, 47
 okolica 37, 104, 122
 okolina 72, 117
 okružje 76
 oktobarska revolucija 106
 okupacija 105, 109, 110, 119, 124
 okupljanje 121
 okupator 119
 oluja 26, 40
 Opće štedovna i predujmovna za-
 druga 89
 općina 19, 20, 28, 38, 41, 43, 44,
 53, 55, 56, 73, 76
 općina (grada Varaždina) 16, 18,
 19, 24, 25, 27, 29, 35, 36, 38,
 94
 općinski notar 18
 općinski računi 43, 44
 opisivanje 26, 29
 opstanak I. hrvatskog dobrovoljnog
 vatrogasnog sora 94
 oranica 32
 organizacija 11, 20, 25, 56, 67, 68,
 77, 91, 94, 98, 100, 105, 110,
 115, 118
 organizacija noćobdija 6
 organizacija vatrogasna v. vatro-
 gasna organizacija

organizacija vatrogastva 80, 112
 organizacija zanatlija 68
 organizator ustanka 124
 orudjelje v. oruđe
 oruđe 45, 49, 52, 55
 osiguranik 38
 osiguranje 36, 37, 38, 39, 40, 41,
 44, 45, 46, 97
 osiguravajuće društvo 36, 38, 39
 Osiguravajuće društvo „Croatia“ u
 Zagrebu 97
 oslobođeni kraj 107
 oslobođenje 69, 108, 109, 123, 125,
 osnivač 37, 69, 75, 77, 85, 123
 osnivačka skupština 75
 osnivanje 19, 29, 38, 65, 72, 73, 75,
 80, 81, 83, 84, 103, 104, 105,
 110, 118
 osnivanje vatrogasnog društva 9, 11,
 37, 47, 70, 73,
 osnutak 67, 73, 75, 76, 78, 83, 88,
 93, 99, 104
 Osovina Rim—Berlin 108
 osvajač 107
 oštra mjera 27
 otkrivanje spomenika 117
 otok Ključ 12

P

pod 86, 106
 pakt 109
 palača 13
 palikuća 7, 34, 40
 panika 17
 para (novac) 113
 parada 82
 pariski zanatlije 6
 parni stroj 8
 partizan 124
 papiros 5
 paszku imati 54
 Pašićeva klika 88
 pecara 41
 peć 34, 35, 36, 41, 52, 53, 54, 59
 pećnica 41

pedesetgodišnjica 99, 100, 101, 112, 122

pedesetpetgodišnjica 112

pedesetšestgodišnjica 112

pekar 21, 41, 50, 58

pekarna 40, 41

pekarska peć 59

peneszni byrszag 52

penjač 76, 78, 91

penjački toranj 78, 91, 92, 94

pepeo 19, 26, 29, 38, 55, 59

Perkova kasarna 22

peštansko vatrogasno društvo 79

pionirska kola Steyer v. vatrogasne
sprave

pionirski odjel 125

pionirski odjel DVD Biškupec

Bogović Vinko 131

Golubić Đuro 131

Hrupek Ivan 131

Hunjadi Stanko 131

Kliček Vlado 131

Kuhar Josip 131

Vitez Jozo 131

pionirski odjel DVD Varaždin

Bančić Joža 130

Bančić Zvonko 130

Cecelja Krno 130

Ferenčina Pero 130

Kocković Damir 130

Kocković Ivica 130

Kumek Ivica 130

Kuserbanj Stjepan 130

Lacković Zlatko 130

Matošina Drago 130

Šimunić Mirko 130

Šimunić Josip 130

Štuhec Zvonko 130

Tomašić Vlado 130

Vuk Mladen 130

Zajec Nikola 130

pivovara 18, 40, 41, 86

pjevački vatrogasni zbor 93

Pjevački zbor akademske omladine
89

Pjevački zbor „Vijenac” 89

Pjevačko društvo „Vila” 91, 112,
122

Pjevačko društvo 74

plamen 48, 61

plan 80, 84, 100, 118

platea biskupicenzis 26

plemeniti magistratus 51, 52, 53,
54, 55

plemić 14, 22, 25

plemićka kurija 19

plemićke porodice 21

plemstvo 21, 22, 25

ples 96

pobjeda 75, 81, 83, 84, 86, 102,
121, 125

pochenek 53

pochetek v. početak

počasni dar 92, 93

podjeljivanje časti 79

pododvjetnik Mirko Markich 57

podoficiri DVD Biškupec

Cepanec Franjo 130

Siročić Gabro 130

Siročić Mirko 130

podoficiri DVD Varaždin

Ciglar Ignac 128

Čmrečki Rudolf 128

Črep Josip 128

Hirš Stjepan 128

Hujber Izidor 128

Hustić Alojz 128

Kaniški Nikola 128

Magić Tomo 128

Majdak Leopold 128

Praprotnik Franjo 128

Sekelj Antun 128

Zorković Ivan 127

područje 9, 19, 27, 76, 109, 113,
118, 125

podrum 17, 41

podstarješina vatrogasne zajednice
119

podupiratelj 102, 104

poduzeće 86, 89, 96

Drvo 125

Drvoza 125

Državne željeznice 125

Florijan Bobić 125

Kalnik 125

Ljevaonica 125

Tvornica kože 125

Thonet-Mundus, tvornica po-
kućtva iz savijenog drva d. d.
89

Varteks 125

VIO 125

poduzeće za gradnju pokućtva 89

poglavarstvo 49, 50

pogorio 16, 24, 25, 27, 28, 32, 35

pogorjeli građani 16, 24, 25, 27, 28,
29, 32

pohvaljivanje 37

pojasar 50

pokroviteljstvo nad vatrogastvom
119

polaganje zakletve 48

policijska država 108

policijska država 108

polijevanje 49

politička linija 101

politička situacija 84, 124

politička struja 105

politička vlast 98

političke prilike 84, 100, 103, 111,
117

politički centar 22

politički faktor 20

politički plan 84, 89, 110

politički režim 116

politički život 85

političko raspoloženje 102

političko stanje 83

politika 102, 108, 110, 115, 116,
119

politikant 122

poljoprivredno dobro 22

položaj cijevi 8

poluga 8

poluproleter 69

pomoć (pomoch) 14, 24, 25, 28, 29,
37, 38, 55, 64, 72, 97, 108,
119, 122

poplava 40

poredak robovlasnički v. robovlasni-
čki poredak

posjed 13, 14, 21, 22, 32, 37, 46, 50

posjednik konja 49

posjednik kuće 6, 93

posjednik varaždinskog utvrdenog
grada 19, 28

postolar 21, 50

posuda 7, 23, 45, 46, 47, 54, 59,
60, 63, 64

posudica 126

posude 22, 54, 55

posveta strojeva 112

poszuda v. posuda

potporna kasa 77

potporna zadruga 91

potrebocha 52

potres 40

povijest 13, 14, 67, 83

povijest vatrogastva v. vatrogastvo

povjerenik 71, 72, 124

povjerenik I. hrv. dobrovolj. va-
trogasnog sbora 124

pozornica 6, 74

požar 5, 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15,
16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26,
27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 44,
45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 67,
71, 76, 95, 90, 125

požarna šteta 16, 42, 43, 44

požarna komisija 58, 59,

požarne prilike 11

požarne sprave 56

požarni doprinos 44

požarni propisi 37, 40, 47, 67, 68,
70

požarni redovi 7, 48, 51, 56, 57, 65,
69, 70, 71, 72

požarni osiguravajući ured 38, 45

požarno povjerenstvo 58, 59
požeška županija v. županija
požrtvovnost 125
požunska urna 46
požunski sabor 15
praefectus vigilium 6
praksa 68, 111, 113
praktične vježbe 91, 97
praonica rublja 40, 41
pravila 77, 78, 81, 91, 98
pravila za sprečavanje pogibli od požara 57
pravila za vršenje službe 77
pravilnik Jugoslavenskog vatrogasnog saveza 103
pravoslavac 124
praznovjerje 18
prebendar Grangya 26
prečanska strana 107
predavanje 91, 97, 101
predgrađe 17, 23, 57, 60, 64
predhistorija vatrogasne službe 9
prediona 86
predprega 49
predrevolucionarno doba 85
predsjedanje 57, 94
predsjednik nadzornog odbora Koloman Canjuga 127
predsjednik 57, 61, 105, 119, 120, 121, 122
predsjednik DVD Biškupec Franjo Kranjčić 130
predsjednik I. hrv. dobrovoljnog vatrogasnog sbara Varaždin Svoboda Bogdan 103, 104
Svoboda dr. Branko 119, 121, 124
Svoboda Vladimir 127
predsjednik vatrogasnog društva Kučan: Žiger 123
predstavnik hrv. vatrogastva 121
predstavnik općine 56, 119
predstavnik varaždinskog vatrogastva 81, 99

predstavnik Vatrogasne zajednice 115, 120
predstavnik vatrogastva 117
predstavnik Ugarske Komore 45 Zigmund Komaromy 35
predstavnik vlasti 47
predstavništvo ministarstva 115
pregradnja 35
preprechenye 52
presuda grad. suda u Varaždinu 16
prestymanye 52, 55
preszkerblenye 52
preventivne mjere 7, 11, 33, 34, 36, 67
prevoz 111
prevozni rastegači v. vatrogasne sprave
prigledavanje 53
prijestolni grad 45
primipilus 27
primitivna sredstva 7
pripadnik 19, 20, 28, 37, 47, 102, 126
pripechenye 55
pripomoć 92
pripravnost 82
priprema 78, 92, 101
priredba 77, 79, 80, 123
prirodni element v. elementi prirodni
prisjednik župan. suda 57 Andrassevich Andrija 57 Tomassich Ivan 57
priskočiti u pomoć 34, 36, 37
pristupanje 80, 104, 109
priszeszni purgar 52
pritisak 112
privilegij 12
privreda 14, 86, 106
privredna djelatnost 19
privredna moć 14
privredna računica 30
privredna struktura 19
privredno polje 33
procjena 30, 31, 41, 42, 43, 44

procjenitelj 42, 43
profesija 95
profesionalni vatrogasac 8
proglas 65
proglašenje 36, 110
proizvodna snaga 14
proizvodnja 14
pronalazač 8
pronalazak 8
pronalaženje 67
propis 7, 38, 39, 45, 48, 51, 56, 58, 65, 67, 68, 70, 78
propisnik o vatrogasnoj straži 77
proslava 77, 78, 80, 82, 91, 92, 97, 99, 100, 101, 104, 111, 112, 119, 121, 122
proslava desetgodišnjice 81
prosvetar Bartol Šantek 130
prošlost 19, 24, 65, 86, 124
prothocolon civitatis 16
pruga Varaždin - Koprivnica 120
Prva Hrvatska štedionica 89
Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu 9, 37, 70, 73, 79, 80, 83, 90, 92, 93, 94, 95, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 111, 113, 120
prvi svjetski rat 86, 106
Prvo hrvatsko bolesničko podporno društvo 88
prvoborac 123
pšenica 33
pucanje 59, 110
Pučka štediona d. d. 89
Pump 94
punjenje 8, 63, 64
purgar 52, 53
pusku hititi 52
pušenje 23, 33, 50, 60
puška (puska) 55, 59

R

rad 17, 31, 50, 51, 75, 76, 88, 97, 117, 123
Radićeva seljačka stranka 86

radiona : bravarska 40, 41
kovačka 41
radionica 59, 60
radionica kola i kočija : Josip Kronast 87
radni ljudi 106, 107
radnička klasa 68, 88, 106, 108, 109, 110
radnička skupština 88
radnički blagdan 88
radnički pokret 85, 86, 88
radničko društvo 88
Radničko izobražujuće društvo Varaždin 88
radnik 88, 89, 106, 125
rafankerar 52
rajnska forinta 18
rajon 6
rajonizacija grada 93
ranarnik 71
raspuštanje 109
rat 40, 98, 102, 106, 109, 111, 119, 123
ratno doba 97
razaranje 7, 11, 12, 19, 24, 26, 33, 56
razdor 123
razorni elemenat 30, 31
razvitak društveno - ekonomski 12
razvitak kapitalizma 89
razvoj 103, 123
raž 33
reakcija 86
red 23, 25, 26, 29, 34, 49, 50, 56, 58, 61, 69, 76, 77, 84, 97, 116, 117
Red osiguranja protiv požara 38
redarstveni požarni red 69, 70
redarstveni požarni propis 70
redovni bilježnik : Mirko Plochlin 57
reforma 85
regulacija 26
regulatorna osnova 24
rekonstrukcija 30, 47

relatija 56
 remenar 21, 50
 remenar Jakob Horvat 26
 reparticija 42
 rešetar 50
 revolucija 68, 69, 70, 73, 105, 107,
 revolucionarnost 68
 rezolucija 117, 118, 119, 120
 režim 86, 90, 105, 108, 112, 115,
 116, 120
 režimski ljudi 109, 112
 rijeka Drava 25
 rilčari 79
 rimski car August 6
 roba 22, 30, 32, 33
 robija 108
 robovlasnički poredak 5
 rođendan kraljevića Tomislava 119
 ručna štrcaljka 7
 v. vatrogasna sprava
 rudenya mesza 54
 rudnik 40
 rukovodilac 69, 77, 94, 100, 101
 rukovanje 93
 rukovodstvo društva 84, 101
 rukovođenje 94, 100

S

sabljar 50
 sabor 85
 sačmari 79
 samokritika 123
 samopožrtvovanje 9
 samoprijegor 8
 Samostalna narodna stranka 85
 samouprava 115
 sanduk 8
 sanitetski auto 111
 saobraćaj 83
 sapunari : 21, 41, 58
 Franjo Šadek 36
 Antun Koterba 36
 saradnik 123
 sastanak 71, 94, 120
 sastav 84, 113

savez 80, 85, 103, 104
 savez austrijskog Vatrogastva 75
 savez mađarskog vatrogastva 75
 savez vatrogasaca za H. i S. 80
 savez hrv. vatrog. društava 100
 Savez čeških vatrogasaca 101
 Savez Jugoslav. vatr. društava 103
 111.
 Savez gradova kraljevine Jugoslavi-
 vije 113
 Savez općina kraljevine Jugoslavi-
 je 113, 115, 121
 savezni propisi 121
 savjetnik Ugarsko Dvorske Kraljev-
 ske komore 39
 sedamdesetpet godišnjica 121
 sedlar 49, 50
 Sedmi internacionalni tehnički va-
 trogasni kongres 120
 sekretar OK KPH Varaždin Flori-
 jan Bobić 124
 Seljačka i građanska zaštita 118
 seljak 57, 60, 69, 83, 106
 seljaštvo 69
 selo (szelo) 41, 42, 45, 51, 99, 118
 Majerje 76
 Sračinec 99
 Vidovec 99
 Sindikalno radničko vijeće u V. 109
 sigurnosna mjera 34, 77
 sigurnost 6, 53, 57, 60, 10
 sijelo županije 20
 sijenje 15, 23, 48, 52, 53, 59
 sindikalna djelatnost 109
 sindikat 109
 siphonarius 6
 sirova cigla 35
 sisački dogovor 82
 sisački razgovori 75
 sisački sastanak 82
 sisački zapisnik 81
 sisačko vatrogasno društvo 82, 99
 sisačko zasjedanje 100

sisaljka 8
 sistem 34, 69, 89
 sitar 21
 sjedište 20, 89
 sjedište generalata 20
 sjedište Hrvatskog Kraljevskog Vi-
 jeća 20, 22
 sjedište županije 22
 sjednica 26, 48, 57, 90, 104, 119,
 120, 121, 123
 sjednica gradskog magistrata 48, 67
 sjednica grad. zastupstva 37, 70, 71
 sjekira, 7, 50, 55, 63
 skupština 112, 119
 skupština saveza hrvatskih pjevač-
 kih društava 91
 skupština vatrogasne zajednice 90,
 92, 99, 100, 101, 103, 104
 slama (szlama) 15, 23, 35, 48, 52,
 53, 57, 59, 60
 slavenska vatrogasna društva 100,
 101
 slavenska nota 102
 slavenska politička koncepcija 100
 slavenski jug 79
 slavenski vatrogasni savez 101
 slavljenje 1. svibnja 88
 slikar : Franjo Kotfirs 18
 slobodni i kraljevski grad Varaždin
 38, 51, 19, 73
 slom Austro-ugarske monarhije 86
 slovenski vatrogasci 99
 slovensko (slovenačko) vatrogastvo
 119, 121
 sluga (szluga) 37, 55, 59
 sluga režima 113
 služba 98, 125
 služba za spasavanje 111
 službene upute 34
 službeni dodir 80
 službeni odnos 28
 službeno poslovanje 75
 službovni propisi 77
 Službovni propisnik 75
 službovnik 77, 92

službovnik o vatrogasnoj kazališnoj
 straži 82
 smjelost 120
 smjena 63, 68
 smještaj 24, 28, 76, 93
 smještavanje 93
 snažanje štete 33
 socijalistička "svijest" 126
 socijalističko društvo 109, 126
 socijalističko oslobođenje 68
 sokolsko društvo Varaždin 89
 sokolstvo 119
 sovjetska vlast u Jugoslaviji 106
 splavar : Ivan Juraj Eder 24
 spol muški 73
 spol ženski 73
 Spomen - knjiga 101
 sporazum Cvetković - Maček 108
 sporazumijevanje 85
 sprava 5, 46, 65, 71, 91
 spremištari : DVD Biškupec Mijo
 Hrupak 130
 spremištari : DVD Varaždin August
 Flojhar 128
 spremište 93
 spužva 91
 srbijanska država 106, 107
 srbijanska strana 107
 srebrenar 50
 srebro 17
 Središnji odbor Vatrogasne Zajed-
 nice Savske banovine 117, 119
 središnji organ hrv. vatrogastva 101
 središnjica vatrogastva kraljevine
 Jugoslavije 105
 središte Hrvatske 20
 srednji vijek 13
 srednjovjekovna država 6
 srednjovjekovni grad 11, 12
 srednjovjekovna Slavonija 12
 sredstva za proizvodnju 15
 srpska buržoaska vlada 106
 srpska država 106
 srpska vojska 106, 107
 staja 15, 34, 41, 47, 59

staklar 50
staklo 76
stala 52
stalak 8
stambeni fond 32
stambeni prostor 35
stan 28, 98
stanar 40, 44, 58, 60
stanarina 24, 14, 95
stanje (zgrade) 54
stanovnik (sztanovnik) 12, 13, 14,
19, 21, 27, 28, 52, 53, 54, 57,
64, 73, 125
stanovništvo 20, 30, 32, 67, 74
stanovništvo grada Varaždina 14, 21,
69
stari svijet 5
starješina Žagar 118
starješina Varaždinske vatrogasne
župe 117, 118
Marian Dolanski 117
starješinstvo Vatrogasne Zajednice
Savske banovine 116, 117, 118,
119
Starogradska Varaždinska općina 19,
20, 27, 28, 32, 37, 47, 73
starogradski općinar 28
starogradsko područje 47
starogradanin 28, 47, 48
starosta Vatrogasnog Saveza u Beo-
gradu 116
statut 38, 51, 77, 82
Statut osiguravajućeg društva proti
požara 38
stočarstvo 19
stogodišnjica rođenja Gajeva 99
stoka 32
stolar 50, 60
stolarija Antun Goger 86
straža 92
straža javna 6
straža vatrogasna carska državna v.
carska drž. vatr. straža
stražar 35
Streljačko društvo 74

Streljačko društvo sa strelicom 74
stroj 8
strojni park 111
stručni kadar 101
stručni rad 91, 111
stručni radnik 87
stručni učitelj 78
stručni vodič 78
stručnjak 69, 78
stručno znanje 97
struška 21
štupanje u društvo 92
sud (posuda) 64
sud (grada Varaždina) 16
sudac starogradskih slobodnjaka 47
sumnjiva lica 109
suprotnost 107, 110, 116
susenye v. sušenje
sušilo 53
susjedni kraj 23
susjedstvo 16
suštanarstvo 18
suša 41
sušenje (susenye) 33, 53, 59
Sv. Florijan v. crkve
svečanost 82, 90, 92, 99, 100, 101
Sveslavenski vatrogasni kongres 100
Sveslavenski vatrogasni savez 104
sveslavenstvo 101
sveto cesarsko kraljevsko apostolsko
veličanstvo v. veličanstvo
sveučilišni profesor Ferdo Šišić 97
svijeća 50, 52, 53, 55, 59, 60
Svilana v. poduzeće
svinja 15, 23, 53
svinjac 15, 57
svirač 99
svječar 41
svjetiljka 50, 51, 59, 60, 76, 91
svjetlo 59
svjetska izložba 79
svjetski rat 100, 101
svjetsko vatrogastvo 72
Svobodina rezolucija 121
svratištar 59, 64

szegurnoszt v. sigurnost
szekira v. sjekira
szeno v. sijeno
szkerb 53, 55
szlama v. slama
szlobodna y kralyevszka varass 51
szlobodno meszto 51
szluga v. sluga
szlusbenicza 53
sznaga (čistoća) 52
szpriczalga 54, 55
sztaliss 52, 53
sztan 54
sztanovnik v. stanovnik
sztanyc (zgrade) 52, 53
sztaroszt 52
sztrana v. strana
sztranka 52, 55
sztrasa 55
sztrossek 55
szvecha v. svijeća
szvynya v. svinja

Š

šef policije 70, 71
Zadavec 71
šef šumarstva za Medimurje Bogdan
Svoboda 98
šestojanuarska diktatura 86, 108
šešir 78
šezdesetgodišnjica 104, 112, 117,
122
šimečka (Simegh) županija v. župa-
nija
širenje 24, 42, 49, 123
škaf 23
škola 18, 40
školstvo 85
škriljevac 7
škrinjar 50
šoferi DVD Biškupec :
Sabati Drago 131
šoferi DVD Varaždin :
Breški Dragutin 129
Čovran Đuro 129

Ferenčina Mijo 129
Moštek Vlado 129

šovinizam 102, 109
špriel 50
štafaža 115, 116, 120
štagalj 15
Štajerski vatrogasni savez 79, 80
štampa 105
šteta 15, 16, 26, 27, 29, 30, 31,
32, 33, 39, 40, 42, 43, 44, 50,
60
štrajk 106, 109, 110
štrajk radnika i pomoćnika
kolarskih 109
knjigovežarskih 109
pekarskih 109
stolarskih 109
tipografskih 109
trgovačkih 109
štrcar 6
štrcaljka 5, 6, 7, 8, 45, 46, 47, 50,
61, 63, 64, 65, 71, 72, 76, 77,
78, 91, 93, 111, 126
štrcaljka voznjača 93
štrcar 77
štricalka vidi štrcaljka

T

tabela 42, 61
tajnik 77, 119, 123
Marian Pejčić 127
Alojz Mandelc 127
taksa 27, 58
taksacija 43
taksiranje 40, 41, 42, 43
tamburaški zbor 123
tatarske horde 12
tatbina 55
tavan 50, 59
tehnički :
Kliček Ignac 130
tehnički voda
Dragutin Kuserbanj 128
tehnika 5
tekst zakletve 92

tekstilni gigant 89
telefon 91
telefonska mreža 97, 98
temeljni kamen 79
tenisko igralište 96
terhek 54
teritorij 12, 14, 47, 102, 107
teritorijalna jedinica 113
tesar 23, 27
testament 16
tip 56
tisućljeće 5
„Tivar“-ovi radnici 110
tjelesna kazna 64
tkalac 21, 50
tkaona 86
tokar 60
tolnach 51
topionica 40
toranj 51, 60, 61, 76
tradicija 70, 71, 113, 120
treszka 54
trg 29, 64
trgovac 14, 21, 27, 49, 51, 60, 64, 67
trgovi :
 Božidara Adžije 22
 Kapucinski 94
 Slobode 22
 Tomislavov trg 22
trgovina 14, 19, 21, 22, 74
trgovište 51, 118
tridesetgodišnjica 99, 112
tristogodišnjica 122
triumviri 6
Trojni pakt 109
trozub 64
trstika 6
truba 61
trublja 7
tržište 22, 89
tuđin 83, 89
tuđinac 86
turnar 55

turpijar. pomoćnik Oton Mayer 70,
 77, 92, 101
turska opasnost 20
tvornica baruta 40
tvornica peći 40
tvornica vrpce 89
tvornica kože v. poduzeće
tvrđava 20

U

učenje mađarskog jezika 85
učitelj gimnastike 78
učitelj penjača 77
udarac batinom 29
udružena opozicija 108
Udruženje vatrogasnih društava
 kraljevine Srba, Hrvata i Slo-
 venaca 103, 104
Ugarska Dvorska Komora 35, 38,
 39
ugarski forint 17, 18
Ugarski vatrogasni savez 90
Ugarsko Namjesničko Vijeće 19,
 27, 34, 35
Ugarsko vatrogastvo 79
ugnjetavanje 106
ujedinjenje 107
ujedinjenje južnih Slavena 102
ukonačivanje vojnika 18, 28
ukućani 16, 18, 34
ulica 7, 24, 26, 27, 34, 35, 51, 52,
 53, 54, 55, 60, 61, 64, 89, 106,
 110
 Biškupečka 36
 Cargovec 15
 Duga 15, 29
 Dugi Konec 23
 Koprivnička 56
 Kranjčevićeva 22
 Kukuljevićeva 22
 Ledine 93
 Lole Ribara 22
 Mađarska 94
 Milička 30
 Optujska 71, 95

Prvomajska 26, 29
Rade Končara 94
Vidovska 30, 93
ulični uglovi 7
uniformirana četa 82
unionistička stranka 85
uništavanje 7, 30
uništenje 15, 16, 82, 106
unutarnji grad v. unutrašnji grad
unutrašnja varoš 36
unutrašnji dio grada 23, 24
unutrašnji grad 17, 57, 64
uporaba 46, 115
upotreba 41, 43, 61, 82, 96, 117
uprava 85, 90, 92, 95, 97, 99, 111,
 112
uprava društva 82, 90, 93, 95, 103,
 119, 124
uprava grada Varaždina 24, 27, 67,
 94
upravni odbor 81, 119, 123, 124,
 125, 127
upravni odbor DVD Varaždin
 Kocković Ivan 127
 Rogina Antun 127
 Žeželj Franjo 127
uputstvo 34, 48, 109
urar 21
uredba 5, 7
uredba Narodne varaždinske čita-
 onice 74
uređenje države 106, 107
urna 46
urota 107
usavršavanje 7
Ustanove varažd. dobrovoljnog va-
 trogasnog sbora 77
ustaška policija 124
ustaška uprava 125
ustav 85, 86, 116
uvježbanost 125
uvodna riječ 5
uzdizanje 97
uzor njemački 75
uzpomena 26

užar 50, 59

V

V. d. tajnika DVD Biškupec
 Stanko Margetić 130
VIO v. poduzeće
v pamet vzeti 54
vapno 36
vapno gasiti 23
varass v. varoš
Varaždinska Gimnazija 79, 122
Varaždinska grad. općina 16, 20, 25,
 34, 46
Varaždinska tkaona platna i vreća
 96
varaždinska komuna 14
varaždinska okolica 14
Varaždinska štedionica d. d. 89
varaždinski ceh 51, 56
varaždinski grad. magistrat 56
varaždinski grad. sud 33
varaždinski sokol 88
varaždinski građani : Kurej 13, 15,
 16, 18, 26, 32, 33, 34, 36, 37,
 38
varaždinski kraljevski župan : Erne
 12
varaždinski magistrat 28
varaždinski puč 109
varaždinski statut 48
varaždinski vatrogasci 78
varaždinski vatrogas. zbor 80
varaždinski župan : Krsto Ungnad
 15
varaždinsko kazalište 87
varaždinsko vatrogasno društvo 80,
 81, 82, 103, 104, 119, 120,
 121
varaždinsko vatrogastvo 79, 81, 82,
 84, 93, 94, 97, 102, 103, 104,
 110, 111, 120
varnica 47, 48
varoš (varass) 24, 25, 26, 48, 52,
 54, 55
varoš varaždinska 29

varoška jurisdikcija 29
 varoška općina 20, 28, 32, 47
 varoški bunari 46
 varoški kapetan 29, 47, 48
 varoški konzul 24
 varoški majur 23
 varoški notar : 56
 Danijel 13
 varoški sudac 47
 varoški teritorij 27, 37
 varoški vinogradi 19
 varoško naselje 25
 varoško područje 47
 varoško poduzeće 25
 Varteks v. poduzeće
 vatra 6, 8, 11, 12, 16, 17, 18, 23,
 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34,
 35, 36, 38, 41, 42, 47, 48, 49,
 56, 58, 67, 71, 72, 76, 77, 78,
 98, 125
 vatrogasac 37, 51, 69, 70, 77, 78,
 79, 80, 81, 91, 95, 97, 98, 113,
 116, 117, 118, 121, 123, 126
 vatrogasac požarnik 98
 vatrogasac sanitet 98
 vatrogasna cijev 63
 vatrogasna cisterna 126
 vatrogasna cisterna Betford v. vatr.
 sprave
 vatrogasna cisterna Djams v. vatrog.
 sprave
 vatrogasna četa 6, 72, 73, 110, 112,
 113
 vatrogasna četa dobrovoljna 8, 72
 vatrogasna četa obavezna 8
 vatrogasna četa plaćena 8
 vatrogasna četa službena 72, 73
 vatrogasna četa zvanična 8, 72, 110,
 125
 vatrogasna institucija 116
 vatrogasna izložba 101
 vatrogasna jedinica 6
 vatrogasna manifestacija 79
 vatrogasna naprava 8
 vatrogasna organizacija 6, 8, 56, 68,

69, 70, 71, 72, 75, 78, 79, 80,
 83, 84, 90, 91, 95, 96, 97, 99,
 105, 111, 115, 116, 117, 118,
 121, 122
 vatrogasna priredba 120
 vatrogasna spremišta 76
 vatrogasna služba 6, 33, 67, 68, 70,
 75, 76, 77, 91, 125,
 vatrogasna središnjica 103
 vatrogasna straža 77, 98
 vatrogasna stvar 82
 vatrogasna štrcaljka 6, 37, 45, 69,
 76, 93, 96, 111
 vatrogasna uniforma 78, 97
 Vatrogasna Zajednica 81, 82, 90,
 105, 111, 112, 113, 115, 117,
 118, 119, 120, 125
 Vatrogasna Zajednica Savske bano-
 vine 113, 115, 121
 vatrogasna župa 112, 113, 115, 118,
 119, 123
 vatrogasne dužnosti 56, 69
 vatrogasne naprave 47, 93
 vatrogasne potrebštine 91
 vatrogasne sprave 11, 33, 45, 46,
 72, 93, 94, 98, 111, 125
 agregat prenosni Rosenbauer
 127
 agregat prenosni Stratelik
 127
 agregat prevozni "Ford" 127
 kamion za prevoz ljudstva
 127
 navalna kola : 126
 „Dodge” 126
 „Mercedes” 126
 „Tam” 126
 pionirska kola Steyer 127
 prevozni rastegači 127
 ručna štrcaljka 127
 vatrogasna cisterna Betford
 127
 vatrogasna cisterna Djams
 127
 vatrogasni čabar 8

vatrogasni funkcioner 123
 vatrogasni inventar 7, 76
 vatrogasni kraj 120
 vatrogasni obveznik 65
 vatrogasni odbor 72
 vatrogasni plan 119
 vatrogasni pribor 76
 vatrogasni propis 56
 vatrogasni radnik 117
 vatrogasni redovi 71, 72, 121, 123,
 vatrogasni savez u Beogradu 113,
 114, 115, 116, 117, 120
 vatrogasni staž 98
 vatrogasni toranj 122
 vatrogasni veteran Mirko Kolarić
 104
 vatrogasni zakon 119
 vatrogasni zbor 80, 82, 94
 vatrogasni zdravstveni vodnik
 Dragutin Šarman 97
 vatrogasno članstvo 82
 vatrogasno društvo 9, 29, 37, 71,
 72, 73, 75, 76, 78, 79, 81, 90,
 92, 93, 94, 96, 98, 99, 100,
 101, 102, 103, 104, 105, 115,
 118, 120, 122, 123, 124, 126
 vatrogasno odijelo 78
 vatrogasno oruđe 45
 vatrogasno osoblje 8, 111
 vatrogastvo 5, 8, 11, 33, 56, 67, 68,
 70, 75, 76, 79, 85, 91, 93, 96,
 97, 99, 101, 102, 105, 110, 112,
 113, 114, 115, 116, 117, 120,
 121, 122, 123, 126
 vatrogastvo cehovsko 65
 vatrogastvo feudal. tipa 70
 vatrogastvo građ. tipa 70
 vatrogastvo Jugoslavije 121
 vatrouzbudna mreža 98
 vedrica (vedricza) 49, 50, 54, 55
 vedro 33
 veliki ceh 62, 63
 veliki župan Rubido 94
 velikosrpstvo 107
 veterinar 78

Vidovdanski ustav 86, 108
 vijećnica (grada Varaždina) 13
 vijećnik 51
 vika 26, 61, 116
 vile (oruđe) 7
 virovitička županija v. županija
 viši oficiri DVD Varaždin
 Stjepan Janković 127
 Alojz Mandelc 127
 vjetar 23, 47, 51
 vježba 77, 78
 vježbatelj 91
 vježbovna produkcija 79
 vježbovnik 75, 82, 92, 115
 vlada Cvetković-Maček 109
 vlastelin od Slanja 89
 voda 6, 7, 8, 23, 37, 45, 46, 47,
 49, 50, 54, 55, 59, 60, 61, 63,
 64, 65, 93
 vodena snaga 8
 vodeni put 25
 vodni oficir :
 Franjo Belić 128
 August Flojhar 128
 Vjekoslav Križanec 128
 Josip Lacković 128
 Herman Zernec 128
 vodstvo HSS 117, 118
 vodstvo Vatrogasne Zajednice 116
 voda 85
 voda saniteta: Martin Lončar 128
 vojarna 28
 vojna dužnost 123
 vojna jedinica 106
 vojna nastamba 28
 vojna vlast 98
 vojni uredi 20
 vojnik 18, 28, 50
 vojnik-topnik 97
 vojska 12, 13, 20, 74, 75, 115, 119,
 120
 vreća 8, 50
 vrhovna organizacija 117
 vrhovni predstavnik 113
 vrijednosni faktor 11

vrsta obrta :

bačvar 88
 bakrokovalac (kujundžija) 87
 bojadisar 87
 bravar 87
 brijač 87
 brusar noževa i britvi 87
 čavlar 87
 češljak 88
 četkar 88
 čizmar 88
 dimnjačar 88
 graditelj 88
 gumbar i pojašar 87
 izrađivač drvne galanterije 88
 izrađivač muzičkih instrumenata 87
 kipar 88
 klesar i kamenar 87
 klobučar 88
 knjigoveža 88
 kobasičar 87
 kolar 87
 kovač 87
 kožar i štavilac kože 87
 krojač 87
 krojačica bijelog rublja 87
 krznar 88
 licitar 87
 ličilac 88
 limar i kotlokrpa 87
 ljekarnik 87
 lijevač mjedi 87
 lončar i zdjelar 87
 mehaničar 87
 mesar 87
 mlinar 87
 oruđar (kovač oruđa) 87
 palir 88
 pekar 87
 pokostar 87
 postolar 87
 potkivač 87
 puškar 87

remenar 88
 rezbar 88
 rukavičar 88
 sapunar 87
 sedlar 88
 slastičar i kolačar 87
 stoljar i škrinjar 88
 strojar 87
 sukunar 87
 tesar majstor 88
 tkalac pamuka i lana 87
 tokar 88
 turpijar 87
 urar 87
 zidar majstor 88
 živoder 88
 vu sztran biti 55
 vulicza v. ulica
 vulische 54
 vura 54, 55

Z

zabava 21, 22, 123
 zagrebačka županija v. županija
 zagrebačko vatrogasno društvo 80
 zagrebačko vatrogastvo 103
 zaimač 7
 zajednica 9, 20, 28, 32, 73, 83, 104
 zajednica građana 14
 zaklada 71
 zakletva 48, 116
 zaključak 11, 37, 79, 97, 111, 115, 120, 125
 zaključak grad. magistrata 56
 zaključak varažd. općine 17
 zakon 40, 116
 zakon o organizaciji vatrogastva u kralj. Jugoslaviji 110, 112, 113, 115, 117, 121
 zakonodavac 113
 zakonska predmjera 34
 zakupnik pošte 18
 zaladska županija v. županija
 zalaganje 44, 91

zalog posjeda 14
 zamjenik komandira DVD Biškupeec Ivan Cepanec 130
 zamjenik komandira DVD Varaždin Gustav Hatlak 127
 zamjenik štrcara 70
 zanat 21
 zanatska proizvodnja 22
 zanatlija : 14, 21, 25, 67
 Antun Papst 76, 78
 zanatlijsko i pomoćničko društvo za naobrazbu i podupiranje bolesnika, nemoćnika i njihovih udova i siročadi 89, 112
 zanatstvo 14
 zapisnik 43, 71, 72, 75, 119, 120
 zapisnik grada Varaždina 13
 zapovjednik grad. straže 48
 zapovjednik kraljevskih četa 6
 zapovjednik vatrogasnog društva : 77, 81, 89, 95, 96, 98, 101, 102, 103,
 Erhartić dr. Franjo 81, 82, 84, 90
 Hercezi dr. Ivan 119
 Šnapp 90, 95
 Bogdan Svoboda 95, 98, 101, 102, 103
 Tomaj Antun 79, 81
 Udl 90
 zapovjednik vatr. župe Varaždin : 119, 122
 Dr. Branko Svoboda 122
 zapovjedništvo I. hrv. dobrovoljnog vatrogasnog sora 92
 zaprega 15, 76
 zasjava 55, 61, 76, 115, 121
 zaštita 122
 zaštitnik 125
 zatvori 27, 29
 zavjera 92
 zbor 93
 zbor glazbeni 79
 zborovođa 79
 zdenac 59, 63, 64

zdravstveni tečaj 97
 zeleni kadar 106, 109
 Zemaljski Centralni Savez vatrogasaca 79
 zemljišni posjed 32
 zemljoposjednik 14, 74
 zemljoposjedništvo 28
 zemljoradnik 21
 zemljoradnja 14, 19
 zgrada 15, 17, 27, 31, 32, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 49, 57, 60, 65, 77, 91, 93, 94
 zhitanye 55
 zid 35
 zidani dimnjak 26
 zidanica 24, 126
 zidar 23, 27, 50, 58
 zidar majstor 48
 zlatar 21
 zlato 17
 znaga v. snaga
 znak 60, 61, 71, 76, 109, 112, 117, 121
 zrok v. uzrok
 zsudecz 55
 zub 23, 33
 zubna bol 23
 zvechnak 53
 zvonar 51
 zvonjava 7, 26, 76
 zvonjenje 71
 zvono 26, 55, 61, 64
 zvono alarmno v. alarmno zvono
 zvuk 64

Z

žandar 110
 željezara 40, 49
 željezničari 109
 željezo 24
 ženski odjel 125
 Brlečić Anica 129
 Dreksler Brankica 129
 Dreksler Ivanka 129
 Grahek Marija 129

Kranjčec Katica 129
Lazarac Vukica 129
Milošić Gabra 129
Popijač Zdenka 129
Radošević Katica 129
Stebih Dragica 129
Vrabec Dragica 129
Vrabec Ivanka 129

Žeravica 60
Žitnica 59
Žito 19, 28, 59
Župan v. var. kralj. župan

županija : 76, 94
križevačka 25
požeška 25
šimečka 25
varaždinska 15, 25, 28, 57,
92
virovitička 25
zagrebačka 25, 57
zaladska 13, 25, 57
županijska zgrada 64
županijske staje 93
županijski službenik 21
župna crkva 17, 61
župni dvor 40

* * *

Kazalo imena i mjesta

A

Afrika 6
Aleksandar v. kralj
Aleksandrija 5
Altmann Bernard v. grad. prisjed-
nici
Andrassevich Andrija v. prisjednici
župan suda
Andrija II. v. kraljevi
Augsburg 7
August v. rimski car
Austrija 68, 75, 79, 80, 83, 105,
106, 110

B

Babić-Gjalski Ljubo v. književnik
Bačka Palanka 122
Baden 45
Baden-Durlach v. markgrofovija
Balkan 9, 11, 69, 72, 105
Bančić Joža v. pionirski odjel
Bančić Zvonko v. pionir. odjel
Beč 22, 76, 79, 85, 89
Bela IV. v. kraljevi
Beli Marko 124
Belić Franjo v. vodni oficiri
Benček Stjepan v. izvršujući član
DVD Biškupec
Beograd 103, 107, 110, 116, 121
Beograd-Zemun-Pančevo 114
Berlin 73
Bistrica 112
Biškupec 97
Biškupečka ul. v. ulice
Bjelovar 73, 78, 103, 104, 105, 112,
122

C

Blau dr. Hinko v. grad. fizik, va-
trogasni liječnik
Bobić Florijan 123, 124
Bogović Vinko v. pionir. odjel DVD
Biškupec
Borko Pavao v. ispitani vatrogasci
Božidara Adžije trg v. trgovci
Brandenburški Juraj v. markgrof
J. B.
Bregi 122
Breški Dragutin v. šoferi
Brezje v. gradska šuma
Brezovec Antun v. izvr. član
Brezovec Marijan v. nadzorni odbor
Brlečić Anica v. ženski odjel
Brodarec Stjepan v. nadz. odbor
Bruxelles 73
Budimpešta 80, 89
Bzik Stjepan v. izvr. član DVD
Biškupec

Canjuga Koloman v. predsjednik
nadzornog odbora
Car Đuro v. ispitani vatrogasci
Cargovec v. ulice
Cecelja Kruno v. pionir. odjel
Celje 78, 122
Celjski v. grofovi Celjski
Celovec 77, 79
Cepanec Franjo v. podoficir DVD
Biškupec
Cepanec Ivan v. zamj. komandira
DVD Biškupec
Ciglar Ignac v. podoficir
Cingiezer Marko 17
Cmrečki Rudolf v. podoficir

Cvetković 112
Cvetković (Dragiša) 108, 109, 123

Č

Čakovec 73, 82, 112, 122
Češka 120
Čioklić (Čoklić) Juraj 17, 34
Čovran Đuro v. šofer
Čovran Vlado v. izvr. član
Črep Josip v. podoficir
Čus Mirko v. oficiri

D

Dalmacija 83
Danijel v. varoški notar
Dank Vinko v. cehmeštar zidarski
Deban dr. Franjo v. liječnik
Deduš Slavko v. komandir DVD
Biškupec, oficir DVD Biškupec
Deutsch Viktor 124
Deželić Đuro 117
Dionizije v. kraljičin dvorjanik
Dolanski Marijan v. starješina Var.
vatrogasne župe
Dominić Juraj 37
Donja Dubrava 112
Donja Lendava 122
Donja Stubica 112
Donji Miholjac 122
Dörfler Josip v. grad. prisjednici
Drašković Ivan v. grofovi
Draškovićeva kuća v. kuća Drašković
Drava v. rijeka Drava
Dravsko Središće 111
Dreksler Brankica v. žen. odjel
Dreksler Ivanka v. žen. odjel
Dresden 7
Drnje 122
Družinić Slavko v. izvr. član
Dubica 122
Duga ul. v. ulice
Dugi Konec v. ulice
Dumonrier Duperrier 6
Dvoršćak Gabro v. isp. vatrogasci

Đ

Đakovo 73, 122
Đurasek Vjekoslav 95

E

Eder Ivan Juraj v. splavar
Egipat 5
Erdevik 122
Erdödy v. grofovi
Erdödyevci 20
Erfurt 7
Erhartić dr. Franjo v. zapovjednik
Erne, kr. varaždin. župan v. var.
kr. župan
Ernest, nadvojvoda austrijski v. au-
strijski nadvojvoda
Evropa 6, 72, 73, 80

F

Ferdinand III. v. kraljevi
Ferenčina Mijo v. šoferi
Ferenčina Pero v. pionirski odjel
Filip Lijepi, kralj francuski 6
Filko Dragutin v. isp. vatrogasci
Flojhar August v. spremištara i vod-
ni oficir
Folman v. advokat
Francuska 6, 120
Franjo I., kralj francuski 6
Frankfurt na Maini 6, 74
Fricz Ivan Jakob v. grad. kapetan
i senator
Fridrih Andrija v. grad. prisjednici
Fužine 73

G

Gaberje pri Celju 112, 122
Gaj 99
Galija 6
Gjelekovec 122
Goger Antun v. stolarija
Golubić Đuro v. pionir DVD Bišku-
pec

Golubić Josip v. izvr. član DVD
Biškupec
Golubić Marijan v. izvr. član DVD
Biškupec
Gornja Radgona 122
Gortan Jakob v. kuća Jakoba Gor-
tana
Graberje 91
Grahek Marija v. žen. odjel
Grangya v. prebendar
Graz 49, 73, 78, 79, 81, 90
Grci 5
Gustović 78

H

Habdelić Juraj 13
Hantsch, mehaničar 7, 8
Hartman 79
Hatlak Gustav v. zamj. komandira
DVD Varaždin, oficir
Hercezi dr. Ivan v. zapovjednik va-
trogasnog zbora
Hernchich Andrija v. hajduk
Hitler 108
Holandezi 8
Horvat Đuro v. izvr. član
Horvatek Jakob v. remenar
Horvatek Dragutin v. izvr. član
Horvatek Josip v. grad. prisjednici
Hrastnik 111
Hrašćica v. grad. šuma
Hrašćina-Trgovište 122
Hrupek Ivan v. pionir DVD Bišku-
pec
Hrupek Mijo v. spremištara
Hrvati 83
Hrvatska 20, 21, 22, 51, 68, 70, 72,
73, 74, 76, 79, 80, 82, 83, 84,
85, 86, 100, 106, 108, 109,
110, 113, 117
Hrvatsko Zagorje 86
Huberger Rudolf 77
Hujber Izidor v. podoficir
Humić Vinko v. izvr. član DVD
Biškupec

Hunjadi Janko 13
Hunjadi Stanko v. pionir DVD Biš-
kupec
Hustić Alojz v. podoficir

I

Ilija 122
Ilir 68
Imbriovec 122
Italija 108
Ivanec 111, 112, 122

J

Jalkovec 122
Jalžabet 122
Jambrešić Ivan v. izvr. vatrogasci
Janković Antun v. grofovi
Janković Stjepan v. komandir DVD
Varaždin, viši oficir
Jasenovac 124
Jastrebarsko 12, 112
Jevreji 5
Jevtić 108
Josip II. v. kraljevi
Jugoslavija 86, 100, 102, 105, 109,
112
Južni Slaveni 68, 102

K

Kaniški Nikola v. podoficir
Kaniža 78, 79
Kapucinski trg v. trgovi
Karadordevići v. dinastija
Karba Franjo v. geometar
Karlo Fridrich, grof badenski v.
badenski grof
Karlo Veliki 6
Karlovac 73, 78, 99
Karlsruhe 45
Kasnyar 19
Keglević Ladislav v. grof
Khuen-Hedervary Dragutin 83, 89,
91
Kinezi 5

Klanjec 122
 Kliček Franjo v. izvrš. član DVD
 Biškupec
 Kliček Ignac v. tehnički, oficir
 Kliček Ivan, adutant DVD Biškupec
 Kliček Vlado v. pionir DVD Biš-
 kupec
 Ključ v. otok Ključ
 Kneginec 122
 Kocković Damir v. pionirski odjel
 Kocković Ivica v. pionir. odjel
 Kocković Ivan v. uprav. odbor DVD
 Varaždin
 Kofler Matija v. odvjetnik
 Kolarić Mirko 81, 82, 90, 91
 Komaromy Zigmund v. predstavnik
 Ugarske komore
 Konjščina 122
 Koprivnica 12, 20, 25, 73, 82, 112
 Koprivnička ulica v. ulice
 Koruška 23, 24
 Koška 122
 Košutić dr. 118
 Koterba Antun v. sapunar
 Kotfirs Franjo v. slikari
 Kragujevac 99, 110, 122
 Kraljevina Slavonija 11, 76, 80, 83,
 85
 Kraljevina Srba, Hrvata i Slovena-
 ca 86
 Kranjčec Katica v. žen. odjel
 Kranjčevićeva ul. v. ulice
 Kranjčić Franjo v. predsjednik
 DVD Biškupec
 Krapina 12, 73, 90, 99, 112
 Krastnig Franjo 49
 Krašić 112
 Krizman dr. Hinko v. društveni
 tajnik
 Križanec Radovan v. izvrš. član
 Križanec Vjekoslav v. vodni oficiri
 Križanec Vjekoslav ml. v. izvrš.
 član
 Križevci 12, 18, 25, 73, 75, 112,
 124

Križovljan-Cestica 11
 Kronast Josip v. radionica kola i
 kočija
 Krpan Milan v. izvrš. član
 Ksaver (u Zagrebu) 73
 Ktesibios 5
 Kučan Gornji 112
 Kuhar Josip v. pionir odjel DVD
 Biškupec
 Kukuljević 85
 Kukuljevićeva ul. v. ulice
 Kulmer Oton Herbert v. baruni
 Kumek Ivica v. pionir. odjel
 Kurej v. varaždinski građani
 Kuršanec 122
 Kuserbanj Dragutin v. tehnički vo-
 đa
 Kuserbanj Stjepan v. pionir. odjel

L

Lacković Josip v. vodni oficiri
 Lacković Vlado v. izvrš. član
 Lacković Zlatko v. pionir. odjel
 Ladić Ivan v. ispit. vatrogasci
 Lambert Karlo v. grofovi
 Laško 99, 112
 Lazarac Katica v. žen. odjel
 Ledine v. ulice
 Leipzig 80
 Lendava 78, 80
 Leoben 79
 Lepoglava 124
 Lobarščak v. 17
 Lole Ribara ul. v. ulice
 Lončar Martin v. vođa saniteta
 London 73
 Ludbreg 37, 73, 111
 Lübeck 7

LJ

Ljubljana 90, 99, 103, 112
 Ljudevit IX., kralj francuski 6
 Ljutomer 78

M

Maček 108, 109, 116, 117, 118, 122,
 123, 124
 Madrid 73
 Mađari 83, 85, 105
 Mađarska 68, 79, 83
 Mađarska ul. v. ulice
 Magdić Stanko v. blagajnik DVD
 Biškupec
 Magić Tomo v. podoficiri
 Majdak Leopold v. podoficiri
 Majerje v. selo
 Mak Marijan v. izvrš. član
 mali Beč v. Varaždin
 Mali Bukovec 99, 122
 Mandelc Alojz v. tajnik DVD Va-
 raždin, viši oficiri
 Margetić Stanko v. vršilac dužnosti
 tajnika DVD Biškupec
 Maribor 78, 80, 122
 Markich Mirko v. pododvjetnik
 Mariborsko Okružje 27
 Marija Terezija v. kraljevi
 markgrofovija "Baden-Durlach" 38
 Maruševec 112
 Marseille 108
 Mašić Antun v. izvrš. član
 Matic Rudolf v. izvrš. član
 Matošina Drago v. pionir. odjel
 Mažuranić Ivan 85, 86
 Mayer Oton v. turpijar. pomoćnik
 Mayer Ferdinand 70
 Mesopotamija 5
 Metz Karlo 72
 Mikac Tomo v. izvrš. član
 Milano 73
 Milić Miljenko v. kult. prosvj. ref.
 DVD Varaždin
 Milička ul. v. ulice
 Milošić Gabra v. žen. odjel
 Mišak Stjepan v. izvrš. član
 mladi Hrvati 81
 Mlinarić Petar 29
 Moštek Vlado v. šoferi

Mravinec Milan v. izvrš. član
 Mussolini 108

N

Nadasdy Franjo v. grofovi, hrv.
 banovi
 Nedelišće 99
 Nedeljanec 76
 Nijemci 75
 Nizozemska 8
 Njemačka 7, 70, 72, 79, 108
 Nova Gradiška 73, 75
 Novak Ivan v. ispit. vatrogasci
 Novi Sad 103
 Novo Selo 111
 Novska 99, 122
 Nürnberg 7, 73

O

Očinec Marko 16
 Optujska ul. v. ulice
 Orijent 6
 Ormož 122
 Oršić Slavetički Adam v. grof
 Oršić Krsto v. grof
 Osijek, donji grad 73
 Osijek, gornji grad 73, 112
 Ovas Roman v. ispit. vatrogasci

P

Padovec Ivan v. hrv. skladatelj
 Palčec Andrija 27
 Papst Antun v. zanatlije
 Paris 6, 120
 Patačić Baltazar v. baruni
 Patačić Franjo v. baruni
 Patačić Stj. Josip v. baruni
 Pavelić 108
 Pavle v. knez Pavle
 Pehlec Gabrijel v. izvrš. član DVD
 Biškupec
 Pejačević v. hrv. banovi, grof
 Pejčić Marijan v. tajnik DVD Va-
 raždin

Perna 12
Perzijanci 5
Pešta 85
Petar v. kraljević
Petheö Ivan v. grofovi
Petrijanec 76, 99, 112, 122
Petrinja 12
Petrograd 73
Pihovčić Tomo v. krojač
Plochlin Mirko v. redovni bilježnik
Podgorac 112
Podravska Kapela 122
Podravska Slatina 73
Pokopčić Zvonimir v. izvrš. član
Pollak Gustav 124
Polansky Antun 70, 77, 78
Popijač Zdenka v. ženski odjel
Popovača 122
Požega 25, 112
Požun 29, 78, 79
Prag 104
Prapotnik Franjo v. podoficiri
Prašinski v. baruni
Prelog 47, 73
Premuž Vlado v. pionir. odjel
Primorje 41
Prohaska Vencel 79
Prvomajska ul. v. ulice
Ptuj 78, 90
Pušćine 111, 122

R

Rab 91
Rače 122
Rade Končara ul. v. ulice
Raffay 18, 19, 21
Ramberg Herman v. general
Rasinja 112, 122
Rathkay de Tarnok v. baruni
Raven 21
Regensburg 7
Rihleična Elizabeta 13
Rijeka 83
Rim 5, 6
Rogina ing. Ante v. uprav. odbor

DVD Varaždin
Rogina Stanko isp. vatrogasci
Rubido v. vel. župan
Rude 122

S

S. A. D. v. Sjedinjene Američke
Države
Sabati Drago v. šofer DVD Biškupec
Samobor 12, 118, 122
Sarajevo 103
Schaffer Leopold v. dimnjačar
schenwald Marko 124
Sekelj Antun v. podoficir
Sevnica 122
Sidovšek 93
Siročić Gabro v. podoficir DVD
Biškupec
Siročić Mirko v. podoficir DVD Biš-
kupec
Sisak 73, 78, 80, 81, 82, 99,
Sjedinjene Američke Države 73
Slanje v. vlastelin
Slavonija v. kraljevina Slavonija
Slavonska Požega 73
Slav. Brod 73, 99
Slovenci 83
Slovenija 112, 113
Slovenjgradec 122
Slovenska Bistrica 78, 112
Split 103, 104, 122
Sračinec 23, 35, 36, 99
Srbija 107, 109, 110
Središće 122
Srem. Karlovci 104
Starčević dr. (Ante) 85
Staro Petrovo selo 112
Steiskal Bogomil v. izvrš. član
Stojadinović 108, 123
Strassburg 7
Strmec 122
Strossmayer 85
Sudec Stjepan v. ispit. vatrogasci
Suho Polje 73
Sušak 104

Sv. Ambrozije (naselje) 12
Sv. Lovrenc 27
Svetigalić Petar 15, 16
Svoboda Bogdan 95
Svoboda Branko 120, 123 v. pred-
sjednik vatrogasnog društva
Svoboda Vladimir v. predsjednik
DVD Varaždin
Szecheny v. grof
Szenta 112
Szombathely 79
Szuchich Stjepan Maksimilijan v.
grad. kapetan

Š

Šaden Franjo v. sapunar
Šandorovec 111, 122
Šantek Bartol v. prosvetar
Šarman Dragutin v. vatrogasno
zdravstv. vodnik
Šeb dr. Zvonimir v. liječnik
Šimunić Josip v. pionir. odjel
Šimunić Mirko v. pionir. odjel
Šinko Josip v. oficiri
Šišić Ferdo v. hrv. historičar, sveuč.
profesor
Šiška pri Ljubljani 122
Šlumpf Ivan 77
Šoštanj 112
Štajerska 23, 27
Štebih Dragica v. žen. odjel
Štuhec Zvonko v. pionir. odjel

T

Taclin 15, 16
Tarnok v. barun Rathkay
Tatari 12
Tavonat Franciska v. baruni
Tomassich Ivan v. prisjednici žu-
pan. suda
Tomašić Josip v. ispit. vatrogasci
Tomašić Vlado v. pionir. odjel
Tomay Antun v. zapovjednik
Tomislav v. kraljević
Tomislavov trg v. trgovi

Toztec Petar v. gradski suci
Trautmansdorf v. grof Trautmans-
dorf
Trbovlje 99
Trnovec 122
Trojak Antun v. izvrš. član
Trojak Nikola v. izvrš. član
Trumbić 102
Turci 13
Turković Žarko v. adutant
Tuzla 99

U

Udl 90, 95
Ugarska 83, 85
Ugnad Krsto v. hrvatski ban, va-
raždin. župan, kapetan grada
Varaždina

V

Van der Heide Ivan 8
Van der Heide Nikola 8
Varaždin 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 27,
29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36,
38, 45, 46, 47, 48, 56, 65, 67,
68, 69, 70, 73, 74, 76, 77, 80,
83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98,
99, 100, 101, 103, 104, 105,
109, 110, 121, 122, 123, 125
Varaždinac 14, 32, 33, 70, 71, 74,
100
Varaždinbreg 122
Varaždinke 16
Velika Gorica 73
Velika Kikinda 112
Veliki Bukovec 111
Verček Jakob v. grad. kmet
Vidovec v. selo
Vidović Mijo 124
Vidović Pavao 124
Vidovska ul. v. ulice
Vinica 122
Virje 122

Virovitica 12
 Vitez Jozo v. pionir. odjel DVD Biškupec
 Vitković Benedikt v. krznari
 Vitković Elizabeta 15
 Vojna Krajina 75, 85, 86
 Vojvodina 83
 Vrabc Dragica v. žen. odjel
 Vrabc Ivanka v. žen. odjel
 Vratišinec 122
 Vrbanić Stjepan 124
 Vrbovec 27
 Vrček Antun v. izvršilac DVD Biškupec
 Vugrinec Stjepan v. izvrš. član DVD Biškupec
 Vuk Mladen v. pionir. odjel
 Vukotinović 85
 Vukovar 12, 73, 112
 Vuković Stjepan v. grad. prisjednici

W

Willert Julije v. graditelj

Z

Zadavec Vjekoslav v. grad. kapetan
 Zagreb 12, 20, 23, 25, 73, 78, 80, 81, 82, 90, 91, 95, 103, 106, 111, 117, 119

Zagursky Vinko 70, 77
 Zajec Nikola v. pionir. odjel
 Zajec Stjepan v. ispitani vatrogasci
 Zapadno rimsko carstvo 6
 Zemun 112
 Zernec Herman v. vodni oficiri
 Zlatar 112, 122
 Zorec Mirko v. izvrš. član
 Zorković Ivan v. blagajnik, podoficir
 Ztanko Vinko v. cehmeštar pokri-vački

Ž

Žagar v. starješina
 Žeželj Franjo v. upravni odbor DVD Varaždin
 Židov 124
 Žiger v. predsjednik vatrogasnog društva Kučan
 Žigmund v. kraljevi
 Žiher Blaž v. ekonom DVD Varaždin
 Žitnjak Antun 124
 Žitnjak Drago 124
 Živković Pera 108
 Žunec Hinko v. izvrš. član

ISPRAVI:

Riječ „narebu” u „naredbu”	strana 57	redak 21
Riječ „kuća” u „kuće”	strana 57	redak 31
Riječ „teg” u „tog”	strana 86	redak 11
Riječ „jedno” u „jedino”	strana 91	redak 14
Riječ „navodi” u „narodi”	strana 107	redak 1
Riječ „Uprava” iza „Savezne” briši	strana 121	redak 15
Riječ „sjednica” u „sjednicu”	strana 121	redak 34
Riječ „Gimnaizja” u „Gimnazija”	strana 122	redak 12

SADRŽAJ:

I. Uvodna riječ	strana	5—9
II. Povijest vatrogastva u Varaždinu do osnivanja društva (1220—1864)	strana	11—65
1 Požari u Varaždinu (1220—1864)	strana	11—30
2 Posljedice požara u privrednoj računici	strana	30—33
3 Preventivne mjere u obrani od požara	strana	35—45
4 Vatrogasne sprave	strana	45—47
5 Požarni propisi i njihova primjena	strana	47—65
III. Povijest Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Varaždinu	strana	67—131
1 Od osnutka društva do osnivanja Hrvatsko - slavonske vatrogasne zajednice	strana	67—83
2 Od osnutka Zajednice i pobjede narodnih elemenata u društvu do pokušaja stvaranja Jugoslaven- skog vatrogasnog saveza (1877— —1923)	strana	83—105
3 Između dva rata	strana	106—125
4 DVD Varaždin danas	strana	125—131
Bilješke	strana	133—202
Sadržaj djela na francuskom (Résumé)	strana	203—209
Kazalo stvari	Strana	211—238
Kazalo imena i mjesta	strana	239—246

Mirko Androić: Povijest vatrogastva u Varaždinu 1220-1955

Izdavač: Dobrovoljno vatrogasno društvo Varaždin

Oprema: Prof. Pavle Vojković

Kazalo: Rudolf Juričan

Čitanje i korektura: Prof. Mirko Androić, Bosanac Josip, Juričan
Rudolf, Tomašković Dragica

TISAK: NARODNA TISKARA VARAŽDIN

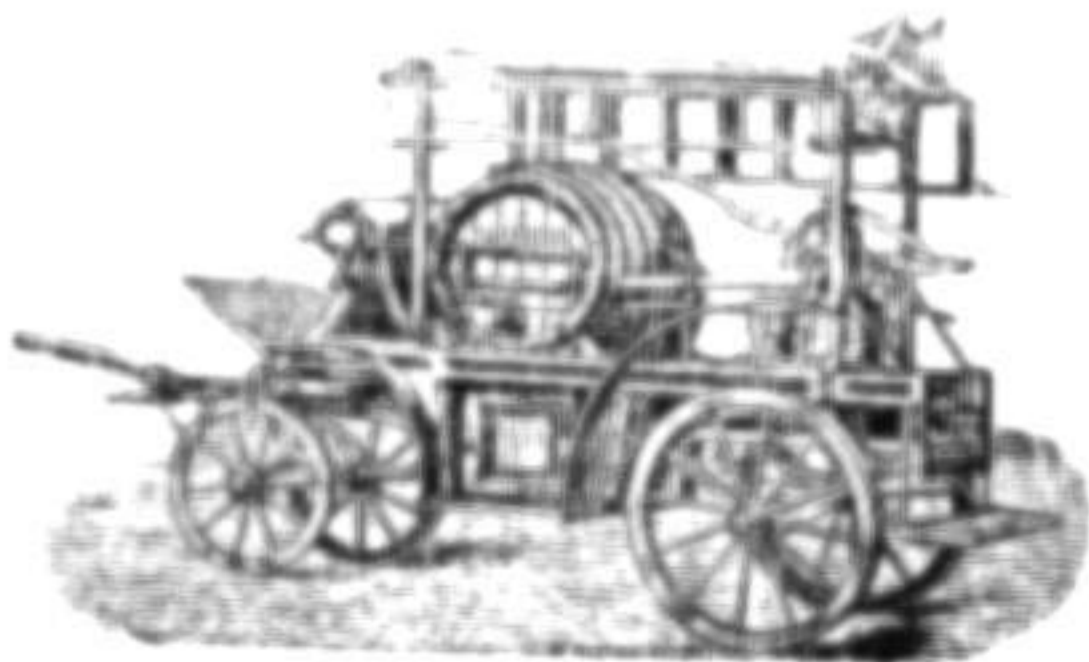

OSNIVAČI DOBROVOLJNOG VATROGASNOG DRUŠTVA U VARAŽDINU

Sjede : *Haimann Ferdinand, Schmidt Eduard, Zdravec Alejz, Puszt Paul, Otner Andrija.*

Stoje : *Huberger Rudolf, Mayer Ferdinand, Kaiser Franjo, Polansky Antun, Schlumpf Ivan, Zagorsky Vinko.*

**Vatrogasna strojka DVD Varaždin
iz 1850-ih godina.**

Prvi
„Vatrogasni
Dom“ - rodna
kuća sklada-
telja i cestarite
Ivana Pađenca

Penjaci
DVD Varaždin
iz 1875. god.

MIRKO KOLARIĆ
zaslužni vatrogasni radnik
Varaždinskog i opće hrvatskog
vatrogastva

CRVENA NAŠA JE BOJA MIRA
SREĆNO NAŠE VIEKOV ČAST I SLAVA

VATROGASAC

Prvi hrvatski ilustrirani stručni časopis
za vatrogasne sborove, občine, tvornice, mlinice itd

„Vatrogasac“ se ima gledati u svim našim
općim i pokrajnim knjižnicama i u svim
knjižnicama u Zagrebu
Kupiti može svatko na prijedlog

Uredništvo i odgovornost: Đurđević
Za poslove, na koje odgovara odgovarajuće
osobe: godišnja pretplata od 2 sc.
Redovna se pretplata

God. I. Rieka-Trsat 1. lipnja 1892. Broj II.

MIRKO KOLARIĆ.

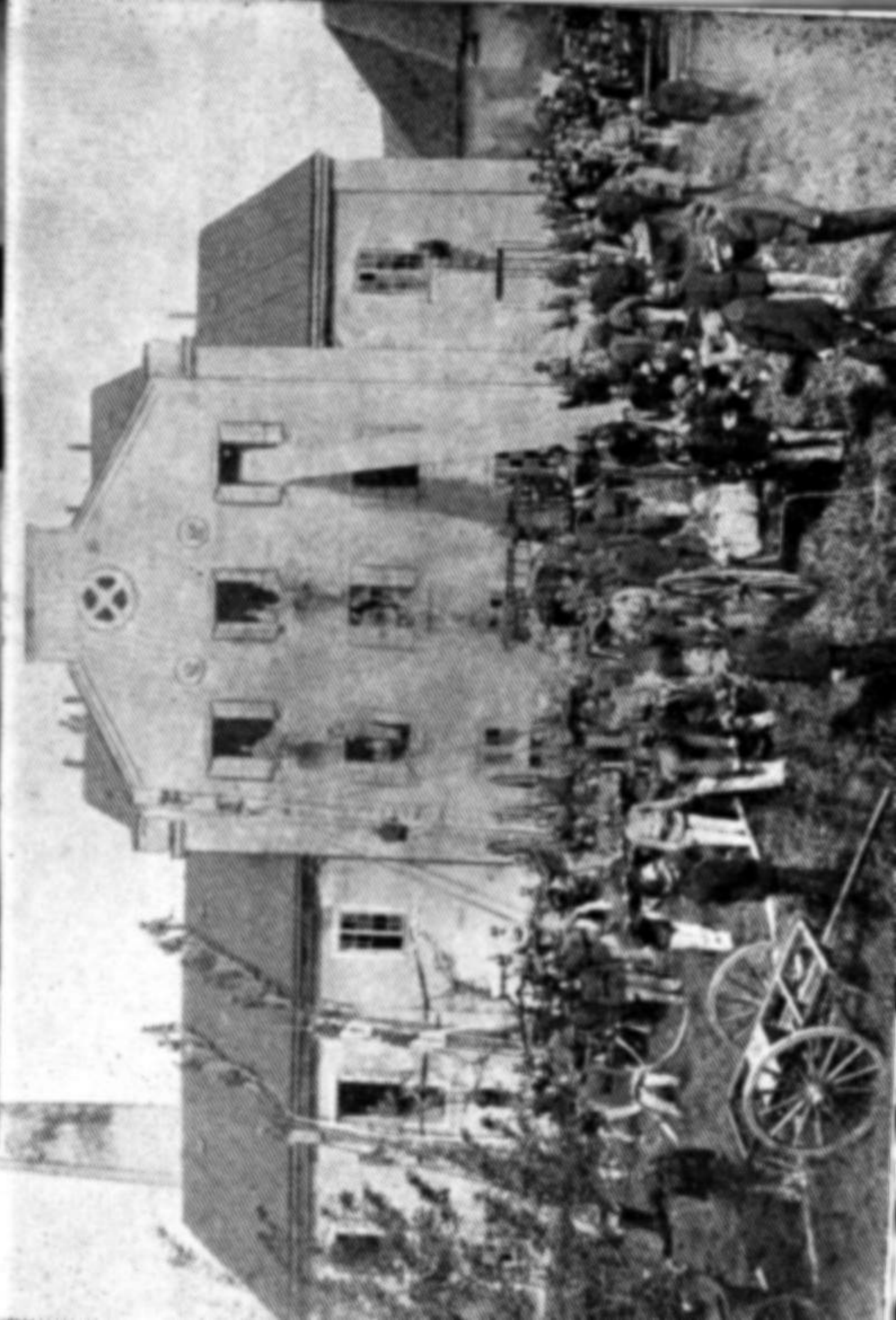
Mirko Kolarić, da-
nas vpriljeteli dobrovolj-
nog vatrogasnoga društ-
va glavnoga grada Za-
greba se primjer kako se može jednostavno
obdobnik, staj...

a kasnije realku u Varaždinu Na-
kon svršenih studija izošio je kri-
tički obet, u kojem je poslovan ne-
ko vrijeme kao radnik, na veće do-
skora većio je samostalan posao kroz II god

Male dalčare
prva opremišta
za vatrogasne
štrcaljke
u Varaždinu

U Centralnom odheru Hrv.-slavonske vatrogasne Zajednice
uvijek se je nalazio i jedan Varaždinski prototavnik

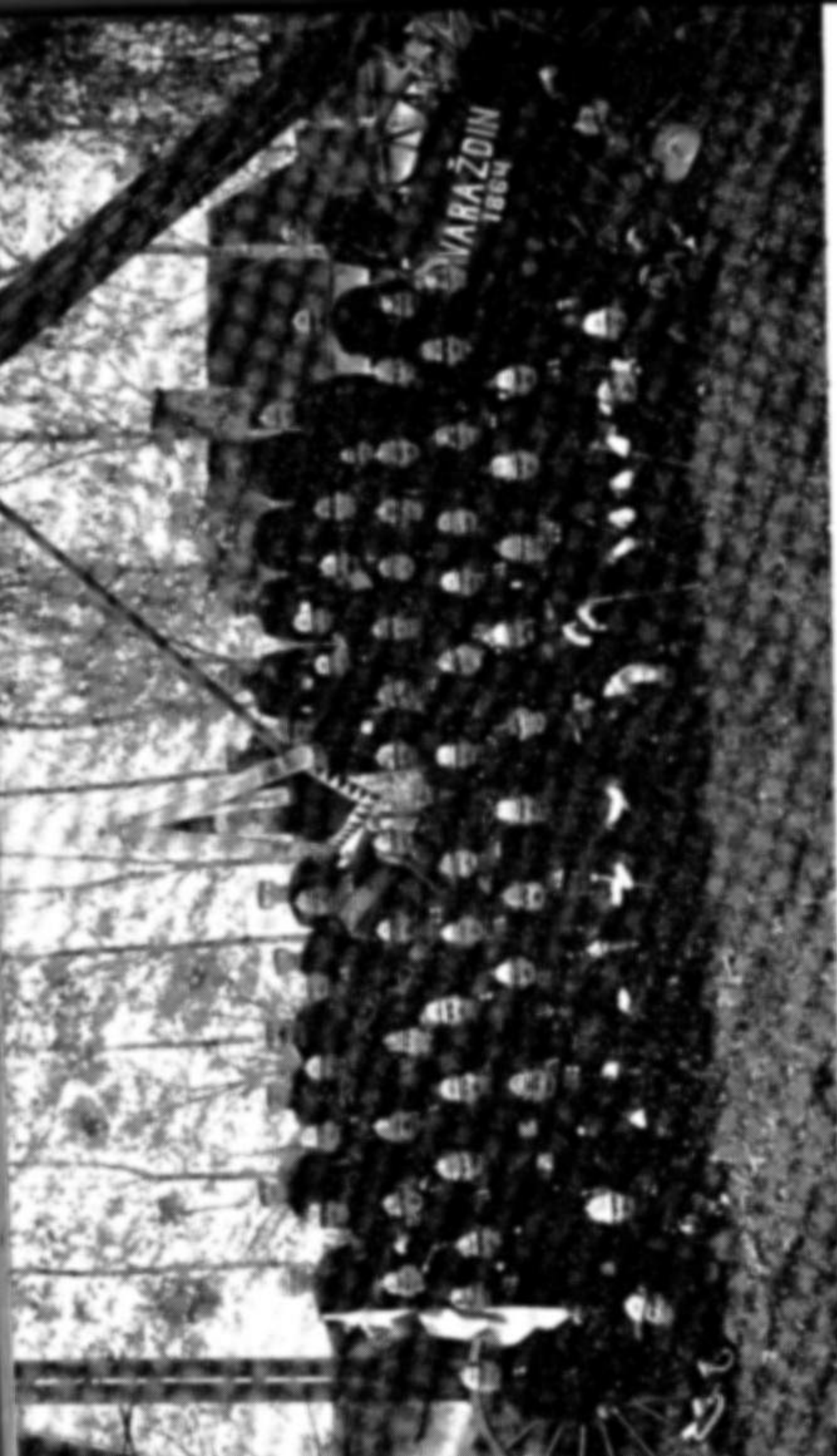

BOGJAN SVOBODA
nadzapovjednik
(predsjednik)
I. hrv. dobrovolj.
vatrogas. društva
Varaždina (1908. -
1923.) - zaslužni
preparator i)
društva

Skupina vatrogasaca DVD Varaždin
1900-ih godina
sa svojim vodnim oficirom
GREGL HUGOM
(u sredini)

Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu, prigodom proslave 50-godišnjice društvenog opstanka godine 1914.

Upravni odbor 1. hrv. dobrovoljnog vatrogasnog zbora Varaždina iz godine 1939.
sa svojim predsjednikom Brankom SVOBODA (u sredini)

Pobjednička ekipa DVD Varaždin - najbolja u NTH 1931 godine.

Prednja strana: Glavna godišnja javna vježba
DVD Varaždin 1923

Desno dolje: Banja) „VATROGASNI DOM“

FLORIJAN BOBIĆ
 tajnik DVD Kućan Gornji -
NARODNI HEROJ organizator
 Narodnog ustanka ovoga
 kraja, poginuo u borbi 1942.
 U razgovoru sa zapovjed. Va-
 raždinske vatrogasne župe
 Brankom **SVOBODA** prigodom
 jedne priredbe u Kućanu
 godine 1939

DVD KUĆAN GORNJI

u najvećoj mjeri povezano sa članovima DVD Varaždin, dale je ogroman prilog
 Narodno oslobodilačkoj borbi. Iz njezinih su redova ubijeni u borbi ižu fašističkim
 terorima: Florijan Bobić-Narodni Heroj 1942, Belli Mata, Vidović Mijo, Vidović Pavao,
 Vrbančić Stjepan, Žitnjak Antun i Žitnjak Drago

VLADIMIR SVOBODA
 današnji predsjednik DVD Varaždin

JANKOVIĆ STJEPAN
komandir DVD Varaždin

Današnji upravni odbor
DVD Varaždin

MANDELČ ALOJZ
današnji tajnik DVD Varaždin

Današnje članstvo DVD Varaždin

DVD BIŠKUPČE
sa svojim predsjednikom **KRANJČIĆ FRANJOM** (u sredini)

Lijevo gore: **Ženski odjel DVD Varaždin - danas**

Lijevo dolje: **Pionirski odjel DVD Varaždin - danas**

PIONIRSKI ODJEL DVO VARAŽDIN
na vježbi sa svojim „Stayer-om“

KVALITETNE VUNENE TKANINE

ZA MUŠKA ODIJELA,
ŽENSKJE TKANINE,
KAPUTE, OGRTAČE,
VUNICU ZA PLETENJE
PROIZVODI:

AVIONSKI SNIMAK TVORNICE

„VARTEKS“

Varaždinska tekstilna industrija Varaždin

Viašite prodavaonice „Varteks odijela“
nalaze se u svim većim mjestima F.N.R.J.

VARAŽDINSKA TVORNICA STOLICA „BOBIĆ FLORIЈAN”

Preseljenjem u novu tvornicu najveću te vrste u zemlji, poboljšali smo inače poznat kvalitet naših :

STOLICA, SVIH VRSTA VRTNIH
GARNITURA, NASLONJAČA,
POLUNASLONJAČA, TE OKRU-
GLIH SOBNIH I KAVANSKIH
— STOLOVA —

Uvjerite se u stalnu tendenciju
SNIŽENIH CIJENA!

„PLITVICA” Varaždin

poduzeće za trgovinu
stokom, stoč. hranom,
mesom, mesnim pro-
rađevinama i ribom
na veliko i malo

Međimurska ulica broj 12
Telefon 574

Brzojavna kratica:
„Plitvica” - Varaždin

●
PREPORUČA SVOJE
KVALITETNE PROIZVODE I

PEKARSKA ZADRUGA „NAPRIJED” VARAŽDIN

Radni Bazarček 3 Telefon 463
Tel. zn. 426-T-90 NB Varaždin

NAŠI DNEVNO SVJEŽI
PROIZVODI - KRUH I
PECIVO SVUDA SU
TRAŽENI, RADI DOBRE
KVALITETE

—
Zato kupujte samo
proizvode
Pekarske zadruge „Naprijed”
Varaždin

LJEVAONICA ŽELJEZA I TVORNICA VODOVODNIH ARMATURA — VARAŽDIN

NAŠI PODZEMNI POŽARNI HIDRANTI
poznati su po kvaliteti, preporučamo ih
gradskim vodovodima i velikim industrijama

Izrađujemo fazenske komade za vodovode, zatvore za vodu, ulazne
kotlari, povratne ventile i druge vodovodne i kanalizacijske armature

Obrtnička nabavno-prodajna zadruga s o. j. - Varaždin

SNABDJEVA

članove svoje zadruge sa sredstvima
za proizvodnju

PRODAJE

proizvode svojih članova zadrugara i to:
mušku, dječjačku i dječju konfekciju,
razne uniforme, kape, jorgane i t. d.

Stolarske, drvotokarske proizvode, kao i raznu drvenu
galanterijsku robu. Laštilo i vazelin za obuću, laštilo za
podove, češljeve iz roga i plastičnih masa. Razne nalje-
pnice, etikete i splinte. Četkarsku robu. Ručice za poku-
ćstvo. Utarsku robu. Razne ukrasne figure iz gipsa i t. d.

Nemojte propustiti obići naše
prodavaonice u Varaždinu pod nazivom

„Jedinstvo”

gdje možete u naših 18 prodavaona nabaviti sve
što Vam treba. Uz najpovoljnije cijene nudimo
Vam i veliki izbor, a uz dobru kvalitetu biti ćete
solidno posluženi.

„JEDINSTVO” trgovačko poduzeće Varaždin

INDUSTRIJA POKUČSTVA I GRAĐEVNE STOLARIJE ČAKOVEC

Brojavi „Hrast“ Čakovec

Telefon: F-224

PROIZVODI:

Spavaće sobe, kombinirane sobe, radne sobe, kuhinjski namještaj, kaučeve, otomane, madrace, fotelje i razne pojedinačne komade namještaja.

IZVOZI: RAZNE FINALNE PROIZVODE.

IMADE VLASTITE PRODAVAONE NAMJEŠTAJA
U ČAKOVCU, SISKU I VARAŽDINU.

Posjetite naše prodavaone,
uvjerite se o solidnoj kvaliteti i cijeni!

„OROTEKS“

OROSLAVSKA TEKSTILNA INDUSTRIJA - OROSLAVJE

Telefoni: Oroslavje 1 — Brojavi naslov: OROTEKS

PROIZVODI:

Razne vrste vunenih, pamučnih i vlogne tkanina kao: sukna za odijela, kostime, haljine, proljetne i zimske kapute, čolje, šajak, keper za vojne uniforme i radna odijela, strukseve, sagije, platna za plahte,
— te razne tehničke tkanine —

„Granap“

TRGOVAČKO PODUZEĆE VARAŽDIN

Je najstarije trgovačko poduzeće državnog sektora na području Hrvatskog Zagorja. To poduzeće je otvorilo svoju prvu prodavaonicu još u ožujku 1946. godine. Na polju podizanja naše nove socijalističke privredne djelatnosti odigralo je to poduzeće vidnu ulogu. Osim trgovine u okviru tog poduzeća organizirala se je i prva djelatnost ugostiteljskih radnja, te mesarska struka, koje su se struka vremenom osamostaljavale. Prema tome, kako su se osposobljavali kadrovi pojedinih struka.

I kasnije je to poduzeće iz svog sastava formiralo razna druga poduzeća, već prema tome, kakvi su se postavljali zadaci u pojedinim razvojnim fazama privrede, tako na pr. kad prelaza na slobodne cijene, stvoreno je iz sastava „Granap“ poduzeće, koje je vršilo prodaju robe po slobodnim cijenama. Kasnije je opet iz svog sastava stvorilo novo trgovačko poduzeće, koje je prema novo dobivenim zadacima trebalo odigrati ulogu konkurentnog poduzeća u svrhu reguliranja cijena.

„GRANAP“ je u toku svog poslovanja odigrao također važnu ulogu u osposobljavanju trgovačkih kadrova. Od svog osnutka osposobio je oko 80 učenika u trgovini, zatim velik broj pomoćnika osposobljen je za samostalne poslovanje prodavaonica, za više stručno osoblje u trgovini, kao na primjer šefove nabavnih i prodajnih odjela, i t. d., te konačno administrativno-knjigovodstveno osoblje, od kojih su mnogi u drugim poduzećima postali rukovodilci u svojim strukama.

Od svog postanka „Granap“ je temeljito adaptirao i modernizirao i restauracije, i kavane, te oko 30 trgovačkih prodavaonica, a osim toga izgradio je garažu, kupe za građevni materijal i industrijski kolosijek, čime je uspio na lokalnom tržištu za uvijek sniziti cijenu ogrjevnom drvu i ugljenu za nešto preko 10 posto.

Danas „Granap“ posluje u sljedećim strukama: živežne namirnice, staklo, građevni materijal i ugljen, električni materijal, tehnički pribor, servis pilnova, kožičara i papirnica željezarija.

IVANEČKI UGLJENOKOPI - IVANEC

Telefon 761 i 763

Na svojim pogonima

IVANEC I BRODAREVEC

proizvodi prvorazredni ugljen lignit
ZA INDUSTRIJU I DOMAĆINSTVO

LIMARSKA VODOINSTALATERSKA ZANATSKA RADNJA VARAŽDIN
KUKULJEVIČEVA 22 - TELEFON 493

izvodi sve limarske i vodoinstalaterske poslove,
prima popravke sasjecajuće u gornje poslove.

„ČAKOVEČKI MLIN“

PODUZEĆE ZA PRERADU I PROMET ŽITARICA U ČAKOVCU
Telefon: Direktor 8-287, Komerc. odjel 8-301, Teh. 8-286, Račun. 8-370
Tekući račun kod NB. Čakovec broj 421-T-83

U svom poznatom mlinu proizvodi sve vrste brašna
odlične kvalitete. Vršiti zamjenu svih vrsta žitarica
za brašno uz najpovoljnije uvjete.

U bračarskoj radionici braši i sitni mlinske valjke brzo, stručno i jeftino.
Pomaže proizvođaču dostavljanjem beskamatinog prodajnog za kontrolirane količine
žitarica. Kontrolira i ukuplja sve vrste žitarica, kukuruza i groba preko
ukupnih stanica na kotaru Čakovec u filijalu „Čakovečkog mlina“ u Varaždinu,
na područje kotara Varaždin, Ivanec, Zlatar, Krapina i Pregrada.

„22. DECEMBAR“

poduzeće za izradu i prodaju oficirske i civilne odjeće i obuće
ZAGREB — FILIJALA VARAŽDIN

U našim pogonskim jedinicama-radionicama izrađujemo
sve vrste uniformi, civilna odijela, obuću mušku, žensku
i dječju po najnovijim žurnalima.

Preko naše prodavaonice vršimo prodaju robe na potrošački kredit
uz povoljne uslove.

Pozivamo naše prodavaonice i uvjerite se u kvalitetu robe i povoljne cijene

NAJDLJE SU SVILENE TKALICE

PROIZVODNJE

Varaždinske industrije svile

ODLIČAN KVALITET - UKUSNE BOJE

SUVREMENI DEZENI - NISKE CIJENE

TRGOVAČKO PODUZEĆE

„CRVENA ZVIJEZDA“

VARAŽDIN - Telefon 381

Snabdijeva cijenjene potrošače, preko
svojih prodavaonica na području grada
i kotara Varaždin

Sa svom industrijskom robom
i prehrambenim proizvodima

Cijene umjerene, solidna podrška

**ZAGORSKA INDUSTRIJA VUNENIH TKANINA
ZABOK**

Telefon: Zabok 3 — Telegram: Zagorska Zabok

PROIZVODI:

Sve vrste vunenih tkanina za izradu
muških odijela i ženskih haljina,
ogrtača, zimskih kaputa iz češljanog
— i vlačnog predla. —

Specijalne proizvode:

po svojoj kvaliteti poznate GRONDI tkanine

Posjetite naše stovarište u Zagrebu, Varšavska 10

Restoracija i prodavnice **KOLODOL**
VARAŽDIN - Telefon 633

pruža Vam uz najniže
cijene sve vrste toplih
i hladnih jela te
alkoholnih i bezalkoholnih
pića

UGOSTITELJSKO PODUZEĆE
„ZAGORAC“ Varaždin

nudi Vam
domaća kvalitetna vina
uz povoljne cijene

Varaždinska industrija obuće **„VIO“** - Varaždin

Medimurska ulica 31 — Telefon 658, 669, 679

proizvodi prvoklasnu radničku cipelu,
raznu vrstu muške, ženske i dječje obuće.
Prodaju vrši preko svojih prodavaonica.

KVALITETA PRVOKLASNA I CIJENE UMJERENE I

Kad kupujete obuću - saka to bude obuća „VIO“

Potrošači!

Kod vašeg trgovca tražite uvijek
samo prvoklasne proizvode

INDUSTRIJE KONZERVI

► Kalnik ◀

Proizvodi:

Marmeladu, demove, slatko,
kompote, voćna vina i sirupe,
šljivovicu, konzervirano povrće
(rajčica, grašak, mahune) ukiseljeno
povrće i senf.

„D R V O“

Industrijska pilana, proizvodnja pokućstva i građevne stolarije

V A R A Ž D I N

PROIZVODI:

Furnirani sobni namještaj

Fladroni sobni namještaj

Kuhinjski namještaj

Školski namještaj

Vrtni namještaj

Sandučnu ambalažu

Rezanu građu

Pozovite našu prodavaonicu u Varaždinu, Kukuljevićeva ul. br. 9
uvjerite se u istine niskim cijenama i visokoj kvaliteti.

»Drvoza« - Varaždin

TVORNICA TKALAČKIH ČUNJEVA — MIŠKININA ULICA BROJ 61

SNABDJEVA

TEKSTILNU INDUSTRIJU

RAZNIM PRIBOROM

I DIJELOVIMA